

KOMON CHAPBIL MUK'TA MANTAL K'OP YU'UN YOSILAL MEJIKO

Sba sbi
Sliklej xch'akalul
Ich'el ta muk' ta jujuntal

Sba mantal (Art. 1). Ta Sjunlej yosilal Mejiko skotol naklometik oy yich'elik ta muk' jech k'ucha'al ta xal komon chapbil muk'ta mantal vun yu'un Mejiko, mu'yuk buch'u smak mi ja'uk buch'u xu' spajesbe sk'oplal, ja' no'ox k'alaluk oy k'ucha-ale xchi'uk ja'to mi la jyal stuke.

Mu stak' buch'u xich' ilbajinel ta abtel li' ta sjunlej slumal Mejiko. Ti me oy x-och talel yan namal lum buch'u ilbajinbil ta abtele sta skolel, jech k'ucha'al li'e, skoltael xchi'uk oy spojel ta tsatsal mantaletik.

Mu me xu' buch'u xich' ilbajinel ta skoj slumal naklometik o sjunlejal slumal Mejiko, antsetik xchi'uk viniketik, sjabilal, jeltos kuxlejalil, k'u x-elan kuxlejal, k'u x-elan xpoxtasba, xch'unel sk'op jtetik, snopbenal, k'u x-elan xu' xkuxi, k'u x-elan nupul ts'akal o buch'u yan chajuk yilbajin jch'iel jk'opojel xchi'uk buch'u chajuk xch'ayes o stbik'itubtas yich'elik ta muk' xchi'uk skolemali naklumetik.

Xchibal mantal (Art. 2). Li Yosilal Mejikoe jun no'ox, mu xu' xich' ch'akulanel.

Ti Mejikoe tsakal ta epal chop talel kuxlejal stsakoj yip ta slumal jnaklometik ti ja'ik o no'ox buch'utik likemtael ts'unubalik ta vo'ne k'alaluk mu'yuk to'ox ochemik talel jkaxlanetik xchi'uk xchabiojik snail stsobobailik, sa'el stak'inik, stalel skuxlejalik xchi'uk sk'elel skuxlejal, o k'usi jtunel yu'unik.

Li sna'obil yich'el ta muk' yojtakinobil jnaklometik ja' buch'utik oy to tsakal ta slumal jnaklometik ta parajetik.

Ja' slumal jnaklometik ta parajetik bu stsoboj sbaik ta naklej, ta komom, sa'el stak'inik xchi'uk stalel xkuxlejalik, oy yosil sbanamil bu nakalik xchi'uk oy jtunel jvu'el st'ujojik xchi'uk nopem xa'yik k'usba kuxulik.

Li yich'el ta muk' slumal bats'i jnaklometik ta jamal snopel kuxlejal tsk'an xk'ot ta pasel jech k'ux-elan chal komon chapbil muk'ta mantal k'op sventa chich' sba ta muk' stukik ja' no jventa mi mu xch'ak sba ti yosilal Mejikoe. Ti stsakel ta muk' slumal jnaklometik xchi'uk jnaklometik ta parajetik xich' albeel smelolal ta komon chapbil muk'ta mantal k'opetik xchi'uk tsatsal mantaletik ta juju sep lumetik, ja' sk'an xichi'k ta muk', jech k'ucha'al slikemal skotolale ja ch'unbil k'usi albil sk'oplal ta ak'ol a'yej li' ta mantale, ja' me tsots sk'oplal ti k'u x-elan chk'opojike xchi'uk ti sbanamilik bu nakalike.

A.Li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'ope ta xo'jtain xchi'uk ta tsats'ubtas yich'el ta muk' slumaltak xchi'uk sparajeik jnaklometik sventa jamal snopbenal xkuxlejalik xchi'uk, staik, k'usba chich' sba ta muk' stukik sventa:

I.Nopbil lek k'usba xu' xkuxi-ik xchi'uk stsob sbaik ta komom, sa'el stak'inik, sk'elel kuxlejal xchi'uk talel kuxlejal.

II.Sk'elel xchapanel sba stukik xchi'uk sabeel smelol sk'oplal skuxlejik bu nakalike, tsk'an stsakik ta muk' skotol ti ya'yej komon chapbil mu'kta mantal, yich'el ta muk' jujuntal, smuk'ubtasel yich'elik ta muk' jchi'el jk'opojetik xchi'uk, lek no'ox sba, stuk'il ta alel tey bu tsakalik ti antsetike. Ti tsatsal mantale tsabe sk'oplal xchi'uk sk'el batel smelolal ya'yejal jchapanbanejetik (jueces) o snail chapanel.

III.St'ujel jech k'ux x-elan nopem xa'yik, sk'elel batel xchi'uk stuk'ulanel slumal, ja' ti jtunel jvu'etetik o buch'u va'ajtik ta spasel yabtel stukik jtunel jvu'eltik, tsakel ta muk' sk'op antsetik jech k'ucha'al oy yich'el ta muk' vinik ko'ol no'ox; tsk'an ich'el ta muk' ti mantale yu'un slumal Mejiko xchi'uk k'u x-elan yich'oj sba ta muk' stukik juju sep lumetik.

IV.Sk'elel stuk'ulanel xchi'uk slekubtasel bats'ik'opetik, yojtakinel lek xchi'uk skotol k'usitik oy x-ayan ta stalel xkuxlej k'ucha-al yojtakinobil.

V.Stuk'ulanel xchi'uk smeltsanel yosil sbanamilik bu ch'iem k'opojemik jech k'ucha'al albil ta komon chapbil muk'ta mantal.

VI.Xu' xich, ta lekilal smelolal xchi'uk k'u x-elan osil xchi'uk xu'unin osil banamil jech k'ucha'al albil sk'oplal li' ta ko,mon chapbil muk'ta mantal xchi'uk tsatsal mantaletik sventa osil banamil, jech k'ucha'al sk'an ich'el ta muk' yantik jnaklumetik o me yajval parajetik stak' stunes xchi'uk sk'upinel k'usi oy x-ayan ta yosil bu nakal xchi'uk ti k'u smuk'ul smako ti parajeetike, ja' no'ox mi mu'yuk chich makel ti bu k'ejbilike, jech k'ucha'al albil sk'oplal li' ta komon chapbil muk'ta mantal. xu' xich' tunesel ta komom jech k'ucha'al albil sk'oplal ta muk'ta tsatsal mantal.

VII.St'ujel, ta jujun jteklum xchi'uk sparajetak, xu' st'uj sva'anik yaj abtelik ta stojolal jtunel ta jteklum.

Ti komon chapbil muk'ta mantaletike xchi'uk ti tsatsal mantaletik ta juju sep osil banamil ta sa'beik sjam smelolal xchi'uk k'usi chk'ot ta pasel ta jteklumetik, sventa oy lek stak'el snopel xchi'uk oyuk lek xchapanel k'u x-elan ono'ox nopem xchi'uk yak'el ta ilel k'u x-elan ch-abtejikbatel.

VIII.Xu' staik slekilal ta xchapanelbatel ta jsep lum. Ja' k'usi xich' tsakel ta muk', ta skotol k'usi xchapaj xchi'uk k'usi sk'elbe batel smelolal ta jujuntal, o ta tsobol, sk'an xich' tsakel ta muk' k'usitik nopem xa'yik xchi'uk ti k'usi albil sk'oplal stalel kuxlejaletik chich tsakel ta muk' li komon chapbil muk'ta mantal.Li bats'i jnaklumetik

oy yich'elik ta muk' oyuk buch'u chpojeik bu xojtakinbe sk'op xchi'uk k'u x-elán stalel skuxlej.

Li komon chapbil muk'ta mantaletike xchi'uk tsatsal mantaletik ta juju sep lumetik ta xak'ik ta ilel k'utik x-elán jamal snopel kuxlejal xchi'uk k'usba chich' sba ta muk' stukik ja' bu xchap xkuxlejik stukik k'usi xu' xlekub slumal bats'i jnaklumetik ta ju sep lum, jech k'ucha'al tsakal ta smantalil sventa yojtakinobil slumal bats'i naklumetik k'uchal oyuk yipik ta komom.

B.Li yosilal Mejiko, juju sep lum xchi'uk jteklumetik, sventa yak'el ta ilel ich'el ta muk' bats'i jnaklumetik xchi'uk k'usi xu' xch'ay k'usi'uk ilbajinel, ta sk'elbeik lek smelolal snailtak abtel xchi'uk ta xich' ak'el sventa lek sk'elel k'u sjalil yich'el ta muk' bats'i jnaklumetik xchi'uk k'ucha'al slekubtasel slumal jnaklumetik xchi'uk parajetik, ja' no'ox jech sk'an jmoj tsobol ta xich' chapel

Sventa xlekub batel ti k'usi chopol xchi'uk k'usi mu'yuk lek ta slumal jnaklumetik xchi'uk jnaklumetik ta parajetik, ti jtunel jvu'el j-abteletike ja' oy sujelalik ta sk'elel:

I.Sa'beel sk'oplal slekubtasel smeltsanel slekil yutsil jujun slumal bats'i jnaklumetik k'uxi xu' xlekumba slekil k'ulejal ta slumalik xchi'uk k'usi xu' slekub xkuxlej slumaltak, ta me skolta sbaik yoxchopal jtunel jvu'eletik, xchi'uk sk'an ta skolta sbaik ti parajetike. Li jtunel jvu'eletik ta jteklume ta sk'elik k'uyepal ko'ol ta xch'akbe stak'in xchi'uk k'u x-elán ta slajesik ta jujun paraje, ja' ti k'usi jtunel yu'unike.

II.Stsatsubtasel stuk'ulanel xchi'uk yepaltajesel ti chanvune, ja' tsots sk'oplal ti xchannel cha'chop k'ope xchi'uk jeltos talel kuxlejal, sk'an sk'elik xtok ti ak'o stsutses xchanvunik ti buch'u mu'yuk kuchem yu'une, ja' no jech xtok sk'an tsk'el k'uxi oyuk chanubtasel ta skojal, xchakojal xchi'uk yoxkojal chanvun. Ta xak'ik koltael ta tak'in sventa jchanvunetik yol xnich'onik jnaklumetik ta skotol kojol koj chanvun. Ta xchapik lek sjam smelol xchi'uk k'usi chich' ak'el ta chanel ja' la xich'

tsakel ta muk' k'uxi stalel xkuxlejik ta slumalike, k'ucha'al xich' tael ta na'el k'usi komtsanbil ta mol me'eletik, jech k'ucha'al chal tsatsal mantal xchi'uk tsjak'beik ya'yej slo'il slumal jnaklometik ta parajetik. Sa'beel sk'oplal ich'el ta muk' xchi'uk yojtakinel skotol jaychop talel kuxlejal oy ta sjunlej slumal mejiko.

III. Tsatsubtasel sventa oyuk poxtael k'alaluk oy ep bu stak' tael ich'el ta muk' ta sjunul yosilal Mejiko, xchi'uk chich' tunesel ti spoxil jnaklometik, jech k'ucha'al sk'elel k'uxi oyuk yip sbek'tal stakupalik ti jnaklometik ta xich' ak'beel sve'elik, ja' bai sk'an tuk'ulanel ti ololetike.

IV. Smeltsanel k'uxi xlekub slumalik jnaklumetik ta parajetik bu xu' xch'ay yo'ontonik xchi'uk xcha' yach'ubtasel, sk'elel bu xu' staik tak'in buch'u uk no'ox xchi'uk ta juno'ox spasel xchi'uk slekubtasel snaik, jech k'ucha'al yepaltajesel k'usi jtunel yu'unik ta komom bu nakalike.

V. Sk'elel k'uxi oyuk yich'el ta muk' antsetik ta parajetik sventa sk'elel stuk'ulanel slekubtasel, k'uxi xich'ik koltael ta yabtelik, sk'elel xkuxlejik, k'uxi xchanik lek vun xchi'uk oyuk yich'el ta muk' ya'yej slo'il sk'opik k'alal chal slo'ilik snopoj ta sjol yo'ontonik ta sventa k'u x-elan xu' xlekub slumalik.

VI. Sjamel smuk'ubtasel yak'el ta a'yel a'yej lo'iletik k'uxi skolta sbaik parajetik, ta smeltsanel xchi'uk smuk'ibtasel sjamel beetik xchi'uk ch'ojontak'in o yantik k'op a'yej nitbilik. Sk'elel lek k'uxi xu' staik koltael lumetik xchi'uk slumal jnaklometik xu' x-abtejik xchi'uk stunesel k'opojebaletik sventa a'yej lo'iletik jech k'ucha'al chal tsatsal mantale.

VII. Skoltael xchapanel k'usitik abtelal xchi'uk k'usitik chlok' ch-ayan yu'unik ta yabtelik jnaklometik k'uxi lek xu' staik stak'inik, sk'an xich'ik koltael ti buch'utik ta xabtelanik sjolintael tak'in ta komom o me ta jun no'ox yajval ja' ti oyuk no'ox yabtel naklumetik, o me stunesel bijil abtelaletik sventa x-epa jbatel tsak'batel yip abtelal ja' no jech sk'an ko'ol no'ox xich' manel xcha'chonel bolmalil.

VIII. Tsk'an tsatsubtasbe smelol kuxlejal k'uxi xich'ik k'elel spojel bats'i jnaklometik, mi li' no'ox ta sbanamil Mejiko o mi ta yantik namal banamil, oyuk lek yich'el ta

muk' ta yabtelik ta osil banamil; slekubtasel xkuxlej antsetik; oyuk skoltaelik ta chan
vun xchi'uk slekubtasel sve'el ololetik xchi'uk kerem tsebetik buch'utik lok'emik
batel ta yosilalik; xchabiel yich'elik ta muk' xkuxlejalik xchi'uk spukineliktak ojtakinel
stalel xkuxlejik.

IX. Sjak'beel slumal jnaklumetik k'ux-elan chich' pasel snopel svunal slekubtasel
smuk'ibtasel sjunlej sbanamil Mejiko xchi'uk jusep lumetik xchi'uk jteklumetik ti me
ja jech, chich' tsakel ta muk' xchi'uk ti k'usi tsnopik ta sjol yo'ontonik.

K'uxi sk'ot ta ch'unel skotol ti k'usi albil sk'oplal li' ta vune, ti jva'lejetik ta jusep
lumetike ich'bilik ta venta yu'un jteklumetik, xchi'uk buk'alal smakoj, ta xch'akik
tak'in k'uxi xk'ot ta pasel sventa abtelal chich' pasele, ja' no jech ta me sa'be sjam
smelol yo' k'uxi teuk tsakal ta sk'eel stuk'ulanel ti parajetike ta spasel yabtelanel
xchi'uk sk'eel stuk'ulanel ti k'usi chich' pasele.

Mu'yuk chich' uts'intael ti yich'el ta muk' jnaklumetik, sparajeik xchi'uk slumalik,
skotol slumal yantik naklumetik ko'ol yich'elik ta muk', jech k'ucha'al albil sk'oplal li'
ta tsatsal mantale.

Yoxibal mantal (Art. 3). Skotol naklumetik oy yich'elik ta muk' sventa stak' x-och
ta chanvun. Ta sjunle slumal Mejiko, ta jusep lum xhi'uk ta juchop jteklumetik oy
chanubtasel ta slikeb chanvun k'ucha'al sventa bik'tal ololetik, sba kojat xchi'uk
xcha' kojat chanvun. Li slikeb chanvun, sba kojat xchi'uk xcha' kojat oy sujelal ta
chanel.

Li chanvun ta xak' li ju sep lume ja' sventa slekubtasel k'ucha'al tsbijubtas batel sjol
yo'onton naklumetik xchi'uk sventa xich' ta muk' slumal xchi'uk ak'o sjambatel sjol
yo'onton ta yich'el ta muk' slumal namal jnaklumetik k'ucha'al komom skolta sba
xchi'uk.

I.Li chanib xcha'vinik mantale ta xal ti skotol naklumetik stak' st'uj k'uxi jtosukal sk'op ta xch'un, li chanvun ta chanobvunetike ja' matanal, ta komon, ma'uk ta xak' ta chanel jchopukal sk'op jtetik;

II.Ta chanobvunetike ja' chich' ak'el ta chanel li k'usitik tsatsal bijikil chanvune, yo'o sjam ech'el satil, yo xch'ay ech'el ilbajinel, ja' k'uxi oyuk ich'el ta muk' xchi'uk xch'ay ech'el vokolil.

Jech xtok:

a)Ko'oluk sba ti chanubtasel bijubtasel ta chanvune, ja'uk k'ucha'al tslekubtas batel xkuxlejal juchop jtekum xchi'uk tsa'be batel smelol k'uxi ta tael ech'el tak'in, lekil ch'iel k'opojel xchi'uk slekubtasel batel stalel kuxlej naklumetik.

b)Ta sjunlej yosilal Mejiko mu buch'u xu' xich' ilbeel sbik'tal yo'onton, xchi'uk mu'yuk buch'u toyol xak' sba, ko'ol tsk'el vokolil, komom tsk'el li k'usi lek chlok' ta yut sba osil banamile, ko'ol tsuk'ulan k'u x-elan kich'ojbatik ta muk', tsk'el batel k'ucha'al ta komom xich' tael tak'in, tsmuk'ibtas batel yich'el ta muk' kuxlejal, xchi'uk.

c)Tskolta sba ta sa'el slekil yutsil skuxlej naklumetik, skotol li k'usi lek ta chanele tunuk k'ucha'al xbijub batel sjol yo'onton ti jchanvune, ko'ol k'usba yich'oj sba ta muk' jech sk'an ta yan jch'iel jk'opojel xchi'uk talelil ta ust'alalil, tojobuk ta sa'bel smelol k'uxi xlekub batel slumal , oyuk yich'el ta muk' xchi'iltak ko'oluk ich'el ta muk' ta skotol vinik antsetik, ko'oluk ich'el ta muk' jech k'ucha'al jnaklumetik ta parajetik xchi'uk jkaxlanetik mu'yuk ta alel me xch'unoj sk'op jtetik, meyan o stalel xkuxlej, mu'yuk ta alel mi vinik mi ants.

III.Yo'o xk'ot ta ch'unel li k'usi albil ta xchi'bal k'op ta xcha'kojal a'yeje, ja' ta xal ti jtunel jvu'el k'usba meltsanbil xchi'uk abtelaletik sventa jchanvunetik jech k'ucha'al slikeb xchanvun biktal ololetik, sba kojal, xcha'kojal xchi'uk yoxkojal chanvun ta

sjunlej slumal Mejiko. Ti va'i x-elane, li jvu'el yu'un abtel jtunele ta me stsakbe ta muk' ya'yej li muk' ta jtunel jvu'el ta juju chop sbanamil jnaklumentik xchi'uk buch'utik kajal ta sbaik li chanvune, komom chich' sbaik ta muk' k'ucha'al tsi'babel ta tsatsal mantale.

IV. Ti chanvun ta xak' li jtunel jvu'el ta ju sep lume ja' me matanal;

V. Ma'uk no'ox me oy chanvun sventa bik'tal ololetik, sbakojal xchi'uk xcha'kojal chanvun k'ucha'al albil xa sk'oplale, li' jtunel jvu'el ta ju sep lume ta me sa'be smelolal k'ucha'al ayanuk yan chanobvunetik buy chich' chanel muk'ul bijubtasel, k'ucha'al xtun sventa slekubel slumal Mejiko, jech tskolta sbaik ta xchanel bijil abteletik, xchi'uk ak'o tunuk sventa smuk'ibtasel xchi'uk spukinbeel sk'oplal jtalel jkuxlejtik.

VI. Ti chanobvun tojbile li yajvaltake xu' xak'ik chanubtasel ta jaykoj chanvun oy. Ja' no'ox ak'o yich' ta muk' li tsatsal mantale, li ju sep lume ta xak'be svunal li chanvun butik lok'emik ta tojbil chanbunetike. Ti buch'utik oy xchanobvunik sventa slikeb chanvun, sba kojal, xcha'kojal xchi'uk yoxkojale, li yajvaltak chanobvune tsk'an me:

a) Ti chanubtasel ta xak'ike, ko'oluk me sjam stuk'il k'ucha'al ts'ibabil smelolal ta ch'akalul sk'oplal xchi'uk ta xchibal a'yeje, jech xtok ak'o k'otuk ta pasel li chanubtasel ta xal ta yoxkojal sk'oplale, xchi'uk

b) Stael svunal, buy chak' ye, jtunel jvu'el, jech k'ucha'al ts'ibabil ta tsatsal mantale;

VII. Li xchankoja chanvun xchi'uk li yantik snailtak chanob vun sventa bijubtasel buy xich' sba ta muk' stukik, xu' xak'ik ti bijil chanubtasele, ta me sk'elik xchi'uk ta spukik stalel kuxlejal, ja' no'ox ta xich'ik ta muk' ti mantal li'e, ta xich'ik ta muk' xtok li bijil chanubtasele, li k'usi ta sa'beik smelole, mu ta k'opuk li k'usi ch-och ta nopel ta t'ujele, ja' me ta snop stukik k'u x-elan ta xak'ik chanubtasele, ja' me ta sk'el stukik k'u yepal stojol ta u, jayib ta stoj li jchanubtasbanejetik te ch-abtejike xchi'uk te sk'el stukik ti k'usitik jtunel yu'unike. Ti j-abtel jchanubtasbanejetike xchi'uk li yantik j-abteletik tee, ko'ol me yich'elik ta muk' k'ucha'al albil li ta mantale ta

xch'akalil A te ta oxib svukvinik li ta komon chapbil muk'ta mantal k'op, jech k'u x-elan ich'biluk ta muk' k'ucha'al jmojuk ti k'u x-elan yich'oj sba ta muk' ch-abtej li chanobvune, ja' no sventa me chich' ta muk' li mantal sventa chanubtasel ts'ibabil li' ta mantal vune, xchi'uk

VIII.Li smuk'ta snail stsobombailik, jtunel jvu'eletik ta Mejiko yo'o k'uxi spas ta jun xchi'uk yak'el ta ilel smelolal chanvun ta skotol k'u smuk'ul smakoj slumal mejiko, ja' me yabtelik smeltsanel komom tsatsal mantal k'u x-elan chanubtasel ta chanobvunetik ta sjunlej slumal Mejiko, ta jusep lumetik xchi'uk jteklumetik, ja' ta xal xtok k'u yepal tak'in chich' lajesel ta sjunul Mejiko, ta jujun lum sventa xlekub batel ti chanubtasele, jech xtok ja' ta xal k'u yepal ta stoj spatantik jtunel jvu'eletik buch'utik mu xch'unik ti k'usi chal li tsatsal mantal sventa chanobvune xchi'uk ti buch'utik mu xch'un ti mantale.

Xchanibal mantal (Art. 4). (La jyich' tubel sliklej xch'akalil k'op)

Ti vinik xchi'uk antse ko'ol yich'elik ta muk' jech ta xal ti tsatsal mantale. Ja' ta sk'elbe k'u sba smelolal stsobsbaik xchi'uk slekubtasel uts' alal.

Skotol vinik antsetik xu' snop stukik, k'u yelan stuk'ulan xchi'uk sk'an sna' jay vo' chil yalab xnich'nabik li jnaktometike.

Skotol vinik antsetik oy yich'elik ta muk' sventa xpoxtael spek'tal stakupalik. Ti tsatsal mantale ja' ta xal k'uxi ta tael xchi'uk k'utik sba xu' xich' ich'el poxtael xchi'uk ti jtunel jvuel ta Mejiko ta ju sep banamil oyuk k'elel tuk'ulanel jech k'u x-elan ts'ibabil ta svaklajunebal k'op ta yoxlajunebal xchanvinik jech yaloj li komon chapbil muk'ta mantal li'e.

Skotol vinik antsetik oy yich'elik ta muk' bu lekuk nakalik sventa slekubtasel xchi'uk lekil kuxlejal.

Skotol uts'alal oy yich'el ta muk' sventa xu' sk'upin lek snaik xchi'uk k'upiluk sba. Li tsatsal mantale ta xak' abtejebal xchi'uk k'u yepal koltael sventa yo' xich' tael ti k'usi nopbile.

Li keremetike xchi'uk li tsebetike oy yich'elik ta muk' sventa xkuxet no'ox yo'ontonik ta sve'elik, spoxtaelik, oyuk chanobvunik xchi'uk lekuk sbektal stakupal sventa sch'iel.

Li totil me'iletike, xchi'uk ti buch'u xchabie xu' sk'el k'uxi oyuk yich'elik ta muk'. Li jsep banamile ta sabe smelola k'u yepal sk'an sventa oyuk sbijilik ololetik xchi'uk yabtelanel yich'elik ta muk'.

Li jsep banamile ta xak' koltael ta jujun tal sventa tskolta sbaik ta spasel li yich'el ta muk' ololetike.

Svo'obal mantal (Art. 5). Mu junuk vinik antsetik stak' makel yo'onton ta k'usi abtelal tsk'an spas, mi bijil abtelal, mi chonolajel o yan abtelal bu xve'o chile, ja' noj venta mi lek li abtelal chich' pasele. Ti abtel oy skolemali ta t'ujele ja' to me chmak ta be mi la jyich' tabeel smulilale, k'alaluk mi oy buch'u tsuts'i'nta li yantike, o ja' ta xchapan ti jtunel jvu'ele, ja' to mi jech chal ti tsatsal mantal vune, ja' to k'alaluk chich' uts'intael ti yich'el ta muk' jnaklometike. Mu'yuk buch'u xu' xich' pojbeel li sat yabtele, ja' to mi yu'un jech la jchapan ti mayol xchi'uk stuk'e (judicial).

Li tsatsal mantale ja' ta xal ta jusep banamil, k'usitik tsatsakil bijil abtelal tsk'an lek svunal ta abtelanel, k'u x-elan ta nojesel sventa chich' tael xchi'uk ti jtunel jvu'eletike ta xak'ik ti svunal abtele.

Mu buch'u stak' sujel ta abtel mi mu'yuk tojolile xchi'uk mi mu'yuk k'uxubinele, ja' to mi jech la jyal ti jtunel jvu'el ta stojel k'usiuk mulile, ja' me ta xich' ich'el ta muk' li mantal ts'ibabil ta sliklej xch'akalul xch'ik ta xcha' ch'alul k'op te tsakal ta oxib svukvinik mantal.

Li j-abteletik yu'un skotol jnaklometik, ja' no'ox oy sujelal, jech chal ti tsatsal mantale, jech k'ucha'al schabiel spojel slumal, jech k'ucha'al li abtel ta chapanvanej bu mu'yuk tojolile xchi'uk li abtel va'anbil ta komon, yu'un jnalumetik ta stukik o ta yan, sk'elel ti vinik antsetike oy me sujelal xchi'uk mu'yuk tojbil, ja' no'ox tojbil li buch'utik oy svunik ta tabtelike ja' li k'u x-elan ts'ibtabil ta muk' ta mantal xchi'uk tsatsal mantaletik li'e. Li abtel sventa sk'elel xkuxlej jnaklumetike oy sujelal xchi'uk tojbil jech k'ucha'al chal ti tsatsal mantal li'e xchi'uk mu'yuk tojbil ti mi jech chal ti svunal mantale.

Li jsep banamile mu xu' xak' ta ilbajinel yajval sbanamil ta me sk'elik ti mu xk'ot ta nopele, ta ch'unel jlikuk komon vun bu chch'ay ti ich'el ta muk'e, mi oy jech no'ox xbat ta chukel junuk vinik antsetik ta skoj k'usiuk no'ox k'opal.

Mu xu' xk'ot ta nopel ta ts'ibtael ta vun bu chal ye jun jch'iel jk'opojel ti tsk'an sl'okel ta slumal manchuk mi komon nopbil ti ta sk'an slok'ele, mi ta xikta yabtel, k'ucha'al bijil abtelal o chonolajel.

Ti abtelale ja' no'ox me jech sjalil stak' ch'unel ti k'u sjalil chal ti tsatsal mantale, mu stak' x-ech' junuk jabil sventa chich' ilbajinbeel sbektal stakupal ti j-abtele, xchi'uk mu stak pojbeel yabtel, xch'ayel o slajesel yich'el ta muk' jun jchi'el jk'opojel.

Ti mi mu xk'ot ta ch'unel ti k'u sjalil ak'bil, li jun abtele, ja' me ta sujvan ti yu'un tsots sk'oplal ta k'elel ti j-abtele, ti mi mu xich' ch'unel ta jun j-abtele ta me xich' pojbeel.

Svakibal mantal (Art. 6). Li k'usi nopbil ta o'ntonale stak' alel mu'yuk smulilal, mu'yuk stojelal ja' tome chich' tabeel smulilal mi bol k'op bol a'yej, mi chopopl ti k'usi chich' alele mi yu'un chuts'inta ti jnaklometike; mi yu'un xnitvan ta pas k'op ti k'usi chich' alele ta me xkoltavan ti tsatsal manta. Li ich'el ta muk' sventa a'yeje ja' me tsk'el ti jsep lume.

Li ich'el ta muk' sventa a'yejetik, sjunul yosilal Mejiko, ju sep lum xchi'uk o'lol Mejiko, ti k'usba stsalbailale, te me tsakal ta sliklejal k'ucha'al li'e:

I. Skotol a'yej k'uyelan chal ti jtunel jvu'el, ta jusep lum, ta yibel xchi'uk tsbubailik ta yosilal Mejiko, sep lum xchi'uk jteklum, ja' sventa stekel jnaklometik ja' no'ox xu' chich' makel mi oy k'usi chtun-o yu'un ti jnaklometik cha k'ucha'al chal ti tsatsal mantaletike. Cha k'ucha'al nopbil ich'elta muk' xu' xich' ak'el ta a'yel ta skotol.

II. Ti a'yej k'usi chal ta jkuxlejaltik ta jujuntal chabibiluk chak'ucha'al chal ti tsatsal mantaletik.

III. Skotol jch'iel kuxlej, mu stak' stojik o mi chalik k'usi chtun-o yu'unik, xu' xjelavik sja'kik' ta moton lo'il jkotoltik, ti jbitik omi ta jtuk'ubtastik cha k'ucha'al li'e.

IV. Chich' sa'beel smelol mi chi j-ochotik ta a'yej lo'il xchiuk chich' k'elel batel ta jujuk'ol. Ti jukojlo'il tsakbiluk ta muk' ti bu chich' pasel xchi'uk chich' abtelanel, k'elbil smelol ti k'usi nopbil.

V. Ta jujuntal ome sujelal ta sk'ejel ti svuntik bu yich'ojik ta muk' ach'uk bu chak'ik ta ojtikinel ta chinabtak'inetik ti bu oyik, ti tsakal lo'iletik ach'ik xchi'uk ti bu chak' batel ta ilel k'uyelan chabtalanik batel ti k'usitik oy ku'untik.

VI. Ti tsatsal mantaletike ta xak' ta ilel ta jujuntal ti lo'il k'op yu'un bich'u chich' ta stuk'ulanel ti k'usi oy ku'untik.

VII. Ti bu mu'yuk bu chich' k'ekel ti k'usitik oy mu xak' chi j-och ta sk'elel lo'il a'yej oy me smulilal cha k'ucha'al chal ti tsatsal mantaletike.

Svukubal mantal (Art. 7). Ma'uk mulil ti sts'ibael spukel ti k'usitik tsibabil ta vune. Mu junuk tsatsal mantal mi ja'uk junuk jtunel jvu'el xu' chalik ti mu xu' spukel ti ts'ib k'opetike, mu xu' xk'anbatik tak'in ti jts'ibajometike xchi'uk ti slo'k'esik ta vun, mu stak' xich' utsintael ti k'usi spas a ti jlok'esej vunetike. Mu stak' nak'el ti yabtejebal ti slo'k'esobil ti ts'ibetik ma'uk mulil.

Ti tsatsal mantal sventa bu chalti ts'ibajel ja' me tsk'an stuk'ulan sventa yu'un mu sta smul ti buch'utik sts'ibaik lo'il a'yejal mu stak' alel yu'un mulil, k'ucha'al mu x-och ta chukel ti buch'utik xchonik ti vune, buch'utik ts'ibaik ti vune, ja' to mi oy k'usi chopol ta xak'ik ta i'lel ti k'usi sts'ibaik.

Xvaxakibal mantal (Art. 8). Ti jtunel jvu'el yu'un ta me xich'ik ta muk' ti koltael chich' k'anel ta jtojolaltik, ja' no'ox venta mi ich'bil sjam smelol chich' k'anel ti koltaele xchi'uk sk'an ta vun ts'ibabil ti k'usi chich' pasele, ti k'usi ta xich' k'anele; yan xchapanel sk'oplal ti k'usitik sk'an lekubtasel ta komom kuxlejale. Ti sk'oplal sva'anel jtunel jvu'ele ja' no'ox stak' sk'anik xchapik ti yajval slumal mejiko.

Skotol ti sk'anel koltael ta stojol jtunel jvu'el sk'an me tsibtabil ta vun ti k'uyelan skoplal ti koltaele, mu me stak' chjalij batel stak'obil k'uyelan kom sk'opik ti buch'utik tsk'anik koltaele.

Xbalunebal mantal (Art. 9). Mu stak' makel jich'elik ta muk' ti tstsobsbaik snopel sk'eel xkuxlejik mi mu chopoluke; ja' no'ox ti buch'utik nakalik ta Mejikoe xu' stsobsbaik ta snopel mi oy k'usi sk'an spasel sventa sva'anel jtunel jvu'el ta ta slumal Mejiko. Mu me xu' xchapan sbaij jcha'biej yosilal Mejiko mi stsoboj sbaij ta sa'k'op, oyuk stsakelik ta muk' mi lek k'usi tspasike.

Mu chopoluk, xchi'uk mu me stak' makel jun jtsobajel bu ta xich' nopel alel, chich' k'anel koltael ta stojolal jtunel jvu'el ti mi chich' ak'el ta ojtikinel ti k'usi chopol ta

spas junuk jtunel jvu'el, ja' no'ox mi chich' ich'el ta muk' mu ta tsatsal k'opuk chich' k'anel ti koltaele ti k'usi chich' chapbeel sk'oplale.

Slajunebal mantal (Art. 10). Ti jnaklometik ta yosilal Mejiko xu' ti oyuk junuk stuk'ik ta snaik sventa spojom bailik, ja' no'ox mi ma'uk li tuk' tstunik yu'un mayol jtunel jvuel ta yosilal Mejiko, buch'utik chchabi yosilal Mejiko, li tsatsal mantal ta yosilal Mejiko ja' me ta sk'el, k'usba chich' pasel, svunaltak yu'un jnaklometik bu xu' xich' tunesel li t'uk'e.

Sbuluchibal mantal (Art. 11). Skotol jnaklumetik xu' x-och tal ta yosilal Mejiko, xch'iuk xu' xlok'ik, xu' xanav ta yosilal xchi'uk xu' sjel snaklej, mu'yuk sujelal chich' k'anbel svunik ti bu xlok x-ochik no'oxe, svunal sjelubtasel ta yan lum, ti va x-elan mantale ta me xich' ta muk' ti k'usi chal buch'utik. ja' me kajal ta sbaik jtunel jvueletik sk'elel mi oy buch'u la sta smul bu xlok' x-och xchi'uk li jtunel jvueletik sventainoj buch'u x-och tal xlok' batel, xu' me sk'an svunik stukik, ti yu'un ja' ta snopbik smantalil sk'elel stukilanel sjunul yosilal mejiko; mi yu'un oy yan lum buch'u chopol k'usi tspas li' ta yosilal Mejiko xu' me smakbik sbe, xaneb, snaklejalik mi yu'un epik ta naklej.

Slajchebal mantal (Art. 12). Li' ta yosilal Mejikoe mu'yuk buch'u ta xich' ak'bel svu'el yo xich' ich'el ta muk', mi ja'uk yalab xnich'nab manchuk mi oy ak'bil svu'el sbi sventa ich'bil ta muk' ta yan muk'tikil namal lum mu'yuk sta jech ich'el ta muk' li' ta yosil Mejikoe.

Yoxlajunebal mantal (Art. 13). Mu buch'u xu' xich' chapanel ta tsatsal mantal jech no'o. Mu ja'auk xu' xbat ta chapanel ta yantik jchapanvanejetik. Mi junuk snail abtel stak spas ti k'usi tsk'an yo'ntone, mu xu x-ak'bat yan tak'in mi mu ja'uk stojol ti k'usi yabtel la spase ja'no'ox jech yepal stojol chich' ti k'u x-elan chal ti li' tsatsal mantal. Oy xchapanel stuk ti mayol jchabijvanejetik mi oy spas smulike mi mu xch'unik ti

k'ux-elan tsatsal mantal ta yabteliike; ti xchapanobil mayoletik mu xu' stik' sbaik ta xchapanel ti stojol naklumetike mi ma'uk mayole. k'alal mi oy jun jnaklom te kapal sa'oj smul xchi'uk ti mayoletik, sk'anme ta xojtakin ti buch'u ja' kajal ta sba xchapanele.

Xchanlajunebal mantal (Art. 14). Mu junuk mantal stak' cha'ich'el ta muk' sut to yip ta vo'ne mi yu'un ta xuts'inta jun naklome.

Mu junuk naklom xu' xich' milel mu'yuk buch'u sta smul ta jech no'ox, mu buch'u xu' xich' ilbajinel ta stojol ja' tomi yu'un oy lek k'usi oy x-ayan yu'un smelol ti k'usi ch-och ta chapanel, ta stojol ti buch'utik kajal ta sbaik xchapanel k'op a'yejetik jech k'ucha'al ta xal ti tsatsal mantal ti k'usi stak' x-och ta chapanel sk'oplale.

K'alal ta x-och ta chapanel k'usiuk mulile mu stak' chapel ta jech no'ox, ja' to ta x-och ta chapanel mi yich' tabel ti smulilale, manchuk ti buch'u ep chal yee, ja' x-och ta ch'unel ti k'uxelan albil sk'oplal ta tsatsal mantal ti stojel stsatsal muliletike.

K'alal chich' chapanel sk'op yayej jnaklom ta stojel mulile, ja' me jech x-elan ta ch'unel k'ucha'al chal svunal mantal chapanele, ti mi mu jechuk ti chapanele stak' xcha' meltsanbel sk'oplal ja' chich' tsakel ta muk' k'u x-elan sk'oplal ti muk'ta chapanel ta tsatsal mantal vunetik.

Svo'lajunebal mantal (Art. 15). Mu me stak' xich' chapbel sk'oplal jchukeletik sventa xbat ta chukel ta slumalik mi yu'un tsots staoj komel smul ta yan lumetike, xchi'uk li jchukeletike staoj komel smulik ta namal lumetik mi yu'un abol sbaik to'ox ta ilbajinel ta abtele; mu stak' komon nopbil sk'oplal k'uxi sutik batel chukel mi yu'un ta xch'ay yich'el ta muk' li jnaklometike mi yu'un mu xich' ich'el ta muk' ti mantal tsibabil ta mantal vune.

Svklajuneb mantal (Art. 16). Mu'yuk buch'u xu'xich' ilbajinel ta stuk, yuts'yalal, ta yut sna, ta yabtel, ja' to me chtakvan ta ik'el ta vun li jtunel jvu'el jchapanej, mi yu'un oy smelol xchi'uk stukilal li k'usi ch-och ta chapele.

Skotol jnaklometik oy yich'elik ta muk' sventa xcha'biel svu'nik ta jujuntal, ta stunel, tsakel ta muk' xchi'uk spajesel ti k'usi albil xae, stak' xu' sa'be smelolal ti k'usi mu'yuk lek chile, jech k'usba chal ti tsatsal mantale jechme me xu' sk'elbe batel smelolal li sliklej sk'elel svunik ta jujun tal jnaklome sventa xchabiel ta yosilal Mejiko ja' ti k'usi chal ti jnaklometike xchabiel xchi'uk lekil bek'tal takupal ta skotol jnaklometik o xchabiel yich'elik ta muk' yantik.

Mu xu' xlok' mantal ta jech no-ox sventa chich' tsakel ta chukel jch'iel jk'opojel, mi ma'uk chak'matal li jtunel jvu'el jchapanvaneje xchi'uk mi mu'yuk buch'uk stik'oj mulil ti k'usi k'otemxa ta pasel ti muk'ta mantal ta xal ti ja' mulil, tey ta xal ti xu' xa xbat ta chukel k'elbilxa ti yu'un oy k'usi k'otem ta pasele xu' mi jech o mu jechuk la spas smule albilxa ta stojole.

Buch'uuk xu' stsak li jmulavile mi ilbil ta yoraile xu' tey stsake o ta anil k'alaluk ech'emxa –ox li k'usi la spase, mu me xu' te jal tsakoj stukik ak'ome sjelubtas ta anil luk no'ox, ta stojol jtunel jvu'el ti buy nopol oye, ja' jech ak'ome sjelubtas ta sk'ob ti lok'esel mantale skoj tsatsal mulietik.

Tsakal me chkom ta vun li mulile.

Ja' no'ox me ta anil chtune, k'alal ven tsots li mulile, jech k'ucha'al ta xal li mátale me yu'un jun jmulavil chich ilel ti xu' xjativ ech'el ta stojel smul , ja' ti mu xu' xk'otik ta anil li jtsavanej mayoletike, ti buy vu' li mulile, li jchapanvanej lok'esel mantale xu' xak' mantal sventa xich' tsakel ti buch'u oy smule, ja' no'ox me kajal chkom ta

sba, chlok' mantal li sventa stsakele ak'o yalbeik lek smelol ti k'ucha'al chich' tsakel.

Mi yu'un oy buch'u anil chich' tsakele, li jchapanvaneje k'alal ta xk'ot ta stojol li jchukele ak'ome sk'el ta anil mi meel oy smul li jchukele mi mu'yuke ak'o skolta ja' ti k'usi chal ti tsatsal mantale.

Jtunel jvu'el mayoletik, sk'an ti jlok'esel mantal ta skoj tsatal muliletik xchi'uk k'alaluk stsoboj sbaik ta spasel tsaltsal mulile, xu' ja' sk'el me oy o me mu'yuk smul ti jun jch'iel jk'opojel, oy no'ox me yorail xu' xchuk li jmulavile jech te chal ti tsatsal mantale, mu mi xu' x-ech' ta chavinik k'ak'al bajal ta chukel, yu'un o no'ox jech sk'an st'unbeik li smule, li spojelic jch'iel jk'opojeletik ti k'alaluk xi'elsba xjativ batel li jmulavile stojel li smule. Li k'usjalil komenxa sk'oplal xu' xjalij batel, ja' to mi jech chal li jlok'esel mantal skoj tsatsal mantale k'u yu'un jelbatel li sk'ak'alil xchapanele. Ja' no'ox jech, mu'ono'ox xu' xjelav ta xchavinik k'ak'al sjalil ti chukele.

Li tsatsal mulil lek chapbil stak' a' iel jun tsoblej pasbil ta oxib o ep Jch'iel jk'opojeletik, sventa sobtik spasik muliletik o chcha'pasik, ja' ti k'usba ta xal li tsatal mantale.

Mu junuk jch'iel jk'opojel k'alal ch-och ta k'elel oy o mi ch'abal smul, li jtunel jvu'el ti slok'esel mantal skoj tsatsal mulil mu me stak' x-ech' ta sbaj ta chukel vaxakib yoxvinik ora, ti va'i sjalile ja' o me xu' sta skolel mi yu'un mu'yuk smule; ti mi oy smule chkom ta chapanel ta stojol li jchapanvaneje, li sjalil li'i xu' to chjalij jech sjalil li ja'ik jech chk'otanan ta pasele mi yu'un ta xil jchapan vanej e xchapoj sbaik ta spasel k'usiuk mulil. Mi yu'un mu xich' ch'unel k'usi va'i albil sk'oplal oy smulilal ta svunal tsatsal mantal chapanel.

Skotol ti mantale tey chal xu' xich' chajbel sna buch'u oy smule, ja' to me xu' xbat ta chajna li jtunel jvu'el mayoletike, ti mi slok'esojbexa svunal li jlok'esel mantal ta tsatsal mantale, te mi ta xal buy jotokal ta xbat yich' chajel ti k'usitike, li ch'iel jk'opojel o jk'opojeletik chich'ik tsakel talel xchi'uk li k'usitik chich'anan sa'el, ja' no'ox me chich' ch'unel ti k'usi chal li mantale, me la jyo'onike, ta xich' meltsanbel jlik svunal, sk'anme oyuk buch'u cha'vo' tey sk'elojik va'anvil yu'un li yajval nae o me ja' o k'alal mu'yuk te'oye, ja' me stsakvan li mayoletik ti ja' kajal ta sba sk'elel.

Li svinajesobile lo'il a' yejetik ta sventa jchop no'oxe mu stak' ijbajinel. Li tsatsal mantale ta me xak'be smulilal ta svunal chapanel k'usiuk no'ox xk'ot ta pasel ti mi tsu'ts'inta li skolemal. Smakel ta be li k'usi yakal xkaltike, ja' no'ox ti mi yaloj taje ja'ik junukal bu yakik ta abtel ta sventaik stukik.

Li jchapavaneje ta me xich' ta muk' li k'usitike staoj li'i, ja'to ti mi yich'oj talel a' yej nitil tsakal talel ta sventa jun mulil. Mu me junukal chich' tak'bel li svinajesel buy tsu'ts'inta li k'usi albil yu'un li tsatsal mantale.

Ja' no 'ox li jtunel jvu'el jk'e mulil ta yosilal Mejiko, sk'an li jtunel jvu'el mulil ta jusep lume ak'o yak' ye' li tsatsal mantale, xu' xal sk'op stikelbatik k'uk no'ox x-elan svinajesobil ta jayib. Yo lek xk'ot ta pasel, li jtunel jvu'ele ta me sk'an lek xalbe smelolal k'ucha'al sk'anbe li svunale, k'anbil noxtok, k'ucha'al stik'sbak, buch'utik xchi'uk k'u sjalil.

Li jtunel jvu'el vu'el mayole ta yosilal Mejikoe mu xu' xal mantal mi j'a sk'oplal sventa st'unel jtunel jvu'el, k'op lo'il sventa chapanel, sk'op ya'yej jch'iel jk'opojel, sk'oplal abtel, mi ja'uk stak' ta xchi'in ta lo'il ti buch'u ta spoj chchapanbe smule.

Li jvu'eletik jchapanvanejetik ta skolta sbaik xchi'uk ti jchapanvanetike buy ta xchapanik, ta anil ta k'uuk no'ox smelol, li svunaltake lekme sk'elbeik smelol,

smakel k'usik mu xju' ta pasel xchi'uk st'unel yabtela j'tunel jvu'el, te me skoltasbaik mayoletike, jechukme ta melet oyuk ti ich'il ta muk' yu'un li jch'iel jk'opojel sk'elel oy o mi mu'yuk smul xchi'uk li buch'utik t'abemik. Sk'anme oyuk lek svunal skotol li k'usitik tanijem ta lo'il ta'el ta sventa jchapanvanejetik xchi'uk jlok'esel manta skoj tsatsal muliletik xchi'uk buch'utik lekxa sna'ike.

Li k'usi la xchapinike la jyak' yeike ja' jech ta pasel k'ucha'al chal ti tsatsal mantaletike. Li lo'il chapbile, mi mu jechuk xich' pasel k'ucha'al chal li tsatsal mantale, mu'yuk yich'el ta muk.

Li j'tunel jvu'el kaja ta sbaik sk'elik k'ux-elan tup'ilanbil ju jp'ej na, ja' no'ox ta sk'elik mi lek ch'unbil smaltalil li sk'elik tupilanel ta komune, ta me sujik sk'anel svunal mi tojbil spatani li k'usitik sjak'beik svunale, li va'i x-elan xu' xk'otik ta naetik ja' me chich' ch'unbel smantalil k'usba albil sk'oplal ta svunale sk'elel xchajel.

Li takbital vunetik bu lek chubilik ta xich'anan takele mu junuk buch'u xu' sjam sk'el, mi mu xich' ch'unele oy me smulilal jech k'ucha'al tal xal tsatsal mantale.

Me k'alal mu'yuk likem k'ope, mu me junuk mayol xu' xtuk'aban stak' x-och xkux yo'oton xvay ta sna jch'iel k'opojel ti mi mu sk'an yajvale, mi ja'uk k'usi xu' stsatsal k'an. Ti mi ja'o lekem k'ope skotol mayol jtuk'tabanejetik xu' x-ochik xkux yo'ontonik o mi snak'sba ta sna jun jch'iel jk'opojel, stak' sk'anbe k'uil, ve'lil li yajval na'e, stak' sk'an ti k'usi jech ts'ibabil ta tsatsal mantal sventa mayol jtuk'avanejetik.

Svuklajunebal mantal (Art. 17). Mujunuk jch'iel k'opojel xu' xchapan k'op ta stuk no'ox, mi ja'uk xu' xmajvan x-utvan sventa sk'anel li ich'el ta muk' ta stojol.

Skotol jchi'el jk'opojel oy yich'eleik ta muk' k'ucha'al chchapaj sk'op ya'yej ta stojol li jchapanvanejetike yu'un ja' va'anbilik ta sk'elel k'ucha'al ta xal ti tsatsal mantal sventa chapanele, anilukno'ox me xchapanik, mu me stak' smakik k'ux-elan k'ot ta

chapanel ti k'ope ak'ome lekuk chapajuk. Ti chapanel chich' k'anel ta stojol jchapanvanejetike ta motonme, jech chkom-o li jtunel jvu'el o jtsakvanej mayoletik mu'yuk chich' tojbeel sk'ak'alik.

Li tsatsal mantaletike ta me sa'beik batel smelolal k'ucha'al lek xchapaj li k'ope. Li svunal chapanele ja' me ta sk'el batel xchapanel, tey chalik ta melel li smeltsanel k'usi vu' ta pasele xchi'uk tey chkom ta vun ti mi oy skanel xu' xk'ot li mayoletik me oy k'usi k'ot ta pasele.

Li slajeb xa xchapanel li mulile sk'anme tey ta xich' alal ta skotol jchapanvanejetik oy skolel o mu'yuk li jchukele.

Li Tsatsal mantal ta sjunlej yosilal Mejiko xchi'uk ta jusep lumetik ta xchapanbeik sk'oplal smelol k'ucha'al xu' no'ox te xchapan stukik jun k'op ti buch'utik va'anbilib ta xchapanel mulil xchi'uk xchapanbeel smelolal.

Sjunlej yosilal Mejiko, jusep lumetik xchi'uk Mejiko ta stsatsubtas ti oyuk lek skolatael stuk'ulanel jch'iel jk'opjel ta jujun jteklum xchi'uk te chalik ti lek xchanojbeik smelolal li yabtelike ta sventa jpojvanej. Li k'usi sk'eloy ta sjol yo'on li jpojvaneje mu xu' olon komem xchi'uk li jlo'k'esej mantal skoj tsatsal muliletik.

Mu junuk buch'u xu' xich' tsakel ta chukel ta skoj yil mu xa sut yu'un ta stojol xchi'il.

Xvaxaklajunebal mantal (Art. 18). Ja' no'ox mulil buch'utik xu' xich'ik makbeel skolelik xu' sta snak'elik ta oy no'ox sjalil ta chukinab. Li snail li'i jejelme xchi'uk li buch'utik chbatik ta chukel ta stojel mulil xchi'uk k'ejelme lek xil sbaik.

K'ux- elan ch-abtejbatel smantalil ti sventa chukne'bale ta xich' chapanel ech'el ta sliiklejanel abtel, ta xchanubtasel ta sventa stuk, chanubtasel, sk'elal takupal bek'talil

xchi'uk stjajimolal k'usba sventa x-jelav k'ak'al yu'un li jchukele xchi'uk li xchi'iltake ja' k'ucha'al mu xa xcha'pasik li mulile. Chich' k'elel ech'el k'usi xu' stoj o stuk mi jech chal tsatsal mantale. Li antsetike k'ejel xchukina'bik buy tsoj smulik yo'o buy chukul viniketike.

Li jtunel jvu'el ta Mejiko, jusep lumetik xchi'uk o'lol Mejikoe xu' jmoj syom sk'opik sventa li jchukeletik skoj mulil k'uyelan chlok' batel ti mulile o tey tsoj ta chukinab te tsakal sk'elel ep ta chop jvu'eletik.

Li jtunel jvu'el ta Mejiko, jusep lumetik xchi'uk o'lol Mejiko tey me ch'ak'ik, ta xchopolchop stsalbailal, stuk'ulanel xchapanel mulil ta me xich' k'elel ech'el buch'utik mu'yuk lek stalel xvinaje tey chal ti tsatsal mantal oy smulilal, chi'uk li buch'utik lok'emik xa ta vaxaklajuneb ja'bil mo'ojtome li buch'utik mu'yuk lok'em ta vaxaklajuneb ja'bile, te me chich' tsatsubtasel ta melel li yich'elik ta muk' jujun jch'iel jk'opojele te xojtakin li muk'ta mantale, ja' jech k'ucha'al j-ich'vanej ta muk' sk'eloj ti sk'an koltael li jnaklometike yojtakinanoj. Li jch'iel jk'opojeletike mu'yuk to staojik lajcheb jabil oy k'usi chopol spasojiktalel xvinak k'ucha'al mulil tey ta tsatsal mantal, ja' no'ox tey bajal chkomik ta jun snailal stuk'ibtaselik ch-och ta sk'ob jun jtunel jvu'el j-ak'mantal.

Li stuk'ulanel xchapanel k'ux-elan ch-abtejanan ech'el ta juchop jtunel jvu'el, ja' me kajal ta sba snail abtel jchapavanejetik xchi'uk jtunel jvu'el ja'no'ox ja' kajal ta sbaik sk'elel xchapanel ta sventa o'lol jchi'eletik. Xu' xich' ak'el ti oy slo'iltael xchi'uk spojel sk'elel kux elan xbat ti jujun mulile, tsk'el ti k'ux elan tspoj batel xchi'uk ja' tsk'el batel li o'lol jch'el jk'ojeletike.

Li k'ux elan chich' k'elbeel smelol ti chapavaneje sk'an me chich' k'elel stuk'ulanel k'u sba ch-abtejbatel li chapanele, ja' to mi yakalxa sk'elele. Ta skotolal li k'uxa x-elan chanavtalel sventa sk'elel o'lol jch'ieletik chichme k'elel batel lek, ja' jech

k'ucha'al sk'eel stukik jtunel jvu'eletik xchi'uk ti buch'utik chak' ti mulile. Li'i kolukme li k'ux elan chapbil xatalele ja' me te tstabe slajeb yich'el ta muk' ta sventa skotol jnaklometik chi'uk yuts'yalal li o'lol jchi'ele, ja' jech k'usba lek xch'iemal stuk xchi'uk k'usi sna' spasel. Ti snak'obil jchukele ja' no'ox ta xtun sventa tsatsal mullil mu stak' jal te'oy, xchi'uk xu' xich' ak'beelik li buch'utik ech'emikxa ta chanlajuneb ja'bil, skoj ti mu'yuk lek chak ta ilel ti stalel xkuxlejik ta skotol jchi'el jk'opojel ojtakinbil ti tsots mulile.

Li jchukel likem ta slumal Mejiko yakal stoj smulik ta muk'tikil namal balumile, stak'me k'anel talel ta xchukinab yosilal Mejiko sventa xtal stsutses stojel li smule ja' ti k'ux elan yaloj li xchapanel k'op ta sventa skotol jnaklometike k'elbil li' ta mantal vune, jech xtok li jchukeletik likemik ta yantik namal banamiletike yakal stojel ta skoj tsatsal mulil ta sjunlej Mejiko li' ta xchukinab Mejikoe, stak'me xich'ik takel ech'el ta slumalik sventa te xk'ot stsutses ta stojel li smulik ta chukinabe, ja' ta xich' ich'el ta muk' ti k'ux elan chapbil sk'oplala yu'un jtunel jvu'el yu'unike xchi'un jtunel jvu'el yu'un Mejiko. Ti jchukel yan lume ja' to me stak' jeltabeel xchukinabik ta slumalik mi yu'un jech la sk'an stukike.

Li jchukeletike, ti k'usi chk'ot ta pasel chi'uk li k'usi yaloj li tsatsal mantale, xu' stoj smulik buy chukinabetik nopol no'ox nakalike, sventa chcha'och batel ta sparaje. Ti k'ucha'al li'i mu'yuk bu ta xich' ak'el ta sventa xchapojsbaik ta spasel tsatsal mulil xchi'uk yantik jchukeletik buy tsk'anik lek ch'abiel.

Li chukinab sventa jmulavil xchi'uk bajel ta chukel skoj xchapoj sbaik ta spasel tsatsal mulil ta xich' ak'beel xchukibabil stuk.

Li jtsatsal jtunel jvu'eletike xu' smakbeik ti stanijesu'bil sk'op ya'yej ti jmulaviletike xchi'uk li jchukeletik xchapojsbaik ta spasel tsatsal mulil ta yantik, ja' no'ox xu'

sk'opon li buchu' chkoltaate, ak'bil lek yaj cha'bielik li buch'utik tey tik'ajtik ta chukele.

Ti k'usi chapbil xa o'no'oxe xu' xich' ak'beelik yantik jchukeletik ti min tsk'anik lek cha'biele, jech yaloj ti tsatsal mantale.

Sbalunlajunebal mantal (Art. 19). Mu me junuk jtunel jvu'el mayoletik k'alaluk ch-och ta sk'ob jun jmulavil mu xu' xjelab slap ta chukel lajcheb xchanvinik ora,ti mi mu'yuk ta xich k'elbeel smelolal xchapanel tey ta xal: li mulil k'usi kajal ta sba li jmulavile; buk chich' tsakel, k'u ora xchi'uk k'ucha'al li chukele, jech chak'ta ilel ti svunal stu'nele ti oy k'usi k'otem ta pasele jech chak' ta ilel ti tsatsal mantale ti oy smule xchi'uk xu' jech o mu jechuk la spas smul o te kapal le'uk li jmulavile.

Li jlok'esej mantal skoj tsatsal muliletike ja' no'ox xu' sk'an ta stojol jchapanvanej li chukel oy no'ox sjalile k'alaluk mu stabeik lek smul ta k'elel li jmulavile, li st'unel ech'el mulile, xcha'viel li jmulavile, li jpojvanejetik o jtik' muliletik, ja' jech k'ucha'al buch'u sa'bil smule yakal xich'k'elbeel batel tik'bil xa lek ta chukel ta skoj tsatsal mulil.

Li jchapanvaneje ta xal oyuk xchukelal li mulile, oyuk svunal, jech k'ucha'al xchapoj sbaik ta spasel tsatsal mulil, smilel jchi'el jk'opojel, tsatsal tsakel, sbajel ta chukel jchi'el jk'opojel sventa tskanik epal tak'in, tsatsal mululetik k'ucha'al tuk'etik xchi'uk k'usitik xt'ome, ja' jech k'ucha'al tsatsal muliletik buy sk'eloj o yaloj li tsatsal mantale ta yuts'intael xcha'biel slumal sjunul Mejiko, k'ux elan ch-lekub batel xch'iel jun jk'opojel xchi'uk lekuk sbek'tal stakupal.

Li tsatsal mantale ja' tsk'el li k'usi ju'em ta pasele ja' me jech li jchapanvaneje xu' chchak'elbatel li skolel jchi'el jkopojeletike buy nitil sk'elel xchapanele.

Li k'u sjalil xu' stsakbatel skelel smelolal xu' xjalij to batel ja' no'ox ti mi jech sk'anoj ti jmulavile, ja ti k'usba chal ti tsatsal mantale. Li chchajalij to ta tsakel li buch'u oy smule oy me tsots smulilal ta tael ta tsatsal mantal sventa chapanel k'op. ja' me kajal ta sba li jtunel jvu'el li buy tik'il ta chukel li jmulavile, li k'uxa sjalil komem sk'oplale mume xu' xich'be slo'k'obal li vune buy k'elbil xa talel smelolale, xchi'uk li buch'u ta xalbe ya'yejal li bajel ta chukele, o svunal sventa snamajesel sk'anel xchapanel ta muk'tamantal, sk'anme chal mantal li jchapanbaneje li k'usi k'ejel yich' chapanele k'alaluk ja'o chlah li k'us sjalil albile, ti mi mu'yuk xich' ti vun chapbile ta oxib ora yech'el sjalil xu' me xkolbatel li jmulavile.

Skotol li k'usi chich' k'elel batele yu'un ono'ox chich' tunesel batel ja' ti oy muliletik k'elbilxae yak'oj ta ilel k'uyelan sk'elbeel smelolal chapanel ech'el. Tey ta xchapanel ech'ele chlok'ta k'elel yan mulil jelel li k'ucha'al yakal st'unel talele, sk'anme ch'akal xich' sa'beel smelolal, mu k'uxi xich' utel ti mi tey stsobsba li mulile, ja' to mi jeche.

Ti mi te tsakal li sk'elbeel batel emelolal ta sventa xchapoj sbaik ta spasel tsatsal mulil li buch'u pak'tabil ta spasel mulile chjatav ta stojol li chapanele o xu' xjelab ta sk'ob yan jchapanveneje ak'o bayal ta namal balumil, te chich' makel li sk'elele xchi'uk li k'u sjalil k'elbilxa talel sventa stsakel xa ta chukel.

Skotol ilbajinel ti buch'u chich' tsakel ta chukele o ta chuknebaletike, skotol uts'intael mu'yuk no'ox smelolal, skotol k'usi chich' ak'el o tojel ta chukinabetik, ja' uts'intaeletik ta xich' k'elel tuk'ibtasel ech'el xchi'uk sibtesbilik ta jtunel jvu'eletik.

Jtob mantal (Art. 20). Ti k'ux-elan chlik sk'oplal ti chukele ja' ti k'usba tik'bil xchi'uk albil ti mulile. Chlik ta chapanel k'usba lik pukijuk talele, tsots ta a'iel, snopel, stsutsesel xchi'uk ta orano'ox.

A. Ta stekelal sliiklejaltak:

I. TI k'ux-elan chlik sk'oplal ti chukele ja' to me lek xa oy smelolal ti k'usitik ju'eme, chich pojel ti buch'u mu'yuk smule, chich' k'eel ti buch'u oy smule ak'o mu komuk o ta chukel xchi'uk ti k'usitik chopol spasoj skoj ti smule chich' meltsanel xchi'uk ak'o stoj;

II. Skotol k'usi chich' chapanel ta xich' alel ja' to k'alaluk te'oy ti jchapanvaneje, mu xu' buch'u junukal jch'iel jk'opojel xu' xich' albeel ti mulile xchi'uk sk'an ich'el ta muk' ti butik xal ti mulile ja' buy chich' chapanel ta kolemal xchi'uk ta stuk'il;

III. Ti smulilal ti chukele ja' no'ox ta xich' tsakel ta venta ti butik la jyich' chapanel ta yutil snail chapanobil k'op.

Li tsatsal mantale ja' no'ox ta stsak ta venta xchi'uk ti k'usitik sk'an sventa xu' x-och ta chapanel ti k'usitik bai albile, ja' ti jech ono'ox sk'an lok'esel ta alel jutuk;

IV. Ti xchapanel k'ope ta xich' meltsanel xchi'uk jun jchapanvanej buch'u mu xojtakin li mulile. Li yak'el ta ilel ti k'usitik jtunel xchi'uk ti k'usitik chjelav sventa xu' xlik ta chapel bu tsobol ti jnaklometike, tsots ta a'iel xchi'uk lo'iltabil no'ox;

V. Ti k'u yepal jech o muk' jech ti mulile ja' ta sba ti buch'u chpaktavan ta mulile, ja' jech sk'an k'ucha'al tsatsal mulile. Ti butik yantike ko'ol no'ox chbat sventa stak' pajesel ti jpojvaneje, ja' jech o chbat;

VI. Mu junuk jpak'tavanej xu' xalbe sk'oplal ti me tsakal xa batel smelolal me mu'yuk bu te'oy ti yane, sk'an oyuk yich'el ta muk' skotol ora ta sliklej ti xchapanel k'ope, ja' to me jech chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op li'e;

VII. Jun velta me lik sk'oplal ti chukele, ja' no'ox me mu'yuk spajesel ti buch'u pak'tabile, stak' alel ba'i jech xchi'uk tsakbil ta muk' ti tsatsal mantale. Li buch'u paktabil ta mulile ti me la sjam ye, chal stuk ti smule xchi'uk xojtakin li k'usi yich'ohtal skoj ti smule oy k'usba ta pasel sventa mu xich' tanijesbeel li smule, li jchapanvaneje ta stak ta ik'el sventa cha'i ti oy xchukelale. Li tsatsal mantale ta xalbe k'usitik xu' spas li buch'u oy smule k'alaluk xch'un ti smule;

VIII.Li jchapanej k'ope ja' no'ox xu' xchukvan ti me la xch'un ti ja' jech oy ti mulile;

IX.K'usiuk no'ox xich' tabeel sk'elobil sventa tsatsal tsakel ti me ma'uk jech mu'yukme chich' tsakel ta venta, xchi'uk

X.Li k'usitik li tsakal ta jtoob mantale, ta me xich' k'elel xchi'uk tsakel ta venta ta yutil snail chapanel k'op.

B.Skotol yich'el ta muk' jnaklumetik buch'u sta smule:

I.Ak'o me chak' ta ilel ti mu'yuk smule ti me mu'yuk to chapanbil xchi'uk jchapavaneje mu me stak' xich' kajanbeel ta sba li mulile;

II.Ta xich' cholbeel smelolal sk'an o mu'yuk buch'u chnik. Ja' o k'alaluk chich' tsakele ta xich' albeel k'usi ta skoj xchi'uk yich'el ta muk' sventa mu xnik, ja' jech mu stak' uts'intael. Mu stak' jech xkom xchi'uk oyme smulilal ta tsatsal mantal yu'un mulil, skotol me mu'yuk a'yeje, ilbajinele. xcholel ti mulile me ja' o mu'yuk te'oy ti buch'u sk'anojbe vokol sventa yak'el ta ilel smelolal ti mulile mu'yukme sbalil;

III.Ta sk'an xich' albeel, ja'o k'alaluk chich' tsakel ta stojol jchapavaneje, ti k'usitik kajanbil ta sbae xchi'uk ti k'usitik yich'el ta muk'e. Ti me ja' sventa tsobol elek'e, li jtsak vanejetike xu' xalbe smelolal ti mu stak' xal sbi xchi'uk bu sbi ti jtik' mulile.

Li tsatsal mantale ta xkoltaban sventa slekilal ti buch'u oy smule, ti me chukbilxae sk'an sa' buch'u xkoltae sventa xu' xich' t'unbeel smelolal li smule xchi'uk ti k'usitik ilbajinel skoj ti smul ta tsobol elek'e;

IV.Ta xich' tsakel ta venta ti buch'u chpojvane xchi'uk ti k'usitik yan chich' ak'el ta ilel sventa ti pojombaile, ak'bil ti k'u sjalil xu' sa' jech k'usba chal ti tsatsal mantale, xchi'uk xu' sk'an vokol ta koltael sventa xu' xich' a'ibeel smelols, ja' ti k'usba chal ti tsatsal mantale;

V.Ta xich' chapbel ti smule bu tsobolik ta snail jvu'el jchap k'opetik ta jun jchapavanej. Li yak'el ta ilele ja' no'ox xu' xbik'taj ti me jech chal ti tsatsal mantale, sventa oy lek ich'el ta muk' ta sjunul yosilal Mejiko, jchabivanej yu'un jnaklometik,

xcha'biel li buch'u uts'intabile, ti buch'utik bik'itiktoe, k'alaluk xi'el xvinaj ti k'utiksba smelolale lek chabibil ta tsatsal mantaletik, ja' to ti me li jchapanej k'op jech chal ti ak'o xich' cholbeel smelolal sventa stak' ak'el ta ilele.

Ta tsobol elek'e, ti k'utik x-elan chich' t'unbeel smelolale ta me xich' tsakel ta venta, k'alaluk mu stak' chapanel ta chapanobil k'ope, o ja' ti xi'el k'u spasik ti jk'opojeletik o buch'utik uts'intabilike.

Li bai li'i mu'yuk bu chal, sventa xu' xich' ilbajinel yich'el ta muk' jun buch'u oy smul xchi'uk oy k'usba yak'el ta k'elel ti k'usi smule;

VI.Ta xich' koltabeel skotol ti k'usitik sk'an sventa spojelsba xchi'uk chich' tsakel k'u sjalil chich' chapanele.

Li buch'u oy smule xchi'uk li buch'u chpojate xu' me x-och ta k'elel k'alaluk oy xa buch'u tsakbile xchi'uk k'alaluk ta xcholbe smelolal ti smule o ta xich' jak'beel. Ja' no jech, k'alaluk sba tsko'oltae xchi'uk ti jchapanvaneje xu' st'unbe smelolal, sventa xu' xchap li k'usba xpojvane. Li k'alale mu xu' xich' nak'el ti k'usitik ta xich' t'unele, ja' to me oy k'usitik albil ta tsatsal mantale k'alaluk sk'an t'unel sventa lek chlok ti k'usitik chich' jak'ele xchi'uk sk'an oyuk lek smelolal sventa mu xich' ilbajinel ti ich'emal ta muk' jpojvaneje;

VII.Ta me xich' k'elbeel mi oy smul sk'an to'ox chanib u ja' to me li mulil mu x-jelav xchukelal ta chib javil, mi sk'an to'ox jun jabil ti me chjelav skoplal ti chukele, ja' to me la sk'an chjalij sventa spojel sbae;

VIII.Oy me yich'el ta muk' sventa spojombail jech k'ucha'al jpojvanejetik, ja' bu xu' st'uj stuk xchi'uk stak' ja'o k'alaluk ja' to'ox la jyich' tsakele.

Ti me mu sk'an o mu stak' sa' jun jpojvaneje, ts'akal k'ucha'al la jyich' k'anbele, ta sabat buch'u uk no'ox jpojvanej. Ja' jech nox tok oy me yich'elal ta muk' li jpovaneje

k'alaluk ta xcholbe smelolal ti k'u sjalil chich' chapanel li k'ope xchi'uk oy me sujelal sventa xu' xal jayib velta xich' k'anbeel, xchi'uk.

IX. Mu me xu' xjalij li chukele o tsakele, ti me sk'anto sts'aki stojel ti buch'u chpojvane o k'usiuk yan ch'amunel tak'in, ta skoj mu'yuk ich'bil ta venta o k'usi yan o ta skoj.

Li xchukel chapanbile mu xu' xjelav jal ta yorail k'usba spajeb albil ta tsatsal mantal sventa ti muliletike chich' chapelbatele xchi'uk mu xu' xjelav ta chib jabil, ja' to ti me chjalij skoj yich'el ta muk' ti buch'u oy smule. Ti me ju'emxa ti k'usi li' chobile mu'yuk bu albil k'usi ti mulile, li buch'u oy smule ta xich' lok'esel ta ora ak'o mi yakalukto sk'oplal, mu'yuk xa xu' sabe yan sk'oplal sventa xchapanel.

Stekel stojel mulil ta chukel mi ja' jech k'ot ta chapanele, ja' o chich' tsakel ta venta k'alaluk la jyich' tsakel ti buch'u oy smule.

C. Ti yich'eltak ta muk' buch'u skuchoj ti mulile:

I. Chich' chanubtasel ta tsatsakil k'opetik; chich' albeel k'usitik lekik ich'el ta muk' oy ta sba jech k'usba tsakal li' ta muk' ta mantal vune, k'alaluk me jech ta sk'ane, chich' albeel k'usba xbat sk'oplal ti smule;

II. Koltaejbail xchi'uk ti jlok'esej mantal sk'oj tsatsal muliletik (Ministerio Público); ja' bu chich' k'anbeel skotol ti butik xal o k'usitik xu' xak' o ta ilel ti smule ja' ti k'uyepal oy yu'une, jech k'ucha'al k'alaluk ta xich' t'unele xchi'uk k'alaluk ta xich' chapanel ech'ele, sventa xlok' stekel ti k'usitik chich' alele, xchi'uk oyuk k'opojel ti ta yut xchapanobil k'ope sk'an yak'el ti k'usi yo'o sk'el o ti tsatsal mantale.

K'alaluk ti jlok'esej mantal sk'oj tsatsal muliletik (Ministerio Público) sk'eloy ti mu ja'uk to uts slok'esel ta anile, sk'an skolta xchi'uk spatbe yo'on;

III. Chich', ja' buy tsakaltalel koltael sventa buch'u oy smul, poxtael xchi'uk sventa lekuk snopben mi ja' jech sk'ane;

IV. Ta me xich' meltsanbeel mi oy k'usi ixtalaje. Ti me oy bu stak' xjelave, li jlok'esej mantal skoj tsatsal muliletik (Ministerio Público) oy me sujel sventa chak' ta meltsanel ti k'usi ixtalaje, mauk to chich' malael ti buch'u ilbajinbil ja' ta xak' ta meltsanel, xchi'uk li buch'u chal ti mulile mu stak' skolta ti buch'u oy smul sventa tsmeltsan ti k'usi ixtalajeme mi lok'em sk'oplal xchukelale.

Li tsatsal mantale ta me sabe smelolal sventa aniluk xbat sk'oplal ti k'usitik sk'an meltsanel k'usitik ixtalejeme;

V. Sventa snak'el yojtak'inobil xchi'uk yantik bu xtal sbi, bu likem o k'usitik yu'un stuk jech k'cha'altak li'e: k'alaluk mu'yuk to ep sjabilalike; k'alaluk oy mulil skoj tsatsal tsak'el, elek' o tsobol elek', xchi'uk k'alaluk yakal xchapanel jun jchapanvaneje mi tsots skoplal sventa xchabiel sba, spojel skotol ora li yich'el ta muk' ti buch'u chich' pojele.

Li jlok'esej mantal skoj tsatsal muliletike (Ministerio Público) sk'an sabe lek smelolal sventa xchabiel ti buch'utik xiel xich' ilbajinbile, uts'intabilik, jk'opojeletik xchi'uk stekel ti buch'utik tsakbilik ta venta ti k'u sjalil chich' chapanel ti k'ope. Li jchapanej jk'opetike sk'an lek sk'elik mi oy ta venta ti k'usitik tsotsik sk'oplale;

VI. Sk'anel ti k'usitik lek sventa chpojvan xchi'uk sk'an yak'el ta ilel ti k'u yepal chtun sventa pojombail xchi'uk sutesel ti k'usitik yich'eltak ta muk'e, xchi'uk

VII. ta xcha' yich' k'anel ta jun jtunel jvu'el sventa jchapanej k'op ti k'usitik mu'yuk bu chal ti jlok'esej mantal skoj tsatsal muliletik k'alaluk chich' t'unel ti k'usitik muliletike, jech k'ucha'al xchapanel, mu'yuk chich' k'elel, ch'akel mi sventa chukel o spajesel ti xchapanel batele k'alaluk mu'yuk lek yil ti k'usba meltsanbil ti k'usi ixtalajeme.

Jun xchavinik mantal (Art. 21). Li sjakbeel sk'oplal li muliletike ja' ta sba li jlok'esej mantal skoj tsatsal muliletike (Ministerio Público) xchi'uk li mayoletik xchi'uk stuk, ja'

bu ch-abtejik k'usba albilik xchi'uk ti k'usba pasbilik ta mantal yu'un ti k'usba chal li'e.

Li sk'oplal spasel mulil tey ta yutil snail chapanobil k'ope ja' ta sba li jlok'ese mantal skoj tsatsal muliletik (Ministerio Público). Li tsatsal mantale ja' ta sk'elbe sk'oplal sventa xu' xlik sk'oplal xchapanel xchi'uk jun jtunel jvu'el.

Li sujel sventa li mulile, li k'usitik chjele xchi'uk k'u sjalile ja' o no'ox jech xchi'uk ja' o no'ox ta sba li jtunel jvu'eletike.

Ja' me ta sba jtunel jvu'eletik li buch'utik xu' xak'ik ta tojel k'usiuk mulil k'alaluk oy mu jechuk stunesik ti tsatsal mantaletik k'usba yak'oj ti jtunel jvu'ele xchi'uk li mayoletik, k'alaluk ja' no'ox sventa tsoj smule, chich' tsakel vaklajuneb xchavinik sjalil o ta x-abtej sventa skotol jnaklumetike; ti me li buch'u oy smul mu'yuk bu chich' k'anbeel stojol ti smul k'usba albile, ta xich' jelbeel xchi'uk chukel, ja' bu mu'yuk xu' chjelav ta valunlajuneb xchavinik sjalil.

Li buch'u ma'uk jech tstunes li jaychop nopbil tsatsal mantaletik yu'un muktikil jtunel jvu'eletik xchi'uk mayoletik jech k'ucha'al j-abtel ta jujun k'ak'al, o j-abtel, mu'yuk bu chich' ak'beel tsoj smul ta tak'in lek ep k'ucha'al tspas kanal ta jun k'ak'ale.

K'alaluk me ja'ik ti buch'utik mu'yuk lek yabteliike, li stojel mulil me oy muk' jech la stunesik ti k'usba yaloj ti jtunel jvu'ele xchi'uk ti mayole, mu me xu' ep chich' k'anbeel tak'in jech k'uyepal tspas kanal ta k'ak'ale.

Li jlok'ese mantal skoj tsatsal muliletike (Ministerio Público) oy yik'al xich' ta muk' li k'usitik sventa muliletike, ja' jech o muk' jech xchi'uk ja' ti k'usba chalbe smelolal ti tsatsal mantale.

Jtunel jvu'el yu'un yosilal Mejiko (El Ejecutivo Federal) xu', xchi'uk li jchap lo'iletik (Senado) ta juju koj, ojtakinel *ti sk'elelbatel tsatsal k'opetik nitil ta namal lumetik* (Jurisdicción de la Corte Penal Internacional).

Li jtunel jvu'eletik jech k'ucha'al mayoletik xchi'uk stuk'ike ja' jun abtel ta sba yosilal Mejiko, li o'lol Mejiko, ju sep lumetik, xchi'uk jteklumetik, ja' chak' ta venta spajesel muliletik; li k'usitik chich' t'unele xchi'uk spa'iel sventa lekilal, jech k'ucha'al mu'yuk lek chich' tunesel ti tsatsal mantaletike, ja' ti k'usba tsakal li' ta muk' ta mantal vune.

Li k'usitik xu' spasik ti jujun snail xchabiel skotol jnaklumetik ja' me jech ch-abtejik k'utiksba snabeik lek smelolale, k'usitik lek tsk'an staik, lek smelolal, lek snopbenal, stuk'il k'opojel xchi'uk yich'el ta muk' jnaklumetik ojtakinbil li' ta komon chapbil k'op.

Li snailtak xchabiel lumetike ja' me sventa skotol jnaklumetike, ja' bu lek ta stuk'il stambeik xchi'uk lek chapalik. Li jlok'ese mantal skoj tsatsal muliletike xchi'uk ti buch'utik ch-abtejik ta yoxchopal skaj abtel jtunel jvu'el sk'an skolta sbaik ta ko'ol no'ox sventa lek chlok li k'utiksba chich' k'anele xchi'uk ja' me ko'ol tsakalik ti bu ja' o yabtelik ti xchabiel jnaklumetike, ja' te bu tsakal li ta jaychop likem smelolale:

a)Li k'usba k'unk'un st'ujelbatel, chmuybatel, xchapanelbatel, te'oy o, sk'elel k'u yepal sna', yak'el ta ilel xchi'uk akbeel svunik ti buch'utik tsakalik sventa xchanel xchabiel jnaklumetik (Seguridad Pública). Li spasel li abtel li'e xchi'uk smukibtaselbatel ti k'usitik chich' pasele ja' bu stak' ko'oltajesbail xchi'uk ti yosilal Mejiko (Federación), o'lol Mejiko, ta ju sep lumetik, xchi'uk ti jteklumetike ja' ti k'utiksba jujuntal smelolal snopojik ta ju chope.

b)Li smeltsanel yabil bu chich' sa'el bi'iletik k'alaluk ja' sventa tsatsal muliletike xchi'uk li j-abteletik ta snail yu'un xchabiel jnaklumetike. Mu junuk jnalum xu' xbat ta

snail xchabiel jnaklumetik ti me mu'yuk yich'oj lek svun xchi'uk me mu'yuk tsakbil ta snail abtel.

c) Li xchapanel sk'elbeel sk'uxlejal jlumaltik (políticas públicas) sventa xchapanel k'usiuk muliletik.

d) Ta xich' chapanel ta skotol naklumetik buch'utik te'oyik xchi'uk yantik, ja' o k'alaluk ta xich' k'elbeel k'u yepal sna' xchapanel ta spajesel sventa mu xich' tael mulil jech k'ucha'al ta jujun snail xchabiel jnaklumetik.

e) Li tak'inetik talem ta jtunel jvu'ele ja' sventa xchabiel jnaklumetik, ta sjunul slumal Mejiko ja' sventa butik juju sep slumale xchi'uk jteklumetik ja' chtun o ti k'usitik li xa albile.

Chib xchavinik mantal (Art. 22). Mu me xu' xich' milel ta majel skoj mulil, bojilanel bek'talil, chopol ta pasel, yaintasel, tsitsel, majel ta te', majel ta k'usiuk no'ox, mu stak' ep stoj smul, spojel k'usiuk no'ox x-ayan xchi'uk k'usiuk no'ox mulil mu'yuk smelolal xchi'uk k'usi yan mulil. Skotol ti mulile sk'anme ko'ol chich' tojel xchi'uk k'usba stsaksba ta chapanel ti buch'u staoj smul (y el bien jurídico afectado).

Mu me stak' pojbel k'usiuk x-ayan yu'un li jch'iel jk'opojele mi ja' ta skoj stojobil mulil o spatanil k'usi x-ayan, mu ja'uk xu' xal jun j-abtel mayoletik sventa stojel k'usi k'ot ta pasel ta skoj mulil. Mu me xu' ta xich' pojel noxtok li k'usiuk x-ayan yu'un jch'iel jk'opojele ta skoj ti chopol p'olmalil jech k'usba chal ti j-abtel mayoletik ti k'usitik sventa lekilal jech k'ucha'al paskanal ta chopol p'olmalil ja' xu' xchapanel li baluneb vakvinik mantale, li buch'u xu' xkom ta sba ti k'usitik oy yu'un jun jnalklume me chopol k'u tspase ja' me yu'un chkom ti jset muk'ta lume, mu stak' xich' k'anel sutel li k'usitik oy to'ox yu'un ti jchukele k'usitik x-ayan. Mi ja' jech chich' pojbeel ti k'usitik oy yu'one te chich' k'elel batel ta smantalil jech k'ucha'altak li'i:

I. Ta me xich' k'elel batel xchi'uk yich'elal ta muk' xchukelal k'usiuk mulil;

II. Ta xlik sk'oplal ta k'elel li buch'utik tso'bol j-elek', mulil sventa uts'intael jch'el jk'opojel, tsakel ta nak'el, elek' chitom tak'in xchi'uk xchonel jchi'el jk'opojeletik ja' li k'usi x-ayan jech k'ucha'al li'i:

a) Jech k'ucha'al abtejebaletik, k'usiuk no'ox o abtelal skoj mulil, ja' to mi muy'uk to cholbil smelolal ti mulile ja' bu chal ti oy xchukelale, lek xvinaj ta k'elel ti k'ot ta pasel ti mulile.

b) Ti k'usitik mu ja'uk abtejebaletike, k'usiuk no'ox o abtelal skoj mulil, ti mi tunesbilib o batem ta nak'el, ja'to mi yich' tsobel li k'usi albil ta sbae.

c) Li k'usitik yakal chtunan ta sventa spasel muliletik ta sventa yuts'intael yantik jch'iel jk'opojel, mi sna' li yajval k'usitik vu'eme, mi mu'yuk la jyalbe jtunel jvu'el o mi oy k'usi la spas sventa smukobil.

d) Li buch'utik kajanbilib ta sba mulil, oy ep k'usitik chak'ta ilel ti oy smulilal o ta tsobol elek', xchi'uk ti buch'u pak'tabil ta muliletik li'e tspak'ta sba k'ucha'al yajbal.

III. Skotol jch'iel jk'opojel ta xal ti uts'intabile stak' me xak' ta ilel skotol ti oy k'usba spojsbae sventa sk'elobil ti naka ta lekilal lok'em ti k'usi oy yu'une xchi'uk lek no'ox chalbe smelolal, jech k'usba mu'yuk to'ox abil smelolal sventa yojtakinel stunel oy yu'une.

Oxib xcha'vinik mantal (Art. 23). Mu junuk xchapanel tsatsal mulil xu' xjelav ta oxkoj sk'anel xchapanel. Mu junuk xu' buch'u stoj chib velta smul me stoj xae, ta xich' k'elel me chukul chkom o kolem. Mu xa me stak' k'anel jay koj kolemal.

Chanib xcha'vinik mantal (Art. 24). Skotol jch'iel jk'opojel kolem sventa chch'un spaselbatel li sk'op kajvaltike buy lek ta xa'ie xchi'uk spaselbatel yabtelanel li ch'ul k'opetike, k'usi lek chich' a'iel, ja' no'ox ti me ma'uk spasel jun mulil o smulilal ta tsatsal mantal.

Li snail chapanobil lo'iletik (Congreso) mu xu' slok'es tsatsal mantal buy ta xal o tsmak junukal xch'unel sk'op kajvaltik.

Li yalel sk'op kajvaltik ta skotol slumal jnaklumetik ja' no me xu' stak' alel ta ch'ulnaetik. Li buch'utik k'ejel chaibeik sk'op kajvaltike ta me xichik' chapanel ta tsatsal mantal.

Jo'ob xcha'vinik mantal (Art. 25). Ja' yich'oj ta venta li jsep lum li snail xch'ielbatel sjunul yosilal Mejiko sventa stuk'ulanel ti tso'bol chapaluke xchi'uk xch'iel batel, ak'o stsak yip li sk'elel batel sjunul yosilal Mejikoe xchi'uk stsaklejtael k'usba, ch-abtej ta xich' tael ta sventa stsatsubtasel xch'ielbatel lekilal xchi'uk abtel sventa ko'oluk no'ox yich' tael lekilal, ak'ome koleluk no'ox xkuxlejik li jchi'el jk'opojele, ta jutsope xchi'uk skojol skojol kuxlejaj li slekilal, xcha'bielike chpojeik li komon chapbil muk'ta mantal k'op li'i.

Li jsep lume ta sk'el k'usba chbat ta pasel, ts'elbatel, xchapbatel xchi'uk tstuk'ibtasbatel li yabtelanel slekil kuxlejaj ta sjunul yosilal slumal Mejiko, xchi'uk ta sk'elulanbatel slekumtaselbatel abtelaletik ti k'usba ts'k'an ti j-abteletike ta kolemal jech k'usba chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op li'e.

Li stsatsubtasel batel lekil kuxlejaj ta sventa stak'inik ta sjunul yosilal slumal Mejiko, kajal ta sba sk'elel skotol jnaklumetik, ta buch'uk no'ox, ta juju tsop naklumetik xchi'uk ti bu ta jun chib no'ox oyike, mu'yuk chich' iktael li k'usitik chich' tael-o tak'ine buy tskolta sbaik xch'iesel ta yosilal Mejiko.

Li jtsop naklume ja' kajal ta sba, ja' no'ox xu' sk'el stuk, jech k'usba chalbe smelolal ti vaxakib xcha'vinik mantal, ta xchan cholal t'sibtabil li ta komon chapbil muk mantal k'op, sk'elobj batel li jtunel vuele ti yosilale xchiuk sk'elbebatel smelolal mi jech sk'ane.

Ja' jech xu' o no'ox tskolta sba stuk o jtsop jnaklom xchi'uk ti buch'u ta jun chib no'ox oyike, jech k'u sba chal ti tsatsal mantale, sventa stsatsubtasel ech'el xchi'uk xchapel ech'el li butik tsots tsk'anik k'elel sventa slekubtasel batel.

Tsk'an ko'ol no'ox ch-abtejik batel ti skotol naklometik xchi'uk ti sat abtelaletike ta me skolta sba sjamel batel snailtak muk'tikil chonolajel ta ju tsop naklometik xchi'uk li buch'u ta jun chib no'ox oyike ta sventa lekil k'ulejal, tey me stsakoj li k'usi tsk'an skotol jnaklome xchi'uk li stunesele, ta sventa slekilal skotol slumal jnaklometik, sat abtelaletik, chich'me k'elel xcha'biel xchi'uk li osil banamile.

Li tsatsal mantale ta me sabe lek smelolal li bu jmoj tsobol abteletike xchi'uk li stanijesel batel lekil k'ulejal ta ju tsop jnaklometik: jnaklom ta parajeetik, tsobol j-abteletik, tsoblejetik ta abtel, parajeetik, snail muk'tikil chonolajel buy ja' no'ox sventa j-abteletik xchi'uk ta skotol slumal jnaklometik, ta skotol li jmoj tsobol j-abteletike ta sventa sat abtelal, spukel xchi'uk slajesel k'ustikuk ko'ol sk'an tael ta komon.

Li tsatsal mantale ta sk'elbatel xchi'uk ta xcha'bi li yabtelanel lekil kuxlejale li buy ch-abtejik ta jaychop no'oxe xchi'uk tsk'el ech'el k'ux-elan tsak sba batel li jay chop no'ox ch-abtejike sventa ak'o skolta sba stsakel yip lekil k'ulejal ta sjunul slumal Mejiko, ja' ti k'usi chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op li'i.

Svaki'bal xcha'vinik mantal (Art. 26).

A.Li jsep lume ta stsob jun yojtakinobil xchapel ko'oluk slekubtasel batel sjunul slumal Mejiko oyuk stsatsal, lekuk no'ox, teyuk no'ox xchi'uk ko'oluk no'ox me xlekubatel li lekil k'ulejale sventa oyuk lek kuxlej ta jujuntal xchi'uk ko'oluk no'ox me xbatik stukibtasel abtel (política), skotol jnaklom xchi'uk stalel kuxlejale sjunul slumal Mejiko.

Li k'usi tsta ta k'anel li abtelal ta sjunul Mejiko li' tsakal ta komon chapbil mu'kta mantal k'op ja' me tsk'elbatel li k'usi tsta ta sa'el xchapanobile. Li k'usi chapanbile lekme chich' k'elel sventa ko'ol no'ox. Ta skolta sba ju tsop jnaklometik stso'bik me li k'usi tsk'anike xchi'uk k'usi mu'yuk lek chil li jnaklometike sventa ak'o stsakik ta venta ta chapbil lo'il xchi'uk ta sk'elel ech'el sventa slekubtasel. Chk'ot me ta chapanel lo'il ta sjunul slumal Mejiko sventa slekubtasel kuxlejal chich'ik me sujel spasel ti abtelaletik yu'un jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko (Federal).

Li tsatsal mantale ta xalbe smelolal sventa skojo kojo xbat koltael xchi'uk sjak'beel skotol jnaklometik ta sk'elbeel smelolal ta ko'ol no'ox, xchi'uk ti k'usitik sventa tscholbe batel smelolal, k'usitik abtejebatetik chtun, sk'elel batel xchi'uk tsk'elbatel batel k'u x-elan xbat xchi'uk juchop abtelaletik ta slekubtasel ech'el. Ja' jech, ta sk'elbatel smelolal ti buch'utik kajal ta sba sk'elel batel ti k'usba chapbil batel li abtele xchi'uk li sliklejtak sventa ti jtunel jvu'el ta muk' ta jsep lume ja' bu tsnop sk'opik xchi'uk ti jtunel jvu'eletik ta ju sep lumetik ta sk'elel batel smelolal xchi'uk ta sjak' ta jujun tal me lek li k'usitik la jyich'anan pasel talel xchi'uk yabtelanel batel.

Li yojtakinobil xchapel sventa ko'olk no'ox ich'el ta muk', li snail stso'bombailik jvu'eletik (Congreso de la Unión) ta me stik'sbaeuk ja'ti k'ux-elan ta xal li tsatsal mantale.

B.Li jsep lume ta x-abtej batel xchi'uk jun yojtakinobil ta sjunul yosilal Mejiko spukel ech'el lo'iletik k'ux-elan xbat xchi'uk k'uyepal smakoj li yosilal Mejiko li xcholbenal slo'ilale teyme lek tsakal chkom ta sjunlej yosilal Mejiko (Federación), jsep lumetik, o'lolal mejiko xchi'uk jteklumetik, li k'usitik tey tsakajtik chkome oy me sujelal sventa chich' tunesel ja' ti k'usi ta xal ti tsatsal mantale.

Li buch'u kajal ta sba sk'elbeel smelol xchi'uk li buch'u kajal ta sba xchi'inel ech'el k'usba ch-abtej batel ja' me kajal ta sba jun tsoblej buy ch-abtej stukik xchi'uk oy k'usi tsa'ik ech'el, xojtakinik sventa tsatsal k'opetik xchi'uk k'usi yu'un stukik, yu'un xojtakinik lek sventa sk'elel ech'el, k'usba chanav batel xchi'uk li svinajesel a'yejetik chk'ot ta pasel xchi'uk chich' k'elel lek ti ak'u ch'unuk li k'usi chale.

Skotol li jvu'eletike oy me jun tsombail yu'un ta sventa jtunel jvu'el ta Mejiko jo'vo' xchapoj sbaik, junukal yu'unik ja' me chkom ta bankilal xchi'uk ta sjunlej tso'bojel; va'anbilik ta jtunel jvu'el ta Mejiko xchi'uk ta xal yeik ta ak'ol snail stsobombailik jtunel jvu'eletik (Cámara de Senadores) o mi ja'o oy xkuxelike ta xjelavik ta snail xchapanobil lo'letik (Congreso de la Unión)

Li tsatsal mantale ta sk'el lek li sliklej tsobleje xchi'uk k'ux-elan ch-abtejbatel li yojtakinobil sjunul yosilal Mejiko svinajesel a'yej k'ux-elan xbat (información estadística) xchi'uk k'u smuk'ul smakoj, ja' me jech k'usba sliklejal ta xal svinajesobile, lekme xbat ech'el, lekme xvinaj ech'el xchi'uk stukikme x-abtejik ech'el; li k'usitik tsk'an chch'unik buch'utik oy yabtel ta sventa stsombail jtunel jvu'eletik, li sjalile xchi'uk skojolkoj chmuy ta yabtelik.

Li buch'utik va'anbilik ta stso'bojel yu'un jtunel jvu'ele ja' no'ox xu' xich'ik k'ejel ti mi oy k'usi tsots ta skoje mu xu' sta yan yabtelik, k'usi kajal ta sbaik, ja'no'ox ti buy mu'yuk tojbilik ta snailal jchanubtasvanejetik, sventa p'ijilaletik (científicas), talel kuxlejal o buch'u tsk'an koltael; teyme tsakalik ja' li k'usi chal xchani'bal sliklej muk'ta mantal k'op li'i.

Vukub xchavinik mantal (Art. 27). Ti k'u smuk'ul sjamlej smakoj ti banamile nabetike xchi'uk ti vo'etik sts'akinoj yosilal sbanamil sjunlej Mejiko, ja' me yich'oj ta muk' stuk ti jtunel jvu'el xchi'uk jnaklometik ta Mejiko, ja' o no'ox xchi'uk oy yich'el ta

muk' stanijesel batel k'opetik ja' xu yu'un sk'elel xcha'biel ti sts'ak osil banamile, jech k'ucha'al bu makbil osil banamil ta jun o chib jnaklometik.

Li spojel osil banamile ja' no'ox xu' me ja' tstunesik ti jnaklometike xchi'uk ta me xich'ik tojbeel.

Ti jtunel jyu'el xchi'uk jnaklometik ta Mejikoe ja' me skotol k'ak'al xu' k'usi xalbeik ti jun o chib jnaklometik sventa stunesel ta skotol jnaklometik, ja' jech k'ucha'al tsmeltsaj batel, slekil skuxlejal jnaklometik, stunesel ti k'usitik oy ta osil banamil sjelel ta stunesel, jech k'ucha'al ko'ol tsch'ak batel lekil osil banamil, xchabiel, ja' to me la sta batel ko'ol slekubtasel ta yosilal Mejiko xchi'uk slekubtasel skuxlej jnaklometik ta jujun parajeetik xchi'uk ta jujun jteklumetik. Ti k'usi xk'ot ta pasele, ta me xich' albeel smantalil sventa xcholbeel smelolal skuxlej naklometik xchi'uk yak'el lekik smakel, stunesel, xchabiel xchi'uk stunesel osil banamil, vo'etik, xchi'uk a'mnaltik, sventa spasel k'usitikuk xchi'uk xchapel batel xchi'uk sk'elel batel sliklej, xchabiel, slekubtasel slumalik jnaklometik; sventa xchabiel xchi'uk xcha' meltsanel sventa lek osil banamil; sventa xchak'el muk'tikil osil banamil; sventa chich' ak'el jech k'usba chal tsatsal mantal, li jmoj tsobolik xchi'uk yilbajinelik yajval komon osiletik xchi'uk parajeetik; sventa slekubtasel pik'tal lumal parajeetik; sventa smuk'ibtasel ts'unbaletik, ts'un vakaxetik, ts'un a'mnaltik xchi'uk yantik abtelaletik sventa lekil k'ulejal ta parajeetik, xchi'uk sventa mu slajesik ti osil a'mnaltike xchi'uk ti k'usitik chopol tsots chk'ot ta pasel yu'un ti jnaklometike

Li yosilal Mejikoe ja' yich'oj ta venta stuk li k'usitik lek xlok' x-ayan ta sjunlejal yosilal tey k'u smuk'ul smakoj xchi'uk ti k'usitik x-ayan ta xokon yut nabetik; sk'ulejal ch'enetik o xch'uch'uliltak ta spat xokon yavil, yich'oj k'usitik buy jelel x-ayan ta osiltik, jech k'ucha'al sk'ulejaltak ch'enetik buy chich' lok'esel talel k'ucha'al tonal tak'inetik xchi'uk ch'uch'ulil tonaltak'inetik chich' tunesel ta snail k'usitik tsmeltsaj; yavil xvik'et tonetik, tanal ats'ametik xchi'uk yavil ats'ametik talemik ta muk'ta

uk'umetik; li k'usitik chlok'anantalel ta xyaxal ch'enetik, k'alaluk st'omesele sk'an yabtanel ta yut balumil; li yaviltak sk'ulejal ch'enetik xchi'uk sk'aal sventa stunesel li xyaxale; li k'usitik xtile; kas xchi'uk li yantik kasetik, vo'etik o ik'etik; xchi'uk li k'u smuk'ul smakoj yosilal Mejikoe, jech k'ucha'al ta sjamlej xchi'uk li buch'u ta xalbe sk'oplal yich'el ta muk' namal balumil.

Ti yosilal Mejikoe ja' yu'un skot smak ti muk'ta nabe, xchi'uk li buch'u ta xalbe sk'oplal yich'el ta muk' namal balumil; sts'anet uk'um ta yut; li buy ts'anajtik li nabetike xchi'uk li banamil buy ts'anal ti nabe, xchi'uk te'oy o ste'eltak ta yut nab; ch-ayan sts'anlek uk'umetik ta nio' jech chpukijbatel ta yip stuk'; jech k'ucha-al uk'umetik xchi'uk stsatsal yoktak, ja' to ti bu chliktalel yipale, tsots o mu'yuk yipal, ja' to te chk'ot ta lok'el ta muk'ta nab, ts'ants'an vo', bik'tal ts'ants'an vo'etik ta yosilal Mejiko; tsots o mu'yuk yipal, k'alaluk bu tsatsubtal yok ti k'us smuk'ul smakoe o cha' sep lum k'alaluk te chjelav ta yan jsep o xch'akaluk ta ju sep yosilal Mejiko; jech k'ucha'al ts'anajtik vo'etik, uk'umetik ta sts'el ta jun o chib sts'akalul jsep lum (la República y un país vecino), o mi sts'akalultak chtun sventa cha sep muk'ta lum ta sts'el yosilal Mejikoe; jech k'ucha'al sat vo'etik chk'ot ta nab, yosilal nabetik, sbe vo'etik, yavil ts'anal vo'etik, muk' ta uk'umetike yu'un yosilal Mejiko, xchi'uk ti k'usitik chlok'talel ta sk'ulejal ch'enetik; xchi'uk li be vo'etike, jech k'ucha'al ta xokontak ti ts'ants'an vo'etike xchi'uk yipal yutak jech k'usba chal ti tsatsal mantale. Li Vo'etik oy ta yut banamile xu' slok'esik sventa stunesik xchi'uk xu' chu'unin li yajval osile, k'alaluk tsa'ik k'op sventa tsujvanij ti jnaklometik tey ta jsep lume mi tsots ti ilbajinele, ja' ta xchapbe smelolal k'uyelan xu' slok'esik xchi'uk stunesik ti jtunel jvu'etike (Ejecutivo Federal podrá reglamentar su extracción y utilización) xchi'uk ta xich' makel ti bu mu stak' lok'esel ti vo'e, jech noxtok ti vo'etik oy ta yosilal Mejikoe. K'usiuk no'ox yantik vo' mu'yuk tsibtabil ta kajale, ta xich' tsakel ta muk' ta yosilal ti bu ts'anajtike, mi oy la yich' tael ta chib o yan ti vo'e ta xich' tunesel ta skotol jnaklumetik, xchi'uk tsakal chkom k'ux-elan chalbe smelolal ti jusep lumetike.

Li k'usitik la jyal ti xcha'kojal a'yej ta ak'ole, ja' ti k'usitik chal ti jtunel jvu'el ta yosilal Mejikoe mu stak' u'uninel xchiuk meltsanbeel svunal xchi'uk slajesbeel sk'ulejal, stunesel o slajesel ti k'usitik x-ayane, ta jun chib o mi ta tsobol jnaklometik k'ux-elan chal li tsatsal mantal ta sjunul yosilal Mejiko, mu stak' tunesel mi mu'yuk k'otem xchapbenale, ak'bil ta *jtunel jvu'el* (Ejecutivo Federal), jech k'ux-elan chapanbil xchi'uk albil ta tsatsal mantaletik. Li k'utik sba mantaletik tsakal ta tsatsal mantaletik sventa abtelal ta slok'esel sk'ulejal ch'enetik xchi'uk ti k'usitik yan jech k'ux-elan chapbil ta xchankoal a'yej, ta sk'elik batel xchi'uk yak'el ta i'lel ti k'usitik chich' pasel ta slikeb ti k'usitik chich' pasel batele, mu ja'to uts mi mu'yuk bu ak'bil ta na'el, xchi'uk ti mi ma'uk jech ch-abtej batel eta xich' pajesel. Ti jtunel jvu'el ta sjunlej yosilal mejikoe (Gobierno Federal) oy me yip yu'un sventa sk'ej jutuk yosilal Mejiko xchi'uk tspoj. Ti xcholbeel ya'yejale ja' me kajal ta sba ti jtunel jvu'ele (Ejecutivo) ti k'usitik k'otem ta pasel xchi'uk ti k'usi chal ti tsatsal mantaletike. Jech k'ucha'al slo'ilal kas (petróleo) xchi'uk yantik kasetik, ta vo' o mi sjobtak o xvik'et sk'ulejal ch'enetik, mu'yuk ta xich' ak'el xchapbenal mi ja'uk svunaltak, mu xu' stunes ti buch'u ak'bil ta sbae ja' no'ox xu' sba slok'es ti k'usitik k'ulejal x-ayal ta yosilal mejikoe, ja' jech k'ux-elan chal be smelolal ti tsatsal mantale. Ja' me yu'un spasel batel ti yosilal Mejikoe, yabtelanel batel, sjelel batel, spukel batel xchi'uk yak'el batel ta tunesel nichimal vo'etik sventa chtun yu'unik jnaklometik ta yosilal Mejiko. Ti abtelal jech k'ucha'al li'e mu'yuk chich' tsakel ta muk' ti jun chib no'oxe ta sjunlej yosilal Mejiko ta yich' tunesel ti sk'ulejal sbanumil mi oy k'usi chtun-oe.

Ja' me yu'un no'ox tok ti sjunlej yosilal Mejiko ta stunesel ti kasetike sventa snitel talel yip nichimal vo'etik xchi'uk sk'eel batel yabtelanel k'usitik yantik chtun o. li stunesel yipal nichimal vo'etike lek no'oxme sk'an tunesel batel.

Ti yosilal Mejikoe ja' tsk'el k'usitik xlok' x-ayan sk'ulejal ta sbanamilal spat xokon nabetik o ja' ti k'usi nopol xil jutuke, yich'el ta muk' jtunel jvu'el xchi'uk ti jk'el tsatsal k'opetike jech k'usba chalbe smelolal ti tsatsal mantaletik ta snail xchapanol

lo'iletik. Ta sbanamilal te bu xlok' x-ayan sk'ulejale ta xmuk'ibatel lajunvinik ta milla (doscientas millas náuticas), sbisobil ja' to buy slikej xch'akalul bamil xchi'uk nabetik. Ti k'usitik xk'ot ta pasel sventa smuk'ul yak'el ta sba sk'elel tey ta sbanamilal bu xlok' x-ayan sk'ulejal ta ju sep lum, li k'u smuk'ul banamil bu oy k'usi xlok' x-ayan ja' jech ta xich' pasel ti k'ux-elan sk'ane, jech k'usba tsnopik ti ju sep lumetike.

Ti k'usba xu' stak u'uninel li banamiletike xchi'uk ti nabetik ta yosilal Mejikoe, ja' jech k'ucha'al li' chobil smelolale:

I.Ja' no'ox ti jnaklometik vok'emik ta yosilal Mejiko o ja' ti buch'u oy xa svun ta yosilal mejikoe xchi'uk skotol ti jnakometik ta mekijoe oy me yich'elik ta muk' sventa xu' oyuk yosilik, vo'etik xchi'uk xu' k'usitik staik, o xu' stabeik svu'nal slok'esel sk'ulejal ch'enetik o vo'etik. Ti mejikoe xu' me xich' ta muk' ti jnaklom likeltael ta namal lume, ja' to me tsk'anik vokol sventa yich'elik ta muk' ta snail abtel yu'un jtunel jvu'el (Secretaría de Relaciones) me ba yak' ta ilel ti li' xa o nakal ta yosilal mejikoe sventa xu' xa yu'unin ti k'usitik oy ta mejikoe xchi'uk xu' xa xich' koltael mi oy la sta vokole ja' no'ox ti mu xa tal sk'an koltael xchi'uk ta jtunel jvu'el ti bu to ox likebtalele; ti k'usi tsots vokolile, me mu'yuk to yak'oj sme' skobe, ta me xch'ay ti k'usitik oy yu'un ta yosilal mejikoe, ja' ti k'usitk yu'uninoje. Li snamal ta vo'vinik job ja' ti k'u snatil ti sts'akalul nabetike xchi'uk lajuneb yoxvinik snatil ta ti' nabetik, me junuk xu' ti vinik antsetik likemik talel ta namal lum xu' xu'uninik ti banamiletik xchi'uk vo'etik.

Ti jsep lume, jech ta spasik batel k'ux-elen tsk'an ti skotol jnaklometike xchi'uk slikej ta u'uninel, stak', xich xchapanel ta *snail abtel jtunel jvu'el* (Secretaría de Relaciones), chich' k'anel mantal ta juju sep namal lum sventa stak' u'uninel, jsep lum tsakal xchi'uk ta jvu'eltak ta yosilal Mejiko (Poderes Federales), li k'usi u'uninbile xu' x-abtej ta buyuk no'ox.

II.Li jmoj tsobolik ta xch'unel sk'op smantal jtotik jech k'usba chal tsatsal mantal ta lajuneb svukvinik mantal xchi'uk ti tsatsal mantale xu' me stabe lek sk'oplal, yich'el o snak'el, ja' no'ox sventa, ti k'usi oy chtun oe, jech k'usitik tsk'ane xchi'uk ja' ti bu k'alal jech chalbe smelolal ti tsatsal mantale;

III.Li snail pas abtelaletik ta xtun sventa chkoltavanik, ta skotol jnaklometik xchi'uk ta jun chib no'ox, sk'an xich'ik koltael ti buch'utik abolsbaike, li stun'el batel bijkil abtelaletike, li spukinel batel chan vun, li skoltael ti buch'utik ch-atejik ta jun snail pas abtelaletik, o k'usi yan stak' pasel, mu stak' tael k'usi yan mi mu'yuk jech tsakal sventa stunesel, ta anil o ak'bil ta sk'om stuk, ja' jech k'u x-elan chalbe smelolal ti tsatsal mantale;

IV.Li buch'utik spasik abtel chonolajel, xu' xkom ta yu'unik jset'uk banamil ja' no'ox xu' staik k'u sjamlajem xtun yu'unik sventa yabtelik.

Li buch'utik spasik abtelal chonolajel jech k'ucha'al li'e mu stak' stunesik li banamil sventa ts'unubal, vakaxetik o ak'el ta yab chobtik bu ep smakoje sk'an ko'oluk smuk'ul jech k'usba chal tey ta vo'lajunebal stuch'ulil mantale (fracción XV) li' ta tsatsal mantale. Ti tsatsal mantale ja' stuk'ulan k'u yepal xu' staik koltael ta tak'in xchi'uk sk'el jaychop xu' x-abtejik ta skotolal ti k'u yepal ti jnaklometike, sventa ti banamil oy jujuntal yajvale mu xu' xjelavik ta snet'el ti juset' sbanamilike. Jech k'ucha'al li'e, skotol banamil abtelanbil ta jujuntal. Jech k'ucha'al banamile, ta xtun sventa chinam tak'in. Ja' no'ox jech, li tsatsal mantale ja' chal k'usba xu' xak' yeik ti buch'utik talemik ta namal lum sventa ch-abtejik ta ju vok' jnaklometik li ta yosilal mejikoe.

Ja' no'ox stuk ti tsatsal mantal ta xak' k'usi chtun sventa stsakobil biil xchi'uk sk'elelbatel mi yakal stsakik ta muk' jech k'usba albil li ta jtuch' a'yeje.

V.Li sna'il tak'ine meltsajem lek sk'oplal, jech k'usba chal ti tsatsal mantale stak' xak' ta ch'om li tak'ine, ka'laluk ta xich' ch'amunel li tak'ine sk'an tojbeel sjol, ta jteklumetik xchi'uk banamil ta parajeetik jech k'ux-elan chalbe smelolal ti tsatsal mantaletike, mu me xu' stsak sventa chtun yu'un stuk.

VI.Li jusep lumetike xchi'uk ti o'lolol Mejiko (Distrito Federal), jech k'ucha'al jteklumetik to skotol yosilal Mejiko, xu' yu'un stael xchi'uk xich' ti k'usitik tsk'an sventa chtun yu'un skotol jnaklometik.

Li tsatsal mantaletik xchi'uk ju sep yosilal Mejiko ta *sk'elbatel tsatsal* k'opetik (Jurisdicciones), ja' ta xchapanbe sk'oplal ti k'usitik tsk'an xtun ta skotol jnaklometik jech k'ucha'al stunesel k'usitik ta jun chib no'ox yajvale, xchi'uk tsakbil ta muk' ti k'u sba chal ti tsatsal mantale ja' me chak' ta na'el ti buch'u kajal ta sbae. Li stojol ta xich' chapanel ti k'usi tsakbile, ja' jech yepal ta xich' ak'el k'usba tsk'anbe stojol ti buch'u oy yabtele, jech me li k'u yepal albile ja' me jech yepal tsk'an ti buch'u yu'une o ja' jech xch'un o ti k'usi albile ja' ti jech stojol o jech k'ucha'al li'e. Mi to ech'em toyol o mu'yuk lek pasbil ti buch'u ja' yu'un ta stuke sventa slekilal o k'usitik k'otemik ta pasel k'alal mu'yuk to'ox albil k'u yepal stojol, ja' no'ox xu' xkom ta chapanel xchi'uk ja' xchapanbe skoplal. Ja' jech noxtok ta xich' k'elel k'alaluk mi ja' sventa k'usitik ti mu'yuk bu ak'bil ta ch'amunbile.

Li abtelaletik ta xich' paselbatele ja' kajal ta sba ti jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, sk'anme lek smelolal k'ux-elan chal li ta mantale, ta xmeltsaj k'alaluk ta xich' chapanele; jech ta yut ti li' xchapanele xchi'uk ja' ti k'usi chal ti jchapanej jk'opetike yu'un ja' kajal ta sbaik, ta xich' chapanel ta jun u sjalil, ti jk'el abtelaletike ja' yabtelik, snak'el, slajesel o xchonel ti osil banamiletike xchi'uk ti vo'etike ja' ti k'usie xchi'uk skotol ti k'usitik chich' pasele, mu'yuk k'usi xu' xich' pasel ich'eltael ta jtunel jvu'el k'alaluk mu'yuk to'ox akbil xchukelale.

VII. Ta xich'ik ojtakinel ti jk'el k'opetik ta slumal jnaklometik ta paraheetik xchi'uk jmoj jtsobol j-abteletik sventa yich'el ta muk' ti sbanamilike, jech k'ucha'al bu nakalik ti vinik antsetike ta spasel yabtelik.

Li tsatsal mantale ja' ta xchabibe sbanamil ti jnaklometik ta jujun paraheetik.

Li tsatsal mantale, ta stsak ta venta ti ich'el ta muk'e, xchi'uk sk'elelbatel skuxlejal jnaklometik xchi'uk paraheetik, ta xchabi ti banamil yu'unik ti jnaklometike xchi'uk sk'elbatel k'ux-elan chich' tunesel ti banamile, a'mnaltik xchi'uk li vo'e ta stunesik skotolik xchi'uk xchabiel abteletik sventa smuk'ib tasel batel slekil skuxlejal jnaklometik.

Li Tsatsal mantale, jech k'ucha'al slekil yo'onik buch'utik oy yosilik xchi'uk ti buch'utik jmoj tsobol ch-abtejik sventa ja' xchanikbatel ti k'usba lek chayik stunesel ti k'usitik xlok' x-ayan yu'unik, tsk'elikbatel ti yabtelik sventa yich'el ta muk' ti buch'utik jmoj tsobolik sventa yosilik xchi'uk ta jujuntal buch'utik oy yosilik. Ja' no jech noxtok oy lek cholbil smelolal ti buch'utik oy yosilike xchi'uk ti buch'utik jmoj ch-abtejike xu' stsob sbaik ta stukik, xchi'uk ti jsep lume o xchi'uk ta yantik ta xak' ta tunesel ti yosilal Mejikoe; xchi'uk, ti buch'utik oy yosilike, xu' xak'ik ta ilel yich'elik ta muk' ta slumal jnaklometik; jech no'ox tok ta sk'an ti k'usitik xchi'uk k'ux-elan smelolal ta jujun tsobajel ta xich' ti yajval osile sventa xu' stunes . Jech k'ucha'al buch'u chich' osile sk'an ich'el ta muk' ja' jech k'usba chalbe smelolal ti tsatsal mantale.

Ta yut jun slumal jnaklometike, mi junuk yajval osil mu xu' x-ak'bat ep svunal yosil (5%) ta skotol osil yu'un jnaklometik. Ta skotol no'oxe, li svunal osile ta yu'un stuk ti buch'u oy yosile sk'an jech yepal jech k'usba albil ta vo'lajunebal xchak'alul a'yej. (fracción XV).

Li tsobajel ta skotol jnaklometike ja' yibel nop k'op ta parajeetik o jmoj tsobol ch-abtejik, ta sventa snopel k'op ta komon xchi'uk ja' ti k'usba chal ti tsatsal mantale. Li jtunel jvu'el ta jun parajee o bu jmoj tsobol ch-abtejike, t'ujbil ta jnaklometik jech k'ux-elan chalbe smelolal ti tsatsal mantale, ja' yibel ta yak'el ta ilel nop k'op xchi'uk spaselbatel ti abtel ta jujun tsobojel jech k'ux-elan tsk'anik ti jnaklometike.

Li xcha' tsakel osiletike banamiletike, a'naltike xchi'uk vo'etik ta yosilal parajeetike jech me ta xich' tunesel k'ux-elan chal ti tsatsal mantale;

VIII. Ta xak' ta ilel ti tubilxae

a) skotol ti ich' osile, vo'etike xchi'uk te'etik yu'un ti parajeetike, jamal osil, tsobajeletik o parajeetik, pasbilik ta sk'elel xkuxlejal jnaklometik, jtunel jvu'eletik ta ju sep lumetik, o yan j-abtel jtunel jvu'el ta paraje mu xu' sjel k'u yelan ch-abtej sk'an jech k'usba chal ti tsatsal mantal ta vo'ob xchavinik yu'al Junio ta 1856 xchi'uk ti yantik tsatsal mantaletike xchi'uk k'usitik sk'an yantik.

b) Skotol ti k'usitik svu'nal chich' ak'ele: smeltsanel o xchonel osil banamiletik, vo'etik xchi'uk te'etik, pasbilik ta snailtak abtelaletik sventa sk'elelbatel (Secretarias de Fomento), snail buy chich' tojel o buch'u yan jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, chlik ta sba sk'ak'alil Diciembre ta 1876, k'alalto avi', ja' butik net'bilik xchi'uk oy xa yajval ta mu'yuk lek svunal osil banamil ta parajeetik, osil banamil bu ko'ol chak'bil o k'usitik, yu'unik ti jnaklometike, jamal osil, moj jtsoboj sbaik o slumal jnaklometik, xchi'uk yut sbanamil jnakolometik.

c) Skotol ti sventa svu'nal tsatsal k'ope, ak' k'op ta spasel, yich'el o slajesel jech sjalil k'ux-elan chalbe smelolal ta bai' a'yej, bu jmoj jtsobojsbaik, jchapanej jk'opetik o yan jtunel jvu'el ta ju sep lumetik o ta skotol slumal Mejiko, ja' butik net'bilik o bu

oy yajval ti mu'yuk lek svunal ti osile, vo'etike xchi'uk te'etik ta sbanamil parajeetik, banamil ta komon ch'akbil, o ja' ti k'ux-elane, teoyik ta yutil sbanamilal jnaklometik. Chkom ta jujuntal ti k'usitik albilxa baie, ja' no'ox ich'bil ta muk' xkom li banamil lok'em lek svunal jech k'ux-elan chal ti tsatsal mantale ta vo'ob xchavinik yual Junio ta sjabilal 1856 xchi'uk ochem lek ta biil ak'bil xa lek ta k'abal ech'em jutuk ta slajuneb jabil ja' to me mu'yuk jelavem ta lajuneb yoxvinik sjamlej ti osil banamile.

IX.-. Li xch'akel spukel osil banamil ta uts'alalil no'ox ta junuk yosilal sbanamilal jnaklometike xchi'uk mu'yuk la jyich' tael k'usi chopol o mu xtun, stak' me xich' tubel ti me ja' jech ta sk'anik ti mu sta jutuk ta o'lol osil oy yu'unik ti jnaklometike, k'usitik stak ch'akel, o mu sta o'lol yepal yosilik ti uts'alaletik k'alaluk te tsakalik ti sventa osile.

X. (Tubemxa)

XI. (Tubemxa)

XII. (Tubemxa)

XIII. (Tubemxa)

XIV. (Tubemxa)

XV. Ta sjunlej yosilal Mejikoe ta me xkom smulilal ti buch'u ep smakoj osil banamil.

Ja' me bik'it osil banamil ti bu xtun sventa ts'unobil chobtik ti bu mu xjelav ta vo'vinik yepal sjamblej at'esbil o xyaxal banamil ta bai o ko'olik ta yantik banamiletik.

Ti k'usi chich' tael ti me ko'ol yakal chich' ch'akelbatel ti banamile ja me ta xich' tael jun yepal sjamblej (una hectárea) ta at'esbil chobtik xchi'uk ta chib bu mu'yuk bu at'esbile, ta xchanibal ve'eb vakax ta yu'al agosto bu lek oy sve'el xchi'uk ta vaxakib a'mnaltik, te'etik o bu oy lek yosilale ta takin banamil.

Ja' no jech no'ox tok ta xich tsakel ta venta, k'ucha'al bik'it osil, ti me li sjamlej mu'yuk bu jelavem ta lajuneb xvaxakvinik yepal sjamble yich'oj ti jun jch'iel

jk'opojele k'alaluk li banamil ta xtun sventa ts'unobil tuxnuk'e, mi ta xich' at'esele; xchi'uk ti me xlok' x-och ti ts'unbale, k'alaluk sventa ts'unobil lobol, va'le, kajvel, chi, uli', ch'im, vid, olivo, kina, smu'ibtasobil k'usitik ve'lil, kakao, chi sventa pox, petok, o ts'unbal te'etik.

Ja' no jech no'ox ja' me bik'it banamil sventa vakax ti bu mu xjelavab yu'un jun jch'iel jk'opojele ta jo'vinik xchabok' vakaxetik ep sjamblej yosilal ok'o mi jutuk ti jol vakaxe, jech k'ux-elan chal ti tsatsal mantale, ja' ti k'u yepal x-och o ti banamile.

K'alaluk ja' sventa abtel at'esbile, sbe ya'lel tso' o k'usi yan abtelal tspotas ti yajvale o ja' ti buch'u yich'oj ti bik'it banamile ja' me lek mi k'uxubinbile, ja no jme jech albil k'ucha'al bik'it banamil, ja' to me, lek xa meltsanbile, xjelavto yepal jech k'usba li' albile, sk'an me jmek xich' pasel jech k'utik sba sk'an ti tsatsal mantale.

K'alaluk ta yut jun bik'it banamil sventa vakaxe k'alaluk ta xich' meltsanel lek ti banamile xchi'uk chtun sventa sts'unobil chobtik, li k'u smuk'ul chich' tunesel sventa ti li'e mu xu' smak ep banamil, ja' ti k'usi xtun oe, ti k'u smuk'ul xu' smake ja' jech k'ucha-al chal ta xchibal xch'akalul ta ak'ol a'yej xchi'uk ta yoxibal xch'akalul ta ak'ol a'yej ti bu sventa buch'utik oy sbanamilik ta sk'uxubinel;

XVI. (Tubemxa).

XVII. Snail xchapanobil lo'iletik (El Congreso de la Unión y las Legislaturas de los Estados) ta jusep lum, ta juvok' lum bu chich' chapel smelol tsatsal mantal vun, bu chich' pasbeel smelolal ti mi mu'yuk st'uk'ilanik ti bu k'alal albile jech k'ucha'al chapbil xa smelolal ta (fracción IV xchi'uk V) li' ta tsibabil vune.

Ti skomelale sk'an me ch'ak'bil xchi'uk k'elbil smelolal ti buch'u yu'une sk'anme sa'be batel smelolal ti k'u sjalil albil k'alaluk i lik ta tsakele. Mi jelav sk'ak'alile ti k'u

sjalil albil yu'un ta xu'unin, k'alaluk mi yich' chonele sk'an me ak'el ta i'lel xchi'uk tojbil ta tak'in. Ko'olme smelolal, chich' ch'unel ti k'usi yelan smelolal.

Ti muk'ul mantal ta jujutsop yich'elik ta muk jvok' chi'el kuxlej, chich' me tsakel ta muk'ti lekilal k'usi xu' xich' pasele, jech k'ucha'al stsakoj ti k'usi mu stak' pasel mu stak' xich' makel buch'u yaloj;

XVIII. Ta me xich' k'elel ta ach' svunal li buch'utik spasoj komel svunal li tunel vu'el jelavemik ta sja' bilal 1876, li bu la yich'iktal svokol ti buch'utik ta stsobik talel ti osil banumiletik, uk'umetik xchi'uk sk'ulejal osil banumil ta yosilal Mejiko ta jun jnaklej o mi stsop chi'el kuxlej, oyuk xchapanel ta jvu'ele sk'elel jchap lo'iletik (Ejecutivo de la Unión) sventa chich' albeel smelola ti k'usi tsots k'ot ta pasel sventa stekel jch'iel kuxlejetik.

XIX. Jech k'ucha'al chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op, ti jsep lume ja' me ta xal k'uyelan ta pasbeel smelolal ti osil banumile ja' me ta xak'be spojel ti svunaltak ti osil banumil ta jujun parajeetik, komon osil xchi'uk ti buch'u oy yu'unik juset' yosilik ta me xkoltaatik sventa sk'elobik batel smelolal ti yajval osil banumile.

Ja' me ta xchapan ti mi oy buch'u k'usi k'ot ta pasel sventa ti osil banumil ta jujun ts'ak(terrenos ejidales y comunales), k'usuk no'ox bu likemtalel ti lo'il li'i mi oy k'usi sk'el ech'el xchapbeel smelolal ti osil banamil ta jchop o cha' chop xchi'el kuxlej; jech k'ucha'al ta skelbik batel svunal ti osil yu'un jun paraje xchi'uk komon osil. Cha k'ucha'al viyelan chk'ot ta pasele ta stekelal, bu sk'el beik batel smelolal ti osil banumile, ti muk'ul mantal vune ta me xak'be xchapanel ti buch'utik te oyik ta (Tribunales), chapalik ta muk'ul jvu'eletik chak' yeik xchi'uk jtunel jvu'el yu'un yosilal Mejiko (Ejecutivo Federal) akbiltalel ta ak'ol snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal (Cámara de Senadores) xchi'iuk, mi yich' pajesel li'e, ja' ti buch'u oyta sba.

Ti muk'ul mantal vune ta me xak'be jvok'uk xchapanbeel smelol ti sk'elbeel smelol osil banumile, xchi'uk

XX. Ti jsep lume ta me xabtelan ti slekubtasel ti komon abtele, ja' sventa chich' epajesel abtelal yu'un ta osil banamil sventa slekubtas batel ti yosilal Mejiko, chich' epajesel ti abtelal ta ts'un ixim xchi'uk xk'elel te'etik, xchi'uk ch-epaj naetik, slajesel, koltael, abtelal ta xchanel xchi'uk ak'el ta ilel. Jech no'ox tok ta stsuts ti abtelal k'ucha'al chal ti buch'utik xchapik ti buch'utik jchap lo'iletik (Legislación), xventa xchapik xchi'uk stsob sbaik sventa slo'k'esik ti abtelal, ti bu sa'ik xchi'uk bu xchonobil, ja' chich' nopel xi tey ta jch'iel kuxlejetike.

Vaxakib xcha' vinik mantal (Art. 28). Ta sjunlej yosilal Mejiko chkom smulilal ti buch'u sta slekilal stuk, mu junuk buch'u smaki ti lekil kuxlejal, mu stak' buch'u ep stoj li spatani abtelal yu'un ja' chich' tsakel ta muk' ti k'usi chal ti tsatsal mantal vune. Jech no'ox tok stak' makel ti k'usi chich' k'elbeel smelol ta snail k'usi tsmeltsaj.

Ti k'usitik chk'otanuk ta pasel, ti tsatsal mantale ta me xak' tsatsal tojol mulil, ti jtunel jvu'etike ta sk'elbik batel lek smelolal, skotol tsobolik ta snopel ti yalval abtelaletike sventa smuyesbeik stojol ti sbolmalike; skotol chapbil lo'il, ja' sk'elbe batel smelolal ti kapvots j-abteletik k'ucha'al, ti buch'utik stmeltsanik talel, buch'utik xchonolajik k'usuk yelan spasik, sventa mu xk'ot ta pasel ti k'usi chopol sventa tsobajele ta xich' k'elbel smelol sventa yu'un ti mu oyuk tsalbail sventa abtele xchi'uk no'ox tok mu stak' sujel ti buch'utik ta smanik toyol stojole, xchi'uk stekelal, mi ja' no'ox ta smaki jun cha'vo' jchi'el jk'opojele mu stak' ilbajinel ti yan jchi'el jk'opojeletik ti buch'utik skajalkajal kuxlejal.

Ta tsatsal mantaletike ta xalbe smelolal sventa yu'un chkilbetik k'uyepal xu' jtojtik ti k'usitik, ja' ti k'usitik ach' lok'emik talel ta sjunul jlumaltik Mejiko o mi ja' ti k'usi ta jlajestik ta jtekeltike, xchi'uk chich' k'elbel smelol k'uyelan chapbil smelolal ti k'alal chich' pukel batel ti k'usitik oye, sventa yu'un mu jeche'uk chich' takanel batel ti

k'usitik mu xch'am o mi jeché' smak ti k'usitik chlah k'otánuke, jech k'ucha'al toj toyol stojole. Ti tsatsal mantale ja' chich' ta muk' ti jmanolajeletik xchi'uk bu'ch'utik ta slajesik sventa oyuk sk'eel ti lekil kuxlejale.

Mubu ta skolta-an ti k'usitik smakoj jsep lum k'usi xu' spas ti yantik k'ucha'al li'i: stakobilbatel vunik (correos) xchi'uk k'opojebal (telégrafos y radio telegráficas); xcha'bil banumil (petróleo), xchi'uk k'usitik yantik (hidrocarburos); k'usitik chlok'anuk ta banumil (petroquímica básica); (minerales radioactivos) nichimal vo', xchiuk ti abteletik k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal chapbil talel ta snail xchapanobil k'opetik (Congreso de la Unión). Ti k'opojebal tenbitallel ta ik'(comunicación vía satélite) xchi'uk sbe (tren) ja' tsots jtunel sventa chlekub batel sjunlej yosilal Mejiko k'ucha'al yaloj ti vo'ob xcha' vinik mantal (Art. 25) yaloj komon chapbil muk'ta mantal k'op; ti jset lum jech k'ucha'al yaloj, ta xk'elvan sventa lekilal sjunlej yosilal mejiko, k'alaluk mi la sta lekilal xchi'uk mi xu' xich' pasel ja' jech xu' xich' abtelanel batel yu'un ti jbetik chi'uk ti jk'opojebaletik k'ucha'al chal ti tsatsal mantal vun li'i chapbile.

Ti jsep lum ta stsak ta muk' (el Estado contará) ti buch'u tsobol ch-abtejik ta jun muk'ta sna'il abtelal bu yich'ojik ta muk' yu'un slekil ja' ti k'uyelan, tsakal ta mantal vune, k'uyelan jmoj tsobolik ta stekelik xchi'uk jay vo' no'ox.

Ta jset lum oyuk junuk snail tak'in (el Estado tendrá un Banco Central) yu'un ja' sventa bu xu' x-epaj batel yabtelal xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk'. Ti k'usi snopoj ba'uke ja' sk'an stak ti lekuk ti k'usitik chich'pasel yu'un stak'inik ta sjunlej yosilal Mejiko, xchi'uk no'oxtok chich' yip sventa slekubtasel ti yosilal jset lum. Mu junuk jvu'el xu' xak' mantal k'uyelan ch-abtej ti nail tak'in sventa ta jtatik jkoltombailtik.

Mu'yuk bu skolta-an ti k'usi smakoj ta jset lum ti lekilal abtel, ta nail tak'in ta jset lum ti bu chich'pasel lekil tak'inetik xchi'uk bu chich' takel batel vun tak'in. Ti snail tak'in ta o'lol lum, ja' jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantaletik xchi'uk k'uyelan chalik ti

muk'ta jvu'eletik, ja' ta sk'elbik batel smelolal, k'uyelan xu' x-abtej ti jlok'el-ochel tak'in, chich' tsakel ta muk' ya'yej ti jvu'eletik sventa xu' xk'ot ta pasel ti k'usi chich' pasele xchi'uk chich' ak'el ta i'lel batel. Ti yabtelanel batel ti nail tak'in ja' me yich'oj batel ta muk' li jtunel jvu'el ta Mejiko ja' me chal yeik ta ak'ol snail stsobumbailik jtunel jvu'eletik ta pasel tsatsal mantal (Cámara de Senadores) o mi ja' ti buch'u yich'oj ta muk'-o, k'ucha'al; ta spas yabtelik k'alauk mi oy ta sbaik ti k'u sjalil xchi'uk skojolkjol xu' spasik ti mantal yu'un stukike k'alaluk oyik ta yabtelik k'u sjalil te oyike; ja' to xu' xich' meltsanel ta ach' mi ok'usi tsots k'ot ta paselxchi'uk no'oxtok mu xu' sa'ik yan abtelal, o mi naka va'anbilik, ja' no'ox mi ja' tsk'elbik batel smelolal ti nail tak'ine xchi'uk ti buch'utik yakalik ta abtel xchanubtasvanik, ti buch'utik xchanojik bijilal vun, jch'iel kuxlej ja' ti k'uyelan lek tsk'anike, ti buch'utik yich'ojik ta muk' sventa nail tak'in ta o'lol lum, ti buch'utik Ja' me ta sk'elbik batel smelolal k'ucha'al yaloj ti lajunkoj svakvinikal ta koj (Art. 110) mantal ja' yaloj ti muk'ul mantal.

Mubu skolta-an ti buch'utik jtsop j-abteletik tsobolik ta sk'elik batel smelolal ti k'usi spasik ta juvok' abteletik yu'un j-abtelal ta skotol, ja' sk'elik ti skanalik ta stekelik, ta xchonik batel stukik ta namal muk'ta lum ta xch'ivit ta yan lum ti k'usitik smeltsanik ta yosilal Mejiko ja' ti k'usi tsots jtunel yu'un sta slekilal ti juset lum k'usitik smeltsanik yu'un ja jtunel yu'unik, ja' chak'ucha'al jutsop j-abteletik buch'u stk'el ti muk'ta jvu'el ta slumal Mejiko xchi'uk ta juset lum, ja' chich' ch'unbeel ye cha k'ucha'al yu'un buch'utik spasik tsatsal mantal (Legislaturas) sventa k'usitik chk'ot ta pasel. Ti bch'u snopbe smelolo ti tsatsal mantal, buch'utik chak'ik' jbel chabeluk lo'il mi jech mi mujechuk jaloj li jvu'eletik jchaplo'iletik (Ejecutivo) k'usitik chich' pasele, ja' to mi jech yelan sk'an ti chtun yu'un ta skotolik, ti k'usi jech sk'anik ti jnaklumetike sventa tsobsbaik ta juvok' ja' ti k'usitik sk'anike.

Mu'yuk skoltan xtok ti buch'u chil ti lekilal jayibuk k'ak'al k'ucha'al ts'ibael xchi'uk jk'ejimoletik sventa ti yabtelik k'uyelan smeltsanik xchi'uk k'usi chk'ot ta pasel

yu'unik ti k'usi snopojike, oyuk k'usi staik ti buch'utik spasik ach'toe xchi'uk ti lek spasik ti kusitik slekubtasik batel.

Ti jset lum, ja' yich'ojbe ye ti tsatsal mantal, xu' spas mu ok'usi chtun yu'unik ta stekelal, chich' nopbeel smelolal ti abtelal ta jtekeltik mi oy ilbajinel, stunesel xchi'uk yabtelanel ti slekilal ta sjunul slumal Mejiko, ja' no'ox chich' k'elbel batel lek smelolal k'usitik chtaluk. Ti tsatsal mantal chak' ta ilel jaytos xu' xich' ch'amunel ti abtelal, xchi'uk stunesel ja' chich' makel ti kusitik chopol chk'ot ta pasel batel slekilal ta skotolik.

Ti abtelal ta stekelik tsakal ta muk'ta mantal chapbil k'op ja' no'ox xu' sk'elbe batel smelolal ti tsatsal mantale (Ley).

Xu' xich' tael lekil abtelal mi yich' tsakel ta muk', k'alaluk ta skotolal, mi jayib no'ox k'ak'al ja' no'ox mi sta ta makiel ti jlok'el ochel tak'in ta sjunul yosilal Mejiko. Ti jset lum ja' tsk'el batel smelolal k'uyelan ch-abtej batel xchi'uk sk'el mi lek chlok' ti sat yabtelike.

Sbalunkojal xha' vinik mantal (Art. 29). Jech k'ucha'al elek' osil, k'usi xk'otanuk ta pasel ta slekilal kuxlejal, mi ok'usitik tsots chk'ot ta pasel, ja' no'ox stuk xak'be xchapanel ti muk'ta jvu'el ta sjunlejal yosilal Mejiko, xchi'uk ti buch'utik oy yabtelik ta tsobajel ta jsep lum (Secretarías de Estado y la Procuraduría General de la república) xchi'uk ti buch'u yich'oj tamuk' ta xak' ta i'lel snail xchapanolil lo'iletik (aprobación del Congreso de la Unión) xchi'uk, spajesik tsk'elbeel smelol,ti buch'utik oy ta sbaik-o, ja' ti k'usi chk'ot ta pasel ti mu xu' yu'unik xchapanel ta sjunul yosilal Mejiko o xu' no'ox ta jsep lum xchi'uk no'ox tok ti k'usitik tsots ta k'el be-el smelolal, anil xchi'uk k'un no'ox li k'usi chich' pasele xchi'uk oy no'ox sk'ak'alil chich' chapel, sk'an no'ox k'el be-el smelolal ta stekelal xchi'uk mu stak' makel ti abtelal ta jujuntal jnaklometik. Ta smakel abtele oyuk chlok' xchapanel tey ta snail

xchapanobil lo'iletik (Congreso), sventa chich' ak'el lo'il mantal sventa chtun ta sjelubtas (Ejecutivo) ti k'usitik chopol (situacion); mi yich' k'elbel smelolal ta anil no'ox, ti jchap lo'iletik ta xich'ik tael ta ik'el (Congreso) sventa svulesbe ta sjol.

Xchi'bal xcha'kalul **Ja' yu'unik buch'utik nakalik ta Mejiko**

Lajuneb xcha' vinik mantal (Art. 30). Ta yosilal Mejiko k'usi xu' jpastik ti bats'i jchi'el kuxlej ta Mejiko ta jtatik mi li' vok'em o mi li' li jch'iik.

A)Bats'i jchi'eletik mi li' li javotike:

I.Buch'utik li'vok'em ta yosilal Mejiko, k'uuk x-elan yosilalik o buuk talemuk ti stot sme'ike.

II.Ti buch'utik chvok'ik ta yan lume, mi ja' xnich'on ti li' ch'iemik ta yosilal Mejikoe, ti totil li' vok'em ta yosilal Mejiko xchi'uk ti sme' li' vok'em ta yosilal Mejiko;

III.Ti buch'utik chvok'ik ta yan lume, ja' xnich'on ti buch'u li' ch'iemik ta Mejiko, ti stot li' ch'iem ta Mejiko, xchi'uk ti sme' li' ch'iem ta Mejiko, xchi'uk

IV.Ti buch'u chvok'ik ta yut xanavel ta nab (barco) o mi ta yut xulem tak'in (avión) yu'un Mejikoetik, ak'omi ja'a yu'un pasom k'op o jpaxyal no'ox.

B)Ja'ik jch'ieletik ta Mejiko:

I.Ti jnalmaal lumetik buch'u staik ti svunik yu'un jch'ieletik.

II.Ti ats o vinik ta yan lum mi la sk'an sbaik tsebuk vinikuk jch'ieletik ta Mejiko, oyuk snaik xchi'uk ak'o naklikuk ta yutil jlumaltik Mejiko xchi'uk oytuk stekel svunik k'uyelan chal ti tsatsal mantal vun.

Buluchib xcha' vinik mantal (Art. 31). Ja' tsots sk'oplal tspasik mi li' ch'iemik ta yosilal Mejiko:

I. Ti totil me'ile ta me xak'be xchan vun ti xnich'nab ta jun chanobvun yu'un ajvalil o mi yu'un jun jnaklom, ja' k'ucha'al tajimol chanun, sba chanun, xchi'uk xcha'kojal chanvun ak'o yich'ik ta moton chanvun k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal vun.

II. Sk'an me chi jk'ot ti k'usi k'ak'alil xchi'uk yorail ta xtavan ta ik'el ti j-abtel patan ta jun lum bu nakaik, sventa yu'un chkich'tik ti lo'il yu'un chi jbijubotik sventa chkilbetik batel smelolal ti jch'ieltik ta jujuntal, lekuk sna'ik spikel ti tuk'etik, xchi'uk xtok ta xilik k'uyelan ch-abtej batel ti mayoletik (disciplina militar).

III. Tsk'an chchapansbaik sventa chtun ta sk'eel ti yosilal Mejiko, ja' cha k'ucha'al chal ti tsatsal mantal vun, sventa ta tsnopik ti jlumal Mejiko, sjunul yosilal, sjunul yo'onik, spojel ti slumal xchi'uk k'usi oy ta sjunlej yosilal, ja sventa yu'un junuk yo'onik ta jtekeli xchi'uk lekuk xi xch'i ik li' ta yosilal; xchi'uk

IV. Ta skolta sbaik stojel ti k'usi chlaj ta stekelalik (Gastos Públicos), ta sjunul yosilal Mejiko (Federación), chi'uk tey ta o'ol Mejiko (D.F.) o mi ta juset muk'talum xchi'uk ta slumal bu likem talel ta jujuntale, ja' jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal ti ko'ol xu' skolta jbatik ta jtekelaalik.

Slajchebal xcha'vinik mantal (Art. 32). Ti tsatsal mantal vun ja' me ta sk'elbe batel smelolal ti buch'utik li' likemik ta yosilal Mejiko xchi'uk buch'utik chak spas o mi sk'upin ya'i ti cha'jot lumalil sventa sk'upinel yu'un mu xlikik ta k'op k'cha'al li'e.

Ti abtelal tsakbil xchi'uk k'usi chich' pasel lek sventa, ja' k'ucha'al yaloj ti mantal vun k'uyelan k'otem ta chapel, sk'an me li' vok'emotik ta yosilal Mejiko, tsakbilotik ta muk' mi li' vok'emotik xchi'uk mu stak' jtsak jbatik ta yan lum. Tey me k'elbil smulilal xtok mi oy k'usi k'ot ta pasel ta me xich' tael ta alel jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal tey komom chapbil lo'iletik (Congreso de la Unión).

K'alaluk mi mu'yuk k'ope, mu junuk vinik talem ta namal lum chtun sventa mayol (Ejercito), me ja'uk xu' x-och talel xcha'biel jnaklometik (Policías y Seguridad Pública). Ti buch'utik xu' skolta sbaike k'alaluk ch'abal k'ope xu' x-ochik ta mayolal ti buch'utik li' ch'iemik ta jlumaltik ta skotol k'ak'al ja' k'ucha'al spasik ti yantike, xu' k'usuk no'ox abtelal oyuk ta sba ti buch'utik, li' vok'emotik sk'an ta yosilal Mejiko.

Jech k'ucha'al li'i tsotsme sk'joplal j-al mantal bankilal mayol (Capitán), jtij xulemk tak'in, (avión), xu' xi jkom ta jvu'el (patrones), jtots chinabtak' (maquinistas), jmeltsanej chinab tak'inetik (mecánicos) xchi'uk, ta stekelal, ta skotol ti j-abteletik ta k'usuk no'ox xanbal tan nab o mi vilel ta xulem tak'in (aeronave) ja' me jtsakojik batel ti svanteraik (bandera) sventa chi j-ile ti likemik ta Mejiko. Tsots me stu ta pasel ti abtelal mi ja' j-almantal (capitán) ta jun xanavel ta nab o k'usuk no'ox abtelal spas lek o mi syaleb xchi'uk stotseb xuleb tak'in.

Ti bats'i jchi'eletik ta Mejiko k'anbilik ta yan lum ko'ol me sk'an stsak sbaik ta muk', k'usuk no'ox me abtelal ta spasik, mi oy yabtelik o mi naka va'anbilik ta jvu'el ja' me tsots jtunel mi li' ta spasik ti abtelal yu'unik ta jujuntale.

Yoxch'akal

Yu'un ti buch'utik talemik ta yan namal lum.

Oxlajuneb xcha'vinik mantal (Art. 33). Ja' ti buch'utik talemik ta yan lumetik mu jechuk yelanik cha k'ucha'al tsakal ta lajuneb xcha' vinik mantal (Art. 30); jech k'ucha'al yich' alel ta sba k'opojel (capítulo 1) slikeb ta a'lel, k'ucha'al chk'opoj ti komon chapbil muk'ta mantal k'op; ti buch'utik yich'oj ta muk' (Ejecutivo de la Unión) ja' me oy yipal xu' slok'es batel ti jnaklomeik bu talemik ta namal banumil ti ma'uk li' likemik ta jlumal Mejiko, xu' xlok'ik batel ta anil mu ja'to uts xich' chapanel o

chich' k'elbeel jlikuk svunal, skotolik ti buch'utik talemik ta namal balumil mi jalijikxa li'e mu stak' k'usi chopol spasik.

Ti buch'utik talemik ta namal banumil mu stak' stik' yeik sventa sk'elbeel sk'oplal ti slumal li' ta sjunul yosilal slumal Mejikoe.

Xchan ch'akal Ja' yu'un ti jch'ieletik ta Mejiko

Chanlajuneb cha'vinik mantal(Art. 34). Ja' jnaklejetik ta slumal Mejiko ti viniketik xchi'uk antsetik ja'ik, bats'i jnaklumetik oyu'unik stekel, ti k'usitik, sventa chtun ja', k'ucha'al li'e:

- I.oyuk vaxaklajuneb sja'vilalik, xchi'uk
- II.lekuk yo'ontonik li' xch'ilike

Vo'lajuneb xcha' vinik mantal (Art. 35). Oy me skolemaliik ti jnaklometike:

- I.votar (st'ujel jtunel jvu'el) yu'un slumal jnaklometik;
- II.X'u xich' t'ujel jtunel jvu'el (votar) ta k'usiuk abtelal stsak ta yu'um slumal jnaklumetik, xchiuk va'anbil ta k'usiuk no'ox abtel, ja' to mi jech chal ti tsatsal mantal;
- III.Snap'an sbaik batel ta jujuntal xchiuk oyuk kolemal sventa ta jk'elbel batel sk'oplal ta sjunul yosilal Mejikoe;
- IV.Stunel ti yabtejebik ti buch'utik xchabi ti yosilal Mejikoe, sventa spojel jusep yosilal Mejiko xchi'uk snailtak, jech k'ucha'al chal ti tsatsal mantaletike; xhi'uk
- V.Spasel skotol k'usiuk no'ox abtel ja' ti k'usitik abtel sk'an yo'one.

Vakib xcha' vinik ta koj mantal. (Art. 36). Ja' xch'uneltak mantal ta jujun jnaklometik ta yosilal Mejiko:

I.Ta me xich' tsakel bi'il k'alaluk xlikik ta naklej ta jun jteklun ti jun lum, chak' ta i'lel ti k'usi oy yu'un stuk jun jnaklume, nail k'usitik smeltsaj (industria), sp'ijilal o abtelal k'usi xu' xkuxio; jech k'ucha'al no'oxtok xu' xich' tsakel bi'il ta skotol yosilal Mejiko, jech k'ucha'al chal ti tsatsal mantaletike.

Li jmoj tsobol j-abteleltik xchi'uk k'ux-elan ch-abtej batel ta stsakel biil ta sjunlej yosilal Mejiko (funcionamiento permanente del registro nacional de ciudadanos) xchi'uk ja' ti bu tsakal chkom ta vun ti bu chal ja' likem ta Mejiko xchiuk xu' k'usi spas, jech no'oxtok yak'oj ta yo'on ti ja' te tsakal ta sep slumal mejiko (Estado) xchiuk ti naklometik ja' me chich'ik ta muk' ti k'u sba chal ti tsatsal mantale;

II.Xchapan sba batel sventa xcha'biel yosilal Mejiko;

III.St'ujel vuel k'alaluk jech ta xich' k'anele buy jech chal ti tsatsal mantale;

IV.Spasel batel abtel mi oy ta sba st'ujel jvu'el ta jusep yosilal Mejiko, mu me junuk ta moton stak' pasel ti abtelale; xchiuk

V.Spasel ti abtelaletik bu oy ta jteklumetike, jech k'ux-elan ch-abtej batel ta st'ujel jtunel jvu'eletik xchi'uk li buch'utik jk'el k'opetike.

Vukub xcha' vinik mantal (Art. 37).

A) Mu junuk jnaklum li' vok'en ta yosilal Mejiko mu stak' ilbajinel ta slumal.

B)Ta sjoylejal yosilal Mejiko, ti buch'u li' vok'em jech me ta xch'ay slekilal k'ucha'al li'i:

I.Mi oy buch'u sk'an xbat ta yan namal lum ta sjunul yo'one, mi oy buch'u sbisba ta abtejebal ta yan lum, xchi'uk buch'u stunes be svun jun jchi'el kuxlej ta yan lum, xchi'uk ti buch'u stunes svuntak ta jset lum o mi ta namal lum. Xchi'uk

II.Ti buch'u naka vo'ob ja'vil ta namal lum;

C)Ti buch'utik li' vok'em ta Mejikoe ta me xch'ay:

I.Ti buch'u stunes svunal k'usitik yu'un jtunel jvuel ta yan namal lum;

II.Ti buch'u chak' ta ch'om yabtel junuk jtuel jvu'el ta yan namal lum, mi mubu sjak'ojbe ta snail xchapanobil lo'il ta yosilal Mejiko (Congreso Federal o de su Comisión Permanente);

III.Buch'u la xch'un stunes o la sta slekilal ta namal lum bu muyuk lok'em mantal yabinojik ti jvu'el o mi ja' ti buch'u yich'oj ta muk' snail xchapanobil lo'il ta yosilal Mejiko (Congreso Federal o de su Comisión Permanente)

IV.Ti buch'u la xch'un o mi la tsak ti jtunel jv'uel ta yan namal lum mu xu' x-ak'bat junuk svunal ti buch'u ta slekilan mi mu'yuk albil ta snail xchapanobil lo'il ta yosilala Mejiko (Congreso Federal) o mi ja' ti buch'u yich'oj ta muk' jayibuk k'ak'ale (Comisión Permanente), ja' no'ox xu' xich'ik' svunal k'ucha'al much'utik spasik abtelal yu'un ts'ibtabil vun, bijil abtelal yu'un komon naklometik ti buch'uuk no'ox yabtalan;

V.Svanta koltael, ti buch'u talemik ta namal lum ta sa' k'op, jun naklum ta namal lum, o jun jtunel jvu'el ta namal lum, k'usuk no'ox ta sk'an sk'elbeel smelolal ta jtsop jchap lo'iletik ta sbejel balumil (Tribunal Internacional), xchiuk

VI.Ta yantik k'op lo'il bu chal ti muk'ta mantal vunetik.

Ti k'usi chalme smelola li *xch'akalul* (fracción II) xchi'uk chanib IV ti k'usi li' ts'akale, ti snail chap lo'il ta sjunul yosilal Mejiko ta xak'be xchapbenal ta muk'ul mantal vun yu'un stuk'il li' ta snail xchapanobil lo'iletik (Congreso de la Unión establecerá en la Ley reglamentaria respectiva), jech k'ucha'al ti k'usi ch-ak'batik svunik jech me ta x-

ak'batik, mi oy buch'u jelav sk'ak'alil ti k'u sjalil yaloj li tsatsal mantal vun, ja' ti buch'u sk'anoj xchi'uk yak'oj ti buch'u sk'anike.

Vaxaklajuneb xcha' vinik ta koj mantal (Art.38). K'usi xu spasik ti jnaklumetik xu' xmakbatik ti slekilal xkuxlejalik:

I. Mu'yu'uk bu ch'unbil, mu'yuk albil smelol k'usi k'otem ta pasel, k'usiuk no'ox li mantal stak' ch'unel k'ucha'al yaloj ti *svaklajuneba xcha' vinik mantal* (Art. 36).

Ti k'usi makbile ta xjalij jun javil xchiuk ta x-akbatik stojik ti yantik mulil k'usitik k'otem ta pasel ja' k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantale;

II. Bu tsakal ta tsatsal mulil buch'u staoj smul ta milvanej ja' me xu' lek tsots stoj smul, ja' to chich' tsakel k'usi k'ak'alil ch-och lek ta chukel buch'u oy smule (la fecha de auto formal prisión);

III. Ja' to mi tsuts stojel ti mulil k'u slalil ak'bile;

IV. Mi oy buch'u spas pojol chak'al xchi'uk j-uch' pox mi jech spasolan-o, mi jech cholbil smelol k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantaletik k'usuk no'ox k'op taluk;

V.V. Mi jatavem ta stojel smul, ta me xlok' mantal svunal sventa chich' tsakel (orden de aprehensión) ja'to mi la sts'iba ti buch'u yich'oj ta muk' (hasta que prescriba la acción penal); xchi'uk

VI. K'u sjalil tojmulil ja' albil k'usba yaloj ti vun xu' spajes.

Li tsatsal mantal ja' chich' k'elel ti k'usitik k'op xch'aye, ti yantike xu' xich' pajesel ti sk'uxubinel ch'iel kuxlej, xchi'uk ti k'uyelan xu' xich' abtelanel ti buch'u yalem ta k'op.

Sba abtelal

Ti xkuxlejal jlumaltik ta yosilal Mejiko xchiuk k'uyelan ch-abtej vueletik

Blunlajuneb xcha' vinik mantal (Art. 39). Ti jnaklumetik ta yosilal Mejiko buch'utik nakalik xchiuk te vok'emik ta jun lum. Ti yajval lumetike ja' te chlok' ti yipal jvu'eletike ja' ta xich'be slekilal k'ucha'al li'i. Ti yajval lumetike ja me oy yipal yu'unik xu' sjelik o ta stuk'ubtasik ti yaj tunel jvu'eltak ta jun lum. (El Pueblo tiene Derecho el inalienable Derecho de alterar o modificar la forma de su Gobierno).

Cha' vinik ta koj mantal (Art. 40). Ja' sjunul yo'on ti jnaklumetik ta yosilal Mejiko tsakaluk ta jun lum, ko'oluk ch'iel kuxlej, ta sjunul yosilal Mejiko, tsakaluk ta jsep lumetik oyuk skolemaliik ta skotoltik xchi'uk oyuk xchapanel ta jujun yut lum; tsoboluk skotoltik k'ucha'al yelan cholol smelolal k'uyelan yaloj ti slikeb tsatsal mantal.

Jun yox vinik mantal (Art. 41). Ti teklume ja' me ta xak'be yipal ti snail tsobombail (Poderes de la Unión), ti k'usi k'otem ta pasel ti tsalbaile, jech k'ucha'al jsep lumetik, jech k'ucha'al yaloj ti k'uyelan xu' spasike, jech k'ucha'al te cholol batel smelolal ta komon chapbil muk' ta mantal k'op ta yosilal Mejiko xchi'uk ti ju sep banamiletik, mu junuk k'usi k'otem ta pasel ti lo'il komon chapbil tey ta sjunul yosilal Mejiko.

Yach'ubtasel ti yipal ti buch'utik te oyik ta snail xchapnel lo'il k'opetik (la renovación de los Poderes Legislativo) xchi'uk ti jvu'el sk'elel jchap lo'il (Ejecutivo) ja' to chich' t'ujel ta jujuntal ja'ik stukik k'ucha'al ta jujukoj, xchiuk ta xich' pasel st'ujel ti bu sk'an ko'ontik, jech k'ucha'al chaltal ta jlikele:

a)Ti jaychop buch'utik ta sk'elbik batel smelolal ti slumal Mejikoe; ti tsatsal mantal vune ja' me ta xak'be smantalil xchi'uk svunaltak yu'un xu' stsak sbiik ta lek k'ucha'al lek xcholet batel smelolal k'alaluk mi sta sk'ak'alil ti st'ujel ti jtunel jvu'ele.

Ti buch'utik ta sk'anik skolta sbaik ta sk'elbeel smelolal ti slumal mejikoe xu' stsal sbaik ta jujun muk'tik namal lumetik ta ju sep lumetik, jteklumetik xchi'uk o'lol yosilal Mejiko.

Ti buch'utik tsakajtik ta sk'elbeel batel smelolal yosilal Mejiko ja' xu' sk'elbe smelolal ti lekil xch'iel skuxlej, komon stsob sbaik sventa chak'ik ta i'lel ti ja'ik li' nakalik ta Mejiko k'uyelan xchapoj sbaik, spasbeik smelolal ti buch'utik oy yipal, jech k'ucha'al xu' x-ochik ti spabeel smelolal ti stekel jchi'el kuxlej, jech k'ucha'al koltael, slikeb a'yej k'ucha'al nopbil smelolal ta stekel k'uyelan xu' xkoltavanik, kolemik, nak'alukno'ox, xchi'uk tuk' chbat. Ja' no'ox ti jnaktometik xu' spasik ti tsobombail yu'un sventa jtunel jvu'el xchi'uk chak' sbaik ta i'lel ta jujuntal; jech k'ucha'al, chkom smulilal ti buch'u sna'ik stunesel sventa jchi'el kuxlej ta juju vok' xchi'uk k'usuk no'ox yelan stak' yak' sbaik ta komon tsobajel.

Ti jvu'eletik yu'un sventa st'ujel ti jvu'eletik ja' no'ox xu' skolta sbaik sventa xchapanel ta jujuvok' jtsoblejetik jech k'ucha'al te cholol smelolal ta komom chapbil muk' ta mantal k'op xchi'uk ta tsatsal mantal.

II. Ti tsatsal mantale ti buch'u tsakalik ta sk'elbeel smelol ti chi'el juxlejal ta sjun lej yosilal Mejiko ko'ol me tsobol sk'an meltsanbil sk'elbik batel ti abtelal ja'me ta xak'bik smelolal k'uyelan xu' slok'esik ti tak'in sventa chtun yu'unik ta jutsop sventa ba sa'ik ti yipal yu'unik xchi'uk snail jt'ujel jvu'eletik, xchi'uk no'oxtok ja' sk'elbik batel k'uyepal xu' slajesik ti tak'in xchi'uk sk'elik bu xu' staik yan tak'in bu chlok'anuk talel.

Ti tak'in slok'esik sventa ti buch'u sk'an sabe batel smelola ti yosilal Mejikoe sna'ojikme k'uyepal chlaj yu'unik ti tak'in k'alaluk mi tsuts ti abtelal, ta me sk'an lek k'elel ti k'usitik ak'bil talel sventa stsutses yabtelik k'u sjalil te oyike, ti k'u sjalil xu' staik t'ujel ja' ti k'u sjalil ak'bil xchi'uk ti abtel k'usi lek albile. Xu' staik k'ucha'al jech chal li' xchiuk jech yaloj ti tsatsal mantale:

a) Ti tak'in slok'esik sventa ti yabtelik buch'u sk'an sabe batel smelola ti yosilal Mejikoe sna'ojikme k'uyepal chtun yu'unik ta jujun ja'vil, ja me ta sk'elik jayvo' ti jchi'el k'opojel tsakal ta vun sbi ta stekelal ja' (sesenta y cinco por ciento) sk'elik k'uyepal ti tojolil ti avi e ja' teyta o'lol yosilal Mejiko (Distrito Federal). Lajuneb xcha' vinik (treinta ciento) yepal jech k'ucha'al albil xa komel tey ta kajal, ja' ta xich' sbaik ta ko'ol ti jujutsop jk'el lo'il yu'un yosilal Mejiko ti oxvinik xch'akalul (sesenta por ciento) ja ti k'uyepal sta svinik k'alaluk ti buch'u ta xbat spas jvu'elal k'ucha'al albil ta kajale.

b) Ti tak'in k'uyepal chlok' sventa chabtelanik k'ucha'al sta ti svinikik ta sjunul ja'vil k'alaluk ta st'ujik ti jvu'el ta yosilal Mejikoe, jpas tsatsal mantaletik (Senadores) xchi'uk jk'el tsatsal mantaletik ta sjunul yosila Mejikoe (Diputados Federales), ja' me j-o'lol ta xich'ik ti tak'in ta staik ta jujutsop jk'el abteletik ta jujun ja'vil; k'alaluk jano'ox ta xich' t'ujel ti jk'el tsatsal mantaletik ta sjunul yosilal Mejikoe, ja' jech yepal ta xich'ik ta lajuneb xcha' vinik ta jujun ja'bilal ta jujun abtelal ta jujuchop.

c) Ti tak'in chlok' sventa jtos abtelale, jech k'ucha'al sventa chanvun, chich'ik chanubtasel, sk'elbeel smelol sk'ulejal kuxlejal xchi'uk sk'el beel xkuxlejal lumetik, jech k'ucha'al buch'u spasik abtel yu'un slok'esik ta ojtikinel (tarefas editoriales), ja' jech yepal ta xtun k'ucha'al oxib yo' vinik ta xtun ta jujun ja'bil xchi'uk ta ju tos abtelal (tres por ciento). Ti lajuneb xcha'vinik k'ucha'al albilxa tey ta kajal ja', xch'akbe sbaik ta ko'ol ti jutsop jk'el kuxlej yosilal Mejiko ti oxvinik yepal ti tak'ine ja' me ti k'uyepal sta svinik ti jvu'el t'ujbil jk'el tsatsal mantaletik jech k'ucha'al albil tey ta kajale.

Ti tsatsal mantal ja' me tey cholol smelol ti k'uyelan xchapik ta jujuvok' ti buch'utik ta sk'elbik batel smelolal ti yosilal Mejiko. Ja' no'ox stuk ti tsatsal mantal ta xal k'uyepal xu' slajesik ti buch'utik ta spasik ti abtelaletike, mu stak' xjelav slajesel k'uyepal ak'bil ta jun ja'vil, ta jujutsop sk'elel chi'el kuxlej, ta lajuneb (por ciento) xu' slajesik ja' no'ox jech yepal stak' slajesik ta slajeb ti tsalbail ta sventa jtunel jvu'el; jech no'ox

tok ta xchol be batel smelolal sventa mu xch'ay ti stuk'ulanel ti tak'in bu likemtalel mi mu'yuk yich' ch'unel ti lo'il li'i oyme smulilal k'uyelan xu' xich' tojel.

Jech no'ox tok, ti tsatsal mantale ja' te chalbe smelolal k'uyelan xu' stoj ti k'usitik bu'yuk lek k'otem ta pasel yu'unik ti jutsop jk'el ch'iel kuxlej tame xch'ay ti sbiik xchi'uk ti slekilalik k'usitik staik ta juju vok'e ak'bil me batel ya'yejal ta smuk'ul snail xchapanel ta yosilal Mejiko (los bienes y remanentes serán adjudicados a la Federación).

III. Ti jk'el lo'iletik ta sjunlej yosilal Mejiko xu' me stunesik ti a'yej ta komon yu'un chiel k'opojel.

Xch'akbenal A. Ti snail st'ujobil jvu'eletik buch'utik ta sk'elbik batel smelolal yosilal Mejiko (Instituto Federal Electoral) ja' no'ox stuk jvu'el xu'chal k'u sjalil xu' stunesik ti a'yej ta komon xchi'uk ja' chak'ik ta ilel ta ch'ayob o'onal(televisión) ti yabtelik spasik st'ujel ta jujuntal jusep lum xchi'uk ti k'usi spasik ta jutsop ti jk'el ch'iel kuxleje ta sjunlej yosilal Mejikoe, jech k'ucha'al li' cholol smelol xchi'uk k'usi chal ti tsatsl mantale:

a) K'alaluk chlik ti tsalbail k'alalto slajeb xu' me stunesik vaxakib yox vinik sjalil ta jujun k'ak'al ta skotol ti buch'utik ta stsal sbaike jech k'ucha'al chal ti snail t'ujombail (Instituto Federal Electoral), jech ch'ak'bil ta jun o chib (minuto) ta jujun ora ta xjelav ta jujun *a'yej ta komon* k'ucha'al (radio y televisión), jech k'ucha'al albil ta (d) k'ucha'al chal li'i;

b) Jech k'ucha'al chak' ta i'lel yabtelik, ti sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik (Partidos Políticos) ta la xak'ik ta i'lel ti yabtelike ko'olme tsobol chak'ik' ta i'lel ta jun (minuto) ta jujun ora k'alaluk chjelav ta a'yej ta komon (radio) xchi'uk ch'ayob o'onal (cada estación de radio y televisión); ti skomenale jech chich' tunesel k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal;

c) Ti k'u sjalil t'ujombaile ja' me ta stunesik sventa slekilal ti buch'utik ta stsalsbaike staukme ti vo'ob yo' vinik xch'akalul (el ochenta y cinco por ciento) ta stekelal ti k'u sjalil st'uj sbaike jech k'ucha'al chal ti sk'opojel (a) jech k'ucha'al li'i;

d) Ti k'usitik chlok'anuk ta ik' yu'un li a'ye ta komon (radio) xchi'uk ch'ayob o'onat (televisión) tame xich' ch'ak'beel yorail ta jujun j-al lo'il ta vakib xchi'uk ta sjunul k'ak'al xchi'uk ak'obal;

e) Li sjalil ak'bil li ich'el ta muk' li stsalbailetik ta me xich' ch'akel ta ko'ol k'ucha'al chak' ta ayej: lajuneb cha vinik xch'akalul (el treinta por ciento) xchiuk lajuneb xchanvinik xch'akalul yepal (el setenta por ciento) k'uyepal xlok' ti svinikik ta jujuntal yu'un jk'el tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko ta anil no'ox;

f) Ti sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik ta yosilal Mejiko mu'yuk buchu' oy kajal ta sba ta snailxchapanobil lo'iletik (Congreso de la Unión) ta xich' pasel ta a'yej ta komon xchiuk ch'ayob o'ontonal ja'no'ox ti yich'oj ta muk' ko'ol yepal te ak'bil ta a'yej ta bai to'ox, xchiuk

g) Jech k'ucha'al yak' a'yej ta (A) xchi'uk (b) jech k'ucha'al li'e xchiuk k'alal xlikxa' sa' svinikik xchiuk k'alal ta sk'ak'alilxa st'ujel skotol buch'utik oyta yosilal Mejiko, ti snail st'ujobil jvu'eletik ta me xich' ak'bel lajcheb xch'akalul (doce por ciento) ti k'u sjalil chak' ti sep lume ta a'yej ta komon (radio) xchiuk ch'ayobil o'ontonil, jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal xchiuk k'ux elanuk; skotol ak'bil jo'lajuneb xcha'vinik; ti snail sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik ta yosilal Mejiko spuk be ta ko'ol yepal xch'akik; ti sjalil skomenal ta me xtun o yantik tunel vu'el ti buy va'an bil, jech k'ucha'al ta skotol xchi'uk ta juju tsop ta yosilal Mejiko. Jujun sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik ta yosilal Mejiko ja' stunes sjalil ti k'usi tsakale ja' kajal ta sba sk'elel ta jujun u xchiuk ta jo'ob minuto ti k'u sjalil ta xtun sventa ayej jtob sjalil ta stunesik jujunik. Ta skotol, ta sjelubtas li k'usi chal ti snail jt'ujel jvu'el ja' no'ox me jech sjalil xu' xich' tunesel jech k'ucha'al tsakal ta (d) li tsakal lie. Ti li' tsakbile. Ti k'usi tsots jtunel ta spasik ti buch'utik ta sk'elbik batel xkuxlejal jnaklometik, k'alaluk jech chak' ta i'lel.

Li Sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik (Partidos Políticos) mu'yuk bu staik ta jech no'ox o ta yantik jnaklometik, oy no'ox sk'ak'alil k'usi chich' alel ta k'opojebal ta a'yey ta komon (radio) xchi'uk ch'ayob o'onil (televisión).

Mu junuk jch'iel k'opojel, muxu' slekilan ti k'usi spas ak'o mi yu'un stuk o yan jch'iel ta slekilanbe, xu' xak' slok'ol sat ti buch'u oy ta tsalbail xchi'uk stunes k'opojel ta ik' ja' ta st'ujik ti jch'iel kuxlej buch'u lek spas ti abtelal chilik, mu jtsopuk buch'u ta sta skoltael xchi'uk ta xla'j ta ilbajinel ja' sk'el ti buch'u yich'oj ta muk'ti st'ujel jvu'eletik. Chkom smulilal ti buch'u sk'an koltael ta k'opojel ta ik ta yan namal lum.

Ti k'usi albil tey ta kajale sk'an me xich' ch'unel ta sjunlej yosilal Mejiko xchi'uk ta yo'lolil slumal Mejiko jech k'ucha'a cholbil smeloal k'uxi xu' xich' pasele (Legislación aplicable).

Xch'ak'benal B. Mi tsuts ti st'ujel jvu'eletik ta jujun lumetik, ti snail st'ujobil jvu'eletik ja' me ta xal k'u sjalil ta stunesik tik'opojel ta ik' xchi'uk ch'ayom o'onil ja'to ti buy k'alal chk'ote, jech k'ucha'al li' tsakal ta tsatsal mantal vune:

a) Ti k'usi chk'ot ta pasel k'alaluk yakal ti t'ujomal ta jujun k'ox lumetike jech k'ucha'al chich' pasel tey ta sjunul yosilal Mejikoe, ti k'u sjalil ak'bil ti k'opojel ta ik' ta juju sep lume chich' me lajesel stekel k'u sjalil albil tey ta kajal k'ucha'al a), b) y c) ti tey tsak'bil ta xch'akalul A jech k'ucha'al li'i.

b) Ti k'usi yantik chich' pasel k'alaluk yakal ti t'ujomejel, ta xich' ak'el ta ko'ol jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal vun, jech k'ucha'al li' cholol smelolal li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op. Xchi'uk

c) Ti k'uyelan chich' ch'akel ti k'u sjalil sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik, buch'utik stsoboj sbaik ta sk'el beel smelolal yosilal Mejiko, chich' tsakel ta muk' ti yich' noch'el biil, jech yelan chich' pasel k'ucha'al yaloj ta xch'akalul a jech k'ucha'al albil li' ta komon chapbil lo'il xchi'uk xu' chich ak'el.

K'alaluk yakal ta abtel ti snail st'ujobil jvu'eletik ti k'u sjalil ta stekelal xu' stunesik ti (radio xchi'uk televisión) jech k'uyelan albil te komem ta kajale mi mu'yuk tsakal yich' túnesele ti buch'u stunesik k'ucha'al jvu'eletik ta snail t'ujombail, ja' me ta xal ye sventa ts'akubtas ti mu to bu tsutsem yu'unike, ja' chich' ch'un beel slo'il ta tsatsal mantal k'ucha'al li' tsakale.

Xch'akalul C. Ti slok'ol satik ti buch'utik yakalik ta tsalbaile xchi'uk ti snail st'ujobil jvu'eletike xu' xch'akik ti k'usi snopik jujuntal snail t'ujobil jvu'eletik xchi'uk ti jutsop jvu'eletik, chilbajin sba stukik o mi yantik jch'ieletik.

Ti k'u sjalil albil ti st'ujobil jvu'eletik ta jujun k'ox lum xchi'uk ti buch'utik ta xbatik ta jpas abtelal k'alalto Mejiko ja' to mi tsuts ti k'u sjalil stak' pasele, ta me xich' tuch'el ta lo'il a'yejetik ta stekel k'opojel ta ik' sventa sjunlej yosilal Mejiko xchi'uk ta jusep lum, xchi'uk no'oxtok ta jteklumetik, xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk' ti jvu'eletik ta yo'lolil Mejiko, xchi'uk ti buch'u yantik te komom tsobolik ti k'usi chak'ik' ta i'lel yu'un jchieletike. Ti k'usi mu stak' lek pasel k'ucha'al lajxa yich' alel xi ta kajale ja' ti mu stak' alel k'uxi xu' xich' pasel k'ucha'al chal ti buch'u yich'oj ta muk' ti snail t'ujomajele, ja' xu' staik ta alel ti chlekubuk ti chanvun xchi'uk poxtael bek'tal takupal, xchi'uk xtok ti sk'elbeel skuxlejal ti jchi'el kuxleje ja' to mi tsots chtune.

Xcha'kalul D. Ti k'usi chopol chk'ot ta pasel k'alaluk yakal ti t'ujomajele oyme smulilal chak' ti snail st'ujobil jvu'eletike(Instituto Federal Electoral) xchi'uk ta st'un bik smelolal k'ucha'al oyuk xchapel stekel, xchi'uk xtok xu' xich' ch'ayel ti k'opojel ta ik'etik ta (radio xchi'uk televisión), komon chapbil xchi'uk komom albil smelolal, ti buch'u chopol i spas xchi'uk yilbajin ti tsatsal mantal.

IV. Ti tsatsal mantal vune ta me xak'be sk'ak'alil k'u sjalil spasik ti jutsop t'ujombaile ta jujun jvu'el buch'u ta xkom ta t'ujel stekelal, jech k'ucha'al k'alal yakal ta sa' svinikik ja' me ta xch'un beik smantal ti k'uyelal sa'ech'el svinik ta jujun lum.

Ti k'u sja'il ta sa' svinik k'alal ta sja'bilal chich' t'ujel ta jvu'el ta xkom ta Mejikoe, ti buch'utik jpas tsatsal mantaletik xchi'uk jk'el tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko xu' me sa' svinikik oxib u (noventa días); k'alaluk naka chich' t'ujel jk'el tsatsal mantaletik ta Mejiko (Diputados Federales), ti sa'el svinikike ja' no'ox xu' xjalij oxvinik k'ak'al (sesenta días). Mu stak' xjelavik xchi'uk xak' sbaik ta i'lel ba'yuk k'alal mi mu'yuk to likem ti tsalbail ta sa'el svinike.

Mi oy buch'u i yilbajin ti jtsop jchi'el kuxlej oy buch'u yantik jchi'eletik ta me stoj ti smul k'ucha'al tsakal ta tsatsal mantal vune.

V. Ti k'uyelan xchap sbaik ti buch'utik ta stsal sbaik ta jvu'elal ti buch'u chbatik ta Mejikoe ja' me ta xal ba'yuk ti jvu'el ta jsep lume ta xak' ta a'yel stukik xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk' ti snail t'ujombaile (Instituto Federal Electoral), teyme tsobolik ti buch'utik sna'bik smelolal ja' chu'unin stukik, te tsobolik xtok ti sna'beik smelola ti muk'ul jvu'el jchap lo'iletik, ti jutsop tsalbailitike ta sjunul yosilal Mejiko xchi'uk li xchi'el kuxlej, ja' chich' ch'unbeel ti k'usi chal ti tsatsal mantal vune. Ti abtelal k'ucha'al li'i, stuk'il, na'biluk, ak'biluk ta i'lel, chapaluk ti k'usi sk'an xich' pasel ja' ti k'usi sk'an ta jtatike ja' lek sk'an sabeel st'ukil.

Li snail st'ujobil jvu'eletik buch'utik ta sk'elik (Instituto Federal Electoral) ja' me kajal ta sba skelel li st'ujel jvu'eletike, xu' k'usi snop stuk xchi'uk yabtanel ech'el li k'usi xchanoje; ta xk'ot ta tsakel li k'usba pasbil ta yi'beltak, jvu'el sk'elet chapbil lo'iletik, jkoltavanej xchi'uk jchabivanej. Li j-ak'mantal ta skotole ja'la yi'bel ta smuk'ul xchi'uk ta stik'sba jun j-ak'mantal jva'lej xchi'uk vaxakib j-ak'mantaletik snail st'ujovil jvalejetik, xchi'uk buy tsobubailik, xu' xal ye'k ja' no'ox ti mu xu' st'ujike, ti ak'mantal ta jvu'el jchap lo'iletik, li jva'lejetik yu'un stuk'ubtasel abtel xchi'uk jun jsts'ibajom yu'un jvu'el sk'elet chapbil lo'iletik; li tsatsal mantale ta xal k'usba ch-abtej ech'el li tsobol j-abteletik xchi'uk k'usba ch-abtej ech'el li yi'beltake, jechsba k'usba tsnit

sbaik ech'el li j-ak'mantaletik li'i. Li yi'beltak jvu'el sk'elel chapbil lo'iletik xchi'uk jkoltavanej ta me xak'ik li buch'utik buch'u yabtanel ta st'ujel j-abteletik. Buch'u yich'oj ta sba skotol ja' me kajal ta sba, stukik no'ox chi'uk k'ustik tspasik batel, k'alaluk tsk'elik skotol buch'utik ch-och xchi'uk chlok' ta abtel ta snail jvalejetik. Li k'ustik chal li tsatsal mantal st'ujel jvu'eletik xchi'uk chich' ch'unel ja' me jech xu' sjelubtas li j-akmantal ta komone, ja' la chalba k'usba ta pasel batel abtel xchi'uk li buch'utik ch-abtejik ta stojol jnaklometik. Li yi'bel jchabivanej st'ujel jva'lejetike ta me stik'sbaik batel jva'lejetik yu'un sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik ta sjunlej Mejiko. Li buch'utik chcha'bi k'alaluk ta yorail st'ujel li jvalejetike li jnaklometike.

Li bankilal jva'lej j-ak'mantale vakib ja'bil chjalij jkoj no'ox xu' xich' t'ujel. Li j-ak'mantal ta sventa st'ujel jva'lejetik (Consejeros Electorales) vakib ja'vil chjalij ta yabtelik, chich' sa'beel xk'exol ta stojol stojol, mu xu' xich' t'ujel yanvelta. Ja' ti k'ux-elan li k'usi chju'e, li yantike ta xich'ik t'ujel ta yeik j-abteletik te'oyik ta olon snail stsobubail jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados), tsosme ye chak'ik ti bankilal jva'lejetike sventa ak'u xich'ik jak'beel skotol jnaklometik li sva'anel j-ak'mantaletike. Mi oy k'usi chopol la spas li bankilal j-ak'mantale o mi buch'uuk no'ox j-ak'amantal ta sventa st'ujel jvalejetik, li k'exolile ta me xich' t'ujel sventa stsutses li k'u sjalil xokol ji kom li yabtel jva'leje. Li tsatsal mantale ta xak' li k'usba chich' paselbatele xchi'uk k'usba chanavbatel. Li bankilal jva'lej j-ak'mantale y xchi'uk li yantik j-ak'mantaletik ta sventa st'ujel jva'lejetik, mu me xu' oyuk yan yabtelik, k'usi kajal ta sbaik, ja'no'ox li buch'utik va'anbilik sk'elel j-ak'mantaletik ta skotolal xchi'uk li buch'utik chabtanelik xchanubtasel ech'el sventa p'ijilaletik, talel kuxlejetik, buch'u sk'an koltael, mu'yuk tojbil. Li stojolik k'uyepal chich'ike ko'olme li k'ux-elan yaloj ye li bankilal ta skotol yu'unik jchapanvenejetik ta sjunul yosilal Mejiko.

Li buch'u kajal ta sba skotol spasel j-abteletike ja' t'ulbil ta olon snail jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados) jech k'ucha'al xk'otem ta t'ujel li xchi'bal ta

yoxibal skoj li chi'el naklometik teoyike ti bu chal ti k'opik ta snailtak jvu'eletik ta komontak (stekeltak) sventa xchanom vun ta o'lol, jech k'ucha'al stalel chi'uk jkomen ta pasel k'usba chchak' ta alel ti stsatsal mantale. Ta la xjali' vakib jabil kajal ta sba ti j-abtelalej chi'uk xu'laj spas chchat'ujel ta koj no'ox.

Te la chkom sts'i'btael li sk'elel chi'uk xchapanel vun j-abteletik ta kabilto ja' yu'un ak' mantal ta komon chi'uk sk'elba k'usba ch-bat j-abtel ta pasel yu'unme k'an stuk'ulanel ta slumal yosilal Mejiko bu xchajanbatel smuk'ul yich'el ta muk' sjunlej teklumetik.

Li sts'i'bajom jvu'el sk'elel chap lo'iletik ta la xich t'ujel ta jayvo' j-ak'mantaletik ta skotolik ja' li k'usi chal sbankilalik ta abtel.

Li tsatsalmantale ja' me chal ti k'ustik chk'anbat sventa xu' xkom ta j-ak'mantal sventa jva'lej ta skotol j-ak'mantaletik, li j-ak'mantaletik ta sventa st'ujobil jvu'eletik, li sk'elel ech'el ta skotol jva'lejetik xchi'uk li jts'ibajom yu'un jvu'el sk'elel jchap lo'iletik ta snail st'ujobil jvu'eletik; buch'utik abtejemik ta j-ak'mantal sventa bankilal, j-ak'mantal sventa st'ujovil jvu'eletik xchi'uk jts'ibajom jvu'el sk'elel jchap lo'iletik mu xu' smak, li xchi'bal ja'bil chtal skolele, kajal ta sba yipal abtelal ta skotol jnaklometik ti mi yichi'k t'ujeleuk k'alaluk ji yich' va'anel li jvu'eletike.

Li j-ak' mantal ta yipal jvu'el sk'elel jchap lo'iletik ta xich'ik ak'el ta ju tsop kajal ta sba jtunel jvu'el ti mi te tsakal sbi sk'elbeel xkuxlejak jnaklometik ta junukal snail stsobubail j-abteletik. (Cámara)

Ja'a no'ox la chkom jun j-ak'mantal ta juju tsop j-abteletik ta xich' yojtakinobil ta chi'bal *snail* xchapanobil lo'iletik. (Camára del Congreso de la Unión)

Li snail st'ujovil jvu'eletik kajalme lek ta sba xchi'uk tey no'ox chk'ot, xchi'uk li k'usi ch-ak'bat li tsatsal mantale, li abteletik k'usba stak' sa'elbatel skoltaobil xchi'uk xchanubtasel jnaklometik, ta sjunlej st'ujel jvu'el j-abteletik, li yich'elik ta muk' xchi'uk li bai'ik ta jutsoptike xchi'uk sk'el xkuxlej jnaklometike, li bu stsakobil sbiik st'ujel jvu'eletik, bu tslok'esik yabtelanel sventa st'ujel jvu'eletik, smeltsanel k'u sjalil tsk'elik li t'ujik li jvu'eletike, li chibamtakin bu tsk'elik li st'ujel jvu'ele jech k'usba chal ti tsatsal mantale, yak'el ta ilel ti k'usi ja' melele xchi'uk ti k'usi chak' jun yojtakinobiltak ti k'aluk chich' t'ujel ti jvu'eletik jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk jpas tsatsal mantal (Diputados y Senadores), li chinamtak'in sveanta st'ujel bankilal j-abtel ta stsoblej sjunlej yosilal Mejiko ta ju jun snail jt'ujvanej ja' jech' k'usba sk'elel ech'el li st'ujel j-abtele xchi'uk sjakbeel snopbenal sventa st'ujel j-abteletik. Li tstsobbailik ta ju koj ta skotol yi'veltak chpukijbatel jech k'uccha'al yaloj li tsatsal mantale.

Li jak' stsatsal k'opetik ta sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik ta sjunlej yosilal banamiletik te la kajal ta sba jun yibeltak j-ak'mantaletik ta snail st'ujobil jvu'eletik (Instituto Federal Electoral), xu' sk'elsba stukik spaselbatel, li buch'u kajal ta sbae t'ujbilikme ta jayvo'ik no'ox yu'un j-ak'mantal ja' ti k'usba ta xal bankilal j-abtel. Li tsatsalmantal tslekub ta sbatel smelol xchi'uk yabtelanel batel ta yi'bele, jech k'ucha'al yabtelanelbatel sventa sk'elel k'usi mu'yuk lek chk'ot ta pasel yu'unik li j-ak'mantal ta sjunlej. Ta xch'unel batel li k'ustik xchapanoj batel ta yi'beltak abtel mu'yukla smakel li chopol tspasik ti k'ustik oy ta snail tak'in, ojtakinbiluk lek sventa chak'be svunal tak'in, xchi'uk sk'elelbatel.

Li yi'beltak j-abteletik ja' me sjamelbatel sventa ti jvu'eletik xu'uk yu'unik spasel batel ta skoj tsatsal k'opetik ta sventa xkuxlej jnaklometik ta sjunlej yosilal Mejikoe xu'me tstsalik ti smakobile jech k'ucha'l ti xch'akalul ba'i mantale.

Li snail st'ujel jvu'etik (Instituto Federal Electoral) ta me xch'unbatel li k'usba tsaksba slo'ilik j-abteletik ti spasbatel yu'unike ta sjunlej yosilal Mejikoe ti mi ja' jech tsak'anik, li jmoj tsopol j-abteletike spaselbatel jt'ujvanejetike bu nopol no'oxe, ja' ti k'usi chal li jchap lo'iletike.

VI.Sventa stuk'ulanel li slikebal muk'ta mantaletik xchi'uk lekuk tsmeltsaj batel li k'usi chk'ot ta pasel xchi'uk smeltsaj ech'el li st'ujel jvu'etik, ta me xich' ak'elbatel sk'el beel batel smelol mi oy k'usi chopol tspasike jech ti k'usi chal ti muk' tsatsal mantale. Li k'usba yabtaneltalel ta xak'be snelesobil li yantik spasobil batel ti st'ujel jvu'etike xchi'uk tstuk'ulanbatel ti xchabielik yich'elik ta muk' sk'el beel xkuxlejal jnaklometike sventa ak'ume t'ujvanikuk li jnaklometike, ak'o yich'ikuk t'ujel xchi'uk ti bu tsatsobsbaik batel, ti bu chal li valunlajuneb mantal li' ta muk'ta mantal k'op.

Ta sventa st'ujobil jvu'etik ti mu xak' k'usi stak' smak, li muk'ta mantaletik, mu'yukme ta xich' spajesel sventa smeltsanobil ti k'usi chcha'yich k'elel batel ti abtele.

XChibal xch'akalul abtel

Xchi'il sbaik ta abtel jtunel jvu'el ta ju sep balamil chi'uk ta sjunlej yosilal Mejiko.

Chib yoxvinik mantal (Art. 42). Li sjunlej yosilal Mejikoe chich' ta muk':

I.Xchi'il sbaik ta abtel jtunel jvu'el ta ju sep balamil;

II.Li balumil joybilta jo'etik, tey tsakale'uk li pojol tonetik ta yut uk'um xchi'uk li ji'etik buy chch'i bik'tal chonetik ta tsa'kinobil na'betik;

III.Li sbalumilal joybil ta jo'etik ta Guadalupe ch'iuk ta Revillagigedo te oy ta sme' na'betik (oceanico pacifico);

IV.K'u smuk'ul smakoj li k'ustik oy ta yut na'betik, xchi'uk ta xchak yut na'vetik li balumil joybil ta jo'etik, ji'etik buy chch'i bik'tal chonetik, xchi'uk pojol tonetik ta yut uk'um.

V.Li jo'etik ta jmuk'ta navetike k'u smuk'ul smakoj li yosilal Mejikoe ja' te yaloj ti oy yich'el ta muk' ta yantik namal balumil xchi'uk li k'ustik oy ta yut na'betik;

VI.Li k'u smuk'ul smakoj li yosilal Mejikoe, chi'uk k'usi chjelbatel ta pasel ja' jech k'usba yaloj li ich'el ta muk' ta namal balumil.

Oxib yoxvinik mantal (Art. 43) Li xchi'il sbaik ta abtel jtunel jvu'eletik ja' li ju sep banamiletike ja'ik: Aguascalientes, Baja California, Bajacalifornia Sur Campeche, Coahuila, Colima, Chiapas, Chihuahua, Durango, Guanajuato, Guerrero, Hidalgo, Jalisco, Méjiko, Michoacán, Morelos, Nayarit, Nuevo León, Oaxaca, Puebla, Querétaro, Quintana Roo, San Luis Potosí, Sinaloa, Sonora, Tabasco, Tamaulipas, Tlaxcala, Veracruz, Yucatán, Zacatecas, chi'uk jun o'lol yosilal Mejiko (Distrito Federal.)

XChanib yoxvinik mantal (Art. 44). Li smuk'ta teklumal Mejikoe ja' li o'lol Mejikoe, ja' yabil snail li stsatsal yipal stsobobail j-abteletik xchi'uk li o'lol sjunlej yosilal Mejiko.

Ja' me jech ttsakbatel li k'u smuk'ul smakoj li yosilal Mejiko oy yu'un ta abi-e ti mi chjelav batel ta yan lum li jtunel jvu'el ta sjunlej yosilal Mejikoe te me chich' t'ujel ta slumal Mejiko ja' ti buy stsa'kalul chi'uk sjamlej buy ch-ak'bat li snail stsobumbail jva'lejetik ta komon.

Jo'ob yoxvinik mantal (Art. 45). Li jusep lumetik ta yosilal Mejiko, chcha'biik batel li sjamlej yosilal xchi'uk stsa'kalil yosilal Mejikoe li k'uyepal oy yu'unik avi-e, ja' no'oxla mi mu'yuk x-ayan k'opetik ta sventa li'i.

Svakibal yoxvinik mantal (Art. 46). Li yich'el ta muk' jyeklumetike xu' xchapan stukik, k'usba tstsaksba slo'ilik chi'uk yantik j-abteletik, buy k'alal tsa'kinobil yosilik; Mu'yuk ta xich' paselba mi mu xak'ye ta ak'ol snail stsobumbailik jtunel jvueletik .

Skoj mu stsaksba slo'ilik, buch'uuk no'ox j-abteletik yu'un li ta ak'ol snail stsobumbailik jtunel jvu'eletik, xu' xk'ot li jnaklometik ta xchapanel ti sk'opike, jechme tspas ti k'usi yaloj li vaklajuneb xcha'vinik mantal, ta sbalunkojal lo'il, ta komon chapbil muk'ta mantal k'op.

Li xcha' chapel yu'un jtunel jvu'el ta sventa sk'elel k'opetik jech xa me chkom-o xchi'uk mu xa stak' tijel. Li snail smuk'ul chapanol k'op ta sjunul yosilal Mejikoe xu' me xojtakin sjak'el ech'el ta sventa komon chapbil k'op, ta xak'be ech'el svunal, sventa sk'elel k'usi k'opal xju' ta ak'ol snail stsobumbailik jtunel jvu'eletik.

Svukub yoxvinik mantal (Art. 47) Li jsep lum Nayarit ta me xich' ti k'u sjamlej yosilal xchi'uk sts'akalultak k'uyepal smakoj ta avi ti yosil Tepik.

Vaxakib yoxvinik mantal (Art. 48). li balumil joybil ta vo'etik, yi'etik buy xch'i bik'tal chonetik xchi'uk pojol tonetik te'oy ta yosilal mejiko, k'u smuk'ul smakoj nabetik ta Mjiko, ti yi'etik xchi'uk pojol tonetikta yut nab, li nab ta jusep lumetik, ti vo'etik k'uyepal smakoj ta yosilal Mejiko, ja' yich'oj ta muk' ti *Jvu'el ta sjunul yosilal Mejiko* (Gobierno de la Federación), ti balumil joybil ta vo'e ja' no'ox mi tsk'elbeik smelolal stukik ti jusep lumetik.

Slikeb abtel **Xch'akalultak jvu'eletik**

Baluneb yoxvinik mantal (Art. 49). Ti smuk'ul yipal jvu'eletik ta yosilal Mejiko xch'akalch'ak chabtalanik jvu'el jchap lo'iletik (Legislativos), jvu'el sk'elet chapbil lo'iletik (poder ejecutivo) xchi'uk jvu'el jtunesej mantal (poder judicial).

Mu xu' stsobsbaik chib oxib velta ti jvu'elitik ta jujuntal o mi ta epic, mi ja'uk stak' tik'el jchaploiletik ta jun jch'iel jk'opojel ja' no'ox mi k'usi tsots chk'ot ta pasel sventa jk'el chapbil lo'iletik ta snail jvu'eletik jech k'ucha'al chal balunlajuneb xcha'vinik mantal. Ti mi k'usi oy k'usi yan, ja' no'ox k'usi chal ti xchi'bal xcha'kalul ta buluchib svakvinik mantal, ta me xich' ak'beel lek smelolal sventa xchapel batel lo'iletike.

XChibal xch'akalul **jvu'el jchap lo'iletik**

Lajuneb yoxvinik (Art. 50). Li jvu'el jchap lo'iletik ta sjunlej yosilal Mejiko xich' ak'el ta snail jtsobubailitik ta komon, ta me xch'ak sba ta chib ti snail tsobubail j-abteletike jun ta sventa jva'lej yu'un jteklumetik xchi'uk jun bankilal j-abtel yu'un jtunel jvu'eletik. (Cámara de Diputados y otra de Senadores)

Jkoj abtel **Ta st'ujel xchi'uk xchapanel ech'el snail stsobubailik j-abteletik**

Buluchib yox vinik mantal (Art. 51) *Li ta olon snail stsobombailik jk'el tsatsal mantaletik* (Cámara de Diputados) ta me xchapsbaik jujun j-abteletik ta sjunlej yosilal Mejiko, t'ujbilik ta ox-ox ja'bil. Ta jujun jvalejetike, ta me xich' t'ujel jun xk'exol.

Lajcheb yoxvinik mantal (Art. 52). Li ta olon snail stsobombailik jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados) xchapoj me sbaik ta jo'lajunvinik jk'el tsatsal *mantaletik yu'un jteklumetik* (300 diputados) ja' me chkom ti buch'u ep yichoj t'ujel ta jnaklometike, t'ujbil ta juju tsop lumetik ja' no'oxla xu' xkom jkoj yabtel, xchi'uk chich' t'ujel *lajun vinik jk'el tsatsal mantaletik* (200 diputados) ta me xich'ik t'ujel ja' ti k'ux-elán chak' sk'op li jva'anvanejetike, ja' me jech stsk'elik ti sbiik ta sjunlej lum(sistema de listas regionales), t'ujbilik ta cha'chakoj.

Oxlajuneb yox vinik mantal (Art. 53). Li K'uyepal smakoj yosilal li jo'lajun vinik jva'anvanejetik ja' me jech chk'ot li k'uyepal chich' vok'el ta skotol jnaklometik ta sjunul lum ja' ti butik k'elbilike. Li spukijel snail jva'anvanejetik te tsak sbaik xchi'uk jsep lum skotol jteklumetik ta yich' pasel ti k'usba slajem ech'emik jtsak biiletik ta sjunul jteklum, mu me stak' xba xilbajin jch'iel jk'opojeletik ta jsep lum ti mi cha'vo' no'ox li jk'el tsatsal mantaletike mi ja' epike.

Sventa st'ujel lajunvinik jk'el tsatsal mantaletik ja' ti k'ux-elán sliklej jt'ujvanejetik xchi'uk li bu tsakal sbiik ta jsep lum, ta me xich' ak'el vo'ob xch'akalul jt'ujvanejetik ta sjunlej yosilal Mejiko. Li tsatsal mantale ja'me ta sk'elel ech'el li k'uyepal smakoj li jvu'eletik ta yosilal Mjiko.

Chan lajuneb yox vinik (Art. 54) Li st'ujel lajun vinik jtunel jvu'eletik (200 diputados) ja' ti jayvo' staik va'anel ta jujun lum, ich' bilikxa me ta muk jech k'ucha'al chal tsatsal mantal:

I.Ti jvok' jk'el kuxlejal, k'alaluk xu' stsak sbi ta jvok' jchi'el kuxlej (listas regionales), ja' me ti buch'u jelav yepal svinik buch'utik stsalsbaik (Candidatos a Diputados) ja' ti buch'u ep lok' sviniktak ta lajun vinik ta vok' (Distritos) ta jujuntal (docientos distritos uninominales);

II. Skotol jk'el kuxlejetike ja'to mi sta ti chib (%) ta stekel buch'utik xt'ujvanik xchi'uk nabil jayib tsakal sbi-ik ta jvok' jnaklometik buch'utik komik ta olon jutuk, xu'me xich' ak'beel yabtelik k'ucha'al jun jtunel jvu'eletik sk'elel jteklum;

III. Ti jk'el jkuxlejetike buch'utik xch'un li k'uyelan albilxa li' ta ak'ole, stuk xa no'ox sk'elbe batel smelolal ti svunal kuyepal lok' sviniktak yu'un stao yabtel k'ucha'al jvu'el sk'elel jch'ieletik, xu'me xich' ak'beel yabtelik k'ucha'al jun jtunel jvu'eletik sk'elel jteklum, ja' ti k'uyepal lok' svinik ta sjunlej yosilal Mejikko, ti jayvo' jk'el jkuxlejetik ta jsep lum ja' me ti buch'u ep sta svinik ta stekelalik. K'alaluk staik batel ti yabtelike sk'an me k'elel lek ta skajalkajal ti buch'u va'anbile.

IV. Mu jtsopuk jk'el jch'iel kuxlej xu' (Partidos Políticos) xjelav ta jo'lajunvinik jvu'eletik ta sliklejal.

V. Mu xu' xk'ot ta pasel, jtsop jk'el ch'iel kuxlej (un partido político) xu' oyuk jayibuk ya jvu'eltak (Diputados) jtsop jk'el jch'iel jkuxlej ja'uk no'ox k'uyelan lok' ta skotolal k'alaluk yich'ik t'ujel tey ta stsobobailik (Cámara) jelavuk jutuk ta vakib (%) li st'ujelal ta sjunlej slumal Mejiko. Ti li' k'usi yich' alele mu'yukme ta yich' tunesel tas venta sk'ele jch'iel jkuxlej, ti mi ji spas kanal ta jchop o cha' chopuk, ja' to mi sta ti k'uyepal albil smelolal tey ta tsobumbail (Cámara) yelabuk yepal ta stekelal ti k'uyepal t'ujatik ta slumal Mejiko (nacional) yich' ak'el ta ilel ti jelavuk ta vaxakib (%); xchi'uk

VI. Ti k'ux elan albil smelolal teyta xch'akalul (fracción III, IV Y V) ta kajale, ti buch'utik va'al chkom ja ti buytik tey tijilik talel ta abtel yu'un jk'el jch'iel kuxlej cholbiluk smelolal ta xch'akalul (fracción IV o V) tsakbilukme ta venta ti yantik jk'el jch'iel jkuxlej ja'me ti ich'bilik xata muk' tey ta jujun buch'utik va'ajtik chkomike, ja' ti k'uyepal taatik ta t'ujel ta sjunul slumal Mejiko jech k'ucha'al yaloj ta slajeb. Ti tsatsal mantale ja' me ta spasbe smelolal k'uyelan xu' x-abtejbattel xchi'uk xlekub ti abtelal k'usi ta skoje.

Vo'olajuneb yoxvinik. (Art. 55) Buch'u tsk'an tspas jtunel jvu'elal jk'el tsatsal mantale tame sk'an svunaltak k'ucha'al li'i ta pek'ele:

I.Li' na kaluk ta Mejikoe, li' vok'emuke, ja' xu' spas batel.

II.K'alauk mi yich'ik t'ujele oyuk jun xcha' vinik sjavilal ta sk'ak'alil t'ujele.

III.Teyuk nakaluk buy tsk'an t'ujele o mi nopol tey nakal vakib u sjalil te nakal k'alaluk chich' t'ujel.

K'alaluk ta st'sak sbi sventa tey ta snail t'ujombail sventa spas jvu'elal jk'el tsatsal mantal (Candidato a Diputado), sk'anme te slumal li jvu'el ti buyta xich' t'ujele k'u smuk'ul smakoje, o mi nopol xil ta nakle teyukxa oy vakib u sjalil snakle k'alaluk sta yorail chich' t'ujele;

Ti bu nakale mume xch'ay ta skoj ti jpas abtel sventa stekel jnalumetik.

Mu' yu'uk me kabtelit sk'an ta mayol sventa yosilal mejiko (Ejercito Federal), mu xu' oyuk yabtel ta almantal yu'un mayol ti bu chich' t'ujele, mi sk'anto'x oxib u sjalil.

IV.Mu'yuk me yabtel sk'an k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal mu stak' spasba ta mantal stuk, mi ja'uk k'ucha'al muk'ul abtel (Secretario o Sub Secretario) ta sep lum, mi ja'uk jun almantal ta jts'op abtelal yich'obil ta muk' sjunul yosilal Mejiko, ja' no'ox mi la jyikta yabtel oxib u sk'anto'ox k'alaluk ta xtae ta t'ujel.

V.Mu oyuk yabtel sk'an k'ucha'al (Ministro) tey ta (Suprema Corte de Justicia de la Nación) mi ja'uk (Magistrado), mi ja'uk jts'ibajom ta snail st'ujel jvu'eletik ta sjunul slumal mejiko, mi ja'uk j-ich' lo'il yu'un jvu'el o j-ich' lo'il yu'un ta snail st'ujobil jtunel jvu'el.

Mi ja'uk ti bankilal jchapanvanej (no ser ministro de la Suprema Corte de Justicia de la Nación), ta jsep lum ta snailal st'ujel jvu'el ta sjunul slumal Mejiko, mi ja'uk jts'ibajom yu'un jvu'el, mi ja'uk jvu'el yu'un xchi'uk no'oxtok j-abtel yu'un snail t'ujobile, ja' no'ox mi la yiktaikxa ti yabtelik, oxib u sk'anto'ox k'alaluk sta yorail ti t'ujele.

Li Jvu'eletik ta jusep lumetik (Gobernadores) xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk' ti jvu'eletik ta yo'lolil yosilala Mejiko (Distrito Federal) mu stak' xich'ik t'ujel ta jusep lum buy sk'anik t'ujel ti k'u sjalil oy ta sbaik ti jvu'elaletike, ak'o mi xiktaik ta j-ech' ti yabteliike.

Li bankilal ta ju' chop abtel yu'un tunel vu'el ta ju'sep lumetik (los Secretarios del Gobierno de los Estados), xchi'uk ta o'lol yosilal Mejiko, (Magistrados), jchapanej jk'op ta sjunul yosilal Mejiko o ta sep lum o ta o'lol yosilal Mejiko, ja' jech k'ucha'al jtunel vu'el ta jteklumetik xchi'uk buch'u tsots yabteliik sk'elbe'el xkuxlejal jlumaltik ja' no'ox li' ta o'lol yosilal Mejiko, mume xu' xich'ik t'ujel k'alaluk tikilik ta abtele, mi mu'yuk slok' ta jyabtele sk'anto'os lajuneb yo' vinik k'ak'al k'alaluk sk'anto'ox t'ujele.

VI. Mu me xu' xkom ta abtel ti bankilal jchapanvanej (Ministro) ta jun jch'unel k'op, xchi'uk

VII. Mu me xu' xich' t'ujel k'alaluk yakal ta kux o'onton jech k'ucha'al chal balunlajuneb yox vinik mantal.

Vakib xchan vinik mantal (Art. 56). Ta snail stsobonbailik jpas tsatsal mantaletik (senadores) chapalik vaxakib svuk vinik jvu'eletik, jech k'ucha'al, ta ju'sep lum xchi'uk o'lol yosilal Mejiko, cha' vo' chich' t'ujel ja' ti buch'u ep stao sviniktake ti june ja' ti buch'u jutuk tsalbil komele. Jech k'ucha'ali'i, ti jk'el ch'iel kuxlejaletike sk'an me stsak sbiik ta vun ti buch'u kuch yu'une xchi'uk ti buch'u tey tijil talele. Li jpas tsatsal mantaletik ti buch'u tey tijil ta patile ja' me ta xich' akbel ta sk'ob li jvalejetik buch'u kajal ta sba ti vo'k k'el chi'el jkuxle jech no'oxtok, ak'o mi stao ta makel xch'akojal yepal t'ujelal buyuk no'ox junuk lum.

Ti lajcheb xcha' vinik skomenal jvu'eletik jech me ta xich'ik' t'ujel ja' ti k'uyepal oy svinikike, chich' k'elbeel svunal ti k'uyepal lok' svinikike tsobil ta sjunlej yosilal Mejiko. Ti tsastal mantale ja' me ta xak'be xchapanoboil xchi'uk meltsanel ta skoj li'i.

Ti snail stsobonbailik spas tsastal mantale (la Cámara de Senadores) ta me x-ach'ub skotolik ta vakvak ja'vil.

Vuklajuneb yox vinik (Art. 57) Ta jujun jvu'el jpas tsatsal mantal (cada Senador suplente) ta me xich' t'ujel junuk xchi'il.

Vaxaklajunub yox vinik mantal (Art. 58). Ti buch'u sk'an spas jvu'el yu'un spasel tsastal mantal ja' me jech yelan svunal k'ucha'al buch'u spas jvu'elal ta jk'el tsatsal mantale (Diputado), ja' no'ox jelel ti sja'vilalik, oyukme vo'ob xcha' vinik sja'vilalik k'alaluk xk'ot sk'ak'alil t'ujele.

Balunlajuneb yox vinik mantal (Art. 59). Ti jpas tsatsal mantal xchi'uk jk'el tsatsal mantaletik tey stsobombailik (Congreso de la Unión) mu me xu' xcha' yixch'ik t'ujel sventa xcha' ochik ta ach'.

Ti jpas tsatsal mantal xchi'uk jk'el tsatsal mantaletike ti xchi'ilik ta abtele xu'me k'exolin (suplentes) xu' me xich'ik t'ujel k'alaluk mi och ti jtsop j-abteletike mi ja' yu'unike, ja' no'ox mi mu'yuk ji spasik abtel; ati jpas tsatsal mantal xchi'uk jk'el tsatsal mantale mi ja' yu'unike mu me xu' xich'ik t'ujel ta k'exolil k'alaluk mi och jtsop ach' j-abtele.

Yox vinik mantal (Art. 60) ti k'ux-elan tsobol abtel yich' pasel te tsakal ta jun yox vinik ta koj li' ta komon chapbil muk'ta mantal, ja' ti kux-elan chal ti tsatsal mantaletike, ja' chal ye ti jtuneluk li k'uyelan yich'ik t'ujel ti jk'el tsatsal mantal xchi'uk jpas tsatsal mantal ta jujutsop ti bu yich'ik talel t'ujele xchi'uk ta jusep lumetik ta slumal Mejiko; tame stsakbe svunal ti buch'utik va'alik to'ox timi ja' ep sta svinikike ta me xak'beik ti yabtel yu'un jpas tsatsal mantal ta sliklej (Senadores) k'aluk yich'ik talel t'ujele jech k'ucha'al tey tsakal ta vaklajuneb yox vinik mantal li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'o'pe xchi'uk ta tsatsal mantal. Jech no'ox tok, ta xal ti oyuk

yipal ti buch'utik chkomik ta jk'el tsatsal mantal (Diputados) ja' ti k'uyepal chtun jech k'ucha'al te tsakal ta chanlajuneb yox vinik li' ta komom chapbil muk'ta mantal xchi'uk tsatsal mantal.

Ti smelolal sventa oyuk yipal ti k'usi chich' ak'el ta i'lele, ti yak' beel svunal xchi'uk li sva'anel jk'el tsatsal mantal o mi ja' jpas tsatsal mantal (asignación de diputados y senadores) xu'me mu tsakbiluk ta muk' xk'ot ta muk'ta snail st'ujel jvu'eletik ta stunesl tsatsal manta yu'un slumal mejiko, jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal.

Ta snail tsobubailk buy chich' chapel batel k'usi ta xal li jtuch' lo'il albilxae, ja' no'ox xu' sk'el stuk li snail st'ujel jvu'eletike, (tribunal), li jk'el ch'iel jkuxlejal jlumaltik xu' xalik ta xcha' yich' k'elel ti stak'to jelel li xchapanel t'ujele. Li k'usi chopol ji k'ot ta pasel buy tsobumbaile muxa me stak' chapanel. Li tsatsal mantale ta xak'be stojobil, svunaltak sventa sk'elbatel xchi'uk sa'beel sk'oplal ta sventa ta xcha'yich' k'elel li xchapanel sventa t'ujelal.

Jun xchan vinik mantal (Art. 61) Ti jpas mantal tsatsal xchi'uk jk'el tsatsal mantal mume stak' ilbanel ti k'usi snopik o spasik ta yabteliike, xchi'uk mume stak' k'usi snop no'ox stukik.

Ti jvu'el ta jujun snail tsobonbail tame sk'elbik batel smelol ta skotol no'ox stkik xchi'uk mume stak' ilbajinel ti snail tsobonbailike.

Chib xchan vinik mantal (Art. 62). Ti jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk jpas tsatsal mantaletik buch'u yu'unik ti k'u sjalil spasik abtelal, mu xu' k'usitik yantik abtelal ta spasik ta sjunlej yosilal Mejiko o mi ta jsep lumetik buy ta xich'ik tojel, mu xu' skontsanik ti yabteliik teyta stsobonbailik (Cámara) k'ucha'al; mi ja' jech la spasike ta me xmakbat yabteliik, ja'ti mi chjalij ti k'usi yan spasike. Ja' no'ox jech chich' tunesel

k'ucha'al jpas mantaletik xchi'uk jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk ti xchi'ilik ta abtele, ja' to k'alaluk oyikxa ta yabtelik. Li stojelal smul k'ucha'al li'e ja' ti xch'ay sba ta yabtel spas tsatsal mantal xchi'uk jk'el tsatsal mantaletik.

Oxib xchan vinik mantal. (Art. 63). Ti snail tsobonbail (Cámaras) mu stak' sjamik ti lo'il timi mu'yuk chapanbil skotolik xchi'uk jujuntal, ja'to mi ech' ta o'lol yepal ta stekelik; li buch'utik chk'otik ta tsobajele sk'anme ja'-o chk'otik k'usi k'ak'alil yaloj li tsatsal mantale xchi'uk oyme sujelal ak'o k'otikuk ta ts'obajel ti buch'utik oy ta sbaike muxu' xjelav lajuneb xcha' vinik k'ak'al, mi mu'yuk la xch'unik ji k'otik ta tsobajele ta xich' a'yel mu'yuk ta sk'anik ti abtelel, ja' chich'ik tael ta ik'el ti xchi'ilik ta abtele, jechto sjalil xu' xk'otik stok, mi mu'yuk ji k'otik xtoke, xokol chkom ti abtele. Xchi'ukme xokool chkom abtelal yu'un jk'el tsatsal mantal xchi'uk jpas tsatsal mantal teyta snail tsobombailik (Congreso de la Unión) ja'to k'otikuk k'alal mi lik ta ach' ti jpas tsatsal mantaletike mi ok'usi chk'otanuk ta pasel k'alal oyik ta yabtelike, tame sva'anbeik yajval: ti abtelal yu'un jk'el tsatsal mantal xchi'uk jpas tsatsal mantal ta snail stsobombailik jpas tsatsal mantal (Diputados) ja' ti buch'u ep lok' svinike, ti snail tsobonbaile ta me xak' ta a'yel ti stu'jelil mi mu'yuk k'usi k'op chlok' ja'li k'usi chal li jtuch' lo'il ta xchankojal xch'akalul (fracción IV) ta juklajuneb xchan vinik mantal li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op (Art. 77 de esta constitución); li bu xokol yajval ta snail tsobonbail spasel tsatsal abtelel ja' me ta smak ti buch'u tabil ta t'ujele, ja' me ta smakik li buch'u ko'ol lok' svinivik eke, ja' me ta x-ochik ti buch'u sa'ojxa ono'ox svinik ja' no'oxme xchi'ilik li jvok' sk'elbeel xkuxleja jlumaltik xcholet chich' tael ta ik'el ta jusep lumetik, k'alaluk va'anblikxa'ox ti jk'el tsatsal mantal; ti buch'u va'anbil ji kom ta snail stsobonbail spasel tsatsal mantal t'ujbil komel ta jch'iel kuxlej, makbil me chkom buch'utik xchi'ilno'ox sbaik jtsop jk'el ch'iel kuxlej xcholet me chbat k'uyelan tsakal ta sjunul slumal Mejiko, mi lajxa yich'ich' va'anel ti spas mantaletike; xchi'uk ti xokol abtel ta snail stsobonbailik ja' me jech ta xk'ot li k'uchaal ji yich' va'anel ti jtsop jk'el ch'iel kuxlej, ta sjunlej yosilal Mejiko ja'ti k'usi chich' tsakele tame xich k'elel mi ta xcha'kojal no'ox komeme.

Stak' ayel xtok li jk'el tsatsal mantale (Diputados) xchik' li jpas tsatsal mantale (Senadores) mi muyuk xk'otik lajuneb k'akal snitoj sba, mi ja'uk oy smelol xchi'iuk mi mu'yuk yabinijok buch'u yich'oj ta muk' ta snail tsobonbaile, ta me xich' ak'el ta ojtakinel ti li'e, ta me slok'esba ta abtel ja' to me mi lik ta yan velta, tabiluk no'ox ta ik'el ti xchi'ilik ta abtele.

Mi mu'yuk naklumetik ta x-ochik ta abtel ta snail tsatsal mantal vun (Cámara) o k'al tik'ilik xata abtel, tame xichik' tael ta ik'el ti xchi'ilik ta abtel sventa spas yabtelik, xu'to me xjelab lajuneb xch'a vinik k'ak'al sjalil.

Ja'xa me kajal chkom ta sbaik, tsakbilikxame ta tsatsal mi oy k'usi mu'yuk lek xabtejike, li buch'utik tu'jbilik jk'el tsatsal mantaletik o pas tsatsal mantaletik, mi mu'yuk ji k'otik, jech no'ox mubu la yak'ik ta ayel ta snail stsobombailik jtunel vu'eletik, sventa x-och ta abtel ti bu k'al albil ta slikeb li muk'ta tsatsal mantal li'e.

Xchiukme ta xich'batel ta muk, mi mo'oje ta me xak'be smulilal li tsatsal mantal mi mu'yuk lek k'o ta pasele, li jujutsop sk'elvel xkuxle yosilal Mejiko, li jtunel jvu'eletik tu'jbilikxa ta sventa k'el tsatsal mantaletik o pas tsatsal mantaletik, mi mu'yu k'otik ta spasel li yabtelik li buch'utik tujbilikxa ji komik ta abtel.

Chanib xchanvinik mantal (Art. 64). Li jk'el tsatal mantaletik xchi'uk li jpas tsatsal mantaletike mi mu'yuk xk'otik ta tsobajel, mi mu'yuk ayej k'usi skoj o mi mu'yuk la sk'an skolelik ta snail tsobombailik jtunel jvu'eletike, mu'yukxa tsakbil ta muk' sk'ak'alik mi oy mu'yuk k'otik ta abtele

Jo'ob cha' vinik mantal (Art. 65). Li snail chapanobil lo'iletik ta me stsobsbaik ta slikle yual xchibal vinkil (mes de septiembre) ta jujun ja'vil sventa slok'esik li slikle

yabtelik ja' jech no'oxtok ta slik'eb yual sisak (mes de febrero) ta jujun ja'vil ta slok'esikbe cha'kojal yabtelik.

Ta xcha'kojal abtelale li sanail xchapanobil lo'iletike ja' me kajal ta sba xchanel batel, komon sk'elbeel batel smelol xchi'uk stu'jel jvu'eletik li' ta slikle tsatsal manta k'usiukno'ox chk'ot ta pasel xchi'uk xchapanel batel jech k'ucha'al tsakal ta tsatsal mantal.

Li jukoj tsobajel ta snail xchapanobil lo'iletike ja'me sk'elbatel ti k'usitik sk'an chapanele jech k'ucha'al tsakal skotol li' ta tsatsal mantal.

Vakib xchanvik mantal (Art. 66). ta jukoj tsobajele ta me xjalij k'usba xchapaj-o li k'ustik sk'an k'elele tey albil ta kajal. Li sliklej tsobojele mu me xu' xjalij batel ja' no'ox ta sjo'lajunebal yual mux (mes de diciembre) ta jujun sja'bilal, ja' no'ox li jtunel vu'el ta yosilal Mejiko (presidente de la república) mi la slikes yabtel k'alaluk sk'an to'ox yoraile tey yaloj ta oxib yo'vinik mantal, mi ja' jech chjalijto batel ta buluchib xcha'vinik yaul mux (mes diciembre) ta sja'bilal. Ta xcha'kojal tsobajele muxu' xjelav ta lajuneb xcha'vinik yual o'lalti' (mes de abril) ta sja'bilal.

Li xchi'bal snail stsobombailik jtunel jvu'eletik mi mu'yuk bu stsak sba slo'ilik sventa snelesik li yabtelik k'alaluk sk'an to'ox ti k'usjalil ak'bile, ja' ta xchapan li jtunel jvu'el ta slumal Mejikoe (presidente de la república).

Jukub xchavinik mantal (Art. 67) li snail chapanobil lo'iletik (congreso) o mi juno'ox snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal, k'alaluk oy k'usi chich' chapanel ja' no'ox sventa stuk, ta xcha' tsobsbaik k'alal ta jukoj chich'ik tael ta ik'el mi ja' sventaik li k'usi sk'an chapanele; ta xcha' tsopolike ja' no'oxme ta xabtalanik li k'usi o li k'ustik yojtakinojike, ja'me jech ta xich' pukijesel ta svinajesobil li k'usi chich' pasele.

Vaxakib xchanvinik mantal (Art. 68). Xchi'bal snail stsobombailik jtunel vu'eletik (las dos Cámaras). Juno'oxme yavil oyikuk muxu' xjelavik ta yan yavilik mi mu'yuk tsal'banik sba'ik xcha'chopalik li sjelel yavilike xchi'uk k'u sjalil tsk'elikbatele, jmoj ak'bil tstsobumbailik xcha'tsopolik. Mi stsaksba slo'ilik k'alaluk tsjel yavilik ta jujuntale, jelelme sk'ak'alil k'usi ora xu' sjel ti yavilike, li jvu'el sk'elel jchap lo'il (ejecutivo) ja'me tsk'el ti jeleluk bu chbatik ta juchop, ta st'uj buch'u junukal ta xcha'chopalik. Mu'yuk junuk snail stsobumbailik jtunel jvu'eletik (Cámara) mu xu' spajes yabtelik mi jelav ta oxib k'ak'al, mi mu'yuk yojtakinoj omi mu'yuk sna'oj li jtsop jtunel jvu'eletike.

Balunlajuneb xchan vink mantal (Art. 69). Ta xcholbeel smelol lo'il k'usi chich' pasel ta slikeb ja'vile ja'me ta xalbe smelol ti snail tsobonbailik tey ta (congreso), ti jvu'el ta sjunlej slumal mejiko ta me sts'iba ta vun slo'ilal ti k'usi spasoj ta jujun ja'vile, ja'ta xchol batel stekel ti k'usi spasojan ta sjunul slumal Mejiko, ja'ta xchol stekel ti k'usitik yabtelanoj ta jujusep lum xchi'uk ichbiluk ta muk' ti k'usi spasanoj ta sjunul slumal Mejiko, ja' ti k'uyelan ko't xchapanel tey ta (Congreso de la Unión), o mi ta jchop no'ox tsobombail, ti buch'u yich'oj ta muk' li'e (el presidente de la comisión permanente) tame xak'ta a'yel ti k'usi smelol lik ti k'usi yakik ta a'yele.

Ta jujutsop tsobajele tame sk'elbik batel smelolal ti k'usi spasoj ti jvu'el xchi'uk xu'me sk'an sutel sventa ta xepajes xchi'uk no'oxtok xu' sjak' ta ts'ib xchi'uk xu' xchi'in ta lo'il ti buch'utik yich'ojik ta muk' jusep lume, ti muk'ul jchapanej k'op ta sjunul slumal Mejiko xchi'uk ti buch'utik yich'ojik ta muk' ti jusep lume, ja'ik ti buch'utik ta xalan slo'ilik k'usitik yabtelanojik pe mume stak' sjutik. Ti muk'ul mantal komon chapbil lo'il k'op yu'un snail tsobonbail ti k'usitik cholbil smelolale ja'me chich' tunesel ti k'usitik chich' pasel li'i.

Lajuneb xchan vinik mantal (Art. 70). Skotol k'usitik chich' chapel ta snail tsobombail ja chich' ch'unbeel slo'il ti komon chapbil mantal k'op xchi'uk k'usitik xu'

xich' pasele. tame snaban sbaik ta muk'ta jvu'el (ejecutivo) ja'me ta xak' sme' sk'obik buch'u yich'ojik ta muk' jvu'etetik ta xcha'jotal tsobonbail xchi'uk jujun ya jts'ibajomtak, ja' me jech chich' pasel jech k'ucha'al li'i: "ti snail tsobonbail ta sjunul yosilal Mejiko jech xu' spasik: (jpok ts'ibabil tsatsal mantal o mi ja' ti k'usi nopbil)."

Ti snail xchapanobil lo'il ja'me ta xalbeik smelolal xchi'uk k'uyelan ta pasel ti tsatsal mantal tey chtuno'oxe.

Ti tsastal mantale ja'me ta xalbe smelolal xchi'uk k'uyelan ta pasel k'alaluk ta stsob sbaik ti jk'el tsatsal mantaletike (la agrupación de los diputados), ja' ti k'uyelan xchapo j sbaik ta jujuvok' jk'el ch'iel kuxlej, xchi'uk stok xu' xalik ti k'uyenal snopobil ta jujuntal tibu talemik k'ucha'al jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados).

Ti viyelan tsatsal mantal albile mume persauk xak'ik ta ilel yu'un jvu'el ta slumal Mejiko mu'yuk spajebeik stunesel.

Xcha'ch'akal (sección II)

Ta slikeb xchi'uk smeltsanel tsatsal mantaletik

De la iniciativa y formación de leyes

Buluchin xchan vinik mantal (Art. 71). Ti k'uyelan xu' jlikestik tsatsal mantal xchi'uk xu' chich' ak'el ta i'lel yu'un jun jtunel jvu'el:

I.Ti jvu'el ta yosilal Mejiko;

II.Ti jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk spas tsatsal mantaletik teyta snail xchapanobil lo'iletik (Congreso de la Unión); xchi'uk

III.Ti snail tsobonbaillk ta abtel jvu'eltik ta jujusep lumetik (legislaturas de los estados).

Ti k'uyelan xu' xlik tsatsal mantal yaloj jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, xchi'uk xtok ta jujun snail sk'el tsatsal mantal ta jujusep lum o ja'uk ti jk'el tsatsal mantaletike stukike, ja' me va'anbilik xchi'uk chalik k'uyelan xu' xlik. Ti k'usitik ta xalik ti jk'el xchi'uk jpas tsatsal mantaletike, ja'me ta xch'unbik smelol ti k'uyelan vun pasbil sventa komon chapbil lo'ile.

Lajcheb xchan vinik mantal (Art. 72). Skotol abtelal sventa tsatsal mantal ti k'usi chal jtunel jvu'el, k'uyelan xk'ot xchapbenal mume ja'uk no'ox jchop tsobajel ta xalye, ko'ol ta xich' nopbeel smelolal ta xcha'chopalik, tame xich' k'elelbeel smelolal ti k'uyelan xu' chich' lo'iltale, ti k'u sjalil chich' pasel xchi'uk chich' lo'iltale xchi'uk ti buch'utik stoy sk'obike.

A. Albilukme ti xu' xich' abtelal teyta snail tsobonbail bu likemtael ti lo'ile, ta xjelav slo'iltale ta yan. Mi la jyal xu' xich' abtelanele, ta xbat ta snail jchap lo'il (ejecutivo), buch'u, mi mu'yuk k'usi chale, xu'me ta xak'ik ta ilel ta anil.

B. Mi la jyal yeik ti buch'u slajeb jelav ta sk'obil (poder ejecutivo), skotol abtelal bu k'elbilxa mu'yuk sutalel ta snail ti bu likem, k'al lajuneb k'ak'ale; ja' no'ox mi, jelav batel sk'ak'alil ti k'usi chal l'ii mi bajal ti snail tsobajele o mi mu'yuk ch-abtejik, mi jech k'ot ta pasel k'ucha'al li'i ta sutesik talel ti abtelale ja'o k'alaluk sba k'ak'al tsobolik li jchap lo'iletike (congreso).

C. Ti lo'il abtel sventa tsatsal mantal o mi ja'ti k'usi chich' ak'el ta a'yel mi mu'yuk tsakbil k'otel ta muk' jlomuk o mi stekel yu'un ti jk'el tsatsal mantaletike, ta me sutalel, chak'ik' talel ta a'yel ti k'usi mu xtune, ja' teyta sutbatel ta jtsop tsobajel ti buy liktalele. Ta me xcha' k'elik talel smelolal ta ach', mi ja' epik ti buch'utik lekxa kom chilike, tame xjelav batel yan velta ti bu oy tsobajel sventa sk'elik (Cámara revisora). Mi lek bat yu'unike buch'utik sk'elik ti abtelale li'i, li komom chapbil lo'ile ja' me tsatsal mantal ta xkom chich' ak'el ta a'yel ja'me ta xalik ti jk'el tsatsal mantaletik milek kome tame xak'ik'ta a'yel.

D. Mi oy junuk abtelal sventa tsatsa mantal o smantal junuk jtunel jvu'el, mi yich' sutesel ta snail stsobumbailik jtunel jvu'eletik sventa sk'elel, tsutbatel buy la spasik xchi'ukxa li k'ustik yich' k'elbeele smelolale. Mi xcha' yich' ke'lel yich' jelubtasel ta skotol buch'utik tey tsobolike, tsutbatel buch'u la sutestalel ta snail stobumbailik jtunel jvu'eletik, stsak ta muk' yan velta, mi lek ya'iik ta skotolalike, ta xjelav ta jvu'el sk'elel jchap lo'il (ejecutivo) sventa tsk'elbatel ja' li k'usi chal li'ta sba xtuch'obil lo'ile; mi mu'yuk x-jelave, muxa xu' cha'yich' ak'el ta sjabilal tsobojel.

E. Mi oy junuk abtel sventa tsatsal mantal o smantal junuk jtunel jvu'el o mi tuk'umtasbil, o la jyak'beik sk'el li snail stsobumbailik jtunel jvu'eletike, yach'il xchapanel snail stobumbailik jtunel jvu'eletik ja' no'oxme xchapanik k'usi mu'yuk leke o k'usi ach'to ta xich' pasele, mu me stak' jelel li mantaletik jelavemxae. Li k'usitik ach' pasbilita ta snail stsobumbail jtunel jvu'eletik mi la sjelubtasik ta skotolik ti ach' mantaletilke ja' ep lok' li jt'ujvanejetik ta snailale, ta me xjelav skotol ti abtelal ta sba li jvu'el sk'elel jchap lo'ile (ejecutivo), ta me xjelav batel ta sba tuch'al mantal sventa sk'el beel batel smelolal; Li k'usitik ach' pasbilita ta snail stsobumbail jtunel jvu'eletik mi mu'yuk la sjelubtasik li jtunel jvu'eletik ta snail stobumbaibailik, ta me sut batel sventa ta scha' yich' k'elel, mi ja' ep lok'ik ti mu'yuk lek chaiik li ach' mantal pasbile ta xcha' k'elelxae, li abtel sventa tsatsal mantal, mi jelav ta xcha' chopol snailal stsobubailik jtunel jvu'eletik, tame xjelav ta sba jvu'el sk'elel jchap lo'ile (ejecutivo), ta me xjelav batel ta sba tuch'al mantal. Mi tsots tspasba li snail tsatsal mantale, tibu ep mu'yuk sk'anojike, ti ach' mantaletik pasbile, skotol li abtelal sventa tsatsal mantale muxa xu' ta xcha'yich' ak'el ja'tome ta yanto'o tso'bojel, ja'no'ox ti mi stsaksba lo'ilik xcha'chopolal snail jtunel jvu'eletike, ta skotolik li buch'utik te'oyike, tame xich' ak'el li tsatsal mantale ja'no'ox mantaletik jelavemike, ta me xich' nak'el li ach' tsatsal mantal pasbile sventa chich' k'elbeel sjelubtasel ta yantik tsobojel chtale.

F. Ti k'usi chak' ta a'yele, yach'ubtasel mantaletik o mi slok'esel mantaletik o smantal jtunel jvu'el, ko'olme chich' k'elbeel batel svunal sventa lekuk chbat.

G. Skotol abtelal sventa tsatsal mantal bu mu'yuk xjelav ta snail stsobumbailik ta snail jtunel jvu'eletik, muxa xu' xich ak'el jkojuk stsobojel li ta sja'vilale.

H. Li smeltsanel ach' mantaletike buyuk no'ox junuk ta xchi'bal snailal spasik talel, o jech k'ucha'al abtelal ti k'usi chch'amun sventa xk'ot ta pasel li abtelale, chak' o mi stojbe slok'obil, o mi tsk'anbal mayoletik xchi'uk' stuk', skotol taje tsk'anme ba'i chich' lo'iltael ta snail jk'el tsatsal mantal.

I. Li sliiklejal tsatsal mantale o smantal jtunel jvu'eletik teme chich' lo'iltael buy ta snailal jtunel jvu'eletik buy chk'ote, ja'no'ox mi jelav jun u k'alaluk sk'an to'ox stunesele, o mi jech k'ucha'al jun abtel sventa tsatsal mantal xu'me xbat slo'iltael ta yan-o snail stsobumbail jtunel jvu'eletik.

J. Li jvu'el sk'elel jchap lo'ile (ejecutivo) muxu' sk'el xcha'chapan ta junukal snail stsobubailik jtunel jvu'eletik, k'alaluk tik'il ta abtel bu t'ujbil yu'un jnaklometik o li buch'u ja' no'ox yabtel sk'elel, jech k'ucha'al li snail jk'el tsatsal mantal buy chal oy smul ti jun jtunel jvu'jel tsots yabtel ta sjunul yosilal Mejiko ta skotol no'ox.

Jech no'ox xtok mu stak' spasba ta smantal stuk o xcha' pas no'ox tsobojel buy tsk'an li buch'u tsk'el no'ox ech'ele.

Yox ch'akal (sección III)
Ti yipaltak snail tsobombail
De las facultades del congreso

Yoxlajunebal xchan vinik mantal (Art. 73). Ti snail tsobombaile oyme yipal:

I. Sventa snaban ach' jsep lum ta sjunul slumal mejiko

II. (Tubemxa).

III. Xu' stsob ach' jsep lumetik ta yutil yosilal Mejiko ja'to mi oy buch'utik, ja'tomi jtunel ti k'usi chich' pasele:

1°. Ti xch'ak'alul o xch'akalultak sventa xtunta ach' jsep lumetik, oyuk vakvinik ta mil jnaklometik, jechuk yepal.

2°. Yich'uk ak'el ta i'lel ta snail tsobombail (que se comprueba ante el congreso) oyuk k'usitik ep xchtun sventa chich' ak'elta i'lel ti ch'iel kuxlejal.

3°. Ak'o ya'iik ti (legislatura) ta jujusep lumetik, sventa slekilal o mi xchopolil ti ach' jsep lum, chkome sujelal yu'unme chal slo'il ta vakvak u, tsakbilukme talel ta sliklej k'alaluk yich' tsakel ta muk'.

4°. Jech no'oxtok ak'o ya'ik ti jvu'el buch'u sk'el tsatsal mantale, jech no'ox ta stakbatel ti ya'yej vukub k'ak'al chapbilukme sk'ak'alil ti k'usi ora sk'anbat.

5°. Tsakbilukxame ta muk' ti ach' jsep lum ta yepalil jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk jpas tsatsal mantaletik teme oyikuk ta snail stsobombailik.

6°. Ti xchapbenal yu'un snail tsobombail cha' albilukme ta yepalik ti (legislatura) ta jusep lum, sk'an k'elel lek mi oy slo'k'oltak svunal, ja' no'ox mi yaloj xa yeik ti (legislatura) ta jusep lum buk'alal ti yosilale.

7°. Ti (legislatura) ta jusep lum buk'alal yosilale, mi mu'yukla jyal ye'ik, ti xcha' alel k'ucha'al yich' alel ta kajale, sk'anme chal yeik ti (legislatura) buch'u kechelikto ta jusep lum.

IV. (Tubemxa).

V. Sventa chich' jelel ti bankilal jvu'el ta sjunul yosilal Mejiko.

VI. (Tubemxa).

VII. Sujelal sventa chich' tojel k'uyepal chtun ta jsep lum.

IV. Sventa stsak yip ti k'usi chich' alel yu'un jk'el tsatsal mantaletike oyxaame k'uxi xu' xak'ik ta chamunel ta sjunul yosilal Mejiko, mi lok' ti mantal yu'unik sventa k'ex tak'in xchi'uk sk'an ojtakinel sventa chich' tojel ta slumal Mejikoe. Mu junuk ch'om tak'in stak tunesel k'usukno'ox ja'to mija' xtun-o ta skotol jnaklumetik, ja' no'ox mi oy

buch'u tsots ta xtun-o yu'un li tak'ine, mi jech tsk'anik talel taje chalik k'u sjalil chtun yu'unik ti tsots k'usi chtun-o ta anile ja' jech taxal muk'ta jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko jech k'ucha'al chal baluneb xcha' vinik mantal (Art. 29). Jech no'ox tok, chich' ak'el ta a'yel k'uyepal ti ilil ta jujun ja'vil sk'an me xnoch'anik ta smantalil j-ochel tak'in, mi jech sk'an li jtunel jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko xchi'un ta jujusep lumetik, jech k'ucha'al tsakal tsatsal ta mantal. Ti jk'el tsatsal mantale tama xak' ta a'yel jujun ja'vil ta snail xchapanobil lo'iletik sventa ilil jech no'ox stok tame xk'ot ta sk'ob ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko ta me xk'ota sk'ob li svunal k'usi tun-o yu'unik li tak'ine. Ti jvu'el ta o'lol yosilal Mejikoe sk'anme xal ta tsobajel ta jtunel jvu'eletik ta skotolik, tame xal k'utik i laj-o ti tak'ine;

IX. Sventa chich' k'elbel smelolal ti bolmaletik ta jujusep lume mume stak' smakik ti bolomajele.

X. Sventa xchapanel ta sjunul yosilal Mejiko ti (hidrocarburo), sk'ulejal ch'en (minería) xchabiltak banumil (sustancias químicas), k'usitik xt'omanan, sibaketik, snail lok'ombailtak (industrias cinematográficas), bolmaltak, tsalbail ta tajimoltak xchi'uk (rifa), xchi'uk buch'utik sk'el lekil k'ulejal, yipal nichimal vo' xchi'uk (nuclear) ja' sventa chich' k'ebel stuk'il ta tsatsal mantal li abtelal jech k'ucha'al chal ti oxib svuk vinik mantal (Art. 123);

XI. Sventa chich' slok'esel abtel xchi'uk chich' makel abtelaletik ta sjunul yosilal Mejiko xchi'uk yak'el ta i'lel, yepajesel o sjutukajesel abtelaletik.

XII. K'alaluk xlik k'ope, tame xil ta sat ti jk'el jchap lo'il.

XIII. Sventa chich' alel tsatsal mantaletik chich' alel lek mi mu lekuk meltsanbil ts'anal nabetik xchi'uk banumil, chich' alel tsatsal mantal sventa nabetik oy k'op o mi mu'yuk.

XIV. Sventa stotsel xchi'uk skoltael snailtak mayoletik ta stekelal, sna'el: Mayoletik (ejercito), (marina de guerra) xchi'uk buch'utik mayoletik xvilik ta xulem tak'in ta sjujun slumal Mejiko, sventa oyuk smelol li k'usi ta xchapan sbaik batel ta abtel.

XV. Sventa oyuk smelolal k'uxelan xchapansbaike, chapaluk stuk'ik xbatik ta xcha'biel yosilal Mejiko, ak'o me snak'sbaik li jnaklometike, va'anbil xbatik ti bankilal

j-almantaletike xchi'uk mayoletik, ti jusep lumetike tame xchannubtasik batel jech k'ucha'al yaloj ti smantalil k'uyelan ts'ibtatile.

XVI.Sventa yalel tsatsal mantal bu likemutik, k'uyelan chich' k'elbeel batel smelol buch'utik talemik ta yan namal lumetik, jnaklumetik, ach' jnaklumetik ochemiktal ta Mejiko, buch'utik x-ochik talel ta naklej, j-ocheliktalet xchi'uk jlok'eletik xchi'uk jk'elvane jpoxtavanej ta sjunlej yosilal Mejiko.

1^a. Ti sk'elel xpoxtael jkoltik ja' me yich'oj ta muk' ti jtunel jvu'uel ta yosilal Mexico, mu'yuk buch'u xu' stik sba junuk j-abtel yu'un jsep lum, ja' no'ox ta xch'unik ti k'usi x-albatik ta sjunul slumal Mejiko.

2^a. Mi oy lik chamel spuk sba tsots xchi'uk xi'el sba xtaniy talel ach' chamel ta yosilal Mejiko, ti snail poxtaele ja'me ta xalbe smelolal ta anil k'uyelan ta makel, mi mu'yuk la xcholbe smelolale tame xak'be smulilal ti jvu'el ta yosilal Mejiko.

3^a. Ti jvu'el buch'u sk'el poxtaele tame xich' ch'umbeel smantal ta stekel j-abteletik ta skotol snail abtelal ta yosilal Mejiko.

4^a. Ti k'uyelan smelolal yaloj ti jvu'ele tame x-och yabtelanel sventa smakel ti yakubele, xchi'uk k'usitik xchonani sventa chamel ta jujun jch'ieletik tsokanan ti jnaklometike, jech no'oxtok k'ucha'al smelolal ti smakel spojel osil banamil yilbajinel sokesel ech'ele, ta me xich' k'elel ta ts'akal ta snail xchapanobil lo'iletik a ti mi tsots k'ot ta pasele.

XVII.Sventa yalel tsatsal mantal yu'un k'opojel a'yej ta komon, xchi'uk j-ich' jtak vunik, sventa yalel tsatsal mantal stunesel xchi'uk k'upinel vo'etik buch'u ta sk'el ta sjunul yosilal Mejiko.

XVIII.Chich' ak'beel snail tak'in, chich' k'elelbeel lek smelolal kusitik xu' stak pasel, oyuk smantalil ti xu' jejeluk ta pikel ti tak'in xtal ta namal lum xchi'uk sk'anme smantalil k'uyelan chich' k'elel batel;

XIX.Sventa ak'beel smantalil k'uyelan xu' xich' makel ti osil banamil mu'yuk yajvale xchi'uk chich' ak'beel k'uyepal stojol li'e.

XX.Sventa ak'beel smantalil ti jtsobajeletik j-abteletik xchi'uk skotol jnaklejetik ta Mejiko.

XXI.Sventa sk'elel muliletik xchi'uk k'usi mu'yuk lek yich' pasel ta sjunul Mejiko xchi'uk chich' ak'el tojom mulil, jech k'ucha'al chapbil slo'ilal li tsobol j-elek'e.

Ti jvu'el ta slumal Mejiko xu' me xojtakinik ti muliletik oy me spojelike, ja'to mi jech ko'ol nital tsakal xk'otanuk ti muliletik ta sjunul yosilal mejiko; ti chk'otanuk ta pasel li'i chapal me yu'un ti muk'ul mantal vun, ti tsatsal mantal ta sjunul slumal Mejiko ta me xak'be xchapanobil muliletik skotol;

XXII.Ti k'usi mulil ch'ayemxa xchapanele sna'ojikme ti snail tsobombail ta sjunlej slumal Mejiko.

XXIII.Sventa xcholel tsatsal mantaletik ti k'usi chalbik smelolal ko'ol xchapik ta sjunul slumal Mejiko, o'lol yosilal Mejiko, jusep lumetik xchi'uk jtek lumetik, jech k'ucha'al chalik xchi'uk xchap sbaik ti snailtak xch'abiel jnaklometik ta sk'oj slumal Mejiko, jech k'ucha'al chapbil smelolal li' ta jun xcha' vinik mantal li' komon chapbil muk'ul mantal vun (Art. 21 de esta constitución).

XXIV.Xcholel tsatsal mantal sventa sk'elbe batel smelolal ta jujutsop jch'iel kuxlej teyta yich'obilta muk' ta sjunlej yosilal Mejiko xchi'uk ti yantike ak'o sk'elbeik batel smelolal, ich'biluk ta muk' ta vu'elal ta komon xchi'uk ak'o smalaik k'usi xk'ot ta chapanel ta sjunlej.

XXV.Ti k'usi chich' likesel, xchapanel xchi'uk ich'el ta muk' ta skotol yosilal Mejiko ti snail chanubvunetike ta parajeetike, yu'un me oy stu, ta kajal, xchakojal chanvun xchi'uk buch'i kuchen yu'un chanun; bijil abtel, (bellas artes) xchi'uk chanubtasel ta abtel, xchanobil abtel ts'unbaletik xchi'uk sk'ulejal ch'en, bijil abtel xchi'uk k'usitik yantik, snail k'usitik ayanem ta vo'ne, snail sk'ejobil vunetik, ja ti k'usitik chich' k'elel ta snail talel kuxlejal ta sjunul slumal Mejiko xchi'uk chapbiluk smelol ti k'usitik chtunanan ta snailtak k'usitikuke; sventa ak'beel smantalil ti k'usitik yich'anan tael-o bak'etik ta vo'ne, xchi'uk snaik totil me'iletik pasbilik ta ton vo'ne, k'usitik sna'ik xchi'uk k'usitik ech'emik, ti xk'uxubineltak li'e jame yich'oj ta muk' sjunul yosila Mejiko; jech no'ox tok k'ucha'al chal ti tsatsal mantal tey sk'el batel xchi'uk spuk

batel ta ko'ol xchi'uk yosilal Mejiko, ta jusep lumetik xchi'uk jteklumetik ti abtel yu'un chanobvun xchi'uk ti koltael ta tak'in yu'unuik ta skotolik, chich' sa'beel batel smelolal sventa ko'oluk no'ox ti chanvun ta sjunul slumal Mejiko. Ti svunal k'usitik chich' ak'el ta a'yel ti k'usitik xk'ot ta pasel tame xa'ik sjunlej yosilal Mejiko.

XXVI.Sventa xakbeik k'usi xu' spas jvu'el ta yosilal Mejiko xchi'uik ta stsak sbi tey ta snail st'ujobil jvu'etik sventa sa'ik junuk k'exolil yu'un ti jvu'el ta Mejiko, a k'o mi naka no'ox ta sk'exolin, xk'exol jlikeluk, jech k'ucha'al yaloj ti chanib yo'vinik xchi'uk vo'ob yo'vinik mantal li' ta muk'ul komon chapbil vune (en los artículos 84 y 85 de esta constitucion).

XXVII.Sventa chich' ch'unel ti ak'o yikta ti k'usi kajal ta sba ti jtunel jvu'el ta Mejiko.

XXVIII.Xcholel tsatsal mantaletik sventa xk'elel k'ulejal yu'un jvu'elal ja' me sk'elik ti jchap tak'inetik ta stekelal xchi'uk chalbak smelolal ti jlok'el j-ochel tak'in, k'uyepal x-och xchi'uk k'uyepal -xlok', jech k'ucha'al k'uuntik ta jtekeltik, sventa yosilal Mejiko, jsep lumetik, jtek lumetik, o'lol slumal Mejiko xchi'uk ti jutsop chi'el kuxlejetik ta sk'elel tak'inetik buk'alal smakoj ti yosilale, ja' sventa ti lekuk no'ox abtejik batel ta sjunu Mejikoe;

XXIX.Ja' jech stak' koltaaneltak

1°. Sventa ti bolmaletik xtalanut ta yan lum.

2°. Sventa stunesel xchi'uk slok'esel ti k'usitik oy x-ayan ta banumile jech k'ucha'al albil tey ta xchakoja' xchi'uk ta svo'koja' ta vukub xcha' vinik mantal (en los párrafos 4° y 5° del Art. 27);

3°. Sventa snail tak'inetik bu chak'ik ta ch'om xchi'uk bu ich'bilik ta muk' jnaklumetik;

4°. Sventa k'usitik xtun yu'unik jnaklejetik o mi chil svokolik ta skoj ti jsep lume; xchi'uk

5°. Ja' jtunel k'ucha'al:

a)Yipal nichimal vo';

b)Spasel xchi'uk sbuts'el ti balbil moye;

- c)(gasolina) xchi'uk k'usitikuk xlok'anán talel ta tseil kasetik (petróleo);
- d)Stsanobil k'ok'etik;
- e)Chi' mats'an vo' xchi'uk k'usitik yantik pajubtasbil; xchi'uk
- f)Jts'et te'etik.
- g)Smeltsanel xchi'uk yuch'el (cerveza).

Ta jujusep lumetik ta yosilal Mejiko ko'olme ta xchap slo'ilik sventa ti k'usitik yich' alel li'i, ja'li k'usi chal li xhibal tsatsal mantal li' ta yosilal Mejiko. Ti jchap lo'iletik li' ta jsep lume ja'me ta xalik k'uyepal staik ta jun jteklum, ja'ti k'uyepal ta stojik ti spataniil nichimal vo'e.

XXIX-B. Sventa xchapel k'usitik yich'oj xchi'uk k'uyelan stunesel sk'elobil Mejiko (bandera) ja' ti slok'ol xik ta petok xchi'uk sk'ejimol.

XXIX-C. Xcholel tsatsal mantaletik sventa jvu'etik ta yosilal Mejiko, ta ju'sep lumetik chi'uk jteklumetik, ja' ti k'uxelan ta x-abtejik ta juvok', sventa sk'elbel smelol ch'iel kuxlejal, ja' sventa chich' chu'nel k'usi albil smelolal ta yox kojol xch'akalul ta vukub xcha'vinik li' ta muk'ul komon chapbil mantal vun.

XXIX-D. Xcholel tsatsal mantaletik sventa chich' k'elbel batel smelolal k'ulejal chi'uk kuxlejal ta sjunul yosilal Mejiko, jech k'ucha'al chich' k'elbel batel k'uyepal jnaklumetik ta sjunul yosilal Mejiko;

XXIX-E. Xcholel tsatsal mantaletik sventa xcholel batel, yak'eltailel, k'uyelan ch-abtejbatel xchi'uk sk'elbel batel abtel sventa k'ulejale, ja' stuk o ti k'uyepal chtun xchi'uk ti yantik k'usi chabtalanike oyuk no'oxme ep sat abtelale sventa lekilal ja' ti k'usi xtunanan-o, ta jkotoltik chi'uk ta sjunul yosilal Mejiko.

XXIX-F. Xcholel tsatsal mantaletik sventa yak'el ta ilel ti k'usitik sta-o sk'ulejal Mejiko, smakel jutuk k'usitik chtal ta namal lum, ti k'usitik ach'ik chtal ta namal lum ta jujun ja'bil, yak'el ta ilel chi'uk stunesel k'usi sna'ik bijilal chi'uk ach'ik chtun yu'un sventa chlekumbatel yosilal Mejikoe.

XXIX-G. Xcholel tsatsal mantaletik sventa jvu'eletik ta yosilal Mejiko, ti jvu'eletik ta jusep lum chi'uk teklumetik, ja' ti k'uxelan ta x-abtejik ta juvok', jech k'ucha'al spojel sjunlejal xchi'uk xk'uxubinel slekubtasel osil abnaltik.

XXIX-H. Xcholel tsatsal mantaletik sventa k'usi xu' spasik li snail st'ujobil jvu'elletik ja'ti k'usi jelel tsnopik- ja' buch'u yich'ojik ta muk', tsnop stukik xchi'uk chalik ti bu ch'ayike, ja mi oyta sba ti xchapanel k'usitik chk'ot ta pasel yich'obil ta muk' stekelal xchi'uk ta jutsop, jech k'uchal xtok xu' xak'be stoj smulik ti buch'utik oy ta sbaik xchi'uk yich'ojik ta muk' jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal, chak'beik smelolal k'uyelan xu' xich'sbaik ta muk', k'uyelan xu' x-abtejik, k'uyelan xcholet batel xchi'uki ti k'usitik chtunanan yu'unik sventa xchapanobiltak.

XXIX-I. Xcholel tsatsal mantaletik sventa chak'be slikeb k'usi chtun ta Mejiko, jusep lumetik, o'lol Mejiko xchi'uk jteklumetik, tsobolme ch-abtejik sventa xcha'biel jnaklometik, xchi'uk

XXIX-J. Sventa xchapbeel smelolal jtajimol, chich' ak'beel slikem sventa sk'elel k'usitik chtunanuk k'uyepal ta yosilal Mejiko, ta jusep lumetik, o'lol Mejiko xchi'uk jteklumetik; jech noxtok ti k'usitik tskolta sbaik juvok' jchi'eletik xchi'uk yantik, xchi'uk

XXIX-K. Xcholel tsatsal mantaletik sventa paxyal chich' ak'beel slikem sventa sk'elel k'usitik chtunanuk k'uyepal ta yosilal Mejiko, jusep lumetik, jteklumetik xchi'uk o'lol Mejiko, jech noxtok ti k'usitik tskolta sbaik juvok' jchi'eletik xchi'uk yantik, xchi'uk.

XXIX-L. Xcholel tsatsal mantaletik sventa jvu'eletik ta yosilal Mejiko, ti jvu'eletik ta jusep lumetik ta Mejiko chi'uk teklumetik, ja' ti k'uxelan ta x-abtejik ta juvok', sventa tsak choy xchi'uk skotol k'usitik chchi' ta yut nab, jech nox tok ti k'usitik tskolta sbaik juvok' jchi'eletik xchi'uk yantik, xchi'uk.

XXIX-M. Xcholel tsatsal mantaletik sventa xcha'biel jlumaltik, chich' ak'beel svunaltak xchi'uk bu chich' t'unel.

XXIX-N. Xcholel tsatsal mantal sventa komon chapbil mantal vun, kuyelan xchap sbaik, k'uyelan ch-abtejik xchi'uk tspukik batel ta juvok' jchi'eletik. Li tsatsal mantaletik li'i ta me xak'beik slikeb sventa ti abtelal chak'ik ta a'yel xchi'uk lekuk

no'ox abtejikuk batel ta jutsop kuxlejal ta Mejiko, jusep lumetik, xchi'uk jteklumetik. Jech k'ucha'al o'lol lum, ja'ti k'usi lek sna'ik spasele.

XXX. Xcholel steke tsatsal mantaletike jtunelukme, tunanuk stekel ti k'usiyich' alel ta kajale, xchi'uk skotol li k'usitik li' tsakal ta komon chapbil mantal vun xchi'uk yipal ta stekelal.

Chanlajuneb xchanvinik mantal (Art. 74). Ja' sventa snail stsobumbalik jk'el tsatsal mantaletik:

I. Sk'anme cholbeel smelolal sventa chich' ak'el ta ilel ta sjunul slumal Mejiko ti k'usi la jyal ach' jtunel jvu'el k'usi la spas ta snail t'ujombail yipal jtunesej tsatsal mantal;

II. Chak'mantal xchi'uk tsak'el, muxu' buch'u k'usi chal li k'usi tsnop xchi'uk k'usi tsak'elbatel, k'usba ch-abtej skelel batel ta sjunul yosilal Mejiko, jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal;

III. (Tumbil)

IV. Sk'anme tsak'el ta jujun ja'bil k'uyepal chlok' li tak'in ta sjunul yosilal Mejiko, ta sk'elik ba'i, tslo'iltak, mi jech la sjelik jutuk li abtel stakojik batel ta jvu'el jk'el tsatsal mantal ta sjunul Mejiko, mi jelav ti abtel k'usi takbile, mi lek jelave, sk'anme svunal sventa tsak yip. Jech noxtok, xu'me slok'esik k'uyepal stojol ti abtelal chich' pasel ta jujun ja'bil li sventa abtelal slekubtasel batel k'usitik chtunanan jech k'ucha'al yalkoj ti tsatsal mantal chobilk smelole, chich ch'akel batel ti tak'in k'uyepal chlok' stekel li skanalile.

Ti jvu'el jk'el tsatsal mantal ta slumal Mejiko ja'me ta stakbatel ta snail tsobajel ti slikeb mantalil sventa j-ochel tak'in xchi'uk ti abtelal k'uyepal xlok' yu'un ta slumal Mejiko mu xelab ta vaxakib yual vinkil (8 de septiembre) sk'an sko'oltas buch'u yich'oj ta muk' ti snail stak'el tsatsal mantal mi ko'ol li k'usi tspasike. Ti stsobonbailik jk'el tsatsal mantaletike tame xal ye'ik k'uyepal chtun ti tak'in yu'un slumal Mejiko mu xjelav la vo'lajuneb yual pom (15 del mes de noviembre).

Mi lik stsak yabtel ta sk'ak'alil k'uyelan ilbil ta oxib yo' vinik mantal (Art. 83), ti jvu'el jk'el tsatsal mantal ta slumal Mejiko ja'me ta stakbatel ta snail tsobajel ti slikeb mantalil sventa j-ochel tak'in xchi'uk ti abtelal k'uyepal xlok' yu'un ta slumal Mejiko mume xjelav ta vo'lajuneb yualil mux (mes de diciembre).

Mume stak xelk'anik komel jlomuk, ja' no'ox ti k'uyepal chtun sna'ojike, jech k'ucha'al li'i, ja' ti k'uyepal albile; ja'me ta xabtelanik ti buch'u kajal ta sba stsi'baoj ti jtunel jvu'el ta Mejiko.

Svo' ch'akalul.- (Tubemxa).

Svak ch'akalul.- (Tubemxa).

Svuk ch'akalul.- (Tubemxa).

Ja' no'ox xu' xjelab sk'ak'alil ti yak'el slikeb smantalil ti j-ochel tak'inetik xchi'uk ti k'uyepal tak'in sk'an ti abtelale, k'alaluk sk'el ti k'usi k'anbil ti jvu'el jk'el tsatsal matal oyukme smelol ti k'usi k'anbile yu'unme chjelab batel ta snail tsobombail ti buch'u kajal ta sbae, tame sko'oltajes ti buch'u yich'oj ta muk' ta snail bu chalbe smelolal k'ucha'al;

V.Tame xich' alel mi oy mu'yuk smulilal ti buch'u x-abtejik ta jkotoltik mi oy sa' smulik ti jech k'ucha'al yaloj vuluchib svak vinik li' ta komon chabil mantal (Art. 111 de esta constitución).

Chich' k'elbel smelolal ti k'usi chopol la spasik ti j-abteletik ta skotoltik jech k'ucha'al yaloj ti lajuneb svak vinik li ta komon chabil mantal (Art. 110 de esta constitución), tame xtun sventa tik'obil mulil li k'usi chich' k'elel batel li' ta jk'el chi'el kuxlejaltik mi oy mulil yich' tael.

VI.Chich' k'elel k'uyepal laj ti tak'in ech' jabile, sventa sk'elik k'uyepal och xchiuk lok' ti tak'inetike, sk'elik mi chapal lok' ti k'ux-elan albile xchi'uk ta xich' k'elel mi yich' pasel ti k'usi albile.

Li Sk'elel k'uyepal laj ti tak'in ta skotol ja'me ta spas ech'el ti snail stsobonbailik jtunel jvu'eletik jk'el tsatsal mantaletik tey ta snail sk'elobol bankilal yu'un jvu'el ta Mejiko. Li' ta sk'elobil mi lok' ta ojtikinel ti oy k'usi chopol k'otem ta pasel sventa ochel o jlok'el tak'in, ja'ti k'uyepal xljanulk xchi'uk ti k'uyepal yich' ch'akanel mi mu'yuk bu lek laj k'uyepal albile o mi nakano'ox chalik ti k'uyepal laj yu'unik ti tak'ine, tame xich' tsakel ta muk' ti tsatsal mantal mi oy k'usi chopol k'ot ta pasel. Mi k'ot ta tsutssel ti k'usi yich' pasele, ta ju'sep lume ja' no'ox mexu' xalbebatel smelolal k'uxelan xu' xlekumbatel li abtelale, jech k'ucha'al yalo ti tsatsal mantal.

Li k'uyepal chlaj tak'in sventa abtelal sk'elbeebatel smelolal yu'un me sk'an ak'el ta a'yel ta snail tsobombailik jk'el tsatsal mantaletik mume x-jelab ta lajuneb cha'vinik yual o'lalti' ta yan javil (mas tardar el 30 de abril del año siguiente). Ja' no'ox xu' xjalijto batel ti k'usi chal ta xchan ch'akalul (fracción IV), ta slajeb jvok' k'op, li' ta mantal; li k'uyepal chjalitoje mu stak xjelab ta jun u xchi'uk, ti mi jeché, yich'oj ta mu'k sk'elbelbatel smelolal ta slumal Mejiko jech sjalil stak' ak'el sventa chak' ta ilel ti k'usitik la spasik sventa sk'elel k'uyepal laj tak'in ta k'omon.

Ti snail tsobombailik jk'el tsatsal mantaletik ja'me snelesik sk'elel k'uyepal laj ti tak'in ta komone mu x-jelab ta lajuneb xcha' vinik vinkil li jabil chtale (30 de septiembre del año siguiente) ta sk'elbik lek smelol ti k'usi tsakbil tey ta slajem k'usi chich' alele ja' ti tsutsemik ti buch'u sk'elbikbatel smelol teyta kajal yu'un slumal Mejiko(fiscalizacvion superio de la federación), jech k'ucha'al chal ti balunlajuneb xchan vinik mantal li' ta komon chapbil mantal, mu stak' mukel ti k'usi staik batel ta k'elel, albil smeloltak k'usi spasik bu yalojik ti bu sk'elbik batel smelolal k'usi ta xich' pasanel batel ti k'usi yaloj li bankilal slumal yu'un Mejiko (entidad de la fiscalización superior de la federación), jechtome sk'elikbatel ja' ti k'usi yaloj ti tsatsal mantal li'i.

Ti snail jvu'eletik jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados) tame sk'elikbatel k'uyelan ch-abtejbatel ti sep lum ti buch'u bankilal yu'un slumal Mejiko xchi'uk xu' me sk'anbe ak'o yal ti k'usba la jylilik ta yabtelik ta sk'elel batel smelolal;

VII. (Tubil).

VIII. Ti yantik k'usi chalike ja'me ta xalik ti k'usi chal ti komon chapbil mantal.

Jo'lajuneb xchanvinik mantal (Art. 75). Ti snail jvu'eletik jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados), mi la jyalik ti k'uyepal tak'in chlok', mu stak' ch'ayel ta satil li spatanil k'uyepal chlok' ti tak'in sventa abtelale ja'ti k'ux-elan yaloj ti tsatsal mantal; mi oy bateltik muyu'k chich' tojel spatanil li abtelale, xka'ibetik smelolal k'uyelan albil xa' ono'ox ta ba'yuk o mija' k'uyelan yaloj ti tsatsal mantal sventa abtelale.

Vaklajuneb xchanvinik mantal (Art. 76). Ja' slo'ilal sventa ti buch'u tujbilik talel ta sk'elel chapalo'il:

I. Snopbeel smelolal k'uyelan abtejemikxa li jk'el tastsal mantal ta sjunul yosilal Mejiko (ejecutivo federal) ja' ti k'u x-elan yaloj slo'il ju jun ja'bil ti jvu'el ta slumal Mejiko (presidente de la república) xchi'uk buch'u yich'oj ta muk' ti k'usi tspas ti jvu'el ta Mejiko ja' chbayal ta jun muk'ta tsobajel.

Jech nox tok, chal ye ti k'usi chapbil ta sjunul balumil xchi'uk k'usba lek cha'iik ch-abtejik ja'ti k'uyelan chal li jvu'el ta Mejiko, xu' smak, tstik'be smul, tspajesto, tsjel, tslekubtas, tslok'es ti k'usi albile xchi'uk chalbe smelolal k'uyelan tsnop sventa li'i;

II. Xcha'al ti k'usi hoy ta sbae ja' no'ox meta spas stukik ta sventa jk'el mulil ta sjunul yosilal Mejiko (procurador general de la república), bankilal jchapanvanej, jchapanvavej ta tsatsal muliletik, xchi'il ta batel jchapanvanej, bankilal jvu'el ta snail stojobil patanil, bankilal mayol xchi'uk yantik bankilaletik, stekel mayoletik xchi'uk

stuk'ik talum o mi kuchbilik ta xulemtak'in chanavik, jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal;

III. Chal yeik xtok tixu' xlok'ik batel ti mayoletik ta namal lum, xchi'uk xu' x-ochtalel ti mayoletik ta yan namal lum li' ta slumal Mejiko xchi'uk xu' xtal komikuk ti k'usik yan tsotsik yabtel, xu' xjelav ta jun u, te kajal ta snabil Mejiko.

IV. Chal slo'il ti jvu'el ta Mejiko chpanan ti xcha'biel jlumaltik, ta xokon jusep lumetik, ja'ti kuyepal chtunan li xcha'bieltake.

V. Chich' alel, k'alaluk mi ch'ayanuk stekel yipal ti jvu'eletik ta jsep lum, mi tsk'an va'anel junuk xk'exol ti jvu'ele, ja'me ta slok'esbe slo'ilal k'uyelan tsatsal mantal oy yu'un ti jsep lume. K'alaluk chich' va'anel ti jvu'ele (gobernador) ja'me te chlik slo'ilik ti bu tsobolik buch'utik yich'ojik t'ujel chalbeik ti jvu'el ta Mejiko ti ak'u yal yeik ti buch'utik mas epik te tsobolike, k'alaluk chkuxike, ja' li buch'u yich'oj ta muk'e, ko'ol no'oxme ti smantalile. Ti jvu'el jech va'abile, mume xu' xich' t'ujel ta ach' mi sta sk'ak'alil chich' t'ujel yan velta ti jvu'eletik yu'un me ja' te cholol smelol ti bu la slok'esbe smolal ti jvu'ele. Ti k'usi chich' alel li'i ja'me chich' ch'unbeel-o batel smantal li komon chapobil mantal ta jusep lumetik ja' tskoj ti mu yich' smelolik bak'intike.

VI. Chich' chapbeel smelolal k'usi chlikanan yu'un ti jk'el jch'ieletik ta jusep lum mi jech k'ota pasel yu'un junuk li buch'u t'ujbilik, o mi ja' ti kusuk no'ox k'ot ta pasel xtuch' ta be ti k'usi yaloj ti komon chapbil mantal, k'elbil no'ox smelololal mimu'yuk stunesik tuk'etik. Ti k'usi k'op li'i ja'ta xak'be xchapanel ti buch' oy ta sbaike (senado), ja' ta stsak o yip ti komon chapvil ta sjunulal Mejiko xchi'uk ta jusep lum.

Ti tsatsal mantale ta me xak'be smantalil li k'op li'i xchi'uk li albilxa ta kajale.

VII. Oyukme buch'u yiloj ti k'usi chopol ta spasik li jk'el jch'iel jkuxlejetik sventa chich' ak'el ta ilel smul li abtel yu'un jvu'eletike. Oyuk buch'u tspakbe sk'oplal ti k'usi chopol k'ot ta pasel sventa stekelal jnaklometik, lekukme chich' k'elel batel, jech k'ucha'al yaloj lajuneb svakvinik mantal li' ta komon chapbil mantal.

VIII. Tsva'anik li bankilal jchapanvanejetik teyta stsobombailik mu chich' k'eel batel mulil ta sjunul Mejiko, mi k'ota chapele ja'xa stnopbe smelol ti muk' ta jvu'el ta Mejiko (presidente de la república), ta snop mi ta skolta mi mu'yuk ta skolta ti k'usi ta xk'anbate mi naka chmak jayibuk k'ak'al o mi ta xlok' ta j-ech'el ti buch'u oy smule, buch'uuk no'ox jech spas junuk jtunel jvu'el;

IX. Chich' va'anel xchi'uk xu' xich' jelel ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko jech k'ucha'al ilbil smelolal li' ta komon chapbil mantal;

X. Chal yeik timi ja' ep ti buch'utik tey tsobolik, ti k'usi komon ta xchapik chtun yu'unik bu k'alal smakoj yosilal jusep lumetike;

XI. Chich' chapel ta j-ech'el ti k'usi k'opetik chlikanuk ta skoj sts'ak jusep lumetik ja'ti kuyelan tsk'anike, Chal yeik timi ja' epik ti buch'utik tey tsobolike;

XII. Ti yantik k'usi chk'otanan ta pasele ja' no'ox chich' tsakbeel slo'il li komon chapbil mantal.

Vuklajuneb chanvinik mantal (Art. 77). Ta jujun snail tsobajele stak', mu stik'sba ta yan snail tsobajel:

I. Chich' ak'beel xchapanobil lekil kuxlejel kuyelan oy smantalil ta snail.

II. Sk'an xk'opoj xchi'uk ti snail spasobil mantal xchi'uk snail jk'el tsatsal mantaletik, ja' ti buch'u yich'oj ta muk' jutsop tsobajeletik.

III. Chich' va'anel ti j-abteletik yu'un snail jtunel jvu'eletik xchi'uk ta smeltsanik li smantalil k'usi chich ch'unel ta sventa li'i.

IV. Chich' lok'esbeel ya'yejal, ja' to mi laj jun u mi xokol kom ti abtelale, k'alaluk chcha' t'ujike ja'to xu spasik mi jelav oxi u, ja sventa tsta yajval ti xokol abtelal jech k'ucha'al yaloj ti oxib xchanvinik mantal li' ta komon chapbil mantal, mi ja' xokol abtelal yu'un ti jk'el xchi'uk japs tsatsal mantaletik tey ta snail xchapanobil lo'iletik ja' ti buch'u ep lok' vinik, ja' no'ox mi xokol kom ti abtelal yu'un ti japs tsatsal manteletik ta slajeb batel ja'vil muxa stak' va'anbeel xk'exolik.

Xchan xch'akal

Ja' sventa li buch'u yich'oj batel ta muk'

Xvaxaklajunebal xchanvinik mantal (Art.78) K'alaluk stkuxik li snail xchapanobil lo'il (congreso de la unión) oy me buch'u tey chkomik xchapojsbaik ta vuklajuneb xcha'vinik ti balunlajunebe ja' jk'el tsatsal mantaletik (diputados) xchi'uk vaxaklajuneb t'ujbikil yu'un jnaklometik (senadores), va'anbilik ta xchi'iltakik k'alaluk po'ot xa'ox xla j sja'bilal yabteliike. Ta jujun j-abteletike tey ta snail tso'bumbailik ta sva'anik, xchi'il no'ox sbaik ta abtel, jun k'exolil.

Buch'u yich'oj batel ta muk', jech k'usi ch-ak'bat ta sba li komon chapbil muk'ta mantal vun li'i, stsak ta muk' li k'ustik chal li'i:

I. Ta me sk'an sna' sventa chtun buch'u xchabi' li slumal Mejiko jech k'ucha'al yaloj svaklajunebal xchanvinik mantal ta xchan ch'akalul (fracción IV);

II. Chich' ich'el, mi jech tsak'ane, ti k'usi chal li jvu'el ta slumal Mejiko (presidente de la república);

III. Xchapan li k'usi sna'e; tame stsak slikeb tsatsal mantal k'alaluk yakalik skuxik (receso) ti snail jchap lo'iletike xchi'uk k'usi chalanank talel ta snail tsobojele (Cámaras) xchi'ukxtok ta jujuntal chal yeik ti buch'utik oy ta sbaik mi ja' albilik batele, ja no'oxme aniluk xich' k'elel batel ti k'u sjalil albile;

IV. Chapanobil ta jech no'ox stukik o ja' ti k'usba yaloj ti jk'el tsatsal mantaletik (ejecutivo), ti k'usi chak' ta ilel ti snail jchap lo'il li snail o mi jchop no'ox snail tsobumbail ti k'usi xcha'a t'ujike, jtunelme ta xcha'vok'ol li k'alaluk tst'ujik ja' ti buch'utik te'oyike. Ta snopik ta jujun buch'utik te'oyike. Ti yak'ojik ta ilele yaloj me k'usi o k'usitik xcha' chapanik;

V. Xu' xcha'al o mo'oj li k'usi ak'bil ta sba ti jchap lo'il ta sjunul Mejiko, sventa chak'be sna' ti jk'el tsatsal mantal ta Mejikoe;

VI. Xu' xich' ak'beel jun u skux ti jvu'el ta sjunul Mejiko ta xich' va'abeel xk'exol sventa x-abtej ta sko;

VII. Xcha'al ti k'usi oyta sba li jvu'el ta Mejiko ja' ta spas sventa li bankilal jchapanvanej ta sjunul yosilal Mejiko (presidente de la república), jchapanvanej ta tsatsal mulietik, xchi'il ta abtel jchapanvanej, bankilal jvu'el ta snail stujobil patanil, bankilal mayol xchi'uk yantik bankilaletik, stekel mayoletik xchi'uk stuk'ik talum o-mita xulem tak'in chanavik, jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal, xchi'uk

VIII. Chich' ilel xchi'uk chich' chapel ti buch'utik tsk'an skuxik ak'o yak'beik jpas tsatsal mantaletike.

Svo' ch'akalul

Ta kajal Sk'el beel batel smelolal yosilal Mejiko

Balunlajuneb xchanvinik (Art. 79) Ti jtsop sk'elbeel batel smelolal tey ta kajal yosilal Mejiko, ta stsobombailik jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados), oy smelolal yu'un stukik k'uyelan tspasik xchi'uk tsk'elik batel sventa chalik k'uyelan stsobsba stukik, k'uyelan ch-abtejik batel xchi'uk xchap slo'ilik, jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal.

K'uyelan ch-abtej ti buch'u sk'elbe smelolale ja'me jech chich' pasel batel ta slikeb, jujun ja'bil, xu' xich' pasel, ta sbatel osil, sk'elel no'on jlomuk xchi'uk lek chich' pasel. Ti jtsop tsk'elbeek batel smelolal tey ta kajal yosilal Mejiko:

I. Tsk'el batel k'uyelan ch-abtejbatel ti j-ochel xchi'uk jlok'el tak'in; k'uyelan tspik batel, xcha'biel xchi'uk k'uyepal chak'beik tak'in ti buch'utik oy yipalik ta Mejiko (fondos y recursos de los poderes de la unión) xchi'uk ti stak'in sjunul slumal Mejiko, jech stak sk'elik batel mi lek abtejikbatel mi spasik ti k'usi yalojik ta jutsop abtel chich' pasel ta yosilal Mejiko, chich' ak'el ta a'yel k'usi yich' pasel jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantaletik.

Xchi'uk tsk'elik batel xtok ti stak'in ta yosilal Mejiko k'uyelan spikik batel ta jusep lumetik, jteklumetik, o'lol slumal Mejiko xchi'uk buch'u yich'oj ta muk' sk'elel-tak'inetik bu k'alal smakojan, mu'yuk tstik'sba ta sk'elel Mejikoe; jech no'oxtok, sk'elik batel ti stak'in Mejiko bu tstakik batel xchi'uk buy chabtelanik ech'el ta jusep lum, mi oy buch'u tsk'an o mi naka va'al sk'anel, ta stekelal o ta jayib no'ox yajval, yak'el komel ta k'abal k'usi x-ayan, albil smantalil, k'ejbil tak'in xchi'uk k'usitik yantik tsatsal k'opetik, lekuk ta ai'el jech k'ucha'al yalanoj tsatsal mantaletik ch'apal buch'u chlaj ta ilbajinel ta yantik jvu'eketik chi'uk xu'k'u spasik ti buch'u sk'elik batel ti tak'inetike.

Ti jusep lumetik k'elbilxa smelolal jech k'ucha'al yich'a alel ta k'ajal tsk'anme tsk'elik batel xchi'uk mi tsakal ta sts'ib, komon u'unil k'uyepal ak'bil ti tak'in ta yosilal Mejiko ak'bilme komel ta k'abal, jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal.

Mu stak' ilbalinel li k'usi chapbil ta sliklej sjabil, ti jtsop sk'el beel batel smeloal teyta kajal yu'un yosilal Mejiko xu'me sk'antalel sventa tsk'el, k'uyelan lek, slo'ilal ti abtelal k'usi pasbilxa talel smelolal ta skotol jnaklometik, mu stak' jech xich' a'eil li k'usi k'ot ta pasele, skotol k'usi chich' pasel ta lek, xu'me k'usi xich' pasel yan abtelal k'usitik chich' k'ananel, ja' no'ox ti k'usi chich' pasel, abtelal k'usi chich' k'elbeel talel stojol, tsakalme talel stojol ti k'usi chtunanan xchi'uk stojobil spatani abtelaletik k'usitik chich' pasel ta stekel abtelal yu'un yosialla Mejiko. Mi oy k'usi staik ta k'elel xchi'uk chalik k'usi, ja' no'ox, ti jtsop sk'elel smelolal abtel ta kajal yosil Mejiko chal talel, ja'no'ox xu' xalbe smelolal ti k'usitik chtunanan-o li stak'in ta jnaklometike xchi'uk k'usi tsk'elananik ta stekelal.

Jech noxtok mu stak' ilbajinel li k'usi chich' pasanel talele, ja ti k'usitik chk'otanan ta pasel k'usi yaloj ti tsatsal mantale, stak' tik'el mulil, stak' xtun yu'un buch'u tsk'el batel, k'alaluk yakal ta abtel, k'usi mulil albil tame xalbeik smelolal. Mi mu'yuk xich' tsakel ta muk' xchi'uk mi mu'yuk yich' k'elel k'u sjalil yaloj tsatsal mantal, tame xich'

ak'beel smulilal k'uyelan ilbil k'ucha'al li'i. Ti jtsop tsk'elbeel batel smelolal teyta kajal yosilal Mejiko tame xalbe smelolal k'uyelan k'ot ta chapel ta stsobombailik jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk, mi jech k'ot ta pasele, tame sa'be'ik smelolal buch'u tsta smul jvu'eletik buch'u sna'beik smelol;

II. Ta xich' ak'beel ya'yejal ti abtelal k'uyelan xlok' stak'in jnaklometik ta snail jk'el tsatsal mantaletik mume xu' xjelav ta jtob sk'ak'alil yual sisak (20 de febrero) ta ochel ja'bil chak'ik' ta a'iel, ti li'e ba'yuk ta x-ech' ta sk'elik jtsopuk jtsobajel va'iun ta xak'ik ta ilel stekelal jnaklometik. Ti lo'il chich' ak'el ta ilele xich' tsakel ta muk' ti lekxa k'elbil talel smelolal, k'alaluk chalikxa ti xu' xich' ak'el ta k'elele, ti xch'akalul k'usi chich' ak'el ta k'elel sventa stunesel tak'in yu'un Mejiko ja' tsk'elik k'uyelan albilxa ta kajale xchi'uk chich' k'elbeel smelolal k'uyelan abtejik batel ti k'usitik la spasike, jech k'ucha'al noxtok la jyal jtsop k'usi chich' ilanel buch'utik tsk'elanik talele ta kajal yu'un yosilal Mejiko te tsakaluktalel li k'usi yich' pasel xchi'uk yich' chapel k'usi, jech nox tok, li buch'u k'elbilikxa talele jechukme yak'ojik k'ucha'al li'i.

Mi jech k'ot pasel, naka no'ox yak'ik ta ilel jutuk ti k'usi smelol ti yabteliike ta me xak'ik ta ilel xtok ta jutsop bu tsk'elik batele ja' no'oxme li bu tstaik ta k'elel ti k'usi pasbilxae, ja' no'ox mi jyak'ik ta ojtakinel ti k'usi la spasike xchi'uk xchapbenal k'uyelan lok'eme, ti k'usitik taje tsk'anme tstsakik ta muk' ti buy chich' k'elel batel ta kajal yosilal Mejiko ja'xa sventa chich' ak'el ta a'iel ti k'usi yich' pasel ta stak'in skotol jnaklometike.

Ti buch'u yich'oj ta muk' sk'elelbatel teyta kajal yosilal Mejiko tame stak batel ta jujun lum buy k'elbilxa, mume xu' xjelav ta lajuneb k'ak'al yorail abtel ti tsa'kale tame xich' ak'el ta snail tsobajel yu'un jk'el tsatsal mantaletik k'usitik pasbilxae, ti k'usi k'elbilxae xchi'uk tsjelikto, ja' no'ox chak'beik sk'ak'alil jun u yorail abtel, chak'beik slo'ilale xchi'uk k'usi tsnopik mi jtunel chilike, mi mu jechuk la spasike sta smulik jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantale. Li k'usi chapbil xae, mu'xa stak stunesik li k'usi

kelbiltalele sventa smakel smulik, tame xchu'nik li k'usi taxal xchi'uk tey tsakal ta tsatsal mantale.

Ti jtsop tsk'elbeel batel smelolal teyta kajal yosilal Mejiko, sk'anme xalbe vakvinik sk'ak'al yorail abtel sventa tsk'elik ti bu stakojik batel ta jutsop yabtelanele, mi mu'yuk jech la spasike, ja'me chich' tsakel ta muk' k'usi albiluk xchi'uk chjeluk sk'ak'alil ta pasel.

Li k'usi albil k'uyelan ch-abtejik batel ti lumetik k'elbilxa smelolal sk'anme ta xalik teyta kajal buy tsk'elbeikbatel smelolal ta kajal yosilal Mejiko ti buy lek yich' pasele o, mi ja' jeché, xu' xalbeik smelolal ti kecheltoe.

Ti jtsop tsk'elbeel batel smelolal teyta kajal yosilal Mejiko sk'anme xak'ta stsobumbailik jk'el tsatsal mantaletik (Cámara de Diputados), ta sba k'ak'alila yual u'lol (meses de mayo) xchi'uk ta yual yaxk'in (mes de noviembre) ta jujun ja'bil, jun slo'ilal ti k'usi chich' alél ti k'usi k'elbilxae, xchi'uk chjeluk sk'ak'alil ta pasel.

Ti jtsop tsk'elbeel batel smelolal teyta kajal yosilal Mejiko sk'anme sk'ejbe jlikuk svunal ti k'usi chal teyta stsobombailik ti jk'el tsatsal mantaletike ja' ti k'usi chal ti xch'akalul li'i; ti tsatsal mantale tame xak'be stoj smulilal buch'u mu xch'un li k'usi chal li'i;

III.Chich' t'unel ti k'usi chich' pasel o k'usi mu'yuk lek tspasik o chelk'anik ti j-och'el tak'in, jlok'el, stunesel, xcha'biel xchi'uk k'uyepal chtun yu'un ti stak'in yosilal Mejiko, chich' t'unel ta jubej naetik, ja'no'ox sventa chich' k'anel li vunik, vunik bu k'elbilik sventa chich' t'unbeel lek smelol, ja' ttsakik ta muk' k'uyelan chal ti tsatsal mantal xchi'uk lek chich' t'unbeel smelolale, xchi'uk

IV.Chich' sa'beel lek smelol ti k'usi chopol k'ot ta pasel xchi'uk chilbajin ti bu chich' tojel patanil yosilal Mejiko o mi ja' u'unil ta tekellalil xchi'uk chich' t'unel buch'u oy smul sventa tsoj o mi ja' ti k'uyelan sta xchapanele, jech no'oxtok cha'i ti jvu'etetik

buch'u sna' xchapanel ta sa'ik mi oy buch'u yan la spas jech; ja' to me te chlik batel sk'eel ti buch'u oy smule ja' ti k'usi chal ti xchan ch'akalul komon chapbil mantal vun li'i, chich' ak'el ta a'iel ti mulil xchi'uk chich' tsakel ta vun ti k'usi k'ot ta pasel, ja'xa no'ox chich' mala'el k'uyelan xchapaj batel jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal.

Ti smulilal xchi'uk yantik xchapanel ja' ti bu chich' k'elbeel batel smelolal ta yosilal Mejiko xu' me xchak'elik ya ju sep lum bu k'elbil xae xchi'uk, mi jech k'ot ta pasele, ti jvu'etetik te tsakajtik ta mulil, mi ja' tey jsep lum bu tsak'elik batele o mi ta snail tsobumbail jech k'ucha'al yaloj oxlajuneb xchanvinik mantal (Art. 73), ta xch'akalul XXIX-H li'i ta komon chapbil mantal vun jech k'ucha'al ilbil ta tsatsal mantal.

Ti snail tsobombail jk'el tsatsal mantaletik ta me sva'anik buch'u tsak'el batel ja'ti buch'u ep lok' st'ujelal buch'utik te'oyike. Ti tsatsal mantale ja' me ta xal k'uyela xu' stsak ti yabtele. Ti buch'u va'al komele xu me xkom vaxakib ja'bil xu' xich' t'ujel jkojuk yan velta. Xu' yich' jelbeel yabtel, ja'to mi oy, tsots k'usi k'ot ta pasel jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal, ja'ti k'uyepal sta svinike jech o tsak ti svune, o mi ja' jech k'uyelan xu xich' pasel k'uyelan ilbil ta xchankojal sbi li'i ta komon chapbil mantal.

Buch'u tsak'an xkom sventa tsak'elbe batel smelolal tey ta kajal yosilalal Mejiko sk'an oyuk, mu ja'uk no'ox ti k'usi albil svunal tey ta xch'akalultak I, II, IV, V, y VI ta vo'lajuneb yo'vinik komon chapbil mantal, jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal. K'alaluk oyta yabtele mume stak stik'sba ta jtsop j'kel jchi'el kuxlej, mu stak' spas yan abtelal, oyta sba o mi naka no'ox va'anbil, ja' no'ox mi ta moton tspasik bijil abtelaletik, jchanubtasvanej ta vun, o naka chkoltavan.

Ti yipal jchap lo'iletik, ta jutsop lumetik xchi'uk ti yantik lumetik buy k'elbilikxa tame xkoltavanik ta sk'elbeel batel smelolal k'usi chtun tey ta kajal yu'un yosilal Mejiko sventa ak'o spas batel ti yabtele xchi'uk, mi mu jechuk la spase, ta me stabeik

smulilal jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantale. Jech no'ox tok, ti jvu'eletik ch-abtejik ta yosilal Mejiko xchi'uk ta jusep lumetik, buyuk no'ox junuk lum, mi oy buch'u tsk'an o mi naka va'al sk'anel, ta stekelal o ta jayib no'ox yajval, yak'el komel ta k'abal k'usi x-ayan, albil smantalil, o k'usitik yantik tsotsik ta chapel, chich'ik chanubtasel o xchanubtasvanik ta (curso) ta stekelalik ta yosilal Mejiko, sk'anme xak'ik' jelavel ti slo'ilale xchiuk svunaltak k'usi tsk'an ti jtsop lum bu chich' k'elbeel smelolal tey ta kajal ta yosilal Mejiko, lekuk xkom xchapanel k'uyelan yaloj ti tsatsal mantaletik xchi'uk mu'yuk buch'u chopol xa'i ti yantik jvu'eletik xchi'uk ti slekilal ti buch'u stunik ti lekil kuxlejal. Mi mu'yuk la jyak'ik ta a'iel ti slo'ilale, ti buch'u yich'ojik ta muk'e tstabeikme smulilal jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal.

Ti yipal jk'el tsatsal mantal ta slumal Mejiko tame xak'be jlik svunal sventa xu' sk'anbe stojol ti smulilal ta tak'in jech k'ucha'al yaloj ti xchan ch'akal lo'il li' ta mantale.

Yox vok'al

Yipal jk'el tsatsal mantal

Chanvinik mantal (Art. 80). Chich' ak'beel yabtel ti mu k'ul jvu'el yu'un yipal jk'el tsatsal mantal ta juno'ox jvu'el, ja' sbi "muk'ta jvu'el ta sjunul yosilal Mejiko".

Jun yo'vinik mantal (Art. 81) Li st'ujel jvu'ele ta me xak'sba ta ilelel ta jnaklometik jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal yu'un snail t'ujom bail.

Chib yo'vinik mantal (Art. 82). Buch'u tspas jvu'elale ja me tsk'an:

I.Li' vok'emuk sk'an ta Mejiko, xu sk'upin ti slekilal, ja'uk stot sme' li nakal ta Mejiko xchi'uk li' me nakal sk'an jtobuk jabil ta yosilal.

II.Lok'emuk ta vo'lajuneb xcha'vinik sja'bilal k'alaluk yakal t'ujele;

III.Li' xame oyuk junuk ja'bil sk'an ta yosilal k'alaluk yakal t'ujele. Mi lok'em batel junuk u ta slumale, mu xch'ay ti bu likeme.

IV.Mu oyuk bu nabal ta sk'op jtetik xchi'uk mu ja'uk jun totil Pale (no ser ministro de algun culto).

V.Mu yakaluk ta abtel, mi nabal ta mayoletike (ejercito), vakin u sk'an to'ox ti t'ujelale.

VI.Mu oyuk yabtel yu'un (secretario o subsecretario) jsep lum, jchap lo'il ta sjunul yosilal Mejiko, jvu'el ta jsep lum mi ja'uk bankilal jvu'el yu'un ta o'lol Mejiko, ja' no'ox mi lok' vakib u k'alaluk sk'an to'ox t'ujele; xchi'uk

VII.Mu yakaluk skuxik mi ta skoj ipajel jech k'ucha'al yaloj ti oxib yo' vinik mantal (Art. 83).

Oxib yo'vinik mantal (Art. 83). Ti muk'ta jtunel jvu'ele ta x-och ta yabtel ta slikeb yual yaxk'in (1° de diciembre) xchi'uk xu' x -abtej vakib ja'vil. Ti buch'uuk no'ox junuk jch'iel spas abtelal sventa jvu'uel sk'elel yosilal Mejiko, t'ujbil ta epal jch'ieletik, o mi naka no'ox smakoj jayibuk k'ak'al, jayibno'ox k'ak'al o mi naka no'ox k'exolil, mi ja'ukxa xu' xcha' pas ti jvu'elal k'ucha'al li'e.

Chanik yo'vinik mantal (Art. 84). Mi xch'ay-o sba ta j-ich'el ti jvu'el ta Mejiko, mi jech k'ot ta pasel ta xchibal ja'vil ti yabtele, mi yakal tsobolik ti yan jvu'eletike, tame yich' k'el beel smelolal ta snail t'ujombail ta anil, masme epik tey tsobolik sk'an ti jvu'eletik ta skotolik, chich' t'ujel ti mukul k'exolil ja' me ep svinik sk'an, jun jtunel jvu'el naka smak abtel jayibuk k'ak'al; ja' no'ox ta xal ti snail stsobajel xchi'uk ta xak'be, mi jelav lajuneb k'ak'ale ja'to me ta stik' bik sk'exol, ti yak'el ta ilel sventa sk'exol yu'un ti jvu'el sventa stsutsesbe ti abtelal k'uto sjalil sk'an; ja' me chich' k'elel k'usi sk'ak'alil x-och ti t'ujelale xchi'uk ja tsk'el ti k'otuk ta pasel li t'ujelale, mume stak' mi mu'yuk jelavem ta chanlajuneb u xchi'uk mu stak' mi jelav ta vaxaklajuneb u li k'usi albil xa ta kajale.

Ti snail jchap lo'il mi mu'yuk tsobolike, li buch'u yich'oj ta muk' li snail tsobojele ta me sva'anbe xk'exol jayibuk k'ak'al ti jvuel ta Mejikoe xchi'uk sta ta ik'el ti jchap lo'iletik ta snail tsobajel ja' sventa, ti li'i, ta sva'anbeik xk'exol ti muk'ta jvu'el ta Mejiko xchi'uk tslok'esbeik ya'yejal k'usi sk'ak'alil st'ujik ti muk'ta jtunel jvu'ele jech k'ucha'al yich' alel ta kajale.

K'alaluk mi xch'al sba ta chanib javil tik'il ta yabtel, ti snail jchap lo'iletik mi yakalik ta tsobajel, ta me xak'bik xk'exol buch'u stsutses ti k'us jalik sk'ane; ti snail jchaplo'iletike mi mu'yuk tsobolike, li buch'u yich'oj ta muk' li snail tsobojele ta me sva'anbe xk'exol jayibuk k'ak'al ti jvuel ta Mejiko sventa chi'ich t'ujel ta ko'ol xk'exol ti jvu'el o buch'u stsutses ti abtele.

Vo'ob yo'vinik matal (Art. 85). Mi lik sk'ak'alil ti abtele mi mu'yuk k'ot a ti mu'kta jvu'el t'ujbile, o mi mu'yuk ich'bil ta muk' o chapaem smelolal ta slikeb yual yax k'in (primero de diciembre), mu xa me xu' x-och ta yabtel, jech k'ucha'al, li jtunel jv'uel mi la tsutses ti abtelale ta me cha' tsak yan velta ti yabtele, sventa xa xk'exol mu'kta jtunl jvu'el, ti snail xchapanobil lo'iletik ja'me ta stu' lok'el ti mukta jtunel jvu'el ta Mejiko, o mi nakano'ox x-ch'ay sba jayibuk k'ak'al, ja ti buch'u chi'ich komel ta muk', jech chi'ich pasel k'ucha'al yalo jko mantal ta kajale.

Mi mu'yuk jal la xcha'ay sba ti jtunel jv'uel, li snail xchapanobil lo'iletik, ti tsobolikuke, o mi ja' snop ti buch'u yich'o ta muk'e, ta me sva'an jun jtunel jvu'el sventa x-abte k'usjalil mu xk'ot ta abtel ti jvu'ele.

K'alaluk mi la xcha'ay sba ti muk'ta jtunel jvu'el jelav ta jun u xchi'uk mi mu'yuk stsob-o sbaik ti jchap lo'itetike, ti buch'u yich'o ta muk'e tame sta'anan ta ik'el ta snail tsobajel sventa chapanik ti k'us jalil mu'yuk x-abteje, jech k'ucha'al, ti ach' k'exolil.

Mi jech cha'ay sba, jal jutuke cha' o ta yabtel, tame xich' pasel ti k'usba chal ti mantal ta kajale.

Vakib yo'vinik mantal (Art. 86). Li yabtel jtunel jvu'el ta Mejikoe ja' no'oxme xu' slok'esba ta abtel mi oy k'usi tsots skoje, ja'me sk'el ech'el li snail xchapanobil lo'iletike, ti bu ch-albat ti chikta li yabtel jtunel vu'el ta Mejikoe.

Jukub yo'vinik (Art. 87). Li mu'kta jtunel vu'el ta Mejikoe k'alaluk tsak yabtele, tame xak' ta a'iel ta snail xchapanobil lo'iletik o ta sba buch'utik yich'ojik ta muk' k'aluk ta xkuxelike, ti k'usitik ta xch'une: "ta me ch'un ta jnak' xchi'uk ta jch'un ech'el snak'el ti komon chapbil muk' ta mantal yu'un yosilal Mejiko xchi'k ti mantaletik te yich'oj talele, xchi'uk lek chi abtejbatel k'usba oy ta jk'ob ti muk'ta jvu'elal ta yosilal Mejiko jech sk'anojik li jnaklometike, sk'eel lekil kuxlejal ta komon tsobol; mi mu jechuk la jpase ta sjunul yosilal Mejiko ak'o stik'ik jmul"

Vaxakib yo'vinik mantal (Art. 88) Ti muk'ta jvu'el ta yosilal Mejiko xu'me xlok' batel vukubuk k'ak'al ta yan namal lum, tame xalbe komel smelolal k'usi ta sk'o ti ta xch'ay sba ta snail tsobajel (Cámara de cenadores) o mi ja' ti buch'u yich'ojik ta muk' k'usitik, jech k'ucha'al sk'elbeik smelolal k'usitik k'anbilik. Mi jelav mas ta vukub k'ak'ale, tame sk'an xich' skolemal teyta snail tsobajel (Cámara de cenadores) o buch'u yich'ojik ta muk'.

Baluneb yo'vinik (Art. 89) k'usi xu' spas xchi'uk ja' ta xch'un ti jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, jech k'ucha'al tsakal tal li'e:

I.Ak'el ta a'yel xchi'uk xu' xal ti lek ti tsatsal mantaletik ta slok'esik ti snail jch'ap lo'iletike, chapbilik talele lek smelolal sventa lek sk'eliktalel.

II. sva'anel xchi'uk xu' stak' jelel ti yaj tsi'bajom, xchi'uk xu' sjel ti yan abteletike xchi'uk bankilal jtunel jvu'eletik ta snail tojobil patanil (hacienda), xchi'uk sva'anel sjelel li yantik abteletik ta snail chap lo'il, k'usiuk no'ox yich' va'anel o sjelel mu me jeleluk k'ucha'al yaloj ti komon chapbil muk'ta matal xchi'uk tsatsal mantaletik;

III. Sva'anel bankilal jchapanvanej, tsatsal jchapanbanejetik xchi'uk bankilal mayoletik, ja'uk yal yeik ti jpas tsatsal mantal.

IV. Sva'anel, ak'o yal yeik ti jpas tsatsal mantaletik, bankilal mayoletik xchi'uk yan bankilaletik yu'un mayol, mayol xchi'uk stuk' buch'u chanavik ta xulem tak'in ta toyol sventa xchabiel yosilal Mejiko, xchi'uk abteletik ta snail stojobil spatanel.

V. Sva'anel ti yantik mayoletik, mayol xchi'uk stuk' buch'u chanavik ta toyol sventa xchabiel yosilal Mejiko, jech k'ucha'al xchap tsatsal mantaletik.

VI. Oyuk o me xcha'biel ti yosilal Mejiko, ja' ti k'usi yaloj ti smantalile, xchi'uk teuk o ja'ik me ti mayol xchi'uk stuk'ike, mayol xchi'uk stuk' buch'u chanavik ta xulem tak'in sventa cha'biel yosilal Mejiko xchi'uk ta sts'ak yosilal Mejiko.

VII. Chapalukme ti mayoletik buch'utik ta xcha'biik ti yosilal Mejiko, jech k'ucha'al yaloj ti chanib xcha'kalul (fracción IV) ta vaklajuneb xchan vinik mantal.

VIII. Chich' me alel k'alaluk ta xlik ti k'ope ta sbi sjunul yosilal Mejiko, tsakalukme yipal ta tsatsal mantal xchi'uk cha'i ti jchap lo'iletike.

IX. Chich', cha' alel ta snail jchap lo'iletik, sventa cha'i ti muk'ul jchap lo'il yu'un jk'el muliletik ta sjunul yosilal Mejiko.

X. Chich' chapel smelolal ti k'usitik chk'otanan ta pasel xchi'uk komon chich' pasel ta yantik namal lumetik, jech k'ucha'al chich' tsutsesel, chich' tik'el mulil, spajesel, xch'a k'elel, xchapanel, slok'esel snak'el chi'uk chich' cholbel smelolal k'usi chich' pasel, ja' ti k'usi xu' xal ye ti jchap lo'itetike. Ja ti k'ux-elan sk'elbatel, ja' ti buch'u yich'o ta muk' ti yipal jk'el tsatsal mataletik xchi'uk sk'el batel ti k'usitik xu' xich' pasel ta slik'eb: ja' ti k'usi snop stukik ti jnaklumetike; ja' ti k'usi mu xu' xalike; xchapel smelolal ti nakbaile; snutsel jchi'eletik o mi chich' tunesel yipal ti yantik namal lumetike; komon ich'el ta muk' ta tsatsal k'opetik sventa stekel lumetik;

komon abtel sventa slek'ubtasel ti kuxlejal; xchi'uk sk'eel ti lekil kuxlejal ta sjunul balumil;

XI.Chich' tael ta ik'el ti snail jchap lo'iletik, k'alaluk mi jech la jyal ti buch'u yich'oj ta muk'.

XII.Li jv'uel jtunesej tsatsal mantal xu' me xak' ti yaj abteltak sventa skoltabatel li snaklometike xchi'uk ak'ome spas ti yabtele.

XIII.Chich' cha'biel sk'otol ti' nabetik, oyuk sk'eel ti nabetike xchi'uk sts'ak nabetik, xchi'uk chich' sabel yabil li jchabivanejetike.

XIV.Chich' ak'el, jech k'ucha'al chal tsatsal mataletik, jchukeletik mi oy smulik ta snail t'ujel jvu'eletik ta yosilal Mejiko xchi'uk buch'utik tik'ilik ta chukel ta skoj k'usitik no'ox mulil, ta o'lol yosilal Mejiko;

XV.Chich' ak'el slek'ilal ti k'usjalil, xu' xchapanel k'ucha'al tsatsal matale, li buch'utik sta'anan ta k'eel, buch'u ach' k'usi spas o stuk'ubtasel k'usiuk no'ox stak' pasel.

XVI.K'alaluk mi mu'yuk tsobolik li ta ak'ol stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal k'alaluk mu xu' yu'unike, li muk' ta jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko xu' me sva'anan jech k'ucha'al yalo ta xch'akalultak ta oxib III, chanib IV chi'uk baluneb IX, ja' me ta xal ye ti buch'u teoy o ta yabtele;

XVII. (Tubemxa)

XVIII.Chich' ak'bel yai ta ak'ol snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal (del cenado), ti oxvo' bankilal ta snail xchapanol k'opetik xchi'uk sk'an skolelik o mi yu'un ch-lok'ik ta jyalel ja' me ta xal ye stuk ti ta ak'ol snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal (del cenado).

XIX. (Tubemxa)

XX.Ti yantike ja' ak'o yakbe xchapanel ti komon chapbil mu'ta mantal k'o

Lajuneb yo'vinik mantal (Art. 90). Snail yich'obil ta muk' lekil kuxlejal ta sjunul yosilal Mejiko oyuk me ta juju sep lum jech k'ucha'al yaloj ti smantalil sep lum

k'ucha'al yalo snail xchapanobil lo'iletik, ta me xch'ak batel ti k'usi chabtelan ech'el ti k'usi chal bu yich'oj ta muk' xchi'uk ta yosilal Mejiko ja' me kajal ta sbaik ti snail jts'ibajometik yu'un jtunel jvu'el ja' me ta xalik k'ux-elan ta skotol sventa spasel smelolal ju sep lumetik xchi'uk skolta sbaik ti jk'el tsatsal mataletik sventa chal yeik ak'o stunesik batel.

Li tsatsal mataletike ta me xalbeik smelolal sventa k'ux-elan tsakajtik ta ju sep lumetik xchi'uk ti jk'el tsatsal mataletik ta Mejiko, o mi ja' ti snail yich'obiltak ta muk' ju sep lumetik.

Buluchib yo'vinik mantal (Art. 91). Sventa jts'ibajom yu'un jun snail jchap lo'il sk'an me: li' me sk'an vok'em ta yosilal Mejiko, oyuk me yich'el ta muk' xchi'uk oyuk me lajuneb xcha vinik sjabilal.

Lajcheb yo'vinik (Art. 92). Skotol smantalil, jtunel jvu'el, komon chapbil lo'il xchi'uk smantal muk' ta jvu'el ta yosilal Mejiko sk'an me yak'ojuk sme' sk'obik ti jts'ibajometik ta ju sep lum ja' ti k'usi skoje, mi mu'yuk ti me' k'abale mu'yuk chich' ch'unel.

Oxlajuneb yo'vinik (Art. 93). Ti jts'ibajometik ta snail xchapobil lo'il, jamaluk me ta xchapel ti lo'iletike, ta me xilik ti snail tsobajel ta jsep lum ti k'ux-elan sk'ejik ti k'usi tspasike.

Buch'u uk no'ox snail tsobajel xu' me sta ta ik'el ti jts'ibajometik ta jusep lum, muk'ul jchap lo'il yu'un jk'el mulil, ti bankilal jvu'eletik xchi'uk buch'u yich'ojik ta muk' ta jusep lumetik, jech k'ucha'al buch'utik sk'elsba stukik, sventa chalik lek ti k'usi tsk'an tspasike, k'alaluk tslabanik tsatsal mantal o mi naka xchanik ti k'usi tspasik ta ju vok' abtelal o mi sventa tskolta sbaik ech'el.

Li snail stsobombailik jtunel jvu'eletike, li jvu'eletike la sk'anik jelabem ta o'lol yepalik, jech k'ucha'al olon jk'el tsatsal mantal, li j-o'lole ja'ik li ak'ol jpas tsatsal mantaletike, xojtakinik smelolal k'uxelan chapán sventa st'unik k'usba ch-abtejbatel li buch'utik nitil tsakalik ta muk' tik abtel xchi'uk snail abtelal bu ep yajval ta ju sep lum. Li k'usitik ji lok' ta t'unanele ta me sk'an xojtakin li jtunel jvu'el yu'un yosilal Mejiko.

Li snail stsobombailik jtunel jvu'eletik xu' me sk'anik a'yej o mi svunaltak li buch'utik oy yabtel ta jujun snail abteletik xchi'uk ta ju sep lum yu'un jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ta ts'ib me li k'usi sjak'e, sk'an me mu xjelab ta jo'lajuneb k'ak'al li stak'obile.

Ti abtel k'ux-elan spasike ja' me jech stak' pasel batel k'ux-elan chal snail chap lo'il xchi'uk stsatsal mantaletik.

Xchan vok'al **Jvu'el jtunesej tsatsal mantal**

Chanlajuneb yo'vinik mantal. (Art. 94). Ja' me ta sba yak'el yipal xchapanel k'opetik ta yosilal Mejiko ta smuk'ta nail xchapanobil k'opetik (Suprema Corte de Justicia), ta jun snail st'ujobil jvu'eletik (Tribunal Electoral), xchi'uk ta juju tsop ta jujuntal bu xu' xchapanvanik ta juvok' ich'el ta muk'.

Li snail sk'eel ich'el ta muk', xchabiel xchi'uk sk'eel yipalil mayolal ta yosilal Mejiko, ja' no'ox me mu'yuk stik' sba ti smuk'ta nail xchapanobil k'opetik ta yosilal Mejiko (Suprema Corte de Justicia de la Nación), ja' me me kajal ta sba sk'eel ta sjunlej yosilal Mejiko jech k'ucha'al chal li'e, jech k'ucha'al yaloj ti komon chapbil muk'ta mantal k'op li'i, ta me xak'ik' ti tsatsal mantaletike.

Ti smuk' ta nail xchapanobil k'opetik ta sjunlej yosilal Mejiko (Suprema Corte de Justicia de la Nación) chapalik ta buluchib jchapanvanejetik ta me x-abtejik ta skotolil o ta juju tsop.

Ja' ti k'ux-elan chal ti tsatsal mantale sventa jujutsop xchi'uk ta skotolik xchap slo'ilik ta muk'ta na, xchi'uk chich' tsakel ta muk' mi oy k'usi mukul xchapik ja' ti k'usi xtun ta stekel jch'iel kuxlej.

Ti tsalbail tey ta muk'ta tsobombail xchapel k'opetik (Suprema Corte), ti kusi xchapike ta jujutsop o mi ta jun smuk'ta nailal, li tsalbail ta jutsop xchapanobil k'opetike, li buch'u yich'oj ta muk' snail xchapanobil k'opetik xchi'uk snail st'ujobil jvu'etetik, jech k'ucha'al buch'u oy ta sbaik xchi'uk k'ux-elan xjelavik ti jvu'el sventa jnaklometik skelel yipal mayoletik yosilal Mejiko, ja' ta xch'unik ti k'usi chal ti tsatsal mantal, ja' jech junuk yo'onai xchapel ti lo'il k'ucha'al yaloj ti muk'ta chapbil muk'ta mantal k'op.

Ti buch'utik yich'oj muk' chapel ta sjunul yosilal ja' (el Consejo de la Judicatura Federal) chal k'uyepal xu', xich' pasel ta jujuvok', tsalbail ta jusep lumetik xchi'uk, jech k'ucha'al, buch'utik lek xchanojbeik smelol, snail jchapanvanejetik ta komon xchi'uk ta jujuvok' o mi ja' ti buch'u yich'oj ta muk' snail xchapanobil k'opetik (los Tribunales Colegiados y Unitarios de Circuitos y los Juzgados de Circuitos).

Li jtsop jchap lo'il teyta smuk'ta nail xchapanobil k'opetik (el pleno de la Suprema Corte de Justicia) tsakbil me ta muk' sventa xu' xak'ik ta i'lel ti k'usitik xchapike, ja' sventa yu'un lekuk xk'ot ta chapel ti lo'il k'uyelan sk'an sk'el o chak' ta i'lel ti j-ich' lo'iletik (corte), ja' sventa sk'elbeik batel smelolal ti jutsop jchap lo'iletik, sventa aniluk xk'ot ta chapel ti k'usitik chich' lo'iltael, ja'ik yak'bikuk xchapanel ti lo'ilal ta lekilal o mi ja', jech k'ucha'al sk'an xchapanik ta tsobol ti k'opetike, mi ja' xchap stuk

ti smuk'ta nail tsobonbail sventa lekuk ta a'yel ti xchapanele. Ti k'usitik chapbile chtanij slo'iltael k'alaluk mi yich' pukel ti vune.

Ti tsatsal mantale ja' te tsakal ti k'usitik tsots sk'an k'elbel smelolal mi oy mulile jech k'ucha'al yaloj ti snail xchapanel k'opetik ta sjunul yosilal Mejiko sventa chich' nopbeel smelolal ta komon chapbil mantal vun, tsatsal mantaletik xchi'uk mantal ta sjunul yosilal Mejiko o mi ta jusep jteklummetik xchi'uk k'usitik chich' chapanel ta sjunul banumil ja' te yich' chapel ta yosilal Mejiko, xchi'uk svunaltak mi sventa chich' makel o mi chich' tuk'ubtasel.

Ti stojolik bankilal jchapadvanejetike ja' ti k'uyepalik te tsobolil xchapadvanik ta smuk'ta nail xchapadvobil k'op (Suprema Corte), ti xchibal bankilal jchapadvanej (Magistrado de Circuito), yoxibal bankilal jchapadvanej (Juez de Distrito) ta ju chop xchi'uk j-ich' lo'il buch'u kajal ta sba ta sjunul yosilal Mejiko, jech k'ucha'al xchibal bankilal jchapadvanej ta snail st'ujobil jvu'el, mume stak' yalesbeel stojolik k'alaluk oyik ta yabtelik jvu'eletik.

Ti buch'utik tsots yabtelik tey ta (Suprema Corte de Justicia) jchapadvanejetik xu' x-abtejik vo'lajuneb ja'vil, ja' no'ox xu' xich'ik jelel k'ucha'al ti xchamkojal sbi cha k'ucha'al yaloj ti komon chapbil muk'ta mantal k'op xchi'uk, mi tsuts ti k'u sjalil va'anbil, ja' to jech xu' xlok'ik batel.

Mu junuk jchapadvanej mi ja' to chlok' mu stak' xcha' kom no'oxtok, ja' no'ox mi albil no'ox sk'ak'alil smak ti abtelale ja' to mi oy buch'u smakbe batel yabtel no'ox toke.

Vo'ob svo' vinik mantal. (Art. 95). K'alaluk chich' t'ujel j-abteletik ta sjunul jlumaltik Mejiko, ja' chtun:

I.Li' sk'an vok'emutik ta slumal Mejiko, xu' jtik'batik ta sk'elbeel smelolal ti ch'iel kuxlej xchi'uk buch'u uk no'ox.

II.Xchi'uk no'oxtok sk'an vo'lajuneb xcha' vinik ja'bilaltik k'alaluk chich' tsakel ti abtelale;

III.K'alaluk mi la jtsaktik ti abtelale, sk'an me jchanojtik lajunebuk ja'vil, chapaluk jvuntik sventa bu la jyich' chanel ich'el ta muk', oyuk yak'oj sme' sk'obik ti jtunel jvu'eletik nabiluk ta stekelal k'ucha'al;

IV.Sk'upinel ti lekil abtelale xchi'uk mu stak' mi oy jpasbil bai' mulil tojbil ta chukel junuk ja'vile; mi ja' sventa pas elek'ale, ilbajinvanej, lo'lovanej; yilbajinel buch'u lek yo'on xchi'uk yan buch'u chilbajin ri k'usi jtunel ta skotol jnaklometik, xu' xich' pojbeel ti yabtele, k'usiuk no'ox chopol la spas.

V.Li' xa me sk'an chibuk ja'vil sk'an k'alaluk stsak ti yabtele; xchi'uk

VI.Mu'yuk me jelavem ta spasel jts'ibajom ta juju sep lum (secretario del estado), muk'ta jchol lo'il ta sjunlej jlumaltik mejiko, jk'el lo'il vun, jk'el chi'el kuxlej ta sjunul jlumaltik ma'uk jtunel jvu'el ta junuk sep lum o mi jtunel jvu'el ta o'lol Mejiko, k'alaluk mi sta yorail x-och ta yabtel ti muk'ul jchapanvaneje.

K'alaluk chich' t'ujel ti bankilal jtunel jvu'eletik ja' me ta xk'ot ta sbaik ti buch'utik lek xchapanojsbaik, snabeuk lek smelolal k'ux-elan ta chapanel tsatsal k'op lo'iletik ak'o yak' ta i'lel ti yu'un sna', lek xchi'uk lekuk spasoj talel yabtel xchi'uk lekuk sk'eloj be talel smelolal k'alaluk la jxchanbe talel smelolal ti lo'il k'opetike.

Svklajuneb svo' vinik mantal. (Art. 96). K'alaluk chich' va'anel ti jchapanvanejetike tey sk'an k'elbeel smelolal ta muk'ta tsobonbail (Suprema corte de Justicia), ti muk'ta jvu'el ta jlumaltik Mejiko ja' ta snop xchi'uk ta sk'el tey ta muk'ta tsobombailal, ti k'usie, sk'an k'elel ti k'usitik chalik ta jujuntal, ja' chalik mi xu' st'ujik ti muk'ta jchapanvanej sventa yu'un slok'ta ti buch'u mubu te oye. Ti buch'u stsak yabtele t'ujbil sk'an ja' st'uj ti buch'utik te tsobolik ta ta snail tsobombail,

xchi'uk no'ox tok chapbil no'ox sk'ak'alil jayib no'ox k'ak'al o jun u stak' chapel. Ti buch'utik tey ta tsobonbail mi mu'yuk bu k'ot ta chapel yu'unik ti k'u sjalil albilike, ja' me ta slokta to ti muk'ta jchapanvanej ti buch'u, lek yorail yu'une, ja to mi va'anat o yu'un ti muk'ta jvu'el ta sjunul yosilal Mejiko.

Ja' no'ox mi mu sk'anik ti buch'utik tey tsobolik ta ak'ol snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal (la Cámara de senadores) mi mu sk'an ti k'u yepal chapbile, ti muk'ta jvu'el ta yosilal Mejiko ta xcha' t'uj ta ach' jech k'ucha'al yaloj ti li' kom ta kajale. Ti mi jech no'ox k'ot ta pasel xtoke ti mi mu'yuk k'an bil ti buch'u yich' t'ujele, ja' me ta xkom ta k'exolil ti buch'u te oyik ta yut tsobombaile ja' ti buch'u la jyich' t'ujel ta muk' ta jvu'el yu'un mejiko.

Vuklajuneb yo'vinik mantal (Art. 97). Ti xchibal bankilal jchapanvanejetik ta jujutsop xchi'uk yoxibal xchapanvanej ta jusep lum (los Magistrados de Circuito y Jueces de Distrito) va'anbilikme xchi'uk tsakbilikme ta muk' yu'un ti buch'u yich'oj ta muk' sjunul yosilal Mejiko, jech chich' t'ujel k'ucha'al nabil xchi'uk k'uyelan chapbil xchi'uk no'oxtok k'uyelan yaloj ti tsatsal mantal. Jech k'ucha'al vakib ja' bil chich' pasel ti abtelal yu'un jtunel jvu'el, jech k'ucha'al chal, tabiluk ta k'elel ti mu'yuk ti yabtelike, ja' no'ox xu' mu spas k'ucha'al yaloj xchi'uk k'usi tsots mu stak' spas k'ux-elan te cholol smelolal ta tsatsal mantal.

Ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik ta sjunul yosilal Mejiko (la Suprema corte de Justicia de la Nación) xu' st'uj o st'ujan jayvo'uk ti buch'u xchapanvanik o mi ja' junuk ti yoxibal jchapanvanej ta juchop jch'iel kuxlej o mi xchibal bankilal jchapanvanej ta jutsop, ja' ch-ak'batik yabtelik junuk o jayibuk buch'utik sk'elik batel, ja' mi xu' jech cha'i ti o jech sk'an ti jvu'el ta Mejiko o mi junuk snail xchapanobil k'opetik ta yosilal Mejiko, o mi junuk jvu'el ta jsep lum, ja' no'ox sventa chich' t'unbeel smelolel ti k'usitik chk'ot ta pasel mi ja' chilbajin ti lekilal ta jujuntal. Xchi'uk xtok xu' me sk'an ti buch'u yich'oj ta muk' sk'elel ta yosilal Mejiko, sventa sk'el batel

stalel k'ux-elan ch-abtej ti yoxibal o xchibal bankilal jchapanvanej ta yosilal Mejiko (que averigüe la conducta de algún juez o Magistrado Federal).

(Ti yoxibal xch'akalule.Tubemxa).

Ti snail xchapanobil k'opetik (Suprema corte de Justicia) ja' me ta sva'an xchi'uk ta sjelan ti yaj jts'ibajom (secretario) xchi'uk yantik jvu'etik j-abteletik. Ti xchibal xchi'uk yoxibal bankilal jchapanvanejetike ja' me ta st'ujik xchi'uk xu' sjelik ti yaj j-abteltak ta snail chapanel ta jujutsop xchi'uk li snail yich'obil ta muk' k'opetik (Tribunal de Circuito y de los Juzgados de los Distrito), jech k'ucha'al yalojbe smelolal tsatsal mantal sventa ti sk'elbeel smelolal ti xchapel k'opetike.

Ta Chan chan ja'vil, skotolik st'ujan sbaik ti buch'utik sk'elbeik batel smelolal ti snail chapanel k'opetik ta yosilal Mejiko (Suprema Corte de la Justicia de la Nación), ti k'usi mu stak' xcha' kom spas abtel xtok ta yan ja'vil.

Ta jujun bankilal jchapanvanejetik ta snail xchapanel k'opetik, k'alaluk mí och spas ti abtelale, ja' me ta xch'un ti k'usi x-albate yu'un snail jchap lo'iletik (senado), jech k'ucha'al li'i:

Jtunel jvu'el: "¿mi cha ch'unbe smantal xchi'uk lek cha pas ti abtelal k'alaluk mi la och ta muk'ul jchapanvaneje yu'un ti snail jchapanel ta slumal Mejiko (Ministro de la Corte de la Justicia de la Nación) jo'ot cha k'el xchi'uk cha vak' ta k'elel ti komon chapbil muk mantal k'op yu'un yosilal Mejiko xchi'uk ti tsatsal mantal te albile, sventa sk'elbeel slekilal xchi'uk yutsilal ta komon?"

Bankilal Jchapanvanej (ministro): "ta jch'un" (si protesto).

Jtunel jvu'el: "mi mu jechuk la a pase, ta sjunulme lum ta stik'bot a mul".

Ti xchibal bankilal jchapanvanejetik ta jujun lume xchi'uk yoxibal jchapanvanejetik juutsop tame xal yeik ta smuk'ul snail xchapanobil k'opetik xchi'uk buch'u yich'oj ta muk' ta sjunul yosilal Mejiko (el Consejo de la Judicatura Federal).

Vaxaklajuneb yo' vinik mantal (Art. 98). K'alaluk mi la xch'ay sba junuk jchapanvanej mi ech' junuk u, ti muk'ul jvu'l ta sjunul slumal Mejiko ta sa' junuk ta ach' ja' sventa buch'u xu' smak ti abtelale ja' ta xal ye ti ak'ol jtunel jvu'el (senado), ja' chich' k'eel k'ux-elan yaloj ti svaklajun yo' vinik mantal (Art. 96) k'ucha'al yaloj li komon chapbil muk'ta mantal k'op.

Mi cham junuk bankilal jchapanvaneje o k'usiuk no'ox yo'o yikta o ti yabtele sbatel osile, ti jtunel jvu'ele ta me xcha' va'anbe xk'exol ja' chal ye'ik ti ak'ol jchap lo'oletike (senado), jech k'ucha'al yaloj vaklajuneb yo' vinik mantal li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op (Art. 96 de esta Constitución).

Mi oy buch'u lok' batel ti bankilal jchapanvanejetik teyta snail xchapanel k'op (Suprema corte de Justicia), ja' no'ox xu' xlok' svunal mi ok'usi tsots k'ot ta pasele; chich' takel batel ta snail jk'el tsatsal mantaletik (ejecutivo) xchi'uk, mi la stsak ta muk' li'e, ta stakbatel ta snail ak'ol jpas tsatsal mantaletik (senado) sventa sjelubtasik.

Li skolelik bankilal jchapanvanejetik, mi mu ech'emuk ta jun ue, xu' no'ox tey xchapaj ta smuk'ta nail chapanel k'op ta yosilal Mejiko (suprema corte de la justicia de la Nación); mi oy buch'u jelav sk'ak'alil k'ucha'al li'e, ja' no'ox xu' xchapan ti muk'ta jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko ja' no'ox mi la jyal ye ti snail ta ak'ol jpas tsatsal mantaletik (senado). Mu junuk kux o'onat xu' xjelav ta chib ja'vil.

Sbalunlajuneb yo' vinik mantal (Art. 99). Snail st'ujobil jvu'eletike ja', no'ox mu'yuk chich' tsakel ta muk' bu yaloj ta xchibalk ch'akaluk te yaloj ta vo'ob svak

vinikmanta li' ta komom chapbil muk'ta mantal k'op, ja' no'ox stuk li muk'ta jvu'el lek xchanojbe talel smelolal xchi'uk skotol xojtakin li tsatsal chapanvanej ta yosilal Mejiko (poder judicial de la federación).

K'alaluk mi lek la spasik batel ti abtelale, ti snail xchapixel k'opetik jech me ta x-abtejik batel jun ta kajal xchi'uk ta jujun lumetik; ti k'usitik xchapanik batele ta me xojtakin skotol jnaklometik, jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal. Tame skolta sba buch'u xchapanvanik xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk' jech k'ucha'al lek chlok' batel ti abtelale.

Ti smuk'ta nail xchapobil k'opetik k'ajomalme vukvo' xchibal bankilal jchapavanejetik sventa st'ujobil jvu'eletik. Ti jvu'el tey xkom ta snail st'ujobil jvu'eletik t'ujbilme ta stekel jvu'eletik, ta xchi'il sbaik sventa spas batel yabtel chanib ja'vil.

Ta snail st'ujobil jvu'eletik (tribunal electoral) ja' me ta xchapbe smelolal ta jyalel xchi'uk mu'yuk buch'u xilbajin, jech k'ucha'al yaloj ti komon chapbil mantal vun xchi'uk k'uyelan xcholoj ti tsatsal mantal, jech k'ucha'al:

I.chich' k'elel mi oy k'usi chopol k'ot ta chapbeel smelol k'alaluk yich' t'ujel ti jvu'eletik k'ucha'al jk'el tsatsal mantal xchi'uk jpas tsatsal mantaltik;

II.chich' k'elel mi oy k'usi chopol k'ot ta pasel k'alaluk yich' t'ujel ti muk'ta jvu'el ku'untik ta sjunul jlumaltik Mejiko ja' te xchapaj smelolal ta snail muk'ul jvu'eletik.

Li smuk'ta yutil snail tsobombail xchi'uk ta jusep lum st'ujobil jvu'eletik ja' no'ox xu' smakik ti buch'u komem-xaax ta jtunel jvu'el mi mu'yuk lek spas batel k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantaletike.

Ti smuk'ta yutil snail tsobombail st'ujobil jvu'eletik ja'me xchap jayib kom ta chinab tak'in sventa st'ujel jtunel jvu'el ta slumal Mejiko, mi kom xchapel ti k'usi chopol k'ot ta pasel ta alele ja', xchol betel, jech k'ucha'al, chak' ta i'lel ti lek yich' t'ujel buch'u spas batel abtelal ku'untik k'ucha'al jvu'el ja' ti buch'u ep sta svinik o buch'u ep k'anbil-o.

III. Chich' k'elel mi oy k'usi chopol spasik xchi'uk chak'be xchapanobil ti jvu'el ta snail t'ujombail ta yosilal Mejiko, jelel k'ucha'al la jkilbetik talel smelolal teyta xcha'kojale, ta xilbajinbe smamtalil k'usi yaloj ta komon chapbil muk'ta mantal k'op o ja' ti k'usi lek xu' spasike;

IV. chich' k'elel mi oy k'usi chopol spasik xchi'uk chak'be xchapanobil ta j-ich'el ti jvu'eletik buch'utik snabeik smelolal ta jusep lumetik sventa xchapanik xchi'uk sk'elbeik batel smelolal mi oy k'usi chopol xk'ot ta pasel k'alaluk yakal t'ujomale, yik'el oy k'usi xk'otanuk ta pasel k'alaluk yakalik ta st'ujel xchi'uk ta slajeb sva'anel jvu'eletik. Ti k'usi chich' k'elele k'ajomal k'alaluk oy buch'u ta sk'an jutuk koltael k'usi ta xtun yu'un stuk ja'o k'alaluk yakal slo'ilal ti st'ujel jvu'eletike xchi'uk mi ja'o yorail stak' k'anel k'alaluk mu'yuk to'ox stsakoj yabtel ti ach' jtunel jvu'el yich'oj t'ujele;

V. sk'elbeel smelolal xchi'uk xchapanel k'usi yich'elik ta muk' ti jk'el ch'iel kuxlejetik ja' ti buch'utik ta xt'ujvanike (política-electoral), ti buch'u yich'ik t'ujele sk'an me xba stsak sbiik xchi'uk staik ti yabtelik k'ucha'al sk'elbeel smelolal sjunul yosilal Mejiko, jech k'ucha'al yaloj ti komon chapbil muk'ta mantal k'op xchi'uk tsatsal mantaletik. k'alaluk jun vinik xu' sba sk'an vokol ta snail chapanel ja mi laj ta ilbajinel ti bu tsakal sbi ta sk'elbeel smelolal kuxlejal, tsutseme xchapanel smelol sk'an tey ta snail chapanel xchi'uk ti k'usitik xu' jpastik teyta yut chapanel, ti tsatsal mantale ja' me ta xak'be xk'ak'alil xchi'uk xchapbeel smelolal ti k'usitik stak'e;

VI. Ti k'opetik xchi'uk jeltos yabtelal k'ucha'al snail chapanel xchi'uk ti buch'utik ch-abtejik tey;

VII. Ti k'opetik o k'usitik jeltos abtelaletik ta jujun snail st'ujel jvu'eletik xchi'uk buch'utik yantik tey ch-abtejik;

VIII. K'uyelan chk'ot xchapanel o k'uyelan chak' tojom mulil ti snail st'ujobil jvu'eletik ta jvok' jk'el ch'iel kuxlej o mi tsobol jk'el ch'iel kuxlej o junuk jnaklometik, sjunlejal yosilal Mejiko o ta yantik namal lumetik, mi mu stsakik ta muk' k'uyelan yaloj ti komon chapbil muk'ta mantal xchi'uk tsatsal mantaletik, xchi'uk

IX. Yantik ja' ti k'ux-elan chal tsatsal mantal.

Ta yamak'il snail st'ujobil jvu'eletik ta me xak'be xchapobil ta anil sventa stsutses k'usjalil xu' xchapan xchi'uk smeltsan ti muliletike, ja' ti k'usi chal ti tsatsal mantal.

Mu'yuk chich' sa'el k'op jech k'ux-elan chal ti vo'ob svak vinik mantal li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op, ti snail st'ujobil jvu'eletike xu'me xchapanik xchi'uk mu xu' tunesel k'usi chal ti tsatsal mantal xchiuk jelel ti k'usi yaloj ti snail st'ujel jvu'eletik jech k'ucha'al yaloj ti komon chapbil muk'ta mantal k'op. xchapbenal smelolal ti lo'il li'i xchiuk jutuk'xa chich' tsakel ta muk' ti k'usi sk'elbeik smelolal skoj k'opetike. k'usiuk no'ox yich' k'elbeel batel smelolal ti snail muk'ta jchapanele naka xa no'ox chich' albeel smelolal tey ta smuk'ta nail xchapanobil k'opetik ta yosilal Mejiko (Suprema corte de Justicia de la Nación).

K'alaluk jun snail tsobombail st'ujobil jvu'eletik mi oy buch'u sts'iba jlikuk abtelal vun mi mu'yuk bu la stsak ta muk' ti mantal vune o mi ja' no'ox snop stuk k'ucha'al chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op li'e, xchi'uk ti k'usi yich' ts'ibaele xu' slo'ilta ti k'usi chapbilxa ta jtsop xchi'uk ta stekel jchapanvanejetik ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik, buch'u uk no'ox bankilal jchapanvaneje, ta tsobol o mi ta jujutsop, xu' me stik'beik smul buch'u naka slo'ilta k'alaluk jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal, ja' sventa chich' tael ta alel ta komon tsobajel teyta smuk'ta nail xchapanel ta sjunul yosilal Mejiko chal bu junuk abtelal xu' xtun. Ti xchapanel k'ux-elan chk'ot ta alel li'e mu sok ti yantik abtelal meltsajemikxae.

K'ux-elan xchapoj sbaik snail st'ujobil jvu'eletik (organización del tribunal), ti tsalbail ta jujutsop jchapanvanejetike, ti sk'elel batel smelolal k'ux-elan xchapaj ti k'usitik xchapanik ta jujutsope, jech k'ucha'al tsabeik batel smelolal k'ux-elan xu' xchapik batel ta jujutsop ja' ti k'ux-elan snopobil yu'unike tsots me ya'yejal ta pasel ti lo'il li'e, jech k'ucha'al yaloj ti komon chapbil muk'ta mantal k'op xchi'uk tsatsal mantaletik.

Ti smuk'ul nail tsobombail xu', ja sventa xu' xcholbe batel smelolal sventa chilik ta jusep lumetik, ta xcha' yak'ik' ta ilel ti k'opetik sventa chak'ik' ta ilel'; jech no'ox tok, xu' stakbe batel ta vun ti k'usitik sk'elbik batel smelolal xchi'uk ta sko'oltasik ti k'usitik xchapanik ta jun lum sventa chojtainik xchi'uk xchapanik ti lo'il k'op. Ti tsatsal mantale ja'me chalbe smelolal k'ux-elan xchap batel ti abtelaletik ta jujun lo'il.

Ti yich'obil ta muk', sk'elbeel smelolal snail st'ujobil jvu'eletik (Tribunal Electoral) ja' yich'oj ta muk', jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal, oyuk buch'u va'al sventa xcholel batel lo'il ta yosilal Mejiko (Consejo de la Judicatura Federal), ja' buch'u tey ko'ol ch-abtejik xchi'uk ti jvu'el yu'un snail st'ujobil jvu'eletik (Tribunal Electoral), ja ti buch'u tey chkom; xchibal bankilal tey xkom ta snail st'ujobil jvu'eletik; xchi'uk oxvo' buch'utik yu'un jchol lo'iletik ta yosilal Mejiko. Ti snail st'ujobil jvu'ele ja' chalbe ti muk'ta jvu'el ta snail xchapanobil k'op ta sjunul yosilal Mejiko (Suprema Corte de Justicia de la Nación) ja' chal k'uyepal chtunanuk ti tak'in tey ta yipal mayoletik ta sjoylej yosilal Mejiko (Poder Judicial de la Federación). Jech no'ox tok, ti snail tsobombail t'ujombaile (tribunal) ja' chal k'ux-elan xu' chich' pasel abtelal teyta yut snail chapanel xchi'uk k'usitik chich' chapel ta stekelal sventa lekuk smelolal ti abtele.

Li xchi'bal bankilal jchapanvanejetik ti buch'utik yich'ojik ta muk' ti st'ujobil jvu'eletik (los Magistrados Electoralesta) buch'utik ta kajal x-abtejik xchi'uk ta jujun lumetik ta me xich'ik t'ujel jelabem ta o'lol yepal ti buch'utik tsobolik ta ak'ol snail stsobombailik

ta spasel tsatsalmantaletik (Cámara de Senadores) ja' ti k'ux-elan chalik ta stekelik ti buch'utik te'oyik ta smuk'tanail xchapanobil k'opetik ta yosilal Mejiko. (Suprema Corte de Justicia de la Nación). Ti buch'utik t'ujbilike skajal kajal me chbat, ja' ti k'ux-elan yalojbe smantalil xchi'uk sk'eel batel jech k'ucha'al chal tsatsal mantal. Li xchi'bal bankilal jchapanvanejetik buch'utik yich'ojik ta muk' ti st'ujobil jvu'eletik (los Magistrados Electorales) buch'utik te oyik ta smuk'ta nail tsobonbail lekuk chapalik svunik k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal, mu xu' x-och ta bankilal jchapanvanej mi mu'yuk to staoj sja'vilale jech k'ucha'al chk'anbat sventa bankilal jchapanvanej ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik ta yosilal Mejiko (Suprema Corte de Justicia de la Nación), xjalijik baluneb ja'vil ta yabtelik mu stak' xjelav. Ti buch'utik chlok'ik, mi mu'yuk chk'otik xchi'uk mi ipik ti xchibal bankilal jchapanvaneje ta snail st'ujobil jvu'eletik ta me xa'iik, oy buch'u smak ti abtelal ta jun snail st'ujobil jvu'eletik, jech k'ucha'al, yaloj ti svaxak lajun svo' vinik mantal (Art. 98) li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op.

Li xchi'bal bankilal jchapanvanejetik buch'utik yich'ojik ta muk' ti st'ujobil jvu'eletik ta jusep lum (los Magistrados Electorales) lekuk chapalik svunik k'ucha'al yaloj tsatsal mantal, mu xu' x-och ta bankilal jchapanvanej mi mu'yuk-to staoj sja'vilale jech k'ucha'al chk'anbat sventa bankilal jchapanvanej ta jujutsop xchapanel k'opetik (Magistrado de Tribunal Colegiado de Circuito). Xjalijik baluneb ja'vil ta yabtelik mu stak xjelav, ja' no'ox mi jel muyel ti yabtelike.

Mi xokol o ti abteale xich' t'ujel ach' xchibal bankilal jchapanvanej ja' ti k'usjalil sk'an stsuts ti abtel k'ux-elan albil ta sliklej (nombramiento original).

Ti j-abteletik ta snail tsobombail (tribunal) ta me sk'elik k'ux-elan ch-abtejik jech k'ucha'al stunesik ti yipal mayoletik ta sjunul yosilal Mejiko (Poder Judicial de la Federación) xchi'uk smantalil k'usi xch'unana xchi'uk k'usi chal ti tsatsal mantal.

Yo' vinik mantal (Art. 100). Ti yipal mayoletik ta yosilal Mejiko ja' yich'o ta muk' tu k'ux-elan ch-abtejik batel, sk'elal batel xchi'uk chakbeik batel xchapanel.

Ti bu ich'bil ta muk' chapalikme vukvo', jaikme, li june ja' me bankilal jvu'el ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik, xchi'uk xtok ja'ik ti buch'utik chak' sk'opike; oxib j-al mantaletik t'ujbilib yu'un skotol jtunel jvu'eletik, vaxak vo'ikuk yepalik ti jva'anvanejetike, teyikuk me ti xchibal bankilal jchap lo'iletik ta sjoyle xchi'uk yoxibal bankilal ta ju' chop; cha' vo' va'anbitalal ta ak'ol jpas tsatsalmantaletik, xchi'uk jun chtal yu'un ti muk'ta jvu'el ta yosilal Mejiko.

Skotolik ti j-al mantaletike sk'anme chapaluk ti svunik jech k'ucha'al yaloj vo'lajuneb yo'vinik li' ta komon chapbil mu'kta mantal k'op xchi'uk ojtakinbilukme ti sna'be smelolal kux-elan sk'elbatel, lekukme yo'onton xchi'uk ja' no'ox chich' stojol ti k'usi chabtelane, ti buch'u ba'anbitalal ta smuk'ta nail chapanel k'op, ta me sk'upinik, xchi'ukme staojik ta na'el ti mayoletik.

Ti lo'ile ta me xich' a'yel ta komon o mi va'anbil no'ox. Ta komon xchapik buch'u sva'anik, ta xakbik ta sk'ob, ta xcha' alik xchi'uk mi ta xjelvanik ti xchibal xchi'uk yoxibal jchapanvanejetik jvu'eletik, jech k'ucha'al ti kusi yantik chk'otanuk ta pasel ja' ta sk'elbatel ti tsatsal mantale.

Ja'no'ox mu'yuk li buch'u yich'o ta muk', li yantik buch'utik yich'ojik ta muk'm lo'il chjalijik vo'ob ja'vil ta yabtelik, ti xk'exole skojo kojo me ta x-och ta yabtel, mu xa me stak' xcha' yich' t'ujel ta yan ja'bil.

Li j-al mantaletike mauk ta slok'ta ti bu va'anbil talemike, ja' no'ox chba spas yabtelik stukike. K'usjalil oy ta sbae, ja' no'ox xu' xich'ik jelel k'ucha'al yalo ti xchan kojal sbi li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'ope.

Ti tsatsal mantale ta me xak'be xchanlek xchi'uk xchanbe smelolal kux-elan pas abtelal, jech k'ucha'al skelbeelbatel lek smelolal xchanel sventa ya'yejal mayoletik, lekme chojtakin ech'el, sna'beukme smelolal, xchapajukme yu'un, xchanojuk me lek yu'un stuk.

Lekukme ti k'usi spase jech k'ucha'al yalo tsatsal mantal, ti k'usi chapbile xu' me xlok' ta a'yel ta sjunle xchapanel ti k'usi spasik ta jujun tale. Ti smuk' ta nail xchapanobil k'opetike xu' me sk'anbatalel ti buch'u yich'o ta muk' ti k'usi xchapojik ta komon tsots jtunel jvu'el sventa xtun o ti k'usi xu' spas ti snail chapanel ta sjunul yosilal Mejiko. Ti buch'u tey tsobolik ta snail chapanel xu' me sk'elik ti k'usi chapbile xchi'uk, mi jech, ta xal ti buch'u ta sjelumtas ti j-al mantale, ak'o mi k'ajomal vaxakvo' yal yeik. Li tsatsal mantale ja' me ta xalbe smelolal xchi'uk k'ux-elan ta paselbatel ti abtelal k'ucha'al li'e.

Li k'usi tsnopik buch'utik yich'ojik ta muk' lo'il ja' me jech mu stak' k'usi albeel xchi'uk, jech noxtok, mu'yuk chlikik sk'elel xchi'uk mu'yuk tsta koltael, mi oy k'usi chopol cha'iik, ja' no'ox mi oy k'usi yak'ik ta k'elel, ti buch'u tstik'sba, xcha'alelal xchi'uk mu stak' stik'sba ti xchi'bal xchi'uk yoxibal bankilaletik jchapanvanejetik, ti k'usie xu' sk'el ti smuk'ta snail xchapanel k'opetik (Suprema Corte de Justicia), ja' no'ox ta sk'el mi la jyich'ik ta muk' li smanatalil ti k'ux-elan yaloj sventa li'e.

Li smuk'ta snail xchapanel k'opetik ta me spasbe svunal k'uyepal chtun yu'un ti tak'ine xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk' lo'ile ja' me spas k'uyepal kechel kom ta yipal mayoletik ta yosilal Mejiko (Poder Judicial de la Federación), mu stak' ilbajinel ti albil ta svukojal lo'il ta sbalunlajunebal li' ta yo'vinik mantal komon chapbil muk' ta mantal k'op. Ti svunaltak k'uyepal chtun tak'in ta me xich' ak'beel ti jvu'el ta smuk' ta snail chapanel k'op sventa chabtalanik batel k'uyepal ch-och tak'in ta yosilal Mejiko. Ti k'usi ich'bil ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik ja' me sna'oj ti jvu'el te'oye.

Jun svakvinik mantal (Art. 101). Ti bankilal jchapanejetik (ministros) ta smuk'ta snail xchapanel k'opetik, li xchibal nitil ch-abtejik bankilal jchapanvanejetik (Magistrados de Circuitos) ta sjoylej, yoxibal jchapanvanej ta jutsop (jueces), xchi'uk ti js'ibajometike, xchi'uk ti buch'u yich'ojik ta muk' ta yosilal Mejiko, jech k'ucha'al xchibal bankilal jchapanvanej tey ta snail st'ujobil jvu'eletik (Tribunal Electoral), mu me stak', jech, ch'unel, xchi'uk mi ja'uk spasel abtelal ta yosilal Mejiko, ta jusep lumetik, la o'lol Mejiko o ta yantik, ja' no'ox buch'utik x-abatejik mu'yuk stojolik tsobolik ta bijil abtel, jchanubtasvanejetik, k'usitikuk stsi'baik o chtunanan.

Ti buch'utik la smakik ti abtelal sventa bankilal jchapanvanej tey ta smuk'ta nail xchapanobil k'opetik, ta smuk'ta snail xchapanel k'opetik, li xchibal bankilal jchapanvanej (Magistrados) ta sjoylej, yoxibal jchapanvanej ta jutsop (jueces), xchi'uk ti buch'u yich'ojik ta muk' ta yosilal Mejiko, jech k'ucha'al xchibal bankilal jchapanvanej tey ta snail st'ujobil jvu'eletik (Tribunal Electoral), mu me stak', mi ja' to slok'el chib ja'bile, mu me stak' xak' mantal, jk'el mulil o mi va'al ta sk'elel k'usiuk no'ox tey ta yutil xchapanobil k'op ta yosilal Mejiko.

Ti k'u sjalil sk'ak'alil, li buch'utik ech'emikxa ta abtel sventa bankilal jchapanvanejetik, ja no'ox mi naka la smakik abtel, mu me stak' smakiik ti abtelal jech k'ucha'al albil smelolal ta svakibal xch'akalul ta vo'lajuneb yo'vinik mantal ta komon chapbil mantal k'op.

Li k'usi smakoj li mantal li'e ta xtun ta sventa li jvu'eletik buch'utik oy skolemaliik mayol.

Li tojob mulil k'ux-elan k'elbil talel ta ba'yuke, ta me xchay ti yabtel k'usi staoj tey ta yipal jvu'eletik ta yosilal Mejiko, xchi'uk ti slekilal k'usi chtunan yu'un stuke, jech k'ucha'al yantik mulil chil ti tsatsal mantale.

Chib xcha'vinik mantal (Art. 102)

A.Li tsatsal mantale ja' ta xchap ti smukta nail xchapanobil k'op ta yosilal Mejiko, li j-abteletike t'ujbilib xchi'uk jebilib ta snail jvu'el sk'elel xchapaj lo'iletike, ja' me jech k'ucha'al chal ti tsatsal mantale. li snail xchapanobil k'op ta komon ta yosilal Mejiko oy me buch'u yich'oj ta muk' buch'u chchapan k'op (Procurador General de la República) va'anbilib ta jk'el tsatsal mantal ta yosilal Mejiko xcha'alojik ti jchap lo'iletike, k'aluk chkuxik, ti buch'u yich'oj ta muk' buch'u sk'an och ta abtel xchapel k'op sk'anme: li vok'em ta yosilal Mejiko; oyuk vo'lajuneb cha'vinik sja'bilal sk'an k'alaluk ta xich' va'anele; oyuk, abtejemukxa lajuneb ja'bil, oyuk yak'obil ta ilel ti xchanojbe smelolal ti chapanele; sk'upin ti mu'yuk smule, xchi'uk mu'yuk k'usi tsots spasoj smul.li jchapanej k'ope xu' me xich' jelel k'alaluk mi la jyal li tsatsal mantale.

Te kapal ch-bat ti jchap lo'il ta komon ta yosilal Mejiko, chich tsakel, ta snail tsobombail, skotol muliletik k'usi xich' taanel; xchi'uk, jech k'ucha'al ja' me oy ta skob ta sk'anel ti svunal sventa chich' tsakel ti buch'u tikbil smule; sabil xchi'uk chich' ak'el ta ilel ti k'usitik k'otem ta pasel sventa sta beik yajval li li'i, chich' k'el beel smelolal ti chapanele sventa tspas batel ta k'un k'un ti buch'u yich'oj ta muk' snail chapanele sventa xlok' xchapanel ta anil; skanel ti ak'oxchi' yich' tojel ti mulil xchi'uk tsk'elbatel ti bolmaletike jech k'usi chal ti tsatsal mantale.

Ti jchap lo'il ta sjunul yosilal Mejiko (Procurador General de la República) ta me xchapan stuk ti k'usitik chk'otanuk ta pasel xchi'uk k'usi chal vo'ob svak vinik tsatsal mantal li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op.

Skotol ti bolmaletik snaoj yosilal Mejiko; li buch'u tskelbe smelole xchi'uk buch'u yi ch'oj ta muk' stekel xchi'uk ti yantike ja' xa tsk'elbe batel smelol ti jchap lo'il ta komon ta yosilal Mejiko, ti jchap lo'ile ta spas stuk o mi ja' yaj mayoltak.

Ti jchap lo'il ta sjunul yosilal Mejiko (Procurador General de la República) xchi'uk ya jmayoltak, jua me yich'ojik ta muk' k'usi chopol chk'ot, mi ta xilbajinik ti tsatsal ti mantal ta skoj ti k'usi ta spasike.

Ti yabtel j-almantal yu'un jtunel vu'el, ja' me oy ta sba ti jk'el tsatsal mantal ta yosilal Mejiko, k'usiuk no'ox, jech yaloj ti tsatsal mantale.

B.Li snail xchapanobil lo'iletik xchi'uk li snail jchapanobil lo'il ta ju sep lum ta yosilal Mejiko, ja' ti k'usi tsots xtojobik o-spasele, ta me xak'beik yich'elik ta muk' ti jnaklometike ja' me xch'abivan li tsatsal mantal yu'un Mejikoe, li buch'utik xojtikinik k'an vokol skoj k'usi k'ot yu'unik ta pasel ta snail ich'banej ta muk' manchuk mi jtunel jvu'el mayol o-jk'el jteklumetik, ti jvu'el stunesel tsatsal mantal ta yosilal Mejiko, mu me xu' xilbajinik ti ich'el ta muk' li'i.

Li sjunul tsatsal mantal ti k'usi chal ti jchol lo'il ta ba'ie, ta me smeltsabeik svunal bu sk'elbeik smelol ta komon, mu'yukme te tsakal bu chal tik' mulil xchi'uk k'an vokol ta stojol jvu'el mayoletik.

Li sjunul tsatsal mantal li'i mu'yuk tspas yu'un tsalbail sventa slabanel st'ujel jvu'eletik, abtelal, yipal jvu'el j-almantaletik.

Skotol li k'usi chal li snail xchapanobil lo'iletik (Congreso de la Unión) ta sbiin yich'el ta muk' jnaklometik ta sjunul yosilal Mejiko (Comisión Nacional de los Derechos Humanos); oyukme yu'un sk'elel batel stuk yipal xchi'uk k'uyepal tak'in chtun yu'un, buch'u xojtakin slo'ilal tsatsal mantal, xchi'uk k'usitik u'unal ta jujun tal.

Yich'el ta muk' jnaklometik ta sjunul yosilal Mejiko (Comisión Nacional de los Derechos Humanos) oy me yu'un jun j-almantal xchapoj sbaik ta lajuneb j-almantaletik, t'ukbilikme jelavem ta o'lol yepal ti buch'utik te'oyik ta snail

stobombailik jpas tsatsal mantal(Cámara de Senadores) mi ja'o lok'em xkuxel yo'onike, ja tsk'elik buch'utik te'oyik ta snail xchapanobil lo'iletik (Comisión Permanente del Congreso de la Unión) jech no'ox yepal ti t'ujel k'uyepal albile. Li tsatsal mantale ta me xalbe batel smelolal k'ux-elan ta ich'el bal sventa ak'el ta ilel ti k'usi chich' alele ta sven snai tsobombail (Cámara). Junjun ja'bil sa'bilme xk'exol ti chi j-almantaletike (Consejeros) ja' ti buch'u jalxa abtejeme, ja no'ox mi yich'to t'ujel komel yan ta yan ja'bil.

Li jtunel jvu'el yich'el ta muk' jnaklometik ta sjunul yosilal Mejiko (Comisión Nacional de los Derechos Humanos) a li bu jech li j-almantal sjak'ele, jech me chich' t'ujeleuk ti k'usba albil ta kajale. Chjalijme ta yabtel vo'ob ja'bil, jko'oj no'ox me xu' cha' yich' t'ujel chi'uk ja' no'oxme stak' yich' jelel ta yabtel ti k'usi yaloj ti chanib xch'akalul li' ta komon chapbil muk'ta mantal.

Li jtunel jvu'el yich'el ta muk' jnaklometik ta sjunul yosilal Mejiko (Comisión Nacional de los Derechos Humanos) ta xak' ta ilel ti yabtel ta jujun ja'vil ta snail xchapanobil k'opetik. Ja' no'ox me ta sk'el xchi'uk li snail xchapanobil lo'iletik (Cámara del Congreso) ja' ti k'usi chal ti tsatsal mantale.

Yich'el ta muk' jnaklometik ta sjunul yosilal Mejiko (Comisión Nacional de los Derechos Humanos) ta me xojtikin mi oy k'usi mu'yuk lek k'otem ta pasel ti k'usba albile, ti k'usi chapbil tey ta jmoj albil ta ju sep lum ta yosilal Mejiko.

Oxib sva'kvinik mantal (Art. 103). Ti snail xchapanobil tsatsal k'opetik ta yosilal Mejiko ta me xchapanik k'usiuk no'ox k'op chk'ot ta pasel:

I.Ta tsatsal mantal o k'usi tspotas jvu'el mi ta xilbajin li yich'el ta muk' jujun jnaklometik.

II. Ta tsatsal mantal o k'usi tspas jvu'el ta sjunul Mejiko mi ch-ilbajinvan o mi chilbajin ju sep lum o mi tsalbail tspas ta o'lol Mejiko, xchi'uk

III. Ta tsatsal mantal o k'usi tspas jvu'el ta ju sep lum o mi ta o'lol Mejiko mi ta xilbajin ta tsalbail li jvu'el jcha'bivanej ta yosilal Mejiko.

Chanib sva'kvinik mantal (Art. 104) Ja' me oy ta sk'obik yojtikinel ti snail chapanobil tsatsal k'opetik ta yosilal Mejiko (Tribunal de la Federación):

I. Sk'otol li xchapanel lo'iletik ta jujuntal-o mulil sventa sk'elel mi xch'un xchi'uk yak'el ti tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko-o li k'usi chapbil ta yantik namal lumetik bu slok'eso sk'inal ta yosilal Mejiko. K'alaluk xchapanel lo'iletik ja' tsta ta ilbajinel lekilal ta jujuntal, xu me xojtikinik k'uxelan, st'ujel j-abtel, li yoxibal bankilal jchapan vanej xchi'uk snail xchapanel tsatsal k'opetik ti albil ta komon ta ju sep lumetik xchi'uk ta o'lol Mejiko. Li sliklej stojel mulil xu' me xcha' k'elik ta ach' li bankilal yu'un yoxibal chapanvanej yojtikinuk ti tsatsal mulile.

I-B. Mi ep ya'yejal ti sk'elobile ti bu tsmak ti xchapanol k'op ta jyalele tsosts me spasba ti snail chapanol tsatsal k'opetik li snail ich'el ta muk' ti k'usi chal ti balunlajuneb ch'avinik xch'akalul ta oxlajuneb xchan vinik mantal (Art. 73) xchi'uk ti chanib xch'akalul mantal, chal e) (inciso e) li chib svuk vinik mantal (Art. 122) li' ta komon chapbil muk' ta mantal, ja'ik no'ox ti bu chal ti tsatsal mantaletike. Li sk'elel stuk'ibtasel, ta me xojtakinik ti snail xchapanol tsatsal k'opetik ta sjoylej(Tribunales Colegiados de Circuito), tsakbilme sk'elel batel jech k'ucha'al chal tsatsal mantal ta oxib svak vinik xchi'uk jukub svak vinik (Art. 103 y 107) li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op sventa tsk'el spojel, xchi'uk ti mu'yuk bu lek chai ti xchapanele ti k'usi chal ti snail chapanel tsatsal k'opetik ta sjoylej mu'yuk me ch-och ta chapanel o k'usi tsk'an.

II. Sk'otol li sk'elobil xchapel lo'il sventa yich'obil ta muk' xchabijel ti' nabetik;

III.Li k'usitik yu'un yosilal Mejiko tey tsakal;

IV.Li sk'elobil xchapel lo'il xchi'uk ti k'usi chal li vo'ob svak vinik mantal (Art. 105), sk'anme xojtakin lek li smukta nail xchapanobil k'opetik ta yosilal Mejiko,

V.Ti k'usi chkot ta pasel ta ju sep lum xchi'uk ta jun o ep sts'akinoj sbaik ta naklej ta yantik, xchi'uk;

VI.Jech k'ucha'al buch'u yich'ojik ta muk' li xchi'ilik ta abtel buch'u tsk'el xchi'uk li yantike.

Vo'ob svak vinik mantal (Art. 105). Li smukta nail xchapanobil k'opetik ta yosilal Mejiko (Suprema Corte de Justicia de la Nación) ta me xojtakin, ti jech k'ucha'al cholbil smelol ta tsatsal mantal, jech k'usitik li'e:

I.Li sk'elel xchapanel lo'il ta komon chapbil muk'ta mantal k'op, ja' no'ox me mu'yuk ti k'usi chal ti snail st'ujel jvu'eketik li tsakal ta vakib yoxvinik li' ta komon chapbil muk'ta mantal, jech k'ucha'al li'e:

a)Li sjunul yosilal Mejiko xchi'uk sep lum o ta o'lol Mejiko;

b)Yosilal Mejiko xchi'uk jtek lum;

c)Li jvu'el stakel ta pasel tsatsal mantal xchi'uk snail xchapanobil lo'iletik; xchi'uk ja' ti buyuk no'ox snailal tsobombail o-mi jech, ti buch'u chich' komel ta muk' ja'ikme tsk'elik ta yosilal Mejiko o-ta o'lol Mejiko;

d)Sep lum xchi'uk yan;

e)Sep lum xchi'uk o'lol Mejiko;

f)Li o'lol Mejiko xchi'uk jtek lum,

g)Chib jteklumetik ta ep Sep lumetik;

h)Chib vu'elal ta Sep no'ox lum, sventa tsk'el mi oy k'usi k'ota ta pasel yu'un o ta skotol no'ox;

i)Sep lum xchi'uk junukal steklumal sventa sk'el k'usi chk'ot yu'un ta pasel o ta skotol no'ox;

j) Sep lum xchi'uk jun jtek lum ta yan sep lum, sventa sk'el k'usi chk'ot yu'un ta pasel ta skotol no'ox; xchi'uk

k) Chib jtunel jvu'el ta o'lol Mejiko, tas venta sk'el k'usi chk'ot yu'un ta pasel ta skotol no'ox.

Yu'un ono'ox oy k'op ta sk'elel ta skotol ta ju sep lumetik o ta tekllumetik ch'aybil ta sjunul yosilal Mejiko, li' ta jteklumetik ch'aybil ta ju sep lum, o mi jech k'ucha'al chal ti li'cholbile c), h) xchi'uk k) albilxa, xchi'uk ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik mi la yal mu xtun, li xchapanele oy me k'usi chk'ota pasel yu'un ta sk'otol manchuk mi lok' st'uje ta vaxakib jvu'eletik.

Li yantik k'usi chk'ot ta pasel, li ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik oyme k'usi chk'ot ta pasel li k'usi chapanike.

II. Ti sk'elbel smelol ti k'usi mu'yuk lek cha'i xchi'uk ti tsatsal mantale ta sk'elbatel sventa chapanik ja' no'ox li k'usi sk'an lo'itaele.

Ti sk'elbel smelol ti k'usi mu'yuk lek cha'i xu' me x-och ta sk'elel, ja' to mi jelab lajuneb xcha'vinik sk'ak'alil ta spukijesel ti k'usba chapbile.

a) Li ko'ol yepal oxlajuneb xcha' vinik buch'utik te ch-abtejik ta snail spasel tsatsal mantal ta stsobombailik ta komon (Cámara de Diputados del Congreso de la Unión), ti bu mu'yuk lek cha'ik ti tsatsal mantal ta yosilal Mejiko o o'lol yosilal Mejiko bu spasojik li jmeltsanej tsatsal mantaletik ta komon.

b) Li ko'ol yepal oxlajuneb xcha' vinik buch'utik te ch-abtejik ta sventa jchap lo'iletik, ti bu mu'yuk lek cha'iik ti tsatsal mantal ta yosilal Mejiko o o'lol yosilal Mejiko bu spasojik li jmeltsanej tsatsal mantaletik o mi chapbil sk'oplal ta yantik namal lum snopojik ta komon ti jnaklometik ta yosilal Mejiko;

c) Li jchap lo'il ta sjunul yosilal Mejiko (Procurador General de la República), ti mu'yuk lek cha'iik li tsatsal mantal ta yosilal Mejiko, ta jusep lum, xchi'uk ta o'lol

yosilal Mejiko, jech k'ucha'al chapbil lo'iletik ta namal lumetik xchi'uk snopojik ta komon ti jnaklometik ta yosilal Mejiko;

d)Li ko'ol yepal oxlajuneb xcha' vinik buch'utik te ch-abtejik yu'un jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lumetik, ti mu'yuk lek cha'i ti tsatsal mantaletik te k'anbil ta snailal jtunel jvu'eletik, xchi'uk.

e)Li ko'ol yepal oxlajuneb xcha' vinik buch'utik te ch-abtejik ta stsobobailik jva'lejetik ta o'lol yosilal Mejiko, ti bu mu'yuk lek cha'iik ti tsatsal mantal ta skotolike.

f)Li sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik ojtakinbil ta snail st'ujobil jvu'eletik, jech k'ucha'al buch'utik sk'elikbal ta sjunul Mejiko, ti bu mu'yuk bu lex cha'i ta stsatsal mantalil ta sventa st'ujel jvu'eletik ta sjunul Mejiko o ta jteklumetik; xchi'uk li jk'el xkuxlejal jteklumetik tsakal ta jsep lum, jech k'ucha'al sk'elbatel smelolal, ja' no'ox ta sventa stuk stsatsal mantalil ta st'ujel jvu'eletik ti bu yalo jpas tsatsal mantal ta sep lum ti bu ta stsak ta muk'.

g)Yich'el ta muk' jnaklometik ta sjunul yosilal Mejiko (Comisión Nacional de los Derechos Humanos), ti bu mu'yuk lek cha'i ti slo'ilal tsatsal Mantal ta yosilal Mejiko, ta sep lum xchi'uk ta o'lol Mejiko, jech k'ucha'al chapbil lo'il ta namal lumetik nopbil ta jtunel jvu'eletik ta yosilal Mejiko xchi'uk sjelobtaso jchap lo'iletik ta yosilal Mejiko, bu chilbajinik li yich'elik ta muk' jnaklumetik li ta komon chapbil muk'ta mantal k'op. Jech no'oxtok li yichelik ta muk' jnaklometik ko'ol no'ox ta ju sep lumetik ta yosilal Mejiiko bu mu'yuk lek cha'i ti tsatsal mantaletik yak'oj ta a'yel jpas tsatsal mantaletik ta jteklumetik xchi'uk ti yich'elik ta muk' jnaklometik, bu mu'yuk lek cha'i ti tsatsal mantaletik ti bu albil ta snail tsobojel ta o'lol yosilal Mejiko.

Li juno'ox k'ux-elan stak' chapanel mi mu'yuk lek chich' tsakel ta muk' li tsatsal mantale bu tik t'ujbilib sventa komon chapbil muk'ta mantal k'op ja' jech ta pasel k'ucha'al chal ti mantal li'e.

Li tsatsal mantaletik sventa st'ujel jvu'eletik xchi'uk ta jteklumetik sk'anme chich' pukijesel k'alaluk sk'anto'ox lajuneb yo'vinik k'ak'al mu'yuk to likem sk'eel st'ujel k'usi chk'ot ta pasele, jech k'ucha'al mu me stak' jelel li k'usi k'ot ta chapanele.

Li xcha' chapanel lo'iletik ta smu'ta nail xchapanobil k'opetik ja' no'ox xu' xal stekel ti k'usi chopol k'usi ta pasele, ja' no'ox mi la sjelubtas ti vaxakib jvu'eletik buch'utik teoyik.

III. Ta svunal o k'usi sk'an chalbe ti snail xchapanobil k'opetik ta sjoyle tsobombailik jvu'eletik o ta jchapanej lo'il ta sjunul yosilal Mejiko, xu' me xojtakin k'u yepal chljaj sna'oj k'ucha'al j-abtel jchapanej jk'opetik sna'ojik k'u x-elan xu' xchapajbatel ti yosilal Mejiko tsakbiluk ta muk' xchi'uk mi ja' jech sk'ane.

Li k'usi albil bu mu'yuk lek ta xchapanel jech k'u x-elan chal sba xch'akalul xchi'uk xchibal xcha'kalul (fracción I y II) li' ta tsatsal mantale mu'yuk me chk'ot ta pasel li k'usi ech'em xae, ja' no'ox mi skoj tsatsal mulil, bu stsak sba ta sliikle skotalal xchi'uk ti k'usi lek tsakal li'e tunesbil li' ta tsatsal mantale.

Mi mu'yuk yich' ch'unel ti xchapanel batel jech k'ucha'al chal li sba xch'akalul xchi'uk xchibal xcha'kalul (fracción I y II) li' ta tsatsal mantal ta me xich' ak'el, sk'eel, ti k'usi albilxa ta vaklajuneb xcha'kalul (fracción XVI) ta vukub svak vinik mantal li' ta komon chapbil mu'ta mantal k'op.

Svakvinik mantal (Art. 106). Ja' me oy ta sba yipal jvu'eletik ta yosilal Mejiko (Poder Judicial de la Federación), ja' ti k'usi chal, chich' k'elbel smelolal li lo'iletike, ta skoj ti tsalbaile, chlik sk'elik snail chapanel tsatsal k'opetik ta yosilal Mejiko, ja' ik li'i xchi'uk sep lumetik o mi ta o'lol yosilal Mejiko, ta ju sep lumetik xchi'uk ta yantik, o ta sep lumetik xchi'uk o'lol yosilal Mejiko.

Vuk'ub svak vinik mantal (Art. 107). Skotol li lo'iletik ta xal li oxib xvak vinik mantal ja' me chich'ik ta muk' xchi'uk ti k'usi chalbeik smelolal ti xchapanel bu yaloj ti tsatsal mantal, jech k'ucha'al cholol smelolal li'e:

- I.Li jpojbanej xchapanel k'opetik ja' me oy yich'el ta muk' ti buch'u yich' ilbajinele;
- II.Li tojol mulile jeech o, ja' no'oxme tsmak ta jujun tal, jutuk xa me spojelal xchi'uk yich'el ta muk' ti buch'u tsk'an vokole, mu stak' alel stekelal jech k'ucha'al yaloj tsatsal mantal o ja' ti k'usi skoj stak' pasele.

Sk'elbel smelolal pojelal xchi'uk sk'ame ch'unel ti k'usi k'otem ta pasele jech k'ucha'al yalo ti tsatsal mantal xchi'uk smantalil oxib svak vinik xchi'uk vukub svak vinik (Art. 103 y 107) li' ta komon chapbil mu'kta mantal k'op.

K'alaluk chich' alel k'usitik k'ot ta pasel o mi oy k'usi chopol xk'ot ta pasele chich' makel ti k'usi oy yu'unike xchi'uk ta sk'upinik ti sbanumilike, ya'alik, yaxaltik xch'iuk te'etik ti buch'u oy ep yosilike xchi'uk ti skotol jnaklometik xu' xk'uxubinik ti k'usi oy yu'unik ta komon, ja' ti buch'u ep yosilike o mi ja' ti komon yu'unike, sk'an me stsakik ta vun ti k'otem ta pasel sventa slekilalik ta sjunul lum o mi jujuntal albil xchi'uk tabil ta na'el ti k'usi stak' alel sventa slekilal ti yosilike, ti osil abnaltik xchi'uk ti k'usi chich' chap beel smelolale.

Ti xchapanel k'opetik k'ucha'al yich'xa alel li' ta kajale mume stak' xchapaj batel, mi staik ilbajinel ti yajval osile o komon tsobolik ta naklej, o mi ja' ti buch'u ep yosilike o buch'utik ko'ol komon tsobolik, mi mu'yuk smulik o mi mu'yuk yabtelik spasik batel xchi'uk mi laj, ta junuk o yanuk xu' sabeik batel smelolal sventa slekilalik. K'alaluk oy k'usi ta xich' alel mi ja' Sventa sokesel ich'el ta muk' ta komon xchi'uk mu'yukme spojelal ti k'usi pasbile, ja' no'ox ti me li bai'e nopbil ta tsobojele o lit a la xchibale jech albil k'ucha'al li'e.

III.K'alaluk oy k'usi ta xich' jak'el ta snail jt'uj tsatsal muliletik jcha'biej abtelal, li sjalil xchapanele ja' no'ox xu' stak' tsakel ta muk' k'ucha'al li'e:

a)Mi mu'yuk lek cha'i ti k'usi chapbil xa ti k'usi chopol cholbil smelolal mi ta slajeb xchapanel, ja' no'ox mi mu'yuk bu stak' k'anel jutuk koltael sventa xich' jelel o cha' chapel, k'usiuk no'ox ilbajinel xk'ot ta pasel, ja' mi jech k'ot ta pasel k'alaluk yakal batel sk'elele, ja' mi la jyich' jutuk tael ta ilbajinel ti buch'u stsk'an vokole, mi jelav to batel ti k'usi chopol k'ot ta chapanele; ja'mi ta snail xchapanel jch'ieletike mi chopol k'ot ta chapel o mi yich' ilbajinel k'alaluk yakal batel sk'elbeel smelolal k'u sjalil stak' pasel k'ucha'al yaloj tsatsal mantal ja' ta xal ti yu'un lajem ta ilbajinel ta xcha' kojat, mi yich tael mulil ta anile. Ti k'usitik k'anbilike mu'yuk subjil ti k'u sjalil ta xich' chapanel sventa ti stojel muliletik kotemik ta pasel o sokesel stuk'il smantalil xchi'uk xkuxlej uts' alaletik.

b)Mi oy k'usi chopol yich' k'elbeel smelolale mi mu stak' chapbeel smelolale, mi mu'yuk xa ta sk'elbeik batel smelolal o mi chapajemxa, mi tsuts stekel ti k'usi sk'an alel sventa xchapel batele, xchi'uk

c)K'usi mu stak' jech pasel ja' sventa sta ta makiel yantik jch'ieletik k'alaluk sk'el beik batel smelolal;

IV.Xchapel k'op bu ich'bil ta muk' sventa chapanel mi oy k'usi chopol k'ot ta pasel xchi'uk mu stak' chapanel ta tak'in, sk'elbeel smelolal o xchapel ta lek. Mu stak' chapanel ta anil li'e mi ja' jech to yaloj ti tsatsal mantale, ja' sventa chich'to pajesel ti k'usi chich' tsatsal alele, ti k'usitik svunal ta xtunan ja' ti k'ux-elan yaloj ti stsatsal mantal k'ux-elan xu' xich' k'elbeel batel smelolale sventa chich' chapanel ti k'usi pajesbile;

V.Ti skoltael k'alaluk ta xtikbat smul ta j-ech'ele mi lek o chopol k'ot xchapanel ta me stsutses beik xchapel ti k'ope, ak'o mi oy k'usi chopol k'ot ta pasel k'alaluk xyaket xchapanele o mi ja' to k'alaluk yich' ak'el ti tojob mulile, tame xich' ak'el ta na'el ta snail chapanel sventa stojel mulil, ja' ti k'ux-elan stao' xchapanel jech

k'ucha'al yaloj tsatsal mantal ta yipal jchap lo'iletik ta yosilal Mejiko, ja' ti k'usi xk'otanuk ta pasel k'ucha'al li'e.

a) Ti k'usi xk'otanuk ta pasel oy stojob mulil, mi mu'yuk xk'ot xchapanel mi ja' jech la jyalik ti snail xchapanel k'opetik, ak'o mi ja' la jyal ta sjunlej yosilal Mejiko, ti k'usiuk albil ta buch'uuk no'ox.

b) Xchapel k'op bu ich'bil ta muk', ja' to mi oy buch'u ta sa'be sk'oplal ti tojom mulil xchi'uk sa'beel smelolel xchapanel sventa ta sabeik smelolal ti k'usi chapanbilxa ta snail xchapanel k'opetik o bu ich'bil ta muk' mayoletik, mu stak' tojel ta tak'in, ti k'usi chich' k'el beel batel smelolal albilxa ti lek chapanbil;

c) Xchapel k'op ta ch'iel kuxlej (en materia civil), k'alaluk chich' k'anbeel stojel mulil mi albilxa k'alaluk yich' k'elbeel smelolal ja' yaloj yosilal Mejiko o buyuk no'ox yich' k'elbeel smelolal, ak'o mi ta sjunul yosilal Mejiko o li'no'ox ti jvu'ele la jyal ti k'usi chopol k'ot ta chapele, o mi ja' ti k'usiuk no'ox yich' k'elbeelxa smelolale.

Sk'el beel smelolal xchapel k'op ta jch'iel kuxlej mi jech la jyal ta yosilal Mejiko ti tojob mulile stak' me k'anel ti xchapanel lo'ile buyuk no'ox ta jotukal, xu' xtok ta yosilal Mejiko, stak' k'anel ti koltael k'usitik oy ku'untike, xchi'uk.

d) Xchapenbeel sk'oplal abtelal, k'alaluk chich' k'anbeel xchapanel k'usi chopol k'ot ta chapel ta tsobajel li' no'oxe o mi ta sjunul yosilal Mejiko sventa ko'ol chich' chapanel ti k'usi yich' alele, o mi ja' ta snail xchapanel k'op ta yosilal Mejiko ko'ol chich' chapel ti k'usi albil xchi'uk ti j-abteletik ta jusep lumetike;

Ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik, ta vun o mi ja' ti k'usi chal ti bu tsakbil ta muk' ti snail chapanel ta jujutsop bu tsobolik, o mi ja' ti jchapanej k'op ta yosilal Mejikoe, xu' me sta ta na'el ti k'usi chich' koltael xchapanel ta lek xchi'uk xu' xjelav k'usi xu' jech xk'ot xchapanele.

VI. Ti k'usitik xk'otanuk ta pasel jech k'ucha'al albilxa ta xch'akalultak li'ta kajale, ti smantalil li'ta oxib svak vinik xchi'uk ta vukub svak vinik li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op ta me xalbe smelolal k'ux-elan ta k'el beel smelolal xchi'uk bu xu' stabeik smelolal ti jtsop jtsobajele xchi'uk, mi jech, ti smuk' ta nail xchapanel k'opetik, ja' ta xak'be ti xchapanobiltake;

VII. Ti skoltael sk'elbeel smelolal k'usitik k'otem ta pasele, mi ma'uk chich' k'elbeel smelolal o mi ja'to mi tsuts xchapanele, o mi oy buch'u sta ilbajinel, ta tsatsal mantaletik o mi ja' k'usi chopol spas ti jvu'eletik buch'u yich'oj ta muk' chapanel, tame sta ta na'el junuk yoxibal jchapanvanej sventa chak'be xchapanel ti k'op bu tsots albil smelolale sventa xcha' k'el o xcha' k'elan, xchi'uk ta sk'anan talel ti k'usi albilxa ta jun jvu'el, chich' a'ibeel smelol sventa chich' takel ta ik'el ti buch'u sta ta k'anel ti lo'il xchi'uk chich' k'elel ti k'usitik k'otem ta pasel sventa cha'iik ti buch'u tsk'an xchikintaik ti lo'il k'usi albilxa, ja'o chich alel k'alaluk tabil ta k'anel slo'il ti buch'u yaloj ti oy mulile.

VIII. Mu'yuk lek cha'i k'aluk oy mulile ja'o k'alaluk chalik oy xa xchapanel mi xiik ti yoxibal jchapanvanejetik ta jutsop o mi ta jun snail chapanel ta sjoylej ta me x-och sk'elel. Taje tame sta ta na'el smuk'ta nail xchapanel k'opetik (conocerá la Suprema Corte de Justicia):

a) K'alaluk mi mu'yuk k'ot xchapanel ti k'usi tabil ta na'ele bu oy koltaele, chich' alel ti yich' ilbajinel ti komon chapbil muk'ta mantal k'op, tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko o ta juju sep lum, ko'ol chapbil k'op ta yantik namal lumetik, smantalil albil talel ta muk'ta jvu'el ta yosilal Mejiko jech k'ucha'al yaloj ti sba xch'akalul ta baluneb yo' vinik mantal li' ta komom chapbil muk'ta mantal k'op xchi'uk smantalil ti tsatsal mantaletik li' lok'emik ta jvu'eletik ta jujusep lumetik xchi'uk ti bankilal jvu'el ta o'lol Mejiko (Jefe del Distrito Federal), mi la stik'sba ta xchapanel k'opetik ta komon chapbil muk'ta mantal mk'opetik;

b) Mi ja' chich' a'ibeel smelolal ti tey tsakal ta xchibal xcha'kalul xchi'uk oxib xch'akalul ta oxib svak vinik mantal li' ta komon chapbil muk'ta mantal kop.

Ta smuk'ta nail xchapanel k'opetik, ta vun o mi ja' ti k'usi chal ti bu tsakbil ta muk' ti snail chapanel ta jujutsop bu tsobolik, o mi ja' ti jchapanej k'op ta yosilal Mejikoe, sventa sta ta na'el ti k'usi chich' koltael xchapanel ta lek xchi'uk xu' xjelav k'usi xu' jech xk'ot xchapanele.

Ti k'usitik mu'yuk ilbil smelolal li' ta kajal kome, ja' me ta xojtaklinik k'alaluk ta sk'elik ta komon ti snail chapanel tey tsobolik ta jutsop xchi'uk ti tojob mulile mu me stak' tojel ta tak'in.

IX. Ti xchapaneltak sventa spojel ta stuk'ik ti snail tsobajel ta jujutsop mu me stak' slok'esik jutuk tak'in, ja' no'ox mi la snop stukin mi mu'yuk la tsakik ta muk' ti ma'uk komon chapbil muk'ta mantal kop o jun tsatsal mantal xchi'uk mi ja' ti k'ux-elan snop stukik k'ux-elan xch'amoj ti komon chap bil muk'ta mantal ja' chak'be xchapanol, ja' ts'elbe batel smelolal ti smuk'ta nail xchapanol k'opetik xchi'uk ja' ti k'ux-elan xk'ot snopbenal yu'unik ta stekelike, ta me x-och yak'bik tsots smelolal k'ux-elan ch-abtejik batel. Ja' no'ox ti snopbenal yu'unike ta me x-och sk'el beik smelolal ta muk'ta nail xchapanol k'op, jutukme ta stunesik ti k'usitik ta xtunanan sventa chal sk'opik yu'un k'ux-elan xchapaj ta komon chapbil muk'ta mantal k'op;

X. Ti k'usitik albilike ja' me stak' spajes ti k'usi chich' chapel xchi'uk jech k'ucha'al ich'elal tamuk' jech yaloj ti tsatsal mantale, ti k'usie ja' chich' tsakel ta muk' ti bu lik talel ti ilbajinel yu'un lo'il, li k'usi to jtsotse ja' ti xchapel ti k'usi tsots chopol yich' pasbeel ti buch'u laj ta ilbajinele yu'un sk'elbeel smelol sk'oplale, ti k'usi chich' pajesele xu' me staik ta makel ta yoxkojalto xchi'uk stekel jnnaklometik.

K'usiuk no'ox yich' makel sk'an me ak'beel xchapanel j-ich'eluk sventa cha'ibeik smelolal yu'un oy spojel, ta xhapanel jch'ieletik, xu' me slok'ik mi stojbeik spatatile, tame stijik ti k'usi chopol spasojik sventa yu'un mu xmak ti k'usi tsk'anike, mi albatik ta xtojbat stekel ti k'usi pasbil ti jvok'e muxame bu ta sk'an vokol yu'unme taxa

stojbat stekel ti k'usi oyto'ox yu'unik mi jech k'ot ta pasel ti spojel ti chap lo'ile, xchi'uk ta xtijbat skotol ti k'usi chopol pasbil talel li'e.

XI. Ti smakel chapanele ja' me ta yich' k'anbeel ti jvu'el buch'u yich'oj ta muk' mi ja' sventa smakel ti k'ope ta me yich' ak'beel sna' ti snail xchapanel tsatsal k'opetik xchi'uk ti jvu'el buch'u yich'oj ta muk'e ta me xal ti k'usi, skotol k'otem, ti buch'u lajem ta ilbajinele ta xak' ta na'el sventa sk'anbe vokol ti jvu'el buch'u yich'oj ta muk'e, xchi'uk oyu'un stsk'an jlikuk svunal sk'elobil xchapanobil k'op buch'u sk'el batel, xchi'uk chich' tsakel ta muk' ti jchapanej k'opetik (Ministerio Público) xchi'uk jlikuk svunal chich' k'ejel. Ti k'usi yantik muliletike, ta me xak'ik ta na'el xchi'uk ta xchapanik smelol k'ucha'al yich' makel ta jutsop snail chapanel o ta snailtak xchapanel tsatsal k'opetik ta jujun o ta jujutsop lum.

XII. Li buch'u mu jechuk tstunes ti ich'el ta muk' jech k'ux-elan chal ti svaklajunebal mantale, ta k'usitik tsotsik muliletik, tey ta balunlajuneb mantal xchi'uk jtob mantal ti buch'u mu jech tspase tey me chich' albeel k'ux-elan sk'oplal xchi'uk jtunel jvu'el tey ta snail xchapanobil k'op, o xchi'uk jun jchapanej k'op ta yosilal Mejiko o jmoj tsobolik ta xchapanel, xu' xk'otik xchapanel, jun o ep ta velta, ja' to xpaj me chapaj ti k'usi albile, jech k'ux-elan chal ti vaxakib xch'akalul a'yeje.

Ti me li jchapanej k'op o li snail bu jmoj tsobolik ta xchapanel k'op mu jmojuk oyik xchi'uk ti jtunel jvu'ele, li tsatsal mantale ja' ta sa' jchapanej k'op o snail bu xu' xich' chapanel ti k'ope, ti buch'u xu' spajes li k'usi albile, ti k'usitik xchi'uk ti k'ux-elan yalojbe sk'oplal li tsatsal mantale;

XIII. K'alaluk li jtunel jvu'eletik jmoj tsobolik ta snail xchapanobil k'op oy yich'ojik batel svunik mu xtun ta a'yel sventa xchapanobil k'op ti k'u sjalil k'anbile, li jtunel jvu'eletik ta snail xchapanobil k'op (Ministros de la Suprema Corte de Justicia), li jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ti k'usitik albil ta snail o ti butik xal k'alaluk la jyich'

chapanel ti svunal k'ope, mi mu jechuke xu' sabeik sk'oplal ta snail xchapanobil k'op, sventa xchapaj batel ja' ti me la jyich' alel k'ux-elan xu' xkom ta mulil.

K'alaluk tsobolik ta yutil snail xchapanobil k'op oy yich'ojik batel svunik mu xtun ta a'yel sventa xchapanobil k'op ti k'u sjalil albile, buyuk no'ox yutil snail tsobombail, k'ucha'al jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko o ti butik xal k'alaluk la jyich' chapanel ti svunal k'ope, xu me stik'be smulilal xchi'uk jtunel jvu'el ta snail xchapanobil k'op, k'alal yakal xa ta k'elel batele ja' xa te tst'ujik bu junukal xkom.

Li xchapanel jech k'ux-elan chal ta yutil snail xchapanobil k'op jech k'ux-elan chal ti xchibal xch'akalul ta bayele, ja' no'ox jech xkom k'ux-elan chapbil yu'unike sventa stojel ti smulilale xchi'uk mu'yuk tstik' ta k'op ti tsatsal k'opetike lek no'ox cholbil smelolal k'alaluk la jyich chapanel ak'o me oy k'usi mu stun la jyich' alel, xchi'uk

XIV.Ja' no'ox ti k'usi chal ti la slajeb ya'yejal xchibal xch'akalul mantale, ta xich' chapanelbatel sventa lek xlok'batel sk'oplal o spajesel ta sk'elel ti buch'u stik'oj mulile, ja' no jech batel, k'alaluk ti k'usi chich' alel ja' to ti me jech la jyal ti buch'utik xchapanike, jech k'ucha'al xchi'uk k'usitik yaloj ti tsatsal maltale. Li spajesel ta k'elele lek me xchapaj komel ti k'usi albile.

XV.Li jtunel jvu'el ta yosilal Mejikoe o ti jtunel jvu'el sventa slok'esel tsatsal muliletik ta sjunlej yosilal Mejiko ti k'usitik chich' alele, ja' me te tsakal ta skotol k'alaluk ta xich' chapanele; xu' xpaj mi ja' jech chich' k'anele, k'alaluk mu'yuk ep ta koj chich' chapanele, ja' to me jech tsk'an ti jnaklometike.

XVI.Mi tsakbil xa ta venta ti k'u sjalil yu'un jtunel jvu'el te e ta xch'a k'an ak'o ch'a yich' albeel o mi ja' xventa smakel mulil yu'un ti jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, xchi'uk ti jtunel jvu'eletik ta snail xchapanobil k'op (Suprema Corte de Justicia) ta xal ti mu xtun ti mi mauk jech ta xich' chapanel li k'ope, mi jech tspas ti jtunel jvu'ele ta xich' nutsel lok'el ta yabtel, ta xich' albeel xchi'uk jchapanej k'op ta yosilal Mejiko ti ja' kajal ta sba. Mi ja' jech ti smule, ti mu'yuk la spas ti k'usi albile, li jtunel jvu'elek ta

snail xchapanobil k'op ja' me kajal ta sba ta sk'elel xchi'uk ja' chal k'u sjalil sta xich' tojel ti mulile. Ti jtunel jvu'el mu'yuk la jyak' mantal sventa stojel ti mulil k'u sjalil ak'bil ta na'ele, li jtunel jvu'eletik ta snail xchapanobil k'op ja' me ta xal ti k'usi albil o no'ox ta bayel sventa k'usi stak' pasel.

K'alaluk ta skotol k'usitik xu' xk'ot ta spasel, ti jtunel jvu'el ta snail chapanobil k'op, jun velta mi la jyal mi mu'yuk jech la jyich' pasel o cha' pasel ti k'usi albil xae, xu' me xmeltsaj svunal ti bu ta xal k'u sjalil ta xchapaj o, ja' to ti me yu'un to jtsots chlaj o ta ilbajinel ti jnoklometik o yantik jnaklometik mi ja' ep k'ucha'al tak'in xu' sta ti buch'u tsa' k'ope. Ko'ol no'ox, li buch'u tsa' k'ope xu' sabe sk'oplal ti bu sna'oj oye, ja' to ti me la jyich' ta muk' ti k'u sjalil ta xchapaj ti k'ope, ja' to ti me jech sk'an ti tsobol jchapanej k'opetike.

Li jutuk yabtelanel batel o jutuk vinajem yu'un ti buch'u ja' jech tsk'ane, li k'utik sba pasbil sventa xchapaj ti k'u sjalil albile, k'unk'un me ta xlaj batel sk'ak'alil jech k'ux-elan albil ta tsatsal mantale.

XVII. Li jtunel jvu'el buch'u kajal ta sbae ta xich' ak'el batel ta jtunel jvu'el mi ja' jech tsk'ane, k'alaluk mu'yuk ta xikta ti k'usi ja' lek tspase, xchi'uk mi tsk'an tak'in te e ma'uk jech smelolal o to jutuk, ti me ja' jech k'ucha'l chib smelolal li albile, stuk me ta xchapan xchi'uk ti buch'u la jyakbe ti tak'ine xchi'uk ti buch'u la jyak' ta ch'ome;

XVIII. (Tubemxa).

XCHANKOJAL SBI

Ti buch'utik kajal ta sbaik sk'elel skotol k'usitik xchi'uk ti k'usi u'uninbil ta jsep lum.

Xvaxakibal svakvinik mantal (Art. 108). Ti buch'utik kajalik ta sbaik stsutselel lek ti yabtel ak'bilike jech k'ux-elan chal li' ta sliklej sbie ja' me ta xkomik k'ucha'al jtunel

jvu'eletik yu'un buch'utik t'ujbilik ta komon sventa yabtelik, ja' k'ucha'al xchi'iltak jvu'el jtunesej tsatsal mantal ta yosilal Mejiko (Poder Judicial Federal) xchi'uk ti jvu'el jtunesej tsatsal mantal ta o'lol yosilal Mejiko, li jtuneletik xchi'uk j-abteletik xchi'uk, ta skotol, ti buch'utik ch-abtejike, j-abtel o jtakel ta k'usiuk no'ox tsobojel ta komon sventa xchapanel k'op, ta tsobojel yu'un jvu'el jchap lo'iletik ta o'lol yosilal Mejiko o ta xchabiel batel skotol k'usitik oy ta yosilal Mejiko o ta o'lol yosilal Mejiko, jech k'ucha'al j-abteletik moj tsobolik ja' jech k'ux-elan chalbe smelolal sventa yu'un stukik k'usiuk no'ox x-ayan jech k'uxelan chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko, ja'ik ti buch'utik kajal ta sbaik ta sk'elel o k'usitik xk'ot ta pasel sventa ti yabtelike.

Li jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ti k'u sjalil oy yabtel ja' no'ox xu' xich' tik'beel smul mi mu'yuk la jyich' ta muk' ti slumale xchi'uk k'usitik tsatsal mulil ta komon nopbil. Ti jtunel jvu'eletik ta juju sep slumal Mejiko, ti bik'tal jtunel jvu'eletik ta xchapel lo'iletik, li tsatsal jtunel jvu'eletik ta snail xchapanobil k'op ta juju sep lum (Magistrados de los Tribunales Superiores de Justicia Locales) xchi'uk, jech k'ucha'al, jtunel jvu'eletik ta xchapanobil mulil, ja' me kajal ta sbaik mi mu'yuk tstunesik lek ti komon chapbil muk'ta mantal k'op xchi'uk tsatsal mantaleti ta yosilal Mejiko, ja' jech k'ucha'al mu jechuk tunesbil tak'inetik xchi'uk stak'in yosilal Mejiko.

Li komon chapbil muk'ta mantal ta juju sep lum ta yosilal Mejiko ja' no jech ta xich' tunesel, jech k'ux-elan chalbe smelolal ta bayel a'yej ti li' ta xvaxakibal vakvinik mantal xchi'uk ti k'usitik chk'ot ta pasel k'alaluk kajal ta sbae, ti k'u x-elan chak' ta ilel stalel ta yabtel yu'un ta skotol jnaklometik ti buch'utik oy yabtelike, j-abtel o jtakel ta juju sep lum xchi'uk ta jujun jteklum.

Sbalunebal svakvinik mantal (Art. 109). Li tsobajel ta komon sventa xchapanel k'op xchi'uk buch'utik ta xchapan lo'iletik ta juju sep lum, ta yutilal abtelal butik chich' ko'oltajesel, ta xak' ti tsatsal mantaletik sventa ti buch'utik kajalik ta sba

sk'el el jnaklometik xchi'uk ti yantik tsatsal mantaletik ak'bil tsoj o smul ti buch'utik, mi ja' jech stalel, k'ot ta pasel k'alaluk ja' kajal ta sbae, ta xich' ch'unel jech k'ux-elan li' cholol smelolal sventa smakele:

I. Ta xich' ak'el, ta jun xchapanobil k'op, stojel mulietik jech k'ucha'al albil ta slajunebal xvakvinik mantal yu'un j-abteletik ta skotol slumal jnaklometik te albil xa o no'ox smelolal, k'alaluk yakal chich' pasel batel ti abtele mi oy k'usi chopol k'ot ta pasele o mu'yuk to k'otem ta yorail ja' no'ox ti jelav xa ta k'ux-elan tsk'an ti skotol jnaklometike o ja' ti ja' jech lek tsk'ele.

Mu'yuk lek xchapajbatel ti k'o pe yu'un oy ep ta chop snopobiltak.

II. Ti buch'u ta xich' tabeel smul ta buch'uk no'ox j-abtel ta skotol jnaklometike ja' me ta xich' t'unel xchi'uk ja' ta stoj smul jech k'uxelan chalbe smelolal ti jvu'el jchap lo'iletike; xchi'uk

III. Ta me xich' ak'beel stojel smulik ti buch'utik x-abtejik ta skotol yu'un jnaklometik ja'ik sventa ti k'usitik mu xtun spasik jech k'ucha'al tsokesik ti k'usitik kel pasbile, lekil kuxlejal, lekil o'ontonal, sa'el mulil xchi'uk lek sk'elikbatel k'utik sba spasikbatel ti yabteli ke, ti k'usi kajal ta sbaik o takbilib ta pasel.

IV.

Ti k'utiksba ta xich'ik ak'beel stojel smulik jech k'ucha'al albixae ta snop stukik.

Mu xu' xich' ak'beel ak'o stoj chib velta smul ta jun mulil.

Li tsatsal mantaletike ja' ta sk'elbe smelolaltak xchi'uk ti k'utiksba ak'o yich' ak'beel stojel smulil ta chukel ta skoj ti k'usitik mu xtun la spasik ti buch'utik x-abtejik ta skotol yu'un jnoklometik ti k'u sjalil kajal ta sbae, o ta skoj ti k'usi o no'oxe, ta stuk o sbisba ti ch-abtej stuke, k'unk'un smuk'ibtasbatel ti k'usitik oy yu'one, ta sta k'usitik xlok' x-ayan o ta sbisba k'ucha'al ja' yajval, sventa chlik yak ta ilel ti ja' yu'one mu'yuk k'usba stak' xak' ta ilel ti ja' yu'one. Li tsatsal mantaletik sventa chukele ja'

ta xak' ta tojel ti k'usi mulil la jyich' taele xchi'uk spojbeel ti k'usitik u'uninbile, jech noxtok ti k'usitik muliletik tabilike.

Buch'uuk no'ox jch'iel jk'opojel, ja' tsots' kajal ta sba xchi'uk yak'el ta ilel ti k'usitik tabil ta mulile, xu' sba stik' mulil ta snail stsobombailik jva'lej yu'un jteklumetik ta spasel tsatsal mantal (Cámara de Diputados del Congreso de la Unión) ja' jech k'utik x-elán smelolal chal ti maltal li'e.

Lajuneb svakvinik mantal (Art. 110). Xu' me xich'ik pojel ti buch'utik tsakalik sventa sk'elel skuxlejal jnaklometik ti jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantaletik xchi'uk jva'lejetik ta tsobojel yu'un jteklumetik ta komom spasel tsatsal mantal, li jlok'ese mantaletik skoj tsatsal muliletik ta snail xchapanobil k'op ta sjunlej yosilal Mejiko (los Ministros de la Suprema Corte de Justicia de la Nación), li j-ak' mantaletik sventa xchapanel k'op ta yosilal Mexico, li jts'ibajometik ta snail xchapanobil k'op, li jva'lejetik ta tsobojel yu'un jteklumetil ta komon spasel tsatsal mantal ta o'lol yosilal Mejiko, li jpas mantal jtunel jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko, li buch'u kajal ta sba pas mantal ta sjunul yosilal Mejiko, li buch'u kajal ta sba sk'elel xchapanel k'op ta o'lol yosilal Mejiko, li tsatsal jtunel jvu'el jmoj tsobolik ta xchapanel k'op xchi'uk jchapanej k'opetik ta o'lol yosilal Mejiko, li tsatsal jtunel jvu'el ta xchapanel k'op xchi'uk jchapanej k'op jvu'ele ta skotolik ta o'lol yosilal Mejiko, li j-ak' mantaletik sventa xchapanel k'op ta o'lol yosilal Mejiko, li j-ak' mantal jtunel jvu'el, li j-ak' mantaletik ta sventa st'ujel jvu'eletik, xchi'uk li jts'bajom ta jtunel jvu'el yu'un yosilal Mejiko sventa jt'ujel jvu'el, li tsatsal jtunel jvu'el ta spasel tsatsal mantal sventa st'ujel jvu'el, li jpas mantaletik ta skotolalik xchi'uk xko'olajik ti bu mu'yuk jmoj tsobolike, snail abtelaletik bu ep skoltasbaik ta juju sep lum, jnaklometik schi'uk bu xko'olaj stsobojsbaik jech k'ucha'al li'e xchi'uk ja ti buch'u chak'be komel k'usitikuk yu'une.

Li jtunel jvu'eletik ta juju sep lumetike, jva'lejetik ta stsobojel yu'un jteklumetik ta komon pas mantaletik, tsatsal jlok'esej mantal ta snail xchapanobil k'op ta jteklumetik xchi'uk, jech k'ucha'al, j-ak' mantal ta sventa xchapanobil k'op ta jtsoptik no'ox, ja' no xu' xich'ik pojel ta xchapanobil k'op jech k'ux-elan chalbe smelolal ti mantal li'e sventa ti mi ma'uk jech chich' tunesel li komon muk'ta chapbil k'op yu'un yosilal Mejikoe xchi'uk ti tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko ja' ti ja' jech ta xalbe smelolale, jech k'ucha'al ma'uk jech stunesel stak'in yosilal Mejiko, ti li'e ja' no'ox xu' xich' chapanel xchi'uk ta xich' albeel li jvu'el jchap lo'iletik ta ju tsoptik sventa, sventa k'u x-elan xu' spasbatel ja' ti k'usba sk'ane.

Li stojeltak li muliletike ja' ta xich' ch'akel ti buch'u ch-abtej yu'un skotol jnaklometik xchi'uk mu xa xu' k'usi spas sventa li k'usi to'ox spase, yabteltak, kajal ta sba o takbil ta pas abtel sventa yu'un ti skotol jnaklometike.

Sventa yak'el ta tojel ti muliletike jech k'ucha'al chal li'e, li snail jva'lejetik ta tsobojel yu'un jteklumetik ta komom spasel tsatsal mantale ja' me ta stik'ik mulil xchi'uk ti jtunel vu'eletik ta xchapel k'op, ti me li k'usitik chich' alele ja' ep ti buch'utik te'oyik te ta jun tsobombaile, ts'akal k'alaluk albil xa'ox ti k'usitik tabile xchi'uk oy buch'utik cha'ibeik skoplal ti buch'u pak'tabil ta mulile.

K'alaluk ojtakinbil xa ti k'usi pak'tabil oe li snail jtunel jvu'eletik ta xchapel k'ope, albil xa ti oy xa xchukelale, ta xich' ak'el ta tokel ti me ja' jech sk'ane ta xich' chapanel xchi'uk ti k'u yepal te'oyik ta yutil snail xchapanobil k'ope, jun velta ti k'usitik albil xae xchi'uk ti buch'utik yik'objatel ti buch'u oy smule.

Li k'usitik chalik xchi'uk schapanel ti snail jtune jvu'el ta xchapanel k'op ta kajal xchi'uk snail jtunel jvu'eletik chapanel k'op ta olon mu stak' xich'ik ilbajinel.

Sbuluchibal svakvinik mantal (Art. 111). Ti me li xchapanel yu'un ti snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal ma'uk jech ta spasike ta me xich' pajesel ti k'usi albil xa'ox batele, ma'uk ta sk'an xal ti yu'un jech xa' chkom o ti smule mu'yuk xa ta xich' t'unelbatel ta xchapanele ti me ts'akiem xa ti k'u yepal ta xich' albe'el ti buch'u oy smule, ti buch'u ta xchapane mu xu' xak' ta tojel mulil mi mu'yuk st'unoj bai mi jech o ma'uk jeché.

Ti mi li snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal ta xal ti yu'un stak' xchapanelbatel, ti buch'u xich' tabeel ti smule te me ta xchapane sba xchi'uk ti jtunel jvu'eletik ta xchapanel k'op jech k'u x-elan chal ti tsatsal mantale.

Ti me ja' ta sba ti jtunel jvu'el ta yosilal Mejikoe, ja' no jme oy yavil ta albeel smul ta snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal jech k'u x-elan chal ti lajuneb svakvik mantal li'e. Jech k'ucha'al li'e, li snail stsobombailik jtunel jvu'eletik ta xchapanel tsatsal mantal ta olone ta me xchapane jech k'u x-elan stak' ak'beel stojol ti mulile.

Sventa stak' xlik skoplal ta xchapanel k'op mi ja' sventa mulil ta skotol yosilal Mejikoe jech k'ucha'al xchi'uk jtunel jvu'eletik ta juju sep lum, jtunel jvu'eletik ta jujun jtekum, tsatsal jtunel jvu'el sventa xchapanel k'op ta juju sep lum xchi'uk, mi ja' jech xtok, ti j-ak' mantaletik ta sjak'el k'op ta juju tsop jnaklometik, ja' no'ox jech ta xich' t'unel batel k'ucha'al albil xa li ta mantale, li li' k'usi albile, ta xich' cholelbatel sventa lek oy smelolal ta ayel ti buch'u xchapane, ja' sventa ti lek chlikbatel sk'oplal ta chapanele.

Li k'usitik ta xalik xchi'uk xchapanelbatel ti jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal ta olon chi'uk jtunel jvu'eletik ta kajale mu me stak' ilbajinel.

Ti k'usi ta slok'es ti me la jyich' alel ta xchanel ti buch'u oy smule ta me xich' ch'akel ta yabtel sventa xu' stoj ti smule. Ti me ja' jech la jyich' tael ti mulile ti buch'u kajal ta sbae xu' me stoj ti smule. Ti me to jtsots li mulile xchi'uk ta chukel to chpaje mi ja' o la jyich pasel k'alaluk oy to'ox yabtele, mu'yuk me ta xich' ak'el ta pat xokonil.

Ti me ja' la stik' mulil ti jnaklometike ti mi ja' ta sba jun j-abtel yu'un jnaklometike mu'yuk ta xich' k'anel k'u x-elan ji lik sk'oplal.

Ti k'u x-elan ta xich' tojel ti mulile ja' jech ta xich' tsakel ta muk' ti k'u x-elan albil smelolal ta tsatsal mantale, xchi'uk ti me ja' jun mulil bu yakal chk'ulejaj ta tak'in o ta xilbajin k'usi u'uninbil xae, ta me xlok' ta chanel jech k'u x-elan tabil smelolale xchi'uk sk'an smeltsanel ti k'usitik sokemike xchi'uk ti k'usitik la spas k'alaluk mu'yuk yich'oj smelolale.

Li stojel muliletik ta tak'ine mu xu' xjelav ta yoxkojal yepal jech k'ucha'al lajesbile o sokesbil o ti k'usitik mu stun la jyich' pasele.

Lajcheb svakvinik mantal (Art. 112). Mu me ja'uk stak' likesbeel sk'oplal ta yalel k'op ta snail stsobombail ta olon jtunel vu'eletik (Cámara de Diputados) k'alaluk oy buch'u uk no'ox j-abtel yu'un skotol jnaklometik jech k'u x-elan chal ti buluchib svakvinik mantal (Art. 111) ti buch'u sa' smule ti k'u sjalil mu'yuk bu yakal ta abtele.

Ti j-abtel yu'un skotol jnaklometik lik xcha' pas yabtel stuk o va'anbil o t'ujbil sventa tspasbatel yan abtelal, ti k'usitik chapbil ta sbuluchibal svakvinik mantal (Art. 111), ta xich' k'elelbatel jech k'ux-elan albil ta tsatsal mantale.

Oxlajuneb svakvinik mantal (Átículo 113) Ti tsatsal mantaletike ja' me kajal ta sba xchabiel ti buch'utik j-abteletik yu'un skotol jnaklometik, ja' tsutses ti k'usi kajal

ta sba sventa sk'elel ti k'usitik lekik xk'ot ta pasel, ta stuk'il xk'opoj, slekil, stuk'il, xchi'uk ja' yich'oj ta muk' ti k'usitik spas batel, abtelaletik, kajal ta sba xchi'uk jtakeletik; li stojel muliletik sventa mi oy k'usi chopol la jyich' pasele o k'usi kechel chich' komtsanel, ja' jech k'ux-elan chich' paselbatel xchi'uk ti jtunel jvu'eletik ja' chak'ik batel ta tunesel. K'usi uk stojel mulil, jech no'ox xtok ti k'usitik chak' ta ilel ti tstasal mantaletike, ta me xal ti xu' chich' makel, chich' lok'esel o makbeel yabtel, Ja' jech ta stoj smul ta tak'in, xchi'uk xu' jmoj snopik sventa bu tstunesik li tak'in staojik xchi'uk ti buch'u kajal ta sbae xchi'uk ti k'usitik chopol pasbil ta sventa ti k'usitik oy ta banamil o xch'akel ja' jech k'u x-elan chalbe smelolal ta yoxibal sch'akalul ta baluneb svakvinik mantal (fracción III del Art.109), mu me xu' sta ech'em ta oxib ti k'usitik lek tabil o k'usitik chopol pasbil xchi'uk k'usitik mu stun pasbil.

Ja' ta sk'el ti jun lume ti k'usitik chopol pasbil, ja' ta skoj ti chopol la spas ti jchabiej k'usitike ti ja' no'ox jutuk la spase, ja' ti oy k'usitik lek o yich'el ta muk' ti yu'un stukike, ta me sta k'usitik lekik xchi'uk ta stuk'il. Ti buch'utik stukike, xu' xich'ik tojbeel ti k'usitik sokesbilike, oy no'ox bu k'alal xchi'uk k'utik x-elan ta paselbatel jocha k'uxelan chal ti tsatsal mantaletike.

Chanlajuneb svakvinik mantal (Art. 114). Ti k'utik x-elan ta xich' k'elelbatel ti xchapanel sk'elel slekil xkuxlej naklometike ja' no'oxme xu' xlik ta chapanel k'alaluk kajal ta sba ti yabtel jun j-abtel jtunel yu'un ti jnaklometike xchi'uk mi ts'akalto ta jun jabile. Li k'usitik mulile ta xich' tojel mu'yuk ta xjelav ta jun jabil ja' o k'alaluk likem xa k'utik x-elan smelolale.

Li buch'u chkaji ta sba ti k'usitik mulil la jyich' pasel ti k'u sjalil oy ta sba ti j-abtel jtunel yu'un jnaklometike, ta me xich' sujel jech k'u sjalil ak'bil yu'un ti tsatsal mantal yu'un mulil, mu'yuk me ti mu sta oxib jabile. Ti k'u sjalil ta xich' cha k'anel ta

chapanele ta xich' makel jech k'ucha'al ti jtunel jvu'el yu'un jnaklometike ti me oy kajal ta sba abtel jech k'u x-elan chal ti xbuluchibal svakvikin mantale.

Li tsatsal mantale ta xak' ta ilel bai' k'usitik sk'an xk'ot ta pasel xchabiel ti abtelale xchi'uk tsakbil ti k'u o no'ox x-elane xchi'uk ti k'usitik chk'ot ta pasele xchi'uk smakel jech k'u x-elan chalbe smelolal ti yoxibal xch'akalul sbalunebal svakvinik mantal. K'alaluk k'usitik la jyich' pasel o smakel mi to jtsots skoplale li k'u sjalil baie mu'yuk me ti mu sta oxib jabile.

SVO'KOJAL SBI

Ta juju sep slumaltak yu'un yosilal Mejiko xchi'uk ta o'lol yosilal Mejiko

Vo'lajuneb svakvinik mantal (Art. 115). Li juju sep lume ta stsakbeik stalel, sventa k'u x-elan xu' x-abtejik ta yutil, ti k'u x-elan stalel ti jtunel jvu'el ta yasilal Mejiko, ja' chak' ta ilel slumaltak, ta skotol, jech k'ucha'al sts'akaliltak yosilal xchi'uk ti k'u x-elan stsomsbaik ta sk'elel skuxlejal jnalometik xchi'uk xchabiel skolemaj jujun jteklum, jech k'ux-elan ta xal li'e:

I. Ta jujun jteklume va'anbil jun jtunel jvu'el ta sk'elel spasel abtel t'ujbil ta skotol jnaklometik, tsobol ta jun jtunel jvu'el yu'un jteklum xchi'uk ti jayvo' t'ujbilik jtunel jvu'eletik ta jujun parajeetik (regidores) xchi'uk ti buch'utik xchabi stak'in jteklume jech k'u x-elan chal ti tsatsal mantale (síndico). Li k'usi sk'an xich' pasel jech k'u x-elan chal li komon chapbil muk' ta mantal yu'un yosilal Mejiko ja' sba sk'elel ti jtunel jvu'el ta jteklumetike xchi'uk mu'yuk buch'u xu' stik'sba mi mu'yuk yabtele xchi'uk ja' no'ox jocha xtok ti jtunel jvu'el ta ju sep lume.

Ti jtunel jvu'eletik ta jteklumetike, jech k'ucha'al ti bu t'ujbilik ta jujun parajetik chi'uk ti buch'utik xchabi stak'in jteklume (regidores y síndicos), t'ujbil ta skotol naklometik tuk' t'ujbil ta skotol naklometik, mu xu' stak' xkom ta yan yabtel ta yan velta ta anil

no'ox. Li jch'iel jk'opojeletik mu'yuk bu t'ujbil lek ta smelolal,o va'anbil yu'un jnaklometik o t'ujbil yu'un jtunel jvu'el sventa spaselbatel abtel ti k'usi kajanbil ta sbae, k'usiuk no'ox abtelal xu' xich' akbeel, mu xu' xich' t'ujel ta anil no'ox. Skotolik ti j-abteletik li xa o no'ox albile, k'alaluk ojtakinbil xa k'ucha'al jun j-abtel, mu me xu' xich' t'ujel ta anil ti jech k'ucha'al jkoltavanej, ti buch'u o no'ox jkoltabaneje xu' xich'ik t'ujel ta anil no'ox jech k'ucha'al jun j-abtel ja' to lek mi te xa o no'ox chkoltavanbatel ta abtele.

Ti jvu'eletik jchap lo'iletik ta jusep lumetik, jech k'u yelan snopojik ta xchibal ch'akbil ta oxib, xu' smakik ti jtunel jvu'eletike sventa ti yabtelike, ta xal ti oy k'usi ch'ayeb xchi'uk ti k'usi k'otem ta makel ta sventa mantaletike ta jun chib no'ox ti buch'utik te x-abtejike, ja' ti k'usi k'otemik tsots' ta pasel jech k'u x-elan chak' ta a'yel ti tsatsal mantal ta ju sep lume, jech xchi'uk k'alaluk ti xchi'iltake oy akbat jal sventa xu' xak' ta ilel ti k'usi pasbile xchi'uk sabeel sk'oplal ja' ti k'u sba lek xk'ot o ta chapanele . Mi oy buch'u junukal skomtsan ti yabtel akbile, xu' la ja' kajal xkom ta sba ti jkoltabaneje, o ja' chich' tsakel ta muk' ti k'usi chal ti tsatsal mantale.

Ti mi oy la jyich' alel ti ch'ayem jun jtunel jvu'el yu'un jnaklometik o me jech skomtsanoj stuk o skoj ti mu'yuk lek yich'kolta'el ta xchi'iltak, ti mi ja' jech chal ti tsatsal mantal sventa mu xu' x-och' ta abtel ti buch'u te o no'ox chkoltavane xchi'uk mu'yuk ta xich' t'ujel yan j-abtele, li jvu'el jchap lo'iletik ta jusep lumetik ta xalik xchi'uk xchi'iltakik sventa ti j-ak' mataletik ta jujun jteklumetik buch'u xu' sneles k'u sjalil ak'bil yabtele; ti j-ak' mantaletike chapbilikla ta jayvoik jech k'usba chal ti tsatsal mantale, ja' no'ox ti buch'u oy svunik sventa xu' xich' t'ujel ak'bil yu'un jtunel jvu'el va'anbil yu'un jnaklometik;

II.Ti jtelumetike ta me xich'ik akbeel jtunel jvu'el ta sk'elel tsatsal k'opetik xchi'uk sk'elebatel ti k'usitik oy yu'un jech k'usba chal ti tsatsal mantale.

Li jtunel jvu'eletik yu'un jnaklometik xu' me chak' ye'ik ti k'usi chal ti tsatsal mantaletike ti buch'utik te sk'elike ti abtele, ja' xu' xak'ik ye'ik ti ta juju sep lume, ti jvok' mayoletike xchi'uk jtunel jvu'el, ti tsatsal mantal, ta xpuklij batel xchi'uk ta xkoltavan ta xchabiel ta sk'elel ta skotol tey ta yutilal ti k'usi chapbil ta sk'elel k'opetik, ti bu jmoj stsobolik ta xcha'biel ta skotol ti jteklume, ja' smeltsan ti k'usitik oye, k'ux-elan xlok'batel, k'ux-elan stunesik batel xchi'uk ti buch'utik te oy ta skotolik ti oy tsalbail yu'unik xchi'uk oyuk lek skoltasbaik ti jch'iel jk'ojejeletike xchi'uk ti xchi'ilta ta jnaklej.

Ti k'usitik sk'an ti tsatsal manteletik ja' jech k'ucha'al chal ta bayel no'oxe te a'kbil o:

a) Ta slikeb skotolik ti buch'u yich'ojik ta muk' skotol jnaklometik ta jteklum xchi'uk k'utisba tsk'elikbatel, jech k'ucha'al tsakal sventa ilbajinel xchi'uk ti k'usitik mu'yuk loek skoplal ta jujun sk'elobilbatel xchi'uk ta jujuntal, bu tsakal ta muk' ta ich'el ta muk', yak'el ta ilel, ya'iejal xchi'uk slekilal;

b) Ti kusitik sk'an oyuk ko'ol snopobil ti ta xchibal yoxibal ti buch'utik kajal ta sbaik sk'elel xchapanel ti k'usi mu'yuk lek sk'el batel ti k'usitik oy mu stak' ich'elbatel ta yan lumetik ta yutil jteklumetik o sventa spasik jun vun ti bu xu' xal ta spasbatel ti k'u sjalil kajanbil ta sba j-abteletik ta jteklumetik;

c) Li tsatsal mantaletike ta chich' tunesel ta skotol sventa smeltsanel ti yoxibal xch'akalul xchi'uk xchanibal ti li' chal vaklajuneb vakvinik mantal, jech xal ta xcha' cholalal xch'akalul ta svukubal ya'yejal (VII) ta vaklajuneb mantal (116) li' ta komom chapbil muk'ta mantal k'op yu'un yosilal mejiko;

d) Ti k'ux-elan xkechet ta sk'elel yu'un jtunel jvu'el ta jsep lum ja' kajal xkom ta sba ti k'usitik sk'an ta jteklume k'alaluk, mi mu'yuk pasbil junuk vun ta sventa bu ko'ol snopojik, li jvu'el jchap lo'iletik ta jusep lum ja' la stsakbe ta muk' ti jsep lum ti k'usi chal ti li'e mu la smakik ja' k'ucha'al smuk'ubtasik o xch'amunik, ti k'usitik li'e ja' me sk'an xich' k'anel jutuk ta jtunel jvu'el ta jsep lum, jelavemuk jutuk ta xchibal yoxibal xch'akalul xchi'uk ti jayibik; xchi'uk

e) Ti k'usi chak'e yu'un me ta xich' pasel ti ta jujun jteklum ja' to jech mu'yuk buy stsobilansbaik o k'usitik mantaletik ta xich' ch'unel.

Ti jvu'el jchap lo'iletik ta jusep lum ta me xak'ik ta a'yel ti tsatsal mantal k'ux-elan ta stunesik o xchapanel k'op mi oy k'ot yu'un ta pasel ti jteklum xchi'uk ti jvu'el ta jsep lum, o jech k'ucha'alike, jech k'ucha'al albil ta ya'yejal c) xchi'uk ta ya'yejal d) k'ucha'al ta baie.

III. Ti jteklumetike ja' me oy ta sk'ob ti abtel xchi'uk k'usitik sk'an pasel ta jujun slumaltak jech k'ucha'al li'e:

a) Nitbil vo' ta jujun naetik, tsa'nebal, sbe balak vo', smuk' ta snail sakubtasobil vo';

b) Sak jaman nichimal vo' ta xoral.

c) Lek mesbil, lek tsombil k'aep, sjelumtasel, sk'elel xchi'uk yabil k'aepetik;

d) Snail ch'ivit bu ta xjul skotol k'usitik stak' lajesel.

e) Mukenaletik.

f) Smilobil vakax.

g) Xoraletik, amak'il xchi'uk snichimal xchi'uk oyuk k'ustik yu'un;

h) Oyuk xcha'biel ti jnaklometike, jech k'u x-elan chal ti tsatsal mantal ta jun xcha'vinik li' ta komon chapbil mukta mantal k'op, ti jcha'bivanej mayol ta jteklum xchi'uk ti jk'elwanej ta sventa chitom tak'in; xchi'uk

i) Jech li yantik jvu'el jchap lo'iletik ta juju tsop lum sventa tsk'elikbatel ti yosilal xchi'uk lekil kuxlejal ta jteklumetik, ja' jech k'ucha'al yich'oj ta muk' xchabiel stak'n sk'ulejal.

Mu'yuk buch'u k'usi chopol ti li' ta komon muk'ta chapbil k'op, ti buch'u kajal ta sba sk'elel o ti buch'u chak' sk'opik ta sk'elel, ti jteklumetike ta sk'elik lek ti bu chapbilxa ta sventa ti tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko xchi'uk ta ju sep lumetik.

Ti jteklumetike, ko'ol ti k'usi sk'anike xchi'uk ti jtunel jvu'el ta jteklum, xu' jmoj stsobsbaik xchi'uk ko'ol tsk'elikbatel sventa lek ch-abtejikbatel yu'un skotol jnaklometik o me ta xlekub batel ti yabtelik k'utiksba k'anbile. Jech k'ucha'al li'e xchi'uk ta xchi'insbaik ta lo'il jteklumetik ta chib o ta oxib lumetik, ja' xu xalik te xjelab ta yu'un jvu'el jchap lo'iletik ta Juju sep lum ko'ol chich' sbaik ta muk'. Ja' jech k'ucha'al, k'alaluk ja' sk'el ti jvu'el ta jteklum mi ja jech tsk'an pasele, xu' me spasik jun vun ja' k'ucha'al xu' jmoj x-abtejik ti ta jsep lume, tuk' no'ox o ja' li jvu'eletik albilike ja' me ta sk'elik ja'yibuk no'ox k'ak'al ti ja'yibuk no'oxe, o mi k'ot o lek tspasikbatel ta jsep lum xchi'uk jteklum.

Ti jnaklometik ta jujun parajetik, ta yosilal jteklum, xu' jmoj ch-abtejik xchi'uk tsobolik ta skotolik xchi'uk sventa tscha'bi k'usitik lekik ti tsatsal mantale.

IV. Ti jteklumetike ja' xchabiik stukik ti k'uyepal oy stak'inike, ja' te sk'elik me x-epaj yu'unik ti k'usitik oy yu'unike, ja' jech k'ucha'al ti butikuk oy stojel spatan xch'uk me oy yantik k'usitik jech ti li' jvu'el jchap lo'iletik ja' xkom ta sbaik k'ucha'al li'e:

a) La staik ta k'elel ti spatanil, jech no'oxtok ti smantalile te oy, te xkom ta jusep lum ta sventa yu'un stukik k'usi mu xu' slok'esik, li' ta xch'akalule, jch'akel, ja' xu' smuk'ubtas, sjelubtasel, xchi'uk ja' me jech xu' xlekub batel oyuk slekil ti k'usitik oye.

Ti jteklumetike xu' me spasik vunetik xchi'uk ti jsep lume ja' xu kajaal xkom ta sba ti k'usitik spasike jmoj tsobolik ta xchabiel ti k'usitik oye.

b) Ti buch'utik te oyik ta yosilal Mejikoe, te x-ilatik ta yu'un abteletik ta yosilal Mejiko xchi'uk no'ox ti jteklumetik te xchapanojik k'usi xu' lek spasik, k'u yepal stak'inal xchi'uk k'u sjalil abtelal ta jun ja'bile ta sventa sk'elik ti jvu'el jchap lo'iletik ta jun sep lumetik.

c) Ti k'usitik te staojik ta ch'amunel yu'unik ta sventa skotol jnaklometik ja' sk'elik
Ti tsatsal mantaletik ta yosilal Mejiko mu'yuk bu chich' makel ti k'usi sk'anik ti ju sep
lumetike sventa chich'ik ak'bel ak'o stojik ti spatán k'usitike ja' jech ta xal ti li' ta
ya'yejal a) xchi'uk ya'yejal c), ja' xu' ta chak' stsobsbaik stukik no'ox. Ti tsatal
mantaletik ta juju sep lume mu'yuk bu ta xak' mantal ta stojel ti spatane ja' ta skolta
ti jnaklom o yantik snail abtelal ta stojel patanetuk. Ja' no'ox mu'yuk bu stojik ti
buch'u oy k'usi lek yu'unik ta skotol ta yosilal Mejiko, ti ju sep lumetike o xchi'uk
jteklumetik, ti jech o ti k'usitik oy lek ja' no'ox tunesbil yu'un ti jnaklom ta jujutsobik o
ta jujuntal, k'usiuk no'ox sbi, ja' no'ox xu' stsuses ta xchabiel ta sk'elel o ti k'usi
xchapojik ta jutos ja' ti k'usi sk'elbil o ta skotol.

Ti jtunel jvu'eltik yu'un jnaklometik, ti k'u sjamlej bu oye, ta xak' ta na'el ti jvu'el
jchap lo'iletik ta jusep lum ti yak'el jutuk tak'ine xchi'uk yak'el ti k'uxi stojol xk'ot ti
spatanile, ti yich'el ta muk', slekikil spatániltak ja' k'ucha'al xlekub ti k'usitik oy stojol
jech k'ucha'al ti banamile xchi'uk ti k'usi pasbil lek xtun ta jun k'elob osil xu' xich'
k'anbel jutuk spatánil yaviltak ti k'usitik mu stak' jelele.

Ti jtunel jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lumetike tey la yak' yeik ak'o xich' tunesel ti
tsatsal mantaletik ta sventa ti k'usitik x-ochanuktalel ta jujun jteklumetik, ja' xa no'ox
sk'elik xchi'uk yak'el ta na'el ta skotol yu'un jnaklometik. Ti k'usi chapbil ta x-oché ja'
jech tey xtun o yu'unik ti jtunel jvu'el ta jteklum ja' o no'ox jech ti k'uyepal yalojik te
oy.

Ti tak'inetike x-ochanuk talele ta sventa jteklume ja' me xmuk'ibanuk batel yu'unik ti
jteklumetike, me lek, ja' ta sventa yu'unik ti buch'u xu' xale, jech k'ucha'al chal ti
tsatsal mantale.

V. Ti jteklumetike, te sk'elbe k'usi chal ti tsatsal mantal ta yosilal Mejiko xchi'uk ta ju
sep lumetik, ja' me ak'bilik ta sk'elel sventa:

- a) Pasel, sjelubtasel xchi'uk xchabiel ti jubok' jnaklometike xchi'uk k'uyelan xlekub batel ta jteklum;
- b) Stiksba ta abteleuk xchi'uk xchabiel ti k'usitik k'ejbil ta ts'aketike;
- c) Koltavanel ta smeltsanel slekubtasel jujun lumetik, ja' no'ox ti lek sk'an tsobolik ta abtel jech k'u x-elan tsk'ane. K'alaluk ta yosilal ti Mejiko o ta jujusep lumetik spasik ti k'ucha'al lek xlok' ti abtelale sk'an lek ich'el ta muk' ti jteklumetik;
- d) Ja' chak' ye, spajes, xchi'uk xchabi k'ux-elan ta tunesel ti balumile, ti k'u sjamlej ta spasel, ti jk'el tsatsal mantaletik ta sts'akil;
- e) Xchap k'op ja' k'ucha'al xlekub batel jutuk spatan ti sbalumilal teklume;
- f) Oyuk lek svunal ja' k'ucha'al xu' x-abtej xchi'uk sva'an ti k'usike;
- g) Tik'ilik ta sk'elel ta spasel xchi'uk ta xchabiel ti a'mnaltik xchi'uk ta spasel xchi'uk xch'unel ti k'usi chal ti li'e.
- h) Tik'ilik ta xchapanel xchi'uk sk'elbeel smelolal sventa skuchobil jnaklometik k'alaluk oy k'usi chk'ot ta pasel ta sts'akik; xchi'uk
- i) Xu' chich' pasel vunetik sventa xchabielik xchi'uk oy buch'u va'al ta sk'elel ta yosilal Mejiko.

Ti buch'u yajvale xchi'uk lekukme ya'ik ti k'usitik akbil sna'e ta xcholobil yu'un ta yoxibal ya'yejal tey ta vukub xchavinik ta komon chapbil multa mantal, ta xak'ik ti tsatsal mantaletike xchi'uk ta xchapanik xchabiel k'usitik tsots' sk'oplal.

VI. K'alaluk mi oy ech'em ta chib o ep yo'lolal jteklumetik te'oyik ta slumal jteklumetik ta chib o yan lum ta yosilal Mejiko te la jyak' ak'o stsobsbaik, li yosilal Mejiko, li juju sep lumetik xchi'uk ti jteklumetike, ti k'u smuk'ul ti oy yu'unike, te xchapik xchi'uk te smeltsanik jutuk ta skotolik xchi'uk ta stsobsbaik ta smeltsanel batel ti xu' chalbeik o'lol yu'un tsatsal mantal ta yosilal Mejiko ti bu oy abtejebale.

VII. Ti mayole ja' me jpasel ta mantal yu'un ti jtunel jvu'el ta jteklume ja' sk'el ti k'ux-elan ti tsatsal mantaletike ti ja' jcha'bivanej ta skotol yu'un jsep lum. Ti le'e ja'

jch'unej k'opetik ta yu'un jtunel jvu'el ta jsep lum ja' stani batel ti k'usitike ti le'e ja' sk'el jech k'ucha'al jun bankilal o mukta jchabivanej ta skotol yu'un jteklum.

Jvu'el sk'elel jchap lo'il ta yosilal Mejiko xu' me spas mantal ta sk'elel skotol ti steklume ti buytikuk xk'ot ta jelavele.

VIII. Ti tsatal mantaletik ta juju sep lumetik ta me chak' ta k'elel ta ko'ol ti k'u yepal lok' svinik ti jtunel jvu'eletik ta skotol jteklumtike.

Ti tsobolik ta spasel yabtelik ta sventa yu'un jteklum xchi'uk ti yaj a-btelike, ta spasik mantal jech k'u x-elan ti tsatsal mantale ja' chak'ik ti jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lumetik ja' me jpasbanej ta mantal vun tey ta oxib svukvinik ta komon chapbil muk' ta mantal k'op, xchi'uk ti yak'el ti mantaletike.

IX. (Tubemxa).

X. (Tubemxa).

Svaklajunebal svakvinik mantal (Art. 116). Li jvu'el sventa jnaklometik ta juju sep lume ta me xch'ak sbaik, sventa spasel batel ti abtele, ta jvu'el stakel ta pasel tsatsal mantal (Poder Ejecutivo), ta jvu'el jchap lo'iletik (Poder Legislativo) xchi'uk ta jvu'el jtunesej tsatsal mantal (Poder Judicial), xchi'uk mu stak' tsobsbaik ta chib o yan ti jvu'eletik k'ucha'al li'e ta stuk jun jchi'el jkopojel, mu ja'uk sk'ot stuk ta sba li jvu'el jchap lo'iletik ta jun no'ox jchi'el jk'opojel.

Li yoxibal vu'elal ta juju sep lumetike ta me snop sk'opik jech k'ux-elan chal li komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko ta jujunike, jech chich' pasel k'ux-elan li' cholol smantaliltake:

I. Li jtunel jvu'eletik ta juju sep lumetike mu me xu' xjalijik ep ta vakib jabil ta yabtelik.

II. Ta st'ujel li jtunel jvu'eletik ta juju sep lumetike xchi'uk li jvu'el jchap lo'iletik ta juju sep lumetike ko'ol no'oxme xchi'uk jech chich' pasel k'u x-elan chal li tsatsal mantal sventa st'ujel jtunel jvu'eletike.

III.Li jtunel jvu'eletik ta juju sep lumetike, li k'usba sk'ane ja' ti t'ujbil ta jnaklometike, lek stalel skuxlej o mu xjelav ta tsatsal mantal, mu me junuk velta xchi'uk mu me stak' spas ti abtelal ta jtunel jvu'el mi ma'uk jech stamojbee, mu me ja'uk stak' xkoltavan ta abtel k'uk no'ox sjalil, mu me stak' ta koltavanej o xchabiel jlikelul snail abtelal.

Mu me stak' xich'ik t'ujel ta yan jabil.

a)Li jtunel jvu'el buch'u chkoltavan ta abtel ta komon chapbil muk' ta mantal k'ope, o ja' ti buch'u albil ak'o sneles yu'un mu'yuk te'oy ti buch'u to'ox kajal ta sbae, ak'o mi k'alaluk oy ep k'usba ta alel.

b)Li jtunel jvu'el jkoltavaneje, li mu'yuk bu jal yabtele o ti jch'iel jk'opojel, k'ux-elanuk albil, spasbe ti yabtel jtunel jvu'el k'u sjalil mu'yuk te'oye, ja' to ti me la jyabtelan ti k'usi to'ox kajal ta sba ta xchibal slajeb jabil ti k'u sjalile.

I.Ja' no'ox me xu' xkom ta jtunel jvu'el ta komon chapbil muk' ta mantal k'op ta juju sep lum jun jch'iel jk'opojel mi li' vok'em ta Mejikoe xchi'uk ja' slumale, o mu olonuk ta vo'ob jabil ti bu nakal k'alaluk jutuk xa sk'an ta t'ujel ti buch'u chkom ta yabtele.

II.Li k'u yepal chich' t'ujel jtunel jvu'eletik ta snail xchapobil lo'iletik ta juju sep lumetike ja' ti k'u yepal jch'iel jk'opjel ta jujune; a li', mu me stak' jutuk ta vukub jtunel jvu'eletik ta juju sep lumetik ti me li yepal jch'iel jk'opojeletik mu sta jbok'e; ta baluneb, ti me oy bu jtsop jnaklometik jelavik jech k'u yepal li'e xchi'uk mu sta cha bok' yepale, xchi'uk ta sbuluchibal juju sep lumetike mi ja' jelavik jech k'ucha'al li' albil xae.

Li jvu'el jchap lo'iletik ta juju sep lumetike mu me stak' xich'in t'ujel sventa yan jabil chtal. Li jvu'el jchap lo'iletik buch'utik chkoltavanik ta abtele xu' xich'ik t'ujel ta abtel sventa li ja'bile jech k'ucha'al yu'un li abtele, ja' to ti mi mu'yuk ochem o no'ox ta

abtele, ali' li jvu'eletik ta chap lo'iletik buch'u o no'ox te'oyike mu me stak'ik xich'ik t'ujel ta abtel mi ja' sventa no'ox jkoltavanej ta abtele.

Li jvu'el jchap lo'iletik ta juju sep lumetike ta xchi'in sbaik xchi'uk jvu'eletik t'ujbilik ta epal jnaklometik xchi'uk ja' jtunel jvu'el ta yabtel ak'bil, ja' jech k'u x-elan chalbe smelolal ti stsatsal mantaletike;

Li jvu'el jchap lo'iletike ta staik koltael xchi'uk juju sep lumetik ja'ik buch'utik oy yabtelik ta st'unel mulil, va'i un ja' ikme tsobol j-abteletik bu oy lek kolemal xchi'uk lek spaselbatel ti k'usi abtelal kajanbil ta sbae xchi'uk xu' snop ti k'u x-elan lek jmoj tsobol chich' pasel batel ti abtele, k'u x-elan slekubtasel batel xchi'uk xchapanel batel, ja' jech k'u x-elan chalbe smelolal ti stsatsal mantaletike. Li abtel ta st'unel mulile ta xich abtelanel batel sventa lekilal, ta jabil, ta smelolal, yak'el ta na'el bai' xchi'uk spatob o'onal.

Li buch'u tsots yabtel ta jsep lum sventa li st'unel mulil ta juju sep lumetik ta yosilal Mejikoe ja' me ta xich'ik t'ujel ta xchibal yepal ta yoxtsopal yepal te'oyik ta snail jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lumetike, li sja'lile mu xkom ta vukub jabil xchi'uk sk'an xojtakinoj xa'o no'ox ta vo'ob jabil sjalil sventa k'u x-elan ta abtelanel batel, sk'elel tak'in xchi'uk k'usitik kajal ta bail.

IV.Li jvu'el jtunesej tsatsal mantal ta juju sep lumetike ta xich' yabtelanel batel ta snail xchapanobil k'opetik jech k'u x-elan albil ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko.

Li skolemaliik ti bankilaletik ta sk'elel muliletike xchi'uk ti jchap k'opetike ta sventa spasel batel ti yabtelike sk'an jech k'u x-elan chalbe smelolal ti komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosil Mekiko xchi'uk tsatsal mantaletik ta juju sep lumetik, ja' me xu' xalbeik smelolal k'u x-elan xu' xich' pasel batel, xchapel batel xchi'uk

buch'utik chkomik sventa xtun yu'unik ti jvu'el jtunesej tsatsal mantaletik ta juju sep lumetike.

Li bankilal ta sk'elel muliletik buch'utik ochemik ta jvu'el jtunesej tsatsal mantaletik ta juju sep lumetik, sk'an me oy yu'unik ti k'usitik k'anbil ta sba ja' to ta vo'ob xch'akalultak ta vo'lajuneb svo'vinik mantal li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko. Mu me stak' ti me ja' ti bankilal ta sk'elel mulil ja' la sta ti abtel ta ts'ibe o k'usi k'ol no'ox jech k'ucha'al li'e, xchapanel k'op o jtunel jvu'el va'anbil yu'un jnaklometik ta jujun jteklumetik, ta juju sep lumetik, ta jabil x-och ta sk'ak'alil albile.

Li sva'anel bankilaletik ta sk'elel muliletik xchi'uk jchapanej k'opetik jech k'ucha'al jvu'el jtunesej tsatsal mantal ta juju sep lumetik ta xich' t'ujel xchi'uk ti buch'utik abtejemik lek xa' o no'oxe xchi'uk jelavem ta xchapanel k'opetik o ja' jech tsk'an xich' ak'beel yu'un lek spaso, xtojob o spaso xa' o no'ox ta yan sventa ti abtel ta tsatsal k'opetike.

Li bankilal ta sk'elel muliletike ta xjalijik ta yabtelik jech k'u sjalil chal ti komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko ta juju sep lumetike, stak' xich'ik cha komesel ti ta yabtelike, xchi'uk mi ja' jech komike, ja' no'ox xu' xich'ik makbeel yabtelik mi ja' jech chal ti komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejikoe xchi'uk ti tsatsal mantaletik bu kaja ta sbaik sk'elel j-abteletik ta juju sep lumetik.

Li bankilaletik ta sk'elel muliletik xchi'uk li jchap k'opetik ta xich'ik tojel lek sventa mu skomtsanik li yabtelik ak'bilike, ja' no jech xtok mu stak' tsulbeel k'alaluk yakal ta abtele.

IV. Li komon chapbil muk' ta mantal k'opetike xchi'uk li tsatsal mantaletik ta juju sep lumetik sventa st'ujel j-abteletike sk'an pasel k'ucha'al:

a)Li ta st'ujel jtunel jvu'eletik ta juju sep lumetike, li buch'utik xchi'iltake xchi'uk ti buch'utik oyik ta abtel ta jujun jteklumetike ta xich'ik va'anel ta t'ujel ta skotol jnaklometik, ta kolemal, ta mukul xchi'uk stuk'il; k'alaluk ta xich' t'ujel jtunel jvu'eletike ta xich' malaal ta sba sk'ak'alil rominko ta yu'al julio sventa ti yan jabile. Li ta juju sep lumetike k'alaluk tslikesbeik skoplal ti st'ujel jtunel jvu'eletike ja' o ta xich' pasel k'alaluk jech lok'em sk'oplal ta sjabilale xchi'uk mu mojuk xk'ot k'alaluk ta xich' pasel ta sjunul yosilal Mejikoe, mu'yuk me ta xich'ik sujel jech k'ucha'al li' ta slajeb albile;

b)K'alaluk yakal st'ujel li jtunel jvu'eletike, ta sbaik ti buch'utik oy yabtelik sventa st'ujele, ja' bai' chak'ik ta ilel lek stalelik, yak'el ta na'el bai', mu'yuk bu tsakalik yan, oy lek smelolal xchi'uk oy k'usi tsna';

c)Li jtunel jvu'eletik buch'utik kajal ta sbaik st'ujel j-abteletike xchi'uk li buch'utik xchapanikbatel ti k'usitik chopolik ta yabtelanele, tsk'upinik kolemal ta spaselbatel xchi'uk stuk no'ox tsnopik;

d)Li jtunel jvu'eletik buch'utik kajal ta sbaik sael smelolal ta t'ujel jtunel jvu'el stak' xich'ik koltael ta snail xchapanel sventa st'ujel j-abtel ja' bu chkom ta sba stsobel sventa k'usba chich' pasel batel ta jujun st'ujel jtunel jvu'el.

e)Li juju chop tsk'anik ta sk'elel xkuxlej jnaklometike ja' no'ox stak xchi'uk jch'iel jkopojeletik mu xu' stiksba buch'u oy lek yabtele, o ta k'usi yan yabtel xchi'uk sk'an mu'yuk bu nitil. Ja' no jech no'ox tok sk'an ojtakinbil sventa stak tsakbeel sbi ti chtajin ta sael yabtele, ja' jech k'u x-elan ta xalbe smelolal ti xchibal mantale tey ta A, yoxibal xch'akalul xchi'uk svu'kubal xch'akalul li ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejikoe;

f)Li jtunel jvu'eletik kajal ta sbaik sk'elel sventa st'ujel jtunel jvu'eletike ja' no'ox xu' xak' yeik k'alaluk oy skoplal ta yut no'ox li sk'elel xkuxlej jnaklometike ja' ti k'usba albile;

g)Li sk'elel xkuxlej jnaklometike ta xich'ik, ta ko'ol no'ox, tak'in sventa xu' xtajinik sventa ti k'usitik abtel ta spaside xchi'uk ja' sventa staik o ti koltael k'alaluk sta yorail

ti st'ujel jtunel jvu'ele. Ja' no jech xtok ta xich' albeel k'u x-elan smelolal ta stojik ti me ch'ayike xchi'uk bu ta xich' ak'elbatel ti k'ustikuk oy yu'une xchi'uk ti k'usi oy chkome;

h) Ta xich akbeel smelolal sventa chich' albeel k'u sjalil xu' spuk li buch'u ta sk'elbe slekil xkuxlej jnaklometik k'alaluk ta sa' svinike xchi'uk k'alaluk yakal xa ta t'ujel buch'u chkome, jech k'u yepal tak'in ta xich' tunesel sventa ti k'u sjalil ta sa' svinike, ti k'uyepal xu' stae mu sjelav ta jaluneb % sventa stunesel jech k'ucha'al ta xich' tunesel k'alaluk ta xich' tu'jel jtunel jvu'el ta jsep lum; li k'usitik ta xich' pasel sventa lek xbate xchi'uk xchabiel ta sliklejal xchi'uk stunesel skotol li tak'in k'u yepal ta xich' akbeel ti buch'u chtajine; xchi'uk ta xich' ak'el ta ilel sventa stojobil mulil mu ma'uk jech ta xich' túnesele jech k'u x-elan li albile;

i) Li sk'elel xkuxlejal jnaklometike xu' stunesik ti stani'obil k'ope xchi'uk ti yak'obil ta ilele, jech k'usba lbil ta tsatsal mantaletik tey ta sch'akalul B ta xoxkojal yak'el ta ilel ta chanib yoxvinik mantal li ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko;

j) Ta xich' ak'el ta na'el k'utik x-elan smantalil ta xich' likesel li sa'el koltael ta jnaklometike xchi'uk k'alaluk ta xa xich' t'ujel jtunel jvu'el sventa sk'elel stalel xkuxlej jnaklometike, jech k'ucha'al stojel mulil buch'u mu stunes ti tsatsal mantale. Ja' no jech xtok, li k'u sjalil xu' xich' tsobel ti vinikile mu xu' xjelav ta lajuneb svo'vinik k'ak'al sventa st'ujel ti jtunel jvu'ele, mi ja'uk ta oxvinik k'ak'al k'alaluk ja' sventa jtunel jvu'el va'anbil ta jujun jteklumetike; li stsobel vinikile mu xjelav ta chib u yabtelanel;

k) Ta xich' ak'el k'usi tsots ta sk'oplal ta pasel sventa skoltael buch'utik ch-abtejik ta snail sk'elelbeel smelolal ti st'ujel jtunel jvu'eletike xchi'uk ti buch'utik oy yabtelik sventa st'ujel jtunel jvu'el ta juju sep lumetik ta sventa st'unel mulil mi ma'uk jech stunesik ti tak'in li buch'utik tsk'an skelbe xkuxlej jnaklometike, ja' jech k'usba chalbe smelolal ta xcha'cholal ta slajeb tey ta jun yoxvinik mantal li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op;

l) Ta xich' ak'el k'usi xu' xich' tunesel sventa stsak'el ti buch'u mu ja'uk jech tspas xchi'uk lek chlok' ta pasel li st'ujel jtunel jvu'eletik mi chich' tuneselbatel ti k'usitik lekike. Ja' no jech xtok, ta xich' alel ti k'usitik xchi'uk li tsatsal mantaletik sventa spaselbatel, ta jujun xcha'biel batel xchi'uk xchapanelbatel, ti k'u yepal chich' tael batel sventa buch'utik ta st'ujik jtunel jvu'el;

m) Ta xich' ak'el ta ilel ti k'usitik chich' tubel sventa ti st'ujel jtunel jvu'el, jtunel jvu'el ta juju jteklumetik xchi'uk j-abteletik, ja' jech k'ucha'al k'u sjalil xu' x-abtejik sventa xu' slok'esik lek ta smeltsanel ti butik mu xtun abtelanbile, tsakbil ta venta k'alaluk lik yich' sa'el ti vinikil sventa ti yabtele, xchi'uk

n) Ta xich' cholel k'usitik mulil xchi'uk ta xich' k'elbeel k'u yepal mu'yuk jech spaso, ja' jech k'ucha'al ta stoj smul ti k'u x-elan ta xich' ak'bee.

V. Li komon chapbil mantaletike xchi'uk tsatsal mantaletik ta jujun lume xu' me xabtelanik ti me ma'uk jech chabtelan xchabibatel oy no'ox skolemali ta yalel ti k'usitik mu xtune, ti k'usi xu' xcha'yes ti mi ma'uk jech ja' tsk'an smeltsanel sventa xcha'biel yu'un jnaklometik ta juju sep lume chi'uk li bu ta jun chib no'oxe, yak'el tsatsal mantaletik sventa lek snopel ta yabtanel, lek chich' abtanelbatel, k'u yelan chbat xchi'uk stak'inal sventa xchapaneltak.

VI. Li k'utiksba nitil abtelal ta juju sep lumetike xchi'uk ti buch'utik ch-abtejike, ta x-abtejik jech k'usba chal tsatsal mantaletike jech k'u x-elan chal jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lum ja' jech k'u x-elan albil ta oxib xvukvinik mantal li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op xchi'uk ti k'utiksba albil ta jujun tsatsal mantaletike.

VII. Li yosilal Mejikoe xchi'uk li ju sep lumetike, jech k'u x-elan chal li tsatsal mantaletike, xu' mu lek cha'i ik k'alaluk yakal ch-abtejike, k'alaluk chich' paselbatel xchi'uk yabtanel batel xchi'uk abtel yu'un jnaklometik, k'alaluk slekubtselbatel sventa tak'in xchi'uk jnaklometik ja' jech tsk'anike.

Li ju sep lume oy me yich'elik ta muk' sventa tsnup sk'opik xchi'uk steklumik, ja' no'ox venta mi lek tspasbatel ti yabtelik jech k'u x-elan chal ti ta kajal lo'ile.

Vuklajuneb svakvinik mantal (artículo 117). Li ju jsep lumetike mu stak', mu'yuk bu:

I.Smukubtas sbaik, tsnopik o tskoltasbaik xchi'uk yantik lumetik mu ja'uk ta yipikno'ox ta yan lumetik.

II.(Tubemxa)

III.Slok'esel tak'in, yak'el ti vunal tak'ine, bajbilib o mu'yuk akbil sme' k'abal vun.

IV.Yak'el ta ilel ti bu xu' x-ech'ik ti jnaklometike o k'usitk chjelav ta yosil mejiko.

V.Mu me stak' ch'amel a'yej ta stuk'il o ma'uk ta stuk'il ta sti'il yosilal, mi ja'uk ta slok'embatel, mu junuk bolmalil ta yosilal Mejiko o ta namal lum.

VI.Yak'el ta ilel sjelumtasel mu ja'uk slajesel ti k'usitik tslok'esik ti yosilal Mejikoe o namal lumetike, xchi'uk spataniltak o yich'el ta muk' ta butik xchonobiltak, sk'an tsakel k'u yepal o yak'el ta ilel jaybej o sk'an k'anbel svu'nal sventa xchi'inbatel ti bolmalile.

VII.Yak'el mu stunesel tsatsal mantaletik o yabtelanel st'unel mulil mi jelel spataniltake o k'usitik sk'an k'alaluk ta xich' jelubtasel ti bolmaletik ta slumal yosilal Mejiko o namal lumetik, ja' no'ox mi jelel tiu sat abtelal ta jsep lume, o jlok'esej sat abtelaletik butikuk likemiktalele.

VIII.Sk'aneltalel o sujeltalel o xch'amunbeel jtunel jvu'el ta namal lumetik, xchi'uk tsobol j-abteletik o ta jujuntal namal lumetik, o k'alaluk chich' tojel ta stak'in namal lumetik o ma'ukxa ta yosilal Mejiko.

Ti ju sep lumetik xchi'uk ti jtelumetike mu xu' xch'unik sujelal o xch'amunel ja' to k'alaluk chtun yu'unik sventa yabtelanel yu'un skotol jnaklometik ta slok'esel sat abtelal, jech k'ucha'al oy mu'yuk tsobolik ta abtel xchi'uk snail abtelaletik ta komon, jech k'ucha'al xchapojbeik skoplal ti jpas tsatsal mantaletik ta tsatsal mantal xchi'uk ti k'usi sk'an xal xchi'uk ti k'u yepal chalik ta jujun jabile ti k'u yepal chlok'e. Li buch'utik tsk'elikebatele ta me xak'ik ta a'yel ta stekel jnaklometik.

IX.Yak'el ta k'el el ti sat abtelale, ti stsobel o xchonel sk'obtak moyetike, ta jel tos o ep tojbil jech k'u x-elan yaloj ti komo tsobojele.

Li komon tsobojele ta xchapanel lo'iletike xchi'uk li smeltsanel tsatsal mantaletik ta juju sep lumetike ta xalik, ta anil no'ox tsatsal mantaletik sventa k'usba stak' iktael ti yakubele.

Svaxaklajuneb mantal (Art. 118). Mu xu' spasik, ti mi mu'yuk yak'o slekil snopbenal yu'un ti snail stsobombailik jpas tsatsal mantaletike:

I.Yak'el epal ich'el ta muk', mu junuk ta xich' ak'el buyuk no'ox, mu'yuk sujelal ta stojele o ich'el ta muk' ta slok'eselbatel k'usitikuk o yich'eltael.

II.Oy me, mu junuk k'ak'al, bu tsobol jcha'bivanejetik mu ja'uk ti jsa' k'opetike.

III.Ta spasel k'op ta stuk bu junukal namal lum kuchem yu'un cha'i, mu'yuk ti buch'u chich' nutsal ech'ele xchi'uk mu'yuk tsatsal xi'el, mu jaluk. Mi ja' jech k'ucha'al li'e ta sna' ta anil li jtunel jvu'el ta yosilal Mejikoe.

Balun lajuneb vakvinik mantal (Art. 119). Li svu'elal jmoj jnopbil k'op ja' kajal ta sba xcha'biel li ju sep lumetik mi ta staik nutsele o ilbajinel ta yan lum. Ta juju koj ilbajinel o sokesel ta yutile, ta xich'ik ch'amunbeel ko'ol cha'biel, ja' no'ox mi ja' jech albil ta jvu'el jchap lo'il ta ju sep lum o ta snail jvu'el jchap lo'il, ja' to ti me li bai' albile mu'yuk te tsobole.

Ta ju sep lum xchi'uk o'lol yosilal Mejikoe oy me sujelalik mu ja'luk ti buch'u mu'yuk lek ta xil sba xchi'uke, xchapanelbatel o xchukelal, ja' jech k'ucha'al ta xchanel lekilal xchi'uk yak'el k'usitikuk, obtejebaletik o k'usi tabil ta mulil, xchapanel yu'un ti jtunel jvu'el ta buyuk lumal la jyich' tael mi ja' jech tsak'ane. Li xchabieltake ta xich' chanel bai, ja' ta sjak'ik ti snail ta skotol xchapanel lekilal, ja' jech k'usba nopbil k'uch'al, mi ja' jech, ta spasik ti juju sep lumetike. Ja' no'ox ko'ol k'usi ta xtun o, li ju

sep lumetike xchi'uk li o'lol yosilal Mejikoe xu snop sk'opik sventa skoltaelsbaik xchi'uk ti jtunel jvu'el ta jsep yosilal Mejikoe ja'ik tu buch'utik ta x-abtejik ta snail ta skotol xchapel lekilal ta yosilal Mejiko.

Li k'usitik ta xich' k'anel sventa ta jsep namal lume ta xich' pasbeel sk'oplal xchi'uk jvu'el jchap lo'il ta yosilal Mejiko, xchi'uk ta skolta sba ta sjak'el li mayol xchi'uk stuk ja' jech k'usba albil li ta komon chapbil muk' ta mantal k'op, li k'usitik albil sventa yantik namal lumetik li ts'ibabilike xchi'uk li tsatsal mantaletik cholibilik smelolale. Ta juju koje, li k'usi chal li jchapanej k'ope k'alaluk chal ak'o yich' pasele oy xa ep ya'yejal sventa stsakel ta oxvinik k'ak'al no'ox.

Vakvinik mantal (Art. 120). Li jtunel jvu'eletik ta ju sep lumetike sk'anme xich'ik ta muk spukinel xchi'uk yabtelanel lek li tsatsal mantaletik ta yosilal Mejikoe.

Jun Svu'kvinik mantal (Art. 121). Ta Jusep lum ta yosilal Mejiko chak' ta na'el xchi'uk slekil k'usitik xich' pasel yu'un skotol jnaklometik, tsakalik xchi'uk spaselbatel tsatsal mantal ta skotolal yantik. Li snail stsobombaike, tsakal skotol tsatsal mantaletik, ja'me yich'oj ta muk' k'usitik chich' pasel, stsakel xchi'uk k'u x-elan chich' paselbatel, xchi'uk k'usitik chak' na'el batel, tsakal k'u x-elan chalbe smelolal li'e ja' ta xalbe smelolal li' ta pek'ele:

I.Li tsatsal mantaletik ta jsep lume ja' no'ox xu' k'usi spas ta yutil yosilal, xchi'uk, ja'no jech xtok, mu stak sujel mi mu'yuk te'oy ta yosilale.

II.Li k'usitik oy yu'un stak' o mu stak k'uchel oyme stsatsal mantalil ti bu yavil ta xich' ak'el.

III.Li stojel mulil albil jun snail xchapanobil k'op ta jsep lum sventa ich'el ta muk' o sventa k'usi bu yan lum, ja' no'ox stsak xak' yipal ta chapanel, k'alaluk jech ta xalbe smelolal li tsatsal mantaletik.

Li stojel mulil sventa ich'el tamuk' jun jnaklome ja'no'oxme stak' chapanel ta yan lum, k'alaluk li jnaklom buch'u jyich' tabeel smul taxalbe smelolal ta skoj, chich' lekil xchapanel albil, xchi'uk chich' tael ta ik'el sventa xchapanel.

IV.Li k'usitik xu' spas li jchapanvaneje ja'me ta sk'elbe smelol ti tsatsal mantaletik ta jsep lum.

V.Li bijiletik ta bijilal abteletik ak'bilikme ta jtunel jvu'eletik ta jsep lum, tsakalme ta tsatsal mantaletik, ta me xich' ich'el ta muk' ta yantik.

Chib svukvinik mantal (artículo 122) cholbil lek smelolal li' ta chanib yoxvinik mantal lis venta chapanel li' o'lol yosilal majiko, ti jvu'elal oyta sba sk'elel ti yipal bankilaletik jvu'el ta yosilal Mejiko xchi'uk k'uyepali tsobolik ti jvuel (Ejecutivo), jvu'el jchap lo'il xchi'uk yoletik ta jsep lum, ja' k'ucha'al yaloj li jkoj mantal li'e.

Ja' jtunel jvu'eletik ta jusep lum teyta yo'lolil yosilal ti Mejikol, ti jtsobajeletik jvu'el jchap lo'iletike, ti bakilal jtunel jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko xchi'uk bankilal jchapanvanej.

Ti jtsobajeletike yu'un jvu'el jchap lo'iletik ta o'lol yosilal Mejiko te tsobolik jech yepal k'ucha'al jk'el tsatsal mantaletik t'ujbilik talel ja' ti buch'u ep taet-o ta t'ujel, ti k'uyepal tsakal ta vun buch'u t'ujvan ta jchop jvu'eletik ta ju lum, ja' ti k'uyelan yaloj ti muk'ta mantal vun li'i xchi'uk ti muk'ta jvu'el.

Ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko ja'me yich'oj ta muk' jk'el tsatsal mantaletik xchi'uk buch'utik yich'ojik ta muk' ti tak'inrtik ta jusep lum xchi'uk xtok ja' no'ox oyta sba jun jch'iel kuxlej, t'ujbilme ta skotol jnaklometik, ja'ti buch'u stsk'ane, sna'oj stuk.

Ti smuk'ta nail jchapanvanej xchi'uk ti buch'u yich'oj ta muk', yanatik jchapanvanejetike ta juchoj snail chapanel, ta me spasik ta yabtelik sventa stabeik xchapanel teyta yo'lolil ya yosilal Mejiko.

K'uyelan xch'akoj sbaik ti buch'utik snabeik smelol spasel jvu'elal ta stekelno'ox jvu'eletik ta yo'lolil yosilal Mejiko ja'me yipalik ti k'usitik chal li' ta pek'ele:

A.Ja'me sk'el ti jtsobajeletik ta (Congreso de la Unión):

I.Ja'me ta sk'elbik batel smelolal teyta yo'lolil yosilal Mejiko ti k'usitik ta xabtelaalnik k'usi lok'em xchapanobil ta komon tsobajel,

II.Slok'esel slo'ilal k'usi xu' spas ti jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko;

III.Ja' me ta sk'elbik batel smelolal ti ilil yu'un ta o'lol yosilal Mejiko;

IV.Chich' alel slo'ilal ta skotol k'uyepal oy ti ililal, sventa lekuk abtejuk batel ti yipal jvu'eletik ta;

V.Ti yantik lo'iletike ja'uk yalbe smelolal ti komon chapbil mantal.

B.Ja' oy ta sba ti muk'ta jvu'el ta sjunul yopsilal Mejiko:

I.Slikes tsatsal mantaletike tey ta sanil stsobombailik jech k'ucha'al ta o'olo yosilal Mejiko;

II.Chak'ik' ta na'el ta snail tsobajel (Senado) buch'u xu' xk'exolin, ja' no'ox mi jel, ti bankilal jvu'el ta o'olol yosilal Mejiko;

III.Chich' takel batel ta Jujun Ja'bil ta snail tsobajel, ti k'usi albil k'uyepal chtun sventa jlik'el tak'in ta o'lol yosilal Mejiko. Ti k'usi chich' alele, ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejikko ta me stakbatel sventa ta snop ti jvu'el ta slumal Mejiko ti k'usi albil, ja' ti k'usi yaloj li tsatsal mantal;

IV.Ta me xalbeik lek smelolal ti buch'u yich'oj ta muk'lek xchi'uk sk'elik batel ti tsatsal mantal k'usitik ta stakik batel ta smuk'ta nail tsobombail (Congreso de la Unión) jech k'ucha'al ta o'lol yosilal Mejiko; xchi'

V. Ti yantik k'usi chich' pasele ja' me ta xalbe smelolal ti komon chapbil muk'ta mantal, ti k'usi xu' spas ti muk'ta jvu'el xchi'uk ti tsatsal mantaletike.

C. Ti k'usi xu' spas ti jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko ja'me ta xch'un ti k'usi chal li' ta pek'ele.

SBA SK'ELEL.- Sventa tsobajel yu'un jpas tsatsal mantaletik:

I. Ti jk'el tsatsal mantaletik sventa tsobajelyu'un sk'el tsatsal mantaletik tame xich' t'ujel ta ox-ox ja'vil ta stkel jnaklometik mu stak'ik sujel, ta stukik jech k'ucha'al yaloj ti tsatsal mantal, ti k'usiesk'anme stsakta muk', sventa stsobsbaik ta st'ujel, yak'beel svunal sventa xu' spas ti jvu'elal k'ucha'al li'e, jech k'ucha'al yaloj li mantaletik 41,60 xchi'uk 99 li' ta komon chapbil muk'ta mantal;

II. Ti k'usi ta xtun sventa chkom ta jk'el tsatsal mantale mume stak' mi mu'yuk chapel ti k'usi stk'an sventa jk'el tsatsal mantal ta yosilal Mejiko. Tame stunesik ti snail tsobbombail jpas tsatsal mantaletik xchi'uk ti k'uyepalik snai'k, jech k'ucha'al yaloj t mantal 51, 59, 61,62,64 xchi'uk77, ta xchan xch'akalul li' ta komon chapbil muk'ta mantal;

III. Ti jk'el jch'iel kuxlej mi la sta stuk ep svunal ep svinik ja'to me mi la sta lajuneb xcha' vinik (%) ta xich'ik t'ujel teyta o'lol yosilal Mejiko, ta me xich' ak'beel ti jayvo' ta xkomik sventa staik ti buch'utik tey oyik ta tsobajele;

IV. Chich' alel k'usi k'ak'alil ta xich' pasel ti chakoj tsobajel ta ja'bil ta jujuvok' jvu'eletik k'u sjalil ta skuxik. Ti svunal yak'obil ta ilele k'u sjalikil ta x-abtejike ja' me yaloj jtsop buc'utik eppik tey tsobolike o mi ja' ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko;

V. Ti tsobajel yu'un jpas tsatsal mantaletik, ja' ti k'usi yaloj ti jvu'el, ja' yipalik ti k'usi li' chal ta jlikele:

a) Slok'esel smantalil stuk, ja'me chich' takbeel batel ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko sventa spuki batel;

b) K'elbil smelolal, skomun xchapik xchi'uk ta xalik ti k'usi yepal ta xlok' xchi'uk smantalik j-ochel tak'in ta o'lol yosilal Mejiko, taxal ye ba'yuk ti k'usimas stsots chtun sventa chalik k'uyepal xu' xtun.

Ti smantalil j-ochel tak'in mume stak' stsakik ta muk' ti ilil epik ja' ti k'uyepal yalojik ti snail tsobajel sventa chalik k'uyepal xu' xlok' ti tak'in ta o'lol yosilal Mejiko.

Ti slikeb spasbel smantaletik j-ochel tak'in xchi'uk ti k'uyepal ta stunesik ti tak'in ja'me ta xabtelan ti jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko. k'u sjalil xu spas ta xak'ta ilel ja' stsuts ta lajuneb xcha' vinik yual noviembre, ja' no'ox mu jechuk ta spasik ta sja'vilal k'alal yakal st'ujel ti jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko, ti k'usi li'e ja' no'ox stak' spasik k'alalto ta jtob yu'al diciembre.

Ti jtsobajeletike yu'un jpas tsatsal mantaletik ta me spasik ta jujun jabil ti yabtelik k'uyepal stojol ta stakbeik batel ti jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko sventa ta tsob ta skotol yu'un chabtelan.

Ta me xich' tunesel ta snail stojobil patanel ta o'lol yosilal Mejiko, ja' ti k'usi mu stak pasel ti k'usi tsotsik sventa jtunel jvu'el, ti k'usi stak pasel jech k'ucha'al yaloj ta xchakojal lo'il ta yalobil c) ta xchanch'akalul li' ta vo'lajuneb svak vinik mantal li' ta komon chapbil mantal;

c) Chich' k'elel k'uyepal laj ti tak'in ech' ja'vil sventa, cha'iik ti jusep lum buy xlok' batel ti tak'in xchi'uk sk'elbebatel smelolal k'uyepal xtun ta o'lol yosilal Mejiko sventa cha'iik buch'u tey tsobolik, jech k'ucha'al yaloj ta svak ch'akalul ta xchanlajuneb chan vinik mantal ja' ti k'usi stak' tunesel ta (fracción VI del Art. 74) ja' ti k'usi stak' tunesel.

Ja' ti k'uyepal laj ti tak'in ti ech' jabil sk'anme stakik batel ta snail tsobajel jpas tsatsal mantal ta slikeb yual junio. Ti k'u sjalil, jech k'ucha'al la jyich'xa alele sventa chich' ak'el ta ilel yu'un smantalil j-ochel tak'il xchi'uk ti abtelaetik yu'un jlok'el tak'in, ja' no'ox xu' xepajesik k'alaluk mi oy buch'u la stat a k'anel junuk jk'el tsatsal mantal ta o'lol yosilal Mejiko stak' albeel smelolal ta komon tsobajel;

Ti buch'u yich'oj ta muk sk'elel jusep lum tey ta o'lol yosilal Mejiko ja' no'ox sk'an t'ujbiluk ta epic ti buch'utik tey tsobolik mume stak' mimu jelav ta vukub jabil xchi'uk abtejemukxame vo'ob ja'bil sk'an ti k'usi sna'e, sna'uk st'uk'ulan tak'inetik xchi'uk lekuk sna' x-abtej.

d)Chich' va'anel buch'u sk'exolin mi lok' ta j-ich'el, ti bankilal jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko;

e)Chik'ch' ak'el ta ilel ti k'usi lek sventa chich' abtelanel lek ti stojobil patanile, ti k'uyepal xchtun, ti buch'u yich'oj ta muk' ti k'uyepal chlah ti tak'in ta o'lol yosilal Mejiko, xchi'uk ti snail sk'elbel smelolal ja' me ta stuk ta sk'elbe batel lek smelolal yu'un lek sk'el batel ti abtelal k'usi ta spas, xchi'uk ta snop k'u x-elan tsobol ta x-abtejik batel, xtun batel xchi'uk xchapan batel. Li yabtel jtunel jvu'ele ja' me jech k'ux-elan ta spas k'uyelan ta slikeb, ta jujun jabil, tsots mantalil, lek no'ox sba xchi'uk oy stunel.

f)Sk'anel k'usitik xu' yak'el ta o'lol yosilal Mejiko ta kolemal st'ujelk xchiuk jmojno'ox, jech k'ucha'al stunel ta skotol, kolema ta stujel xchi'uk ta stuk'il; jech k'u x-elan tsakal ta smantalil yaloj jtunel jvu'el, ja' ti buy ta xich' ch'unel ta slikejtak xchi'uk smantalilal ak'bilik ta ya'yejal b) k'alalto n) ta xchanib xch'akalul ta vaklajuneb svak vinik mantal li' ta komon chapbil muk'ta mantal, jech k'ucha'al tey tsakal ta ya'yejal j) xchi'uk m) spasik jtunel jvu'el, jk'el tsatsal mantaetik ta jteklumetik xchi'uk jtunel jvu'eletik, ja' no'ox jech batel, sventa bankilal jtunel jvu'el, jk'el tsatsal mantaetik ta tsobajel, jpas tsatsal mantal, xchi'uk bankilal jvu'eletik ta jteklumetik.

g)Sk'elbeel batel smelolal li yich'el ta muk' jnaklometik ta jusep lum, k'ux-elan xu' x-abtej xchi'uk k'utik x-elan chich' batel ta muk';

h)Sk'elbeel batel smelolal yich'el ta muk' jnaklometik xchi'uk muliletik; spاسبel smantalil yich'elik ta muk' jnaklometik, sklotayich'el ta muk' snopbenik xch'iel jk'opojeletik, spojelik ta vunetik, tsakbilik xchi'uk tsakbilikuk ta vun k'usitik oy yu'unik xchi'uk sbolmalik;

i)Ak'beel smantalil xcha'biel jnaklometik; sabe-el sk'oplal mi sk'an j-abtel mayoletik xchi'uk lekil j-abtel jtunel jvu'el; spasel abtel ch'amunbil ta stuk no'ox snail abtelal; smakel xchi'uk xcha' k'anel abtel yu'un jnaklometik; lekuk bek'talil xchi'uk k'anbiluk ta skotol jnaklometik; xchi'uk smakel k'usitik mu xtun xk'ot ta pasel ta stekle jnaklometik;

j)Sk'elel batel yabtelanel sventa xlekub batel; slekil jteklumetik, stuk no'ox sventa stunesel balumil; xcha'biel a'mnaltik xchi'uk sk'uxubinel chon bolometik; naetik sva'aneltak xchi'ik smeltsaneltak; beetik ta skotol, jchabivanej xchi'uk skotleb chiton tak'inetik; sk'aneltak xchi'uk abtelal yu'un skotol jnaklometik; xchi'uk ilbajinel ta abtel, sytunesel xchi'uk sk'upinel k'usitik xlok' x-ayan ta yosilal Mejiko;

k)Chich' no'ox k'elel k'usitik chich' ch'amunel xchi'uk snopel ta komon k'usitik xtun yu'un jnaklometik; sk'elel batel smelolal skuchobil jnaklometik (transporte urbano), smesel k'aepetik, jxanviletik xchi'uk vayebaletik, ch'ivitetik, milon vakaxetek xchi'uk muk'tik ch'ivitetik, xchi'uk mukenaletik;

l)Slok'esel smantalil sventa x-ayan tak'in xchi'uk xcha'bil j-abteletik; slekubtasel jch'iesej choyetik; smeltsanel xchonobil bolmaletik; xcha'biel chonbolometik; xch'ayobil yo'on skotol jnaklometin; yak'el ta ilel talel kuxlejal xchi'uk tajimol; xchi'uk stunesel chanob vun jech k'ucha'al chal ta xch'akalul vaxakib, ta yoxibal mantal. Li' ta komon chapbil muk'ta mantal;

m)Slok'esel bats'i tsatsal mantal ta jujun xchapobil k'op sventa chich' k'elelk'u sjalil chkom ta komon ta o'lol yosilal Mejiko, te ich'bil ta muk' stunelik j-abteletik ta stekel lumetik ti k'usitik albilxae;

n)Slok'esel bats'l tsatsal mantal ta snail xcapanobil k'op ja; k'ux-elan yich'ik ta muk sventa yosilal Mejiko;

ñ)Yak'el ta ilel slikeb tsatsal mantaletik o spukinel batel ta yosilal Mejiko, xchi'uk muk'ta tsobajel ta komon, xchi'uk

o)Li k'usitik yantik ja' chalbe smelolal li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op.

XCHIBAL YAK'EL TA ILEL- Sventa bankilal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko:

I.Ta me spas ti k'usi kajal ta sbae, ta xjalij vakib jabil, ta xlik ta vo'ob sk'ak'alil yual diciembre ta st'ujel, ja' jech ta xich' pasel k'ux-elan chapbil ta komon smelolal sventa t'ujelal.

Sventa stael bankilal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko sk'anme oyuk yu'un ti k'usitik xk'an bat sventa xk'ot ta bankilal jtunel jvu'el, ja'ik ti buch'utik xu' x-ochik: vok'em ta yosilal Mejiko xchi'uk sk'upin yich'el ta muk' mi texa o'no'ox nakal oxib jabil k'alaluk sk'anto'ox t'ujelal mi ja'ono'ox tey likem ta yosilal Mejiko o vo'oj jabil lok'em batel ta yan namal lum; oyukxame lajuneb xcha' vinik sjabilal staok k'alaluk ta xich' t'ujele, xchi'uk mu'yukbu spaso abtel k'ucha'al bankilal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko ta k'u x-elanuk no'ox stalel.li bu nakale mu stak' sjel k'alaluk x-och ta sk'elel stalel kuxlej ta yosilal Mejiko o ta yan lum bu x-abtej.

K'alaluk ta xjel yabtel ti jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ti jchap lo'ile tame st'ujbe sk'exol, ja'me chal ba'yuk li muk'ta jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ti k'exolile ta stsutses li k'usi kechele. Ti mi oy buch'u skechanoj li yabtele, ta xkom ta sk'elel buch'u ono'ox te oy ta abtel xchi'uk ti jtunel jvu'ele ta yosilal Mejiko. Mi lok' ta j-ech'ele, la jyikta komel o k'usi yan k'ot yu'un ta pasel, ta tsobajel ta xchapanik buch'u chiktaik sventa stsutses ti abtelale. Mi lok' batel ti bankilal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko ja' no'ox stak' jelel mi tsots sk'oplale. Ti svunaltak sventa xkus ja'me ta sk'el stukik k'u x-elan smantalile.

II.Li bankilal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko xu' me yu'un xchi'uk sujelal jech k'ucha'al li' cholol smelolale:

a)Xch'unel xchi'uk spasel tsatsal mantaletik jech k'ucha'al oy ta o'lol yosilal Mejiko jech' k'u x-elan sk'an li buch'utik xchapik ta komon tsobojel, ja' ti buch'u lek sna' spasel batel abtel mi oy ta sbae o ta jujun snail abtelal;

b)Yak'el, spukinel xchi'uk stunesel tsatsal mantaletik k'u x-elan sk'an ti jchap lo'iletike sk'elel batel yich'el ta muk' sventa lek chabibil, jech k'ucha'al sk'anel smantaliltak, slok'esel xchi'uk komon snopik. Ja' no'ox jech xtok xu' me xich' k'elel tsatsal mantaletik ak'bil yu'un jchap lo'iletik sven ta stunesik, mu xjelav ta lajuneb k'ak'al. Li Abtelal k'elbile komesbil ta epik jk'el tsatsal mantaletik ta olon jtunel jvu'etetik mi ja' te oyike, sk'an me chak' ta na'el ti bankilal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko;

c)Yak'el ta ilel slikeb tsatsal mantaletik o k'usitik snopik ta komon tsobojel yu'un jchap lo'iletik;

d)Sva'anel xchi'uk sjeltael ta kolemal ti j-abteletik yu'un jnaklometik mi ja' te tsakalik ta abtel ta jsep lum, ti stakel batele o buy chich' takel batel mu'yuk jelel ta k'elel li' ta komon chapbil muk'ta mantal o tsatsal mantaletik jech yalojbe sk'oplaltak;

e)Spasel ti k'usitik abtelal oy sventa xcha'biel skotol jnaklometik ja' ti k'u sba lek cha'i-ik xchi'uk skotol j-abteletik yu'un jtunel jvu'el; xchi'uk

f)Li k'usitik yantike ja'ta xalbe smelolal li komon chapbil muk'ta mantal k'op, xchi'ulk k'u x-elan xu' x-abtej batel jtunel jvu'el xchi'uk tsatsal mantaletik.

YOXIBAL SK'ELEL- K'uyelan tsobolik ta yich'el ta muk' skotol jteklumetik o'lol yosilal Mejiko:

I.Ja' stsuses ta sk'elel skotol ta sventa bu stanijesbatel ja' xu' spas ti buch'utik stobolik ta yibeltak ta o'lol, mu'yuk tsobolik xchi'uk ta jujuntal;

II. Ta me sk'elbel yibeltak xkuxlejal jnaklometik yich'elik ta muk' ta jujun ta yosilal Mejiko ta o'lol yosilal Mejiko.

Ja' jech noxtok , sk'el ti k'usi chale ta sventa sk'elel ta xch'akel bu oy ti ts'ake ta sventa o'lol yosilal Mejiko, xu' me yu'unik sk'el sliklej xkuxlej jnaklometik yich'elik ta muk' ti bu tspasike, li k'usba tstsobsbaike ti k'usba ch-abtejike, jech k'ucha'al ta sliklej ti bu albil ta ba'i ta sventa bankilal jtunel jvu'el ta o'lol Mejiko.

Ti buch'u va'al ta sk'elel sliklejal jnaklometik yich'elik ta muk' ta sjunul yosilal Mejiko ta xich'ik t'ujelik ta sjunlej, kolemik, mukul xchi'uk tuk' no'ox, jech k'ucha'al chal ti tsatsal mantale.

XCHANIBAL SK'ELEL- Jech k'ucha'al snail xchapanobil k'op xchi'uk yantik jvu'el jk'el muliletik:

I. Sventa chkom ta bankilal jchapanvanel mantal sk'anme stsob ti svuntak ti k'ux-elan chal ti komon chapbil muk'ta mantal k'op ti k'usba tsk'an yu'un bankilal jchapanvanej; ja' me tsk'an, jech nox tok, ojtikinbilme ta yabtel k'usi spasoj ta mayol ja'me jech k'ucha'al ta o'lol Mejiko. Ti snail xchapanobil k'op ta me tstsosbaik ta skolik k'usba yaloj ti tsatsal mantal jech k'ucha'al li'i.

Sventa tsmak ti abtel sventa xchapanobil k'op, li bankilal jtunel jvu'el ta o'lol Mejiko ta me x-och sk'elel ti k'usi k'ot ta chapanel ta skotolik ti jvu'etike. li xchi'bal jchapanvanej k'op ta me spas yabtel vakib ja'bil xchi'uk tsk'elbatel ta skotol; ti me jeche, ja'no'ox me xu' xich' pojbeel ti yantelik ti li' tsakal ta xchanibal xcha'kalul ta komon chapbil muk'ta mantal k'op.

II. Ta yich'el ta muk' sk'elel, xcha'biel xchi'uk slekil snail xchapanobil k'opetik, ta yantik jk'el tsatsal k'opetik, ja' me kajal ta sba sk'elel ta o'lol Mejiko. Li buch'u kajal

ta sbae chapalikme ta vakib jchi'el jk'opejel, li june ja'me bankilal jvu'el ta snail xchapanel k'op, jech noxtok te me nap'altal bankilal j-almantal. Li yantike: jun xchibal xchapanel k'op, jun yoxibal jchapanej k'op xchi'uk jun jchapanvanej sventa lekilal, t'ujbilikme ta komon; li june ja'me t'ujbil ta bankilal jtunel jvu'el ta o'lolm Mejiko xchi'uk li chibe t'ujbilik ta snail jvu'el jchap lo'iletik. Skotol j-almantaletik sk'anme oyuk ti svunik sventa ch-ochik ta xchibal bankilal jchapanej k'op xchi'uk chjalijik job ja'bil ta yabtel; sa'bilme xk'exolik ta skojol kojol xchi'uk mu me xu' xich' t'ujel ta yan ja'bil.

Li j-almantaletike ja'me st'uj ti jchapanej k'opetik ta anil no'ox xchi'uk li ta yantik li ta o'lol Mejiko, jech k'ucha'al chal li'i li ta svunal tsatsal mantal;

III. Ta me' xak'ta ilel xchi'uk tsk'elbebatel smelolal k'ux-elan ch-abtej li buch'u kajal ta sba sk'elel, tsakbil ta venta jech k'ucha'al chal vo'vinik mantal li'i komon chapbil k'op;

IV. Ta me xich'ik k'elel batel jech k'ucha'al chal tsatsal mantal sventa chchanubtas xchi'uk chach'ubtas li j-bteletike, jech k'ucha'al xlekubatel li yabtel mayol;

V. Ta me xich'k ak'beel ti jk'el k'opetik, jech k'ucha'al xchi'bal bankilal jchapanvanejetik xchi'uk yoxibal jchapanvanej, li k'usi mu xu'e stak' k'anele xchi'uk stojel mulil k'ucha'al albil li' ta jun svakvinik smantalil li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op;

VI. Li jk'el k'opetike ta me spasbe svunal tak'in ta jujun snail jchapanej k'op ta me stak batel ti bankilal jtunel jvu'el ta o'lol Mejiko sventa chich' tsakel ta venta k'uyepal stojolal ti abtele chlok'e ti chlok' ta alel ta komon.ta snail xchapanel k'op.

SVO'OBAL SK'ELEL- Oy me jun snail bu yich'elik ta muk', xu' me sk'elbatel stukik ti k'usitik chk'ot ta chapel yu'unik ta yantik xchi'uk jtunel jvu'el j-ich'vanej ta muk' ta skotol ta jujuntal ta o'lol Mejiko.

Ta me xich' k'elel batel xchapel xchi'uk yak'el, jech k'ucha'al pasbil ta tsatsal mantal.

D.Li snail xchapanel k'op ta komon ta o'lol Mejiko oy me jun muk'ta jchapavanej ta skoj mulil, va'anbilme ti k'ux elan albil yu'un bankilal jtunel jvu'el ta jsep lum; ti k'ux-elan chapbile xchi'uk ti tsatsal mantal tseltalel ti lekuk li tsobojele, k'ux-elan xu' yu'un x-abtejbatel xchi'uk lekuk smelol xbat.

E.Ta o'lol Mejiko ja' me ta xak' li jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, jech k'ucha'al albil ta xch'akalul sjukubal ta vo'lajuneb mantal li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op. Li yak'el xchi'uk lek chk'ot ta pasel li buch'utik tsk'elik xkuxlejal jnaklometik ti ja' oy ta sba li yalel mantal ta tsatsal jnaklometik ta xich' alel ti k'usi chal ti bakila jvu'el ta jsep lum.

F.Ta ak'ol snail tsobombail jtunel jvu'eletik ta pas tsatsal mantal, k'alaluk xkuxel yo'onik, li j-al mantal te'oy oe,xu' me sjel ti bankilal jvu'el ta o'lol Mejiko mi oy k'usi tsots k'ot ta pasel yu'un jtunel jvu'eletik o yu'un jnaklometik ta o'lol Mejiko. Li svunal sventa chlok' ta abtele ta xich' ak'beel ya'i ti o'lol snail tsbombailik jtunel jvu'eletik jpas tsatsal mantal bu te'oy oe, jech k'ucha'al.

G.Sventa lek x-abtejikbatel ti yantik jpas mantaletik ta bik'it lumetik xchi'uk jteklumetik ja'ik no'ox, chi'uk ta sjunul yosilal Mejiko xchi'uk o'lol Mejiko ti k'ux-elan xchapanojik xchi'uk sk'elel ta jujuntal bu stsa'k ta o'lol Mejiko, jech k'ucha'al yaloj vo'lajuneb mantal, ta vakib xch'alalul li' ta komon chapbil muk'ta mantal k'op, ti bu nakalik jch'iel jk'ojeletik; xcha'biel osiltik; xk'uxubinel xchi'uk slekubtasel sventa lekuk ti osilale; xkuchobil jchi'el k'opojel, nitbil vo'etil ta naettik, xchi'uk sbe ik'al vo'etik; stsobel sk'elel xchi'uk lekuk sk'elel ti k'usi mu xk'aile xchi'uk jchabiej jnaklometik, xchi'uk yaj vu'eletik ta jusep lum xu' me stsibtael k'usi tsk'anik sventa k'usi stak' pasel ta muk'tik lumetik.ti bu chk'otike xchi'uk chkoltavanik k'usba chal tsatsal mantalik.

Li j-almantaletike chapbilikme ta komon ti k'uyepalike. Li abtelale meltsanbilike ta me sk'el ti k'ux-elan chapalike k'usba tsakal chabtelanik ech'el.

Jech k'usba cha j-almantaletik.

a)Ti slikleb k'usitik chich' k'anele, ja k'u smuk'ul smakoj j-almantaletik, k'usba chapem slo'ilik k'us smuk'ul yosilik xchi'uk yich'oj sbaik ta muk' ch-abtejik batel chi'uk spasel batel abteliletik, abtel sventa jnaklometik o abtelal k'cha'al chal k'usba cha ta ba'l xch'akalul li' ta svunale,

b)Ti slikeb sventa spasele, lekme k'elbital yu'un li j-almantaletike, li k'usitik tspasik ta jujun tal ti k'usi sk'anojike, jech k'ucha'al spasel ti stak'inal ti k'usi chich' tojele, ta jchi'el jk'ojel xchi'uk sk'elel tak'inetik; xchi'uk

c)Ti yantik smantaliltak sventa lek no'ox sk'elelbatel ta jmoj xchi'uk lek k'elbil batel slekubtasel batel ti janklometik ta parajeetik, koltael ta abtel xchi'uk spasel abtel k'usi snopojik li jtakel j-abteletik.

H.Li smakeltak xchi'uk bu no ox k'al jech k'u x-elan chal li komon chapbil muk'ta mantal kop yu'un ju sep lumetik ta xich' tunesel yu'un jtunel jvu'eletik ta yosilal Mejiko.

SVAKIBAL SBI

Sventa abtel xchi'uk xcha'biel jnaklometik

Oxib svukvinik mantal (Art. 123). Skotol jch'iel jkopojeletik oy yich'elik ta muk' sventa jun lekil abtel xchi'uk jtunel yu'un skotol jnaklometik; ja' no jech xtok, ta x-oyi ep abtel xchi'uk stsoblej jnaklometik sventa abtel, jech k'u x-elan albil ta tsatsal mantal.

Li muk' ta tsobojel ta komone, mu'yuk ti mu xtun chilik li sliiklejtak k'ucha'al li'e sk'an xak' tsatsal mantaletik sventa abtel, ti butik chich' tunesel batel:

A.Jech k'ucha'al jsa' abteletik, jpas kanaletik, j-abteletik ta naetik, jolometik xchi'uk k'usitik yan, skotol k'usiuk abtel xich' tael:

I.Li k'u sjalil xu' xjalij li abtele ja' no'oxme vaxakib ora sjalil.

II.Li k'u sjalil xu' xjalij li abtel ta ak'ubale ja' no'oxme vukub ora sjalile. Ta me xkom ta makel, li abteletik k'usitik xi'elsbaike, li abtel ta ak'ubal sventa sva'anel naetike xchi'uk yantik abteletik mi jelavem xa ta lajuneb ora ak'ubale, ti me olon to ta vaklajuneb sjabilal ti j-abtele;

III.Ta me xkom ta makel stunesel ta abtel ti buch'utik olon to sjabilalik ta chanlajuneb jabile. Li buch'utik oyxa sja'bilale xchi'uk li buch'utik oy to ta olon ta svaklajuneb sja'bilale vakib ora sjalil xu' x-abtejik.

IV.Ta juju vakojs k'ak'al sjalil abtele sk'an skux yo'on junuk k'ak'al li jun j-abtele, yu'un ja' jech sk'an.

V.Li antsetik k'alaluk xchi'uk yolike mu xu' spasik tsatsal abtel xchi'uk mi xi'elsba sventa sbek'tal k'alaluk yakal chmuk'imbatel li yol ta yut xch'ute; ta me skux yo'on vakib xemana k'alaluk mu'yuk to staoj yu'ual svok'ele xchi'uk vakib xemana skux k'alaluk vok'ebxa'oxe, ta xich'ulan tojel xchi'uk mu'yuk chich' pojbeel yabtel xchi'uk yich'el ta muk' k'u sjalik staoj ta yabtele. K'alaluk yakal ta chu'unel li yole ta xich' ak'beel chakoj skuxob yo'onton ta k'ak'al, o'lokil ora sjalil sventa xu' smak'lan li yalabtake;

VI.Li stojolik j-abteletike xu' sk'upinik skotol o buch'utik oy lek xchanoj jvun. Li k'usitik baie ta xich' k'elel ta skotol lumetik mi ja' jech tsk'ane; li ta xchibaltake ta xich' koltael ta jujun abtel butik tojbilike o ta buch'utik yakin ta chan vun, pas abtel o ja' ti k'usiuk abtel xich' pasele.

Li stojol j-abteletik ta skotole sk'an lek no'ox sba sventa xu' smanik ti k'usitik tsk'an ta yutil snaike, k'usitik chtun jech k'ucha'al abtejebaletik, slumal xchi'uk stalel xkuxlej, ja' jech xtok stak' xich' sujel yalab snich'on sventa sbat ta chan vun. Li stojol ti buch'u oy lek xchanoj vune ta xich' ak'el ta na'el, ja' to ti k'usi abtelal yakal xich' pasel k'u yepal tojolil.

Li stojol j-abteletike ta xich' ak'el ta na'el xchi'uk jtunel jvu'eletik va'anbilik ta j-abteletik, ta yajval abtel xchi'uk jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ja' bu stak sk'an koltael xchi'uk li jtunel vu'eletik li xa albile sventa lek xanavbatel li k'usitik chabtelanbatele.

VII. K'alaluk k'ol li abtele sk'an ko'ol xich' tojel, mu stak' xich' tsakel ta venta mi ants o mi vinik xchi'uk ti bu likeme.

VIII. Li k'u yepal tojolile mu'yuk me ta xich' tunesel ta chopol pas abtelal, mi mo'oje ta xich' tojel mulil o chich' tsulel tojolil.

IX. Li j-abteletike oy me yich'elik ta muk' sventa xu' xich'ik smoton tak'inik ta jujun snail abtelal, lek t'unbil smelolal jech k'ucha'al li ta xal tsatsal mantaletike:

a) Li jtunel jvu'eletik va'anbilik ta sjunul yosilal Mejikoe, tsakal xchi'uk jvalejetik yu'un j-abteletik, ta yajval abtel xchi'uk jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ja' ta xal k'u yepal xu' xtun chil sventa stak' xch'akbe sbaik li j-abteletike;

b) Li jtunel jvu'el va'anbil ta sk'ele abtel ta yosilal Mejikoe ja' xu' st'un xchi'uk ta sk'elbe smelolal mi ja' jech tsk'ane sventa xu' xich' ilel k'uyelan oyik ta tak'in li yosilal Mejikoe. Ta stsak ja' no jech xtok li k'usitik sk'an sventa chlekumbatel li bijikil abtel ta yosilal Mejikoe, li yak'el ta o'onal xchi'uk lek smelolal sventa xu' snak' li snail tak'ine xchi'uk sk'an sutesel li tak'inetike;

c) Ja' no stuk li jtunel jvu'el va'anbil ta k'el abtel xu' sk'el k'u yepal k'alaluk oy ach' sjak'el xchi'uk st'unel mi ja' jech ti oy smelolale.

d) Li tsatsal mantaletike xu' me sujvan ta pasel sventa xich' ch'akel k'usitik chtun yu'un jujun snail bijikil abtelal mi ja' to la jyich'ik ak'el ta ilele k'u yepal jch'iel

jkopojeletik tey tsakalik xchi'uk k'u sjalil jabil, jech k'ucha'al abtel sventa st'unel k'usitikuk xchi'uk ta yantik abtel k'alaluk ta xich' ak'el ta na'el xchi'uk k'u x-elan ta xich' abtelanel;

e)Sventa yak'el ta ilel k'u yepal tak'in chtun ta jujun snail bijikil abtelaletike ta xich' tsakel ta muk' sliklej mi xu' cha'ibeik smelolal jech k'u x-elan chal ti tsatsal mantal sventa stojel ti ch'amunbil tak'ine. Li j-abteletike xu' sjak'beik smelolal ta snail sk'elobil buch'utik yakik ta abtel xchi'uk k'u yepal te tsakal li jnaklometik sventa xu' xalbeik smelolal, tsakal ta venta ti k'u x-elan ta xal ti tsatsal mantale;

f)Li yich'el ta muk' abteletik sventa k'usi chtun yu'unike mu sk'an xal ti yu'un ak'o ba yak'ik' ta xcha'biel o sk'elelbatel bijikil abteletik ta jujun snail.

X.Li tojolile sk'an xich'ik tojelk ta bats'i tak'in, ja' ti mu stak' ak'el xchi'uk k'ustikuke, mi ja'uk xchi'uk jun vun, biktal vunik o k'usiuk yan jelubtasvanej sventa sjelel li setset tak'inetike.

XI.K'alaluk, oy k'ucha'ale xu' smuy li k'u sjalil abtele, ta xich' tojel vo'vinik sjalil abtele yu'un ja' ti chjalij jech k'u sjalil abtel albil o'o no'oxe. Mu xu' xjelav abtel k'u sjalil o no'xe mu xu' xjelav oxib ora sjalil k'ucha'ale, mu oxibuk velta nopol no'ox stsakojisba. Li buch'utik o'lonto yich'oj ta vaklajuneb jabile mu stak' akbeel abtel jech k'ucha'al li'e.

XII.Skotol snail pas abtel ta osiltik, muk'tikil snail bijil abtelal, sk'ulejal ch'enetik o k'usiuk yan abtel, oy me sujelal, ja' ti k'u x-elan chalbe smelolal li tsatsal mantaletik sventa ti j-abteletike ta xich'ik akbeel lek bu xvayik xchi'uk mu'yukme k'aep. Li sujelal li'e ta xich' pasel k'alaluk li yajval abtel ta sabe sk'oplal tak'in sventa snailik sventa skoltael li skaj abtele xchi'uk yak'el jun bu xu' xlok' tak'in bu xu xich' tunesel yalem no'ox jutuke xchi'uk utstiksba sventa stak' u'uninel bu stak' vayebinel.

Ta xich' tsakel ta muk' stunel yu'un jnaklometik sventa sk'anel jun tsatsal mantal sventa yak'el jun tsombil nopben ta jtunel jvu'eletik yu'un bankilal jpas mantal ta yosilal Mejiko, buch'utik x-abtejik xchi'uk jpas mantal sventa abteletik, sventa ja' ta

sk'elbatel stak'inal li naetike. Li tsatsal mantale ja' ta sk'elbatel k'u x-elan ta x-abtejbatel xchi'uk k'u x-elan ta xich' paselbatel sventa li j-abteletike xu' staik snaik jech k'u x-elan albilxae.

Li sabeel smelolal jech k'u x-elan chalbe sk'oplal ta sba xch'akalul li'e, pasbilik ta k'ejel tey ta slumal jnaklometike, oy me sujelal sventa sva'anel chanob vu'netik, xcha'nobil poxtavanej xchi'uk k'usitik yantik abtelaletik sk'an pasel ta yutil slumal jnaklometik.

Jech noxtok, tey no'ox ta yutil abtele, k'alaluk li yepal buch'u tey nakalik xjelavto ta lajunvinik yepal jch'iel jk'opojeletik, sk'an iktael jset'uk osil, mu olonuk ta vo'ob job sjamlej, sventa ch'ivit yu'un jnaklometik, sva'anobil naetik sventa stunesel yu'un jnaklometik ta jteklumetik xchi'uk snailtak bu oy k'usi stak' chanel.

Ta me xkom ta makel ta skotol butik oy abtel, xchonel o yak'el pox o k'usitik xi joviutik o xchi'uk snail t'ujbil tajimoletik.

XIII.Li snail bijikil abtelaletik, k'usiuk abtelal, oy me sujelal sventa chak'beik skaj abteletik, xchanubtasel o bu xkomik sventa ti abtele. Li tsatsal mantale ta xalbe smelolal, k'utik x-elan xchi'uk k'utiksba ta pasel ja' yu'un li yajvaltak abteletike sk'an ja' sa'ik skotol.

XIV.Li yajval bijikil abteletike ja' me kajal ta sbaik ti me oy k'usi ji ju' tey ta abtele xchi'uk mi oy buch'u x-ipaj tey ta abtele, mi la snuptan chamel skoj ti abtel tspase; ja' yu'un, li yajvaltak abteltake ja' sk'an stojbeik ti kusi slajes o ti stak'inik li j-abteletike, ja' to ti me yu'un to jtsots xa ja' jech k'ucha'al oy buch'u xcham ta yabtel o mu xa xu' x-abtej, ja' jech k'utik x-elan chalbe smelolal li tsatsal mantaletike. Li k'usi kajal ta sba li yajval abtele ja' jech ta xich' pasel ok'o mi oy buch'u sk'ubanoj li abtele.

XV.Li yajval abtele oy me sujelal sventa tsk'el li abtele, ja' jech k'u x-elan yalojbe smelolal k'u x-elan ta pasel li abtele, li k'usitik tsots sk'oplal sventa lek sakik ti k'usitik chich' tunesele xchi'uk lek cha'bibil ti bu'uye, xchi'uk sk'elel lek sventa pajesel yaijemal k'alaluk ta xich' tunesel li abtejebal tak'inetike, jech k'ucha'al xchapanel lek li'e, sventa lek no'ox ta sventa jbektaltik xchi'uk xkuxlek li abteletike, xchi'uk li k'usi xhich' lok'esele, k'alaluk chi jkopojutik ta antsetik buch'utik oy yolike. Li tsatsal mantaletike oy me, sventa lekilal, ta yak'el tojel mulil mi oy k'usi kot ta pasele;

XVI.Jech k'ucha'al j-abteletik xchi'uk yajval abteletik oy me yich'elik ta muk' sventa stak' xalik k'usi lek ta pasel sventa xkuxlejik, sa'el buch'utik ch-abtejik k'uch'al jtunel jvu'eletik, jmoj tsobol bijikil j-abteletik, o k'usi yan.

XVII.Li tsatsal mantaletike ta me xojtakinik li ich'el ta muk' yu'un j-abteletike xchi'uk li yajvaltak abtele, li pas k'ope xchi'uk li spajesele.

XVIII.Li sa' k'ope mu'yuk smulilal k'alaluk ja' sventa ti ak'o ko'oluk ti jeltos pas abteltak'e, sventa ak'o lekubukbatel li yich'eltak ta muk' j-abteletik sventa stak'inike. Li j-abteletik yu'un skotol jnaklometike oy me sujelal ta yak'el ta na'el, lajuneb k'ak'al bai', ta tsobojel xchi'uk li buch'u tsk'el li abtele, ti yu'un oy spajesel li abtele. Li pas k'opetike ja' no'xme ilbil k'ucha'al mulil k'alaluk mi ep ti buch'u tspasik k'op oy k'usi chopol ta spasik xchi'uk yantik jch'iel jk'opojeletik o ta yan osiletik, o tsatsal pas k'op, k'alaluk li jpas kopetik tsakalik ta jtunel jvu'el yu'un yosilal Mejiko.

XIX.Li spajesel abtele mu'yuk smulilal ti ja' no'ox li yepal sat abtel chjelavxae sk'an pajesel sventa ko'oltajesel li stojole, ja' to ti me jech la jyich alal ta tsobojel sventa xchapanel k'usitik sk'ane xchi'uk ti buch'u tsk'elbatel li abtele.

XX.Li k'usitik jelettose o pas k'op ta tak'in xchi'uk abtel, ta xich' chapanel ta tsobojel sventa lek xmelolin xchi'uk sk'elelbatel, chapbil ta ko'ol yu'un jch'iel jk'opojeletik buch'utik ch-abtejike xchi'uk li yajvaltak abtele, xchi'uk jun jtunel jvu'el.

XXI.Ti me li yajval abtel ta smuk ti k'usi kajal ta sbae o ta xch'an ti k'usi chopl spasoje albil ta tsobojele, ta me xich' alal ti te no'ox k'alal k'u sjalil yak'oj ye sventa ti abtele xchi'uk tsots me sk'oplal ta xkom ti oy sujelal sventa sutes k'usitik sk'an ta

oxib u stojol, ja' no jech ti k'usi kajal ta sba kom skoj ti pas k'ope. Li k'usitik albil xae mu me stak' tunesel jech k'ucha'al li ta xalbe smelolale. Ti me ja' chopol k'usi tspasik li j-abteletike, ta xich' pojbeel ti k'u sjalil yak'oj ye ta abtele.

XXII.Li yajval abtel buch'u spojbe yabtel jun skaj abtel bu mu'yuk k'usi spasoje o ta skoj yu'un la stiksba ta yan abtel o ta sk'elbeel stalel xkuxlej jnaklometik, o la stik'sba ta pas k'op ta lekilal, oy me sujelal, sventa xu' st'uj li j-abtele, ta spas to batel li abtele o ta jech no'ox ta sk'an stojol oxib u. Li tsatsal mantale ja' ta smeltsanbe sk'oplal sventa li yajval abtele ta spas ti k'usi ta xich' k'anbeele, ta stoj ti k'uyepal ta xich' k'anel mi ja' jech. Ja' no jech xtok oy me sujelal ta stojel ti k'usitik ma'uk jech la spase xu' ta xak'be stojol oxib u li skaj abtel to'oxe, k'alaluk ta xlok' tey ta abtele yu'un mu'yuk lek la jyile o yu'un la jyich' ilbajinel, ta stuk o ta xchi'il, ta stot, xnichnam o sbankiltak. Li yajval abtele mu xu' stoysba ti k'usi kajal ta sbae, k'alaluk li k'usitik chopol ta xtal ta sba yuts yalal o buch'utik nopol xil o yu'un oy smalael chai'.

XXIII.Li k'usitik lekik sventa j-abteletike jech k'ucha'al stojoliko k'u yepal tspasik kanal sabil ta slajeb jabil, xchi'uk ta stojel k'usitik chopol la jyich pasel, oy to me tsakel ta venta ta yantik ak'el ta ilel bijilil o k'alaluk mu'yuk tak'in.

XXIV.Li ililetik tabil ta j-abteletik sventa slekilal ti yajval abtele, buch'utik xch'iltak ta abtel, yuts yalaltak o buch'u tsakal xchi'uk, ja' no'ox oy ta sba li j-abtele, xchi'uk mu junuk velta xchi'uk mu'yuk k'ucha'al suj yuts' yalal, mu'yuk bu subjilik ta yilik ti me ja' ep li k'uyapal tspasik kanal ta jun u.

XXV.Li k'usi chich' pasel ta yak'el jun j-abtele ta moton me mi ja' sventa k'ucha'al li'e, mi ta xich' pasel ta snail abtel ta jteklumetik, smalael abtel o ta yan snail abtel o ta k'ejel.

Ta spasel li abtel li'e ta xich' tsakel ta muk' ti epal sa' abteletike xchi'uk, ko'ol no'ox ich'el ta muk', ja' ta xich'ik akbeel buch'utik ja' no'ox te kuxulik xchi'uk yuts' yalalike.

XXVI. Skotol yak'el eil ta abtel ta jun jch'iel jk'opojel likem ta yosilal Mejiko xchi'uk jun j-abtel talem ta namal lum, sk'anme oy lek svun ak'bil xchi'uk jtunel jvu'el ta jteklum buch'u oy yabtele xchi'uk k'elbil lek ta j-abtel ta yosilal Mejiko ja' ti buyuk xbat, ja' ti k'u x-elan cholbil smelolale, ta xich' alel lek ti k'u yepal ta xich' lajesele ja' kajal ta xkom ta sba li yajval abtele.

XXVII. Ja'ikme ti mu'yuk k'usi ta xich' pasel xchi'uk mu'yuk ta xich'ik sujel li buch'utik chich'ik akbeel yabtelike, ak'o me lek xcholbeik smelolal ta sa'el li abtele:

- a) Li buch'utik ma'uk jech ta spasik toj lek xvinaj ta jyalel, spaselbatel ta abtel.
- b) Li buch'utik tsa'ik stojolik bu mu xtun sventa stak' alel ta tsobojel sventa lek xmelolin xchi'uk lek chich' k'elelbatel.
- c) Li buch'utik ta sk'anik jal ech'emto ta jun xemana sventa stael li abtele.
- d) Li buch'utik ta xak'ik ta ilel jun yabil sventa kuxob o'ontonal, vayebal, kajvel, yakilo', chonob pox o xchonobil k'ustikuk sventa slajesel ti tojolile, k'alaluk ma'uk j-abteletik jech k'ucha'al li' albilike.
- e) Li buch'utik ta xich'ik sujel sventa xu' smanik ti k'usitik oy ta xchonobile o ta yantik bu oy k'usitik oy.
- f) Li buh'utik ta xak'ik ta pajesel stojolik yu'un oy k'usi la spasik.
- g) Li buch'utik ta xich'ik ta muk' yiktael yabtelike li k'usi ta xich' akbeel yu'un ja' jech sk'an skoj yaijel ta abtel, xchi'uk tsatsal ipajel, k'usitik chopoj k'ot ta pasel yu'un skoj mu'yuk lek la jyich' pasel ti abtele o skomesel li abtele.
- h) Skotol ti k'usitik albil ti me yu'un ja' jech tsk'an komesel ich'el ta muk' ta skoltaob jech k'usba chal li tsatsal mantaletik sventa xcha'biel xchi'uk skoltaob j-abteletik.

XXVIII. Ja'ik li tsatsal mantaletik ta sk'elik k'usitik lekik sventa k'usiuk yu'un jnaklometik, k'usitik mu stak' u'uninel, mu xu' xich' kuchal ta melel, xchi'uk stak' komesel ta yan yakval mi ja' jech tsk'an chapanel ti k'usi k'otem ta pasele.

XXIX. Toj jtunel yu'un jnaklometik li tsatsal mantal sventa xcha'biel skotol jch'iel jkopojeletik, xchi'uk li stuke ta xch'un mi ma'uk jeché, ta molal, ta kuxlejal, ma'uk

yiktael stuk li abtele, ta chamel xchi'uk yaijel ta abtel, abtel ta snail chabivanej xchi'uk k'usiuk yan xanubtasbil ta chabiel xchi'uk lek no'ox sk'an oyik li j-abteletike, j-abteletik ta chobtik, mu'yuk stojolik xchi'uk yantik bu nitilik xchi'uk yuts' yalaltak.

XXX.Ja' no jech xtok tsakbil ta venta li k'usitik tstunesik jnaklometike, li jnaklometik bu jmoj tsnop sk'opik sventa sva'anel naetik bu tsulul no'ox chlok' mu'yuk chamel, ja' o no'ox sventa buch'u xu'unin, ja'ik k'ucha'al j-abteletik buch'utik na'bilik xa ti oy yabteliike.

XXXI.Li stunesel tsatsal mantaletik sventa abteletike ja' me kajal ta sbaik li jtunel jvu'eletik ta jsep lumetike, ja' ti k'usba xchapanbatele, ja' ti bu ch'ak ta ilel ti lek xtojob ta yosilal Mejiko jech k'ucha'al sventa:

a)Sk'obtak bijikil abtelaletik xchi'uk k'usiuk stak' pasel:

- 1.Pok'etik;
- 2.Nichimal vo';
- 3.Yak'el ta ilel elov;
- 4.J-unijel;
- 5.Yavil askal;
- 6.Sk'ulejal ch'enetik;
- 7.Slok'esel sk'ulejal ch'enetik xchi'uk tsatsal tak'inetik, smakoj ta lajesel sk'ulejal ch'enetik, k'usitik tslok'es xchi'uk k'usitik chtun o ti jech k'ucha'al li'e, ja' jech k'ucha'al stael tsatsal tak'inetik xchi'uk k'usitik tsotsik k'uk' sbauk pasbil xchi'uk jichjich j-unijel xchi'uk ti k'usitik ja' no'ox ko'olsbaike;
- 8.Ik'al ch'ailtik (hidrocarburos);
- 9.Cha'bil balumil; (petroquímica)
- 10.Stanil chikbil ton; (cemetera)
- 11.Snail tan; (calera)
- 12.Chitom tak'in, kapal xchi'uk stuch'uliltak o yabtanel ta nichimal vo'etik;
- 13.Xch'uch'uliltak tak'inetik, kapal xchi'uk k'usitik jtunel xchi'uk poxiletik;

14. Sbeiltak xchi'uk vunetik;
15. Ta xuch'aletik xchi'uk bats'i xuch'aletik;
16. Smeltsanel k'usitik stak' lajesel, smakoj k'ucha'al k'usitik stak' chonel lek bajalik, tik'ajtik ta tsatsal tak'inetik o xokobtasbilik;
17. Smeltsanobil k'usitik stak' uch'el bu stak' jeltabeel yavil o ta tsatsal yaviltak bu stak ich'el ta kuchel;
18. Sbe tren;
19. Lekil te'etik, ja' bu sventa slok'esel xch'uch'ulil te'etik xchi'uk spasel jayal te'etik;
20. Nenetik, ja' no'ox sventa bu jamjamik nenetik, ch'ulul o ch'ulbil o yabiltak limetaetik; xchi'uk
21. Yaviltak moyetik, ja' bu tslok'es o tsmeltsan moyetik;
22. Abtel ta snail tak'in xchi'uk bu chak'ik ta ch'amunel.

b) Snail bijil abtelaetik:

1. Ja'ik li butik cha'bibilik ta stukik o ch'akbilik xchi'uk jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko;
2. Ja'ik ti buch'utik ch-abtejik chapbil no'ox k'u sjalile o chapbil yu'un jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko xchi'uk bijil abtelal ak'bilik; xchi'uk
3. Buch'utik yakik ta abtel ta yosilal Mejiko o mi oyik ta xchapanelbatel yu'un Mejiko, jech k'ucha'al voetik ta yosilal o butik osil xtun sventa slok'esobil tak'in sventa yu'un sjunul sbalumilal Mejiko.

Ja' no jech xtok ja' me yak'el ta ilel tsalbail yu'unik li jtunel jvu'eletik ta abtel yu'un Mejiko, li k'utiksba ta xich' ak'el abtel k'alaluk yakal chkaltik sventa pas k'op buta xich' uts'intael chib o yan slumal yosilal Mejiko; stsakel ta venta skotol buch'utik la jyich'ik albeel ta chib o yan yosilal Mejiko; oy sujelal ta iktael jtunel jvuel ta abtel sventa jujun nail chanobvun, ja' jech k'u x-elan chalbe smelolal li tsatsal mantale; xchi'uk li yich'elik ta muk' sventa xchanubtaselik li j-abteletike ja' no jech xtok ta xich'ik sa'beel bu xu' xkomik ti skaj yabteltake, ja' jech k'ucha'al xch'abielik xchi'uk

spoxtaelik ta jujun snail abtel, buch'u noxtoke, li jtunel jvu'eletik ta abtel ta yosilal Mejikoe oy me spojeblik xchi'uk jsep lum, k'alaluk li abtel yakal ta xchapanelbatele yu'un jsep lume, ja' jech k'u x-elan chal ti tsatsal mantale k'ucha'al li'e.

B.Ta svu'eltak tsobojel ta komon, xchi'uk li jtunel jvu'el ta o'lol yosilal Mejiko xchi'uk skaj yabteltak:

I.Li k'u sjalil xu xich' pasel abtel ta k'ak'altak xchi'uk ta ak'ubaltike ja' me vaxakib ora xchi'uk vujub ora jech o. Li buch'utik xjelavik to yorail ta abtele yan xa o me stojolik xchi'uk ta stojel jech k'ucha'al o o'nox xich'ik tojel ta k'ak'altike. Mu me junuk velta li ts'akal abtele xu' xjelav ta oxib ora sja'lil mi ja'uk oxib velta snitoj sba;

II.Ta juju koj vakib k'ak'al abtele, li buch'u yakal ta abtele ta sk'upik jun k'ak'al sventa tsukx yo'onton, ja' no'ox jech, ta sk'upin ti stojole;

III.Li j-abteletike ta sk'upinik ak'beel sk'ak'alil xkuxob yo'ontonik ti bu mu olonuk ta jtob k'ak'al ta jun jabile;

IV.Li k'u yepal tspasik kanale ja' k'elbil ti k'u yepal lokeb stojol ti k'u sjalil abtele, mu'yuk bu ti ta xich' tsulesel k'alaluk yakal batel li abtele.

Mu junuk velta xu' stsul li tojolil jech k'ucha'al o no'ox stak' tojele sventa skotol j-abteletik ta sjunul yosilal Mejiko xchi'uk ta ju sep lumetik;

V.K'alaluk ko'ol li abtele ja' no'ox jech ko'ol tojolil, mu ventauk mi ja' ants o mi vinik;

VI.Ja' no'ox xu' xmak, stsulesbeel, sbik'itubtasel o ja' ti k'u yepal li tojolile, ja' tsakbil ta muk' li k'usi chal li tsatsal mantaletike;

VII.Li st'ujel buch'u xu' x-abteje ta xich' pasel k'usba yo'o xich' na'el mi sna' xchi'uk ta xich' kelbeel k'u x-elan stalel xkuxlej li buch'u sk'an yabtele. Li jsep lume ja' ta xchapambe sk'oplal sventa snail xchabiel skotolal jnklometik;

VIII.Li j-abteletike ta sk'upinik kajalkaj mu'yel batel ta abtel ja' sventa ti ta xich' ich'el batel ta muk' buch'u yakal chojtakinbatel xchi'uk sna ti abtele, stalel xkuxlej xchi'uk

k'usi xchanojtalel. Ta ko'ol no'ox, ja' ta xich' ich'el ta muk' buch'u ja' no'ox te kuxul xchi'uk yuts' yalale;

IX.Li j-abteletike ja' no'ox xu' xich'ik pojbeel yabtelik k'alaluk oy k'ucha'ale, ja' jech k'u x-elán ta xalbe smelolal li tsatsal mantale.

Ti me la skomes xchi'uk mu'yuk k'ucha'ale oy yich'el ta muk' sventa xcha och tey ta abtele o yu'un oy k'ucha'al, ta xich' chapanelbatel sventa lekilal. Mi ja' sventa spajesel abtelale, li abteletik buch'u ilbajinbilike oy yich'elik ta muk' sventa xu' xich'ik ak'beel ko'ol abtel k'ucha'al la jyich' pojbeeel o ta xbat ta chapanel xchi'uk tsatsal mantal;

X.Li j-abteletike oy yich'elik ta muk' sventa xu' stsakansbaik ti bu lek chilike. Xu', ja' no jech xtok, stunesel li ich'el ta muk' sventa spasel k'op mi mu'yuk yich'elik ta muk' jech k'u x-elán chal li tsatsal mantale, jech k'ucha'al ta jun o ep snail sk'elobil abtel ta jujun jvu'el sventa skotol jnaklometik, k'alaluk ta xich' uts'intael ta skotol jnaklometike xchi'uk lek k'elbil smelolal ti oy ich'el ta muk' jech k'u x-elán li' cholol smelolal li ta mantale;

XI.Li xchabiel jnaklometike ta xich' chapanel jech k'u x-elán slikeb li'e:

a)Ta xich' ta muk' ti me oy buch'u yaijem o ip ta tsatsal chamel; k'unil chamel xchi'uk buch'u oy yol; xchi'uk li molibele, li buch'u mu'yuk ts'akal yok sk'ob, moletik xchi'uk buch'u xcham.

b)Ti me ja' sventa yaijel o chamele, ta xich' chabibeel li yich'el ta muk' jun j-abtele ti k'u sjalil jech albil ta tsatsal mantale.

c)Li antsetik k'alaluk oy xchi'uk yolike mu xu' spasik abtel ti me ep chak' yipalike xchi'uk xi'el sba sventa sbek'tal k'alaluk yakal ta xch'ibatel li yole; ta sk'upin jun u sventa xkuxel yo'onton k'alaluk po'ot ya ox xvok' li yole xchi'uk ta xich' ak'beel chib u k'alaluk vok'eb xa oxe, ta o no'ox xch'am stojol manchuk mu'yuk yakal ta abtel xchi'uk chabibil li yabtele xchi'uk li yich'eltak ta muk' staoj k'alaluk yakal to'ox ta

abtele. K'alaluk yakal ta chu'unel li yole ta xich' ak'beel chib velta kux o'on ta k'ak'al, ta o'lokil ora jujun, sventa tsamak'lantas li yoltake. Ja' no jech xtok, ta sk'upin k'uxubinel sventa poxtael xchi'uk yak'el sba ta k'elel, ta poxiletik, skoltael sventa xchu'untasel li yole' xchi'uk ta snak'el li yol sventa ch'in ololetik.

d)Li yuts' yalal li j-abteletike oy yich'elik ta muk' sventa xu' lek xich'ik ch'amel ta snail poxil xchi'uk ak'beel poxiletik, jech k'ucha'al xchi'uk albil ta tsatsal mantal.

e)Ta xich'ik ak'beel snail sventa xkuxob yo'ontonik xchi'uk bu ta stsatsubik, jech k'ucha'al snail tsulul bolmaletik sventa xk'uxubinel li j-abteletike xchi'uk yuts' yalalik.

f)Li j-abteletike ta xich'ik ak'beel yalel no'ox na, sventa xch'amunel o xchonel, ja' jech k'u x-elan albil sk'oplal ta a'yej lo'il ti ja' jech xu' xkome. Ja' no jech xtok, li jsep lume, ti k'usitik chak' ta ilele, ta xich' ak'el jun stsobobil tak'in yu'un yosilal Mejiko sventa li nae sventa stak' ak'beel li j-abteletike xchi'uk pasel jun sventa stsobel tak'in bu stak' lok'esel sventa abtelale ja' bu yalel no'ox xlok'e xchi'uk oy no'ox jutuk sventa ta xich' tael naetik bu yalelik no'oxe xchi'uk lek sakik, o sventa sva'anel, xchameltsanel, smeltsanel o ta xich' tojel k'usitik ak'bil k'ucha'al li'e.

Li k'usitik ta xich' alel k'alaluk ta xich' lok'esel tak'ine ta me xich' ak'beel ta na'el li buch'u xchabi skotol jnaklometike tsakal ta tsatsal mantal xchi'uk ti k'usitik yu'une, k'u x-elan xchi'uk spaselbatel jech k'ucha'al xchabiel ti k'u yepal tak'ine xchi'uk ta xich' ak'el xchi'uk ta xich' tsakel ta muk' li butik ta xich' lajesele;

XII.Li ilbajinel ta jujun tale, ta skotol o ta yutil jtunel jvu'el j-abtel ta xich'ik chapanel ta snail chapanobil k'op xchi'uk jun buch'u sk'elbatel sventa xcha'biel jech k'u x-elan yaloj li tsatsal mantale.

Li ilbajinel ta jvu'el jtunesej tsatsal mantal ta yosilal Mejiko xchi'uk xchi'iltake ta xich' chapanel ta xchapanobil k'op yu'unik; li buch'utik ta xuts'inta sbaik ta snail xchapanobil k'oep xchi'uk li buch'utik ch-abtejik teye ta xich'ik xchapanel k'ucha'al li ta slajebe;

XIII.Li mayoletik xchi'uk stuk'ike, jcha'binajetik ta nab, buch'utik ch-abtejik ta yan lumetik, jtunel jvu'eletik ta xchapanel k'op, anil ta spasel xchi'uk li buch'utik ta x-abtejik ta snailtak mayoletik xchi'uk stuk'ik, ta x-abtejikbatel ta stuk stsatsal mantalik.

Li jtunel jvu'eletik ta xchapanobil k'ope, buch'utik xtojobik spasel ta anil xchi'uk li buch'utik ta x-abtejik ta snail mayoletik xchi'uk stuk'ik ta yosilal Mejiko, ta o'lol yosilal Mejiko, ta ju sep lumetik xchi'uk li jteklumetike, xu' me xich'ik k'ejel ta yabtelik mi ma'uk jech ta spasikbatele k'ucha'al albil ta tsatsal mantal sventa k'usi stak' pasel ta abtele, o sokesbilik sventa mu'yuk lek tspasik batel li yabtelike. Ti me li buch'u jtunel jvu'el sventa xchapanelbatel ta xchapanbe smelolal k'ucha'al li lok'ele, spojbeel, slajesel o yan k'usi yo'o la skomtsan o mu'yuk k'usba ak'el ta ilel ti mu'yuk smule, li jsep lume ja' no'ox xu' stoj smeltsanobil xchi'uk k'usitik xch'amunel bu oy yich'el ta muk'e, bu mu junuk xa velta xu' xcha' och ta abtel, k'uk sbauk lok' ta chapanel o la jyich' pojel mi ja' jech tsk'ane.

Li jtunel jvu'eletik ta abtel ak'bilik ta yosilal Mejikoe, ta ju sep lum, ta o'lol yosilal Mejiko xchi'uk jteklumetik, sventa lek xanavbatel li xcha'biel jch'iel jkopojeletik ta xchapanel k'ope, ta juju tsop mayoletik xchi'uk stuk'ik xchi'uk li buch'utik tik'ili ta spasel ta anil, ta skotol yuts' yalal xchi'uk buch'utik tsakalik xchi'ukik, ta xich' ak'el sventa bu xu' xich'ik lek chabiel ti jnaklometike.

Li jsep lume ta xak'be li buch'utik yakalik ta abtel sventa spojel jnaklometik, jech k'ucha'al mayoletik xchi'uk stuk'ik, ti k'usitik sk'an ch'amunel jech k'u x-elán ta xalbe smelolal li xch'akalul lajcheb mantal tey ta f li ta mantale, xko'olaj no'ox xchi'uk ta skolta sba li buch'u kajal ta sba xchabiel nitil tsakal ta jujun snail sk'elobile.

XIV.Bis. Li snail tak'in ta yutile xchi'uk li xchabiel yu'un skotol jnaklometik ta yosilal Mejiko buch'utik te tsakalik ta snail tak'in ta yosilal Mejiko ta spasikbatel yabtelik xchi'uk skaj abtelik jech k'ux-elan albil li ta a'yeje.

XV. Li tsatsal mantale ja' ta stunbe smelolal juju chop abtel bu sk'an oy lek k'anbail. Li buch'utik ta x-abtejik teye ta sk'upinik sventa lekuk stojolik xchi'uk ta sk'upinik chabiel.

SVUKUBAL SBI

Sventa muk'usi xk'otanuk ta pasel ta skotol

Chanib svukvinik mantal (Art. 124). Li k'usitik mu'yuk lek albil li' ta komon chapil muk' ta mantal k'op sventa j-abteletik ta sjunul yosilal Mejiko, stak' a'iel ti nak'bilik ta ju sep lumetik.

Vo'ob svukvinik mantal (Art. 125). Mu junuk jch'iel k'opojel xu' sk'an yabtel ta yosilal Mejiko t'ujbil ta komon jnaklometik, mu junuk stak' ta yosilal Mejiko xchi'uk mu stak' ta jsep lum mi ja' sventa bu t'ujbil ta komon jnaklometike; li buch'u t'ujbile xu' st'uj bu junukal sk'an xkom.

Vakib svukvinik mantal (Art. 126). Mu me stak' xich' tojel ti mi mu'yuk tik'il ta sventa bu chich' lajesel li tak'ine o jech te tsakal ta tsatsal mantal chtale.

Vukub svukvinik mantal (Art. 127). Li jtunel jvu'el ta yosil Mejikoe, li jlok'esej mantaletik skoj tsatsal muliletik ta sjunul yosilal Mejiko (Ministros de la Suprema Corte de Justicia de la Nación), li jva'lejetik t'ujbilik yu'un teklumetik ta komon spasel mantal xchi'uk ta ak'ol jvalejetik ta tsobojel yu'un jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal (Diputados y Senadores al Congreso de la Unión), jvaletik ta tsobojel yu'un o'lol Mejiko xchi'uk ti buch'utik ch-abtejik yu'un skotol naklometik ta la xich'ik lek tojel, mu la xu' xiktaik komel ti k'usi kajal ta sba spasel, jech k'ucha' al abtelal,

k'usi kajal ta sba o takel, jech la sk'ot ta pasel ta jujun javil chi'uk ta ko'ol no'ox tojolil k'alaluk ta xich' lok'esel ta sjunul Mejiko xchi'uk ta o'lol yoxilal Mejiko o ta stojelalik sep lumetik, ja ti bu sta-o.

Vaxakib svukvinik mantal (Art. 128). Stekel ti buch'utik x-abtejik yu'un skotol naklometik, mi ja'uk junuk, k'alaluk stsak ti k'usi abtelal ta xich' akbeele ta xak' ye ti lek tspas jech k'u x-elan chal ti komom chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko xchi'uk li tsatsal mantaletik te nitil tsakale.

Baluneb svukvinik mantal (Art. 129). K'alaluk ja' sk'ak'alik slekil k'anbaile, mu junuk la jtunel jvu'el mayoletik xu' spas ep yabtelik ja' sk'an tey lek tsakal ta yabtel. Ja' no'ox li jk'el xchapanel tsatsal k'opetik xchi'uk li buch'u te o no'ox oy ta yabile, li buch'utik tsots yipalike chi'uk snail yabiltak ti ja' xtun yu'unik ta anil no'ox li jtunel jvu'el ta komon; o ja' no'ox ti yabiltak bu xu' xkotik ti mayoletik, ma'uk la tey xk'ot ta yut jun jteklum, te la slikesobil sventa bu xk'ot ju tsop jnaklometik chi'uk ch'iel k'opojel.

Lajuneb svukvinik mantal (Art. 130). Li sba a'yejal lo'il sventa xch'akel sba li sjep lume xchi'uk li ch'ul naetike ja' ta xalbe smelolal li mantal li'e. Li ch'ultaetike xchi'uk yantik jtsoblejal ch'ulnaetik tsakalil ta tsatsal mantal.

Ja' no'ox ta sba stuk li komon tsobajel ta skotol sventa yalel ti ja' ya'iel sk'op kajvaltik ta skotol xchi'uk ta ch'ulnaetik xchi'uk butik jmoj tsobolik sventa sk'op kajvaltik. Li tsatsal mantal li' cholibile, ja' sventa yich'el ta muk' lumetik ta skotol, ta smeltsanbatel xchi'uk ta xalbe lek smelolall jech k'ucha'al li' cholajtike:

a) Li ch'ulnaetike xchi'uk li butik tsobajtik sventa sk'op kajvaltik oy me buch'u ta xchapan ta tsatsal mantal sventa xkom ta jtsop ya'yejal sk'op kajvaltik k'alaluk mi

tsakal xa sbi'ike. Li tsatsal mantale ja' ta sk'elbatel xchi'uk ja' ta xal k'uyelan xu' spas xchi'uk k'usitik sk'an pasel sventa stsakbeel sbi.

b)Li jtunel jvu'eletike mu xu' stik' sbaik ta xkuxlek jtsop jnaklometik buch'utik cha'ibeik sk'op kajvaltik;

c)Li jch'iel jkopojeletik ta yosilal Mejiko xu' xalik sk'op kajvaltik ta jujun ch'ul na. Li jchi'el jk'opojeletik ta yosilal Mejiko jech k'ucha'al ta namal lum xu', sventa li'e, spasel lek ti k'usi chal li tsatsal mantale;

d)Jech k'u x-elan chal li tsatsal mantale, li j-al mantaletik ta yut ch'ul naetike mu xu' spasik yan abtel. Jech k'ucha'al jch'iel jk'opojeletike oy yich'elik ta muk' sventa st'ujel jtunel jvu'el, ja' mu stak' ta xich' t'ujel. Li buch'utik yiktaojik al mantal xchi'uk jalijem xae xchi'uk ja' jech k'u x-elan sk'an li tsatsal mantale, xu' xich'k t'ujel.

e)Li j-al mantaletike mu xu' stik sbaik ta sk'elbeel slekil kuxlej jnaklometik xchi'uk mu stak' x-it'ixaj ta spojel o ilbajinel jtunel jvu'el, junuk sbi sk'elel kuxlejal o jtsop jk'el kuxlejetik. Mu stak' albeel smelolal ta yut ch'ulna o ta yalel mantal, mu ja'uk ta spukinel sk'op kajvaltik, spasel tsatsal mantal o ta snailtak yabtel, mu stak' sokesel, mi ja'uk sa'el k'usba, li slokomal yosilale.

Ta xkom tsots skoplal ti mu stak' xchapanel jtsop k'usiuk sk'elel xkuxlejal jnaklometik mi yan o sbie o ja' ti k'usi albil mi sventa sk'op kajvatike. Mu stak' chapanel tsobojelel ta yut ch'ulna mi ja' sventa sk'elel xkuxlej jnaklometike.

Li k'usi albil no'ox ta melel xchi'uk tame xich' ch'unel ti mantal bu tstasbaike, jech k'ucha'al buch'u tspasbatele, mi ja' jech mu'yuk la xch'une, oy me smulilal ta tsatsal mantal. k'ucha'al jch'unolajeletik ti bu tik'ilike, mu me stak' xich'uk komel, li buch'utik yalojik mantal xchi'uk mu xko'olaj ti k'u yelan albile.

Li bankilal j-alk'op ta yut ch'ulna, li buch'utik jelavemikxa xchi'uk li buch'utik chtalike, xchi'isbaik, jech k'ucha'al tsobajeletik sventa ch'ulta ti buoyike, mu stak' xu'uninik komel, li jnaklometik yu'unik no'ox ti bankilal j-alk'ope manchuk skoltaoj sbabatel ta yo'onton ja'to me ma'uk chi'isbaik no'oxe ta xchankoajal k'op.

Li K'usitik tspasik li jch'iel jk'opojeletike ja' ti sventa tsalbail sventa jtunel jvu'el ta xcha'biel jech k'usba chal li tsatsal mantaletike, xchi'uk oy me yipalik xchi'uk yich'el ta muk' ti buch'u spasoje.

Li jtunel jvu'eletik ta yosilal Mejikoe, ta ju sep lumetik chi'uk ta jteklumetik oy me xu staik xchi'uk sujelalik jech k'usba chal li tsatsal mantale.

Buluchib svukvinik mantal (Art. 131). Ja' xchapanelbatel yu'unik no'ox li yosilal Mejiko ta spasel xch'unel ti mantal ta stakel xchi'uk stik'el bolmalil, o mi xjelavik ta xanbal ta yokik ta sjunlej yosilal Mejiko, jech k'ucha'al slekubtasbatel skotol k'ak'al chi'uk ta smakik, sventa mu k'usi sta'ik ta spasel ta be ta sventa mayoletik, ti buy chanabik ta yut sjunul yosilal Mejiko stekel ti k'usitik skot ta spasel; mu ja'uk la xu' slikesbatel li sjunul yosilal Mejikoe, chi'uk mu'yuk chal, li o'lol Mejiko, li stojobiltak chi'uk tsatsal mantaletik ti bu xchal svakibal ch'akalul chi'uk ta svukubal jech k'ucha'al xchal vuklajuneb svakvinik mantal.

Li jvu'el sk'elel jchap lo'il ta sta k'uxubinel xchi'uk li komon tsobojelel ta skotolal sventa smuk'ibtasel, sbik'itubtasel o stubel ti k'usitik ta xich' tojel stakelbatel xchi'uk ch-ochtalel, ak'bil xchi'uk li buch'utik stsobojsbaik, xchi'uk ta spasel yantik; ja' jech k'ucha'al slajesel o sventa smakel li k'usitik ch-ochel, li k'usi chlok'e yich'eltalel bolmalil xchi'uk sk'elel lek, xchi'uk k'usitik lekik, k'alaluk sk'an ta anile, sventa smeltsanel lek li bolmalil ta yane, li stak'in yosilal Mejikoe, li slekubtasel sat abtelal ta yosilal Mejiko, o ta spasel yan, sventa slekubtasel ti yosilal Mejikoe. Stuk li jvu'el jchap lo'ile k'alaluk ta stakbe li bu stsobojsbaik li k'u yepal tak'in tslok'es ta jujun jabile, ta x-och ta sjelubtasel sventa stunesel sventa ti k'usi k'elbil talele.

Slachebal svukvinik mantal (Art. 132). Ti buch'utik oy yipalik, li yaviltak, snak'obiltak k'usitikuk xchi'uk k'usitik mu stak' kuchel sventa stunel jvu'el ta komon

ta stunesel yu'un jnaklometik o ta stunesel ta komon, oy me yich'elik ta muk' ta xchapanel ta juju koj vu'elal ta yosilal Mejiko ja jech k'usba chal li tsatsal mantale tey ta snail xchapanobil lo'letik; sventa ko'ol no'ox mi oy k'usi ta xich' k'anel ta yutil jsep lum, tsots me sk'oplal li k'usi chal li jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lume.

Oxlajuneb svukvinik mantal (Art. 133). Li komon chapbil muk' ta mantal k'op, chi'uk tsatsal mantaletik ta snail xchapanobil lo'iletik ja tey slikebtalel chi'uk skotol ti k'usitik ts'akal ta moj snopel yu'unik, ta la spasbe'ik skinal ti bankilal ta abtelal ti lek xa otikinbile chi'uk spasobil sk'inal jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, chi'uk la chal ti snail tsobombailik jtunel jvu'eletik ta spasel tsatsal mantal, ja'ik li tsatsal mantal ta komon. Tsatsal mantaletik xchi'uk k'usitik chich' chapaneltak, manchuk ja' ti sk'elelbatel o mi jala jech k'usitik oy ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko o ta tsatsal mantaletik ta ju sep lum.

Chanlajuneb svukvinik mantal (Art. 134). Li yojtakinobiltak spasel slekilal k'ulejalik li k'usi yak'o jik yu'unik ti yosilal Mejikoe, ti ju sep balamiletik, ti tekumetike, ta o'lol Mejiko chi'uk ti yibeltak ta sk'elbeel xkuxlejal jlumaltik ja ti bu no'ox stajik yabil ta yosilal Mejiko, ta la sk'elikbatel lek ti j-abtelale, lek chich' spaselbatel, slekil xkuxlejal ta tak'in, lek j-abtejik chi'uk muyuk' la x-elkajbanik sventa k'usba xmuyubajik stael ja' ti buy k'otemike.

Li k'usi xlok' ta spasel ta abtelaletik ti albil xa ta yotakinobiltak ta la xich' k'elelbatel ta jun vun yotakinobiltak ti bu chal slikesel k'oplal, ja' ti vu ko'ol no'ox k'otem, ta yosilal Mejiko, ta ju sep balamiletik, chi'uk o'lol yosil Mejiko, ja' ta sventa staobil skotael ti yojtakinobiltak slekil xkuxlejal ta tak'in ta xich' ak'el ti butik yabiltak ta stojolal ti bu slajem ya'loj xch'akalul baie. Li baie, muyuk' la chich' ch'ayel ti bu lek pasbile jech k'ucha'al chal chanlajuneb xchanvinik mantal, ta vakib xch'akalul chi'uk balunlajuneb xchanvinik mantal.

Li k'usitik stak' jtael ta abtel, ta xch'amuneltak chi'uk yantik sjelumtasel ta skotol sk'ustikuk no'ox slekil xkuxlejal x-ayan, xch'amunel j-abtelaletik, ti buyuk no'ox yabile chi'uk ti buy ta tsaal abteletik sventa j-abtejik, ta la xich' ak'el o chichi'kbatel ta spasel k'alaluk yalel ta skotol naklometik ta komon ta slok'esik ta jun vun sventa ta skotol sventa jamal no'ox k'oplal xk'otik ti k'usitik yalel no'xe chi'uk lek spasikbatel tajun vun makal, jech skot ta jamel yu'unik ta skotol naklometik, ja k'usba lek xk'ot ta alel ta spasel k'alaluk teoye ja jech k'ucha'al ta stojole, ti mi lek la oye, smuk'ibtasobil tak'in, stael slekilal xkuxlejik chi'uk yan k'usitik ta tael.

K'aluk ti k'usitik yalel stojol k'usi chal ti bai xch'akalul mu'yuk ta alel ti lek p'ijike sventa chich' alelbatel ti k'usi buy albilike, li tsatsal mantaletik ta la slikesikbatel sk'oplal li sliklejale, k'ux-elan xbat ta spasel, slekumtasobilbatel, stekel ti k'ustik oy ta ch'unelbatel chi'uk yan k'usitik abtelal ta ch'unel sventa chich' slekil xkuxlejal ta tak'in, lek spas batel j-yabtel, lek anil no'ox ta yabtel, lek ko'ol no'ox x-abtejba, chi'uk ti muyuk' x-elk'aj ta xal ti lek xkom yabiltak sventa ju sep balamil.

Li sk'elelbatel yojtakinobiltak slekil xkuxlejal stak'in yosilal Mejikoe ta skoj ju sep balamiletik, ta jteklumetik, ta o'lol Mejiko chi'uk yibeltak sk'elbeel xkuxlejal jlumaltik ti buy no'ox sta'ik yabil ta yosilal Mejiko, ta la xich' tsakelbatel ti bu yabiltak jech k'ucha'al li mantal chi'uk ti tsatsal mantaletik ta slekumtasbatel. Ta xich' k'elelbatel ta jun vun sventa abtelal bu albil ta yotakinobiltak ta xich' spasel ti bu likem yabil ti k'usba x-abtejikbatel sjunul yosilal Mejikoe jech k'usba xchi'bal xch'akalul mantal.

Ti buch'utik x-abtejk yu'un ta skotol naklometik ja'ik la spasikbatel lek xch'unel ti bu yabiltak jech k'ucha'al li' ya'loj ta xchanibal sbi (Título Cuarto) ja jech k'ucha'al chal ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko.

Ti buch'utik x-abtejik yu'un ta skotol jnaklometik ta yosilal Mejiko, ti ju sep balamil chi'uk jteklumetik, jech k'ucha'al ti o'lol Mejiko chi'uk ti buch'utik kajal ta sbae, stekel k'ak'al ta ch'unbatel spasel ta ko'ol no'ox lek abtel ta yojtakinobil skotolik ja tey

komen ta sba, muyuk' ta stik'el ta ko'ol no'ox ta tsalelsbaik ta ju koj sk'elbeel xkuxlejal jnaklometik.

Li sjelumtasubil ta yalel, ti jech k'usba lok'em ti bu yak'el ta i'lel ta sjunul yosil Mejiko, k'usba jech spukinbatel k'usba oye, li jvu'eletik buch'utik x-abtejik ta skotol yu'unik naklometik, ti yibeltak abtelal li tey sk'eba'ik stukik, li buch'utik oy xch'unelik mantal chi'uk ti yantik k'elelbatel ta skotol naklometik chi'uk k'usi'uk no'ox la ta yoxibal jtunel jvu'el, ta me xu' oy snail abtelaletik chi'uk ti bu stak' alelbatel, xchanubtasbanejetik o yalbeel mantal ta komon. Me ja'uk la jun sjelubtasubil chich' ts'i'btael sbi'ik, slok'olal, slok'olal, stekel k'usitik stak' slok'esel li buch'utik x-abtejik ta yu'un skotol naklometik.

Li tsatsal mantaletik, ta jujun yabiltak bu chich' abtejenelbatel, stuk'ulanbatel li k'usi ts'i'babil ta ch'unel ti k'usi nabilxae jech k'ucha'al ya'loj xchi'bal xcha'kalul ta baie, chi'uk la tsakal ti muliletik ti mi k'ot ta spasele.

SVAXAKIBAL SBI

Xcha'meltsanel komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko

Svolajuneb svukvinik mantal (Art. 135). Li komon chopbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko xu mi ta xich' jelele o ta xich' cha'pase. Sventa li sjelel o li xcha' pasele ta ep li chk'o ta xch'akalultak, sk'an li tsobojel ta komone, sk'an s'tujik chib ta yoxibal ti k'u yepal te tsobolike, sventa snopik li sjelel o ja' li xcha' pasele, xchi'uk sk'an xich' komesel bu jtosukal ja' ti bu spas kanal yu'unuk li jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lumetik. Li muk' ta tsobojel ta komone o ja' ti buch'u takbil ta sk'elel ti k'usi oye, ja' ta xchapik ti k'u yepal la yak' yeik ta st'ujel li jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lumetik xchi'uk yak'el ta na'el bu jtosukal kom ta sjelel o xcha' pasel.

SBALUNLAJUNEBAL SBI

Sventa mi ma'uk jech ta stunesel li komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko

Svklajuneb svukvinik mantal (Art. 136). Li komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko li'e mu'yuk ta xch'ay yipal xchi'uk stunesel, manchuk k'alaluk oy bu yakal k'op ta sok sk'elel. Mi oy bu sokem k'ot ta pasel sk'op jnaklometike, ta xich' ak'el jun jtunel jvu'el mi ta xich' tojel li mulile, ta anil k'uch'al li jnaklometike ta sta kolemal, ta stak' xch'ak'elel, xchi'uk ta xchapabel ta tsatsal mantaletik mi ja' jech k'anbile, ta xich' t'unel li mulile, ja' ti buch'u tspas jech k'ucha'al jtunel jvu'el ta jpas k'op, xchi'uk li buch'utik la stik' sbaik jech k'ucha'al li'e.

J-ECH'EL NO'OX MANTALETIK

Sba matal. Li komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko ta xlok' spukinel ta anil no'ox xchi'uk ta epal jch'iel jkopojel ta xak' yeik xch'abiel xchi'uk spasel ta skotol yosilal Mejiko; ali' xchi'uk k'ejbil ti mu xu' yu'unik ta st'ujel li bankilaletik buch'utik oy svu'elik ta yosilal Mejiko xchi'uk li ta ju sep lumetike, ja' ti b u xlik ta abtel, mu xu' xlik ta abtel ja' to ti me la sta sba sk'ak'alil Mayo ta 1917, ta sjabilal li'e sk'an yak'el ta ilel ta skotol li buch'utik kajal ta sbaik jech k'ucha'al jtsobvanejetik ta komon tsobojel xchi'uk yak'el ta ilel ti k'usi chkom jech k'ucha'al tsatsal mantal yu'un jch'iel jkopojel ti me ja' kom ta t'ujel ta yan jabil sventa chabtelan tunel vu'elal ta yosilal Mejiko.

K'alaluk ja' sventa st'ujele ta xich' alel, ja' jech k'usba chal li mantal li'e, ma'uk ja' ta spas li ta vo'ob sch'akalul tey ta chib svo'vinik mantal; xchi'uk ma'uk ta skoj mi ta xich' k'anel abtelal k'uch'al jtunel jvu'el ta snail bu ta olol o jtunel jvu'el ta snail bu ta kajal oy, oy no'ox yabtelanel, ja' to me mu'yuk k'usi albil ta snail bu ta xich' t'ujel jtunel jvu'ele; xchi'uk mu'yuk ta xich' makel sventa xu' xich'ik t'ujel ta yan komon

muk' ta tsobojel, jts'ibajometik xchi'ub yantik jts'ibajometik ta jsep lum, ja' to ti me yu'un la jyiktaik yabtelik k'alaluk ta xlok' skoplal ti st'ujel jtu'nel jvu'ele.

Xchibal mantal. Li buch'u kajal ta sba jvu'el stakel ta pasel tsatsal mantal ta sjunul slumal Mejiko, ta anil no'ox ta xich' alel li ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko, ta stak' ta alel sventa st'ujel jtunel jvu'el yu'un yosilal Mejiko, ta xich' k'elelbatel sventa spasel lek sventa jpas tsatsal mantaletik lek ta xkomik, k'alaluk chapbilxa ti k'u yepal la jyich' sa'el ti koltaibile ak'bilik ta jujun snail jtunel jvu'eletik ta juju jteklum, ta xich' alel buch'u ti kom k'uch'al jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ja' ti me yu'un tspas jech k'usba albil ta kajal mantale.

Yoxibal mantal. Ta yan sk'oplal komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko xlik' yich' chapel, sventa li jtunel jvu'eletik ta olon snail abtel xchi'uk jtunel jvu'eletik ta ak'ol snail abtel, ta sba sk'ak'alil yu'al septiembre ja' ti k'usba like, sventa li jtunel jvu'el ta yosilal Mejikoe, ja' o lik ta sba sk'alil diciembre ta 1916.

Xchanibal mantal. Li jtunel jvu'eletik ta ak'ol snail abtel ta yan st'ujelale ta xich' ich'elbatel ta chabchab yotolal, ja' no'ox ta xja'lij chib ja'bil ta abtel, sventa li bu snail oyike stak' ach'ubtasel ta yan, ta o'lokil ta juju chib ja'bil.

Svo'obal mantal. Li muk' ta tsobojel ta komon ja' ta xich'ik t'ujel xchi'uk ti bankilal ta sk'elel mulil ta yosilal Mejiko, ta yu'al mayo chtal sventa li li'e chkom chapal ta komon jnaklometik sventa yu'ual junio.

Ti li ta st'ujele mu'yuk ta xich' tunesel li lajcheb svo'vinik mantal sventa ti k'usitik ta xich' alel sventa st'ujel jvu'el jchap lo'iletik ta ju sep lum; ali' li buch'utik ta xich'ik t'ujele ja' no'ox sventa chib jabil jech k'usba chal li chanlajuneb svo'vinik mantale.

Svakibal mantal. Li muk' ta tsobojel ta komone oy ta xich' akbeel yan k'u sjalil sventa xu' xlik ta spasel yabtel ta svo'lajunebal sk'ak'alil yu'al abril ta 1917, sventa st'ujel, xchapel ti k'u yepal la saik koltaele xchi'uk sjelubtasel buch'u chkom ta sba tunel jvu'el ta yosilal Mejiko, ta xcholbe smelolal ti k'utik sba kot ta pasele; xchi'uk noxtok, ta xich' cholbel smelola li tsatsal mantal xchapanobil k'ope ta yosilal Mejikoe xchi'uk ta yosilaltak, sventa li bankilal ta xchapanel k'op ta yosilal Mekijo ta st'un ta anil sventa st'ujel li j-abteletik ta bankilal ta sk'elel muliletik xchi'uk jchapanej jk'opetik ta o'lol yosilal Mejiko, xchi'uk ja' no'ox ti muk' ta tsobojel ta komon st'unel li buch'u bankilal ta sk'elel mulil, bai' jchap k'opetik ta yosilal Mejiko xchi'uk ta yosilal; ta xich' k'anel ta skotol tsatsal mantaletik ja' ti bu ta stunes li jvu'el stakel ta pasel tsatsal mantal ta yosilal Mejiko. Bankilal ta sk'elel mulil xchi'uk li jchap k'opetik ta yosilal Mejiko, xchi'uk li bakilal ta st'unel mulil xchi'uk jchap k'opetik ta yosilal Mejiko xchi'uk k'u smuk'ul yosilal, xu' sts'ak yabtelik ta sba sk'alil julio ta 1917, ta sjelsbaik xchi'ukik ti buch'utik la jyich'ik t'ujel ta jvu'el stakel ta pasel tsatsal mantal ta yosilal Mejiko.

Svu'kubal mantal: Ja' no'ox li'e, li xchapel li buch'utik tujvanike sventa li jtunel jvu'eletik ta ak'ol snail abtel ta xich' alel ta tsobojel xchi'uk chinab tak'in ta sba jk'el abteletik tey ta st'ujel j-abteletik ta ju sep lum o ta o'lol yosilal Mejiko, ta xchapansbaik sventa xchapel k'uyepal ta skoltael li jtunel vu'eletik ta o'lon snail abtele, ta xich' alel ta tsobojel ti buch'utik komik ta abtele, li slok'obalik sventa yak'obilik ta ilel.

Xvaxakibal mantal: Li bankilal ta sk'elel lekilal ta yosilal Mejikoe, ja' ta spasbe sk'oplal ti butik oy kechele, tsakal ta tsatsal mantal bu ach' to pasbile.

Sbalunlajunebal mantal. Li buch'u bai' oy ta sba pas mantal li ta komon chapbil muk' ta mantal k'ope, ja' oy ta sba li stakel ta pasel tsatsal mantal sventa komon, ta

xkom sventa sk'anel li tsatsal mantal ta t'ujobil j-abteletike, ja' ti sk'an chapanel, li'e, li st'ujelal sventa ich'el ta muk' li jujun jvu'etetik ta komone.

Slajunebal mantal. Li buch'utik jechik k'ucha'al jtunel jvu'el pasbil ta k'op, ilbajinbil ti buch'u ja' o no'ox ta yosilal Mejikoe, te ocheb jech k'ucha'al li'e, ta spas k'op ta tsa'ak'al xchi'uk stuk' ta sk'ob, o yakal ta spasel abtel bu ta xilbajin li jtunel jvu'el li ta komon chapbil muk' ta mantal k'ope, ta xich' chapanel ta tsatsal mantaletik bu ach' to lok'eme, ja' to me mu'yuk ilbajinbil xchi'uk li'e.

Sbuluchibal mantal. Li muk' ta tsobojel ta komon xchi'uk li ta ju sep lumetike ta sk'elbeik sk'oplal k'opetik sventa osil xchi'uk j-abteletik, ja' li' oy slikeb li' ta tsatsal mantale, ta xich' pukinel ta sjunul yosilal Mejiko.

Xlajchebal mantal. Li jch'iel jk'opojeletik ta yosilal Mejiko buch'utik abtejemik sventa spojel jnaklometik, li xch'amalike, xchi'uk me'on antsetike, xchi'uk yantik buch'utik abtejemik sventa pas k'op ta yosilal Mejiko, ta xich'ik ich'el ta muk' jech k'u x-elan chal li vukub xcha'vinik mantale xchi'uk ich'el ta muk' ta syalesel jech k'u x-elan chal li tsatsal mantaletike.

Yoxlajunebal mantal. Jech ta xkom yich'el ta muk' ti butik ilil ti bu oy smelolal la jyiktaik li j-abteletike, ja' to ti ja' jech xa sjalil lok' ti komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko, butik tsakal, ta yuts' yalal o buch'utik yan.

Xchanlajunebal mantal. Ta xkom ta makel li snail xchapanel k'ope.

Svo'lajunebal mantal. Ta xich' ich'el ta muk' li buch'u kajal ta sba stakel ta pasel tsatsal mantal ta komon sventa spojbe li tsatsal mantal k'usi oy ta sba mi stak' ak'bele, xchi'uk sbaik o smukel ta mulil pasbil ti k'usi mu stak' li ta komon chapbil

muk' ta mantale ta yu'al Febrero ta 1913 xchi'uk ilbajinbil li jtunel jvu'el ta yosilal Mejiko.

Svklajunebal lo'il. Li komon chapbil muk' ta mantal k'ope ta sjabilal k'alaluk la jyich' pasele, ta xlik tunesel ta sba sjabilal septiembre li ta jabile, ta xich' k'anel skotol tsatsal mantaletik li ta komon chapbil muk' ta mantal k'ope ti k'usitik mu'yuk to k'anbilige ja' jech k'usba chal li svakibal j-ech'el mantale, xchi'uk ta xak'be ta tunesel li tsatsal mantaletik sventa ich'el ta muk' ta jujun tal xchi'uk mantaletik jech k'ucha'al lajuneb xcha'vinik, lajcheb xcha'vinik, oxlajuneb xcha'vinik, vo'lajuneb xcha'vinik, vaklajuneb xcha'vinik, vaxaklajuneb xcha'vinik, vukub svakvinik xchi'uk ta slajeb sbuluchibal svakvinik mantal li ta komon chapbil muk' ta manta k'op yu'un yosilal Mejiko.

Svuklajunebal mantal. Li ch'ulnaetike xchi'uk k'usitik yantik, ja' jech k'usba chal tey ta xch'akalul sbuluchibal mantal tey ta svukubal xcha'vinik li' ta komon chapbil muk' ta mantal k'op yu'un yosilal Mejiko ti ja' jech ta xale', ja' yu'un slumal Mejiko, ta spasel ta tsatsal mantaletik.

Svaxaklajunebal mantal. (Tubemxa).

Sbalunlajunebal mantal. (Tubemxa).